

OSZTRÁK KÖZTÁRSASÁG / MAGYAR KÖZTÁRSASÁG

FERTŐ-TÁJ KULTURTÁJ - VILÁGÖRÖKSÉG

KEZELÉSI TERVE

A tanulmányt készítették:

**Stadtland – AVL - Bécs,
VÁTI KHT – Budapest**

Budapest / Bécs 2003

Fertő–Neusiedlersee Kultúrtáj Világörökség Kezelési Terve

Vienna, Budapest, Eisenstadt, Fertőd, November 2003

Magyar változat.

A Fertő-Neusiedlersee határon átnyúló Világörökség Kultúrtáj Kezelési Tervének magyar, angol és német nyelvű változata van.

Szerződő hatóság:

World Heritage Association Fertő / Neusiedlersee A 7000
Eisenstadt, Landhaus, Europaplatz 1
Mag. Richard GIEFING, Project manager, Secretary

Secretariat of Hungarian National Committee of World Heritage
– Világörökség Magyar Nemzeti Bizottság Titkársága
H 1016 Budapest, Szentháromság tér 6.
PINTÉR Tamás, head of secretariat

Vállalkozók:

Project menedzsment:

Dipl.-Ing. Sibylla ZECH (stadtland)
Dr. Ingo KORNER (AVL)

Dr. MÁTÉ Zsolt Ph.D (VÁTI)
FRANKÓ Áos művészettörténész (VÁTI)

A team tagjai:

Dipl.-Ing. Barbara BECKER (AVL)
Dipl.-Ing. Herbert BORK (stadtland)
Dipl.-Ing. Stefan KLINGLER (stadtland)
Consultants:

Mag. Robert JELLER (Tourism)
Dr. Josef SCHULLER (Wine culture)
Dr. Gerald SCHLAG (Culture)

Dr. KÁRPÁTI László
FÜLÖP Tibor
PELLINGER Attila
TOLNAI Krisztina
FERSCH Attila
SZALAI Imre
REISCHL Gábor
Dr. JAKÁL Lászlóné
NAGY László
TAKÁCS Gábor
Dr. SEREGÉLYES Tibor

Fordítók: német - angol:

Mag. Maria BENNETT, Vera RIBARICH, Angela PARKER

Fordítók: magyar - angol

SCHMIDT András, VÁGI Barnabás

stadtland, Consultant engineers for spatial and land use planning, open space planning and project development
wien@stadtland.at, www.stadtland.at

AVL, Technical office, Consortium for vegetation ecology and landscape planning
office@a-v-l.at, www.a-v-l.at

both 1060 Vienna, Theobaldgasse 16/4,
Tel +43 1 5862877, Fax +43 1 58628779

VÁTI, Magyar Regionális Fejlesztési és Urbanisztikai Közhasznú Társaság,
Dept. of Research & Historic Building Restoration,
H 1016 Budapest, Gellérthegy U. 30-32
Tel +36 1 224-3100, Fax +36 1 224-3105,
vati@vati.hu, www.vati.hu

A Kezelési Terv a Burgenlandi Tartomány végrehajtó igazgatóságainak, A Neusiedlersee Világörökségi Társaság munkacsoportjainak, a helyi hatóságok és regionális intézmények képviselőinek a Neusiedl am Seeben 2003 szeptember 10-én tartott munkaértekezleten nyújtott hozzájárulása alapján és segítségével került összeállításra.

A munkacsoportok vezetői: Természet és környezetvédelem (Dr. Wilfried HICKE), Települések (Dipl.-Ing. Rupert SCHATOWICH), Kultúra (Dr. Josef TIEFENBACH), Mezőgazdaság (Dr. Alfred STOCKINGER), Turizmus (Dir. Gerhard GUCHER). Osztrák UNESCO-Bizottság, Vienna (Mag. Gabriele ESCHIG). Szövetségi Műemléki Hivatal (Federal Office for the Preservation of Historic Monuments) (HR Dr. Franz BUNZL, Dr. Inge PODBRECKY).

A munkában részt vett a Fertő-táj Világörökség Magyar Tanácsa, az összes érintett település polgármestere, Fertő-Hanság Nemzeti Park Igazgatóságának munkacsoportja (FHNP) Dr. KÁRPÁTI László igazgató vezetésével.

A terv az Európai Unió és az Osztrák Köztársaság és a Burgenlandi Tartomány és a Magyar Kulturális Örökség Minisztériumának közös finanszírozásával készült.

Köszönetet mondunk minden személynek és intézménynek, amely a munkánkhoz, a Kezelési Terv elkészítéséhez szakmai, szervezési segítségét nyújtott.

Tartalom	oldal
1. A kezelési terv célja és szükségessége	9
A kezelési terv célja	9
A kezelési terv szükségessége	10
A kezelési terv státusza	10
A kezelés szervezete – kezelési fórum	12
2. A világörökségi terület jelentőségének és környezetének leírása – világörökségi jelentősége	13
2.1 A jellemzők és a helyszín azonosítása	13
2.1.1 A helyszín adatai	13
Elhelyezkedés és földrajzi koordináták	13
Területi adatok (Ausztria-Magyarország)	13
2.1.2 A világörökségi terület jellemzői és határai	14
2.1.3 A világörökségi terület regionális összefüggései	15
2.1.4 Történelem, fejlődéstörténet	16
2.2 A világörökségi terület jelentősége	19
2.2.1 A világörökségi listára jelölés jogosságának megállapítása	19
2.2.2 Az egyetemes jelentőség megállapítása	19
2.2.3 Kulturális jelentőség	20
2.2.4 Ökológiai jelentőség	22
2.2.5 Társadalmi-gazdasági jelentőség	24
2.2.6 Természeti értékek	25
2.2.6.1 A tó és környezete	25
2.2.6.2 A növényzet	27
2.2.6.3 Állatvilág	30
2.2.6.4 Hagyományos mezőgazdasági tájhasználat	31
2.2.7 Kulturális értékek	32
2.2.7.1 Kultúrtáji típusok	32
Az osztrák világörökségi terület kultúrtáj típusai	32
Gazdagon tagozott szőlővidék	32
A Wulka-patak torkolata	33
A tószegély és a tóparti rétek	33
A nádövezet	33
A Pándorfalui-sík (Parndorfer Platte) lejtői (Wagram)	34
A turzás	34
Szikes tájak szikfokokkal	35
A települések	35
Kultúrtáji típusok a magyar világörökségi területen	36
A víz és a nádövezet zónája	36
A dombság övezete	36
A Fertő-medence síksága	37
Az Ikva-síkja	37
2.2.7.2 Települési és építészeti értékek - Építészeti kultúra	37
A partmenti település-lánc	37

Népi és barokk falusi épületek	38
Természeti és építészeti környezet	39
Városok és falvak	39
<i>Rust szabad városa</i>	39
<i>Mörbisch (Fertőmeggyes)</i>	40
<i>Oggau (Oka)</i>	40
<i>Donnerskirchen (Fertőfehéregyháza)</i>	41
<i>Purbach (Feketeváros)</i>	41
<i>Breitenbrunn (Fertőszéleskút)</i>	42
<i>Winden am See (Sásony)</i>	43
<i>Jois (Nyulas)</i>	43
<i>Neusiedl am See (Nezsider)</i>	44
<i>Weiden am See (Védeny)</i>	44
<i>Podersdorf (Pátfalu)</i>	45
<i>Illmitz (Ilmic)</i>	45
<i>Apetlon (Mosonbánfalva)</i>	45
<i>Fertőrákos</i>	46
<i>Balf</i>	47
<i>Fertőboz</i>	47
<i>Hidegség</i>	48
<i>Fertőhomok</i>	48
<i>Hegykő</i>	49
<i>Fertőszéplak</i>	49
<i>Sarród</i>	50
A fertői Esterházy-kastély és műemléki környezete	50
A nagycenki Széchenyi kastély és műemléki környezete	52
2.2.7.3 Történelmi utak – a Borostyánút	52
2.2.7.4 Kulturális örökségek jegyzéke	55
Ausztria - műemlékjegyzék	55
Ausztria – régészeti lelőhelyek	58
Magyarország - műemlékjegyzék	59
Magyarország – régészeti lelőhelyek	65
3. A Kezelési terv összefüggései és a világörökségi területet érintő törvényes rendelkezések	67
3.1 A kezelés szervezete – a Kezelési Fórum	67
3.2 Jogi helyzet	71
3.2.1 Tulajdonviszonyok	71
3.2.2 Jogi szabályozás	73
Ausztria	73
Magyarország	75
3.2.3 Érvényes tervek és programok	79
3.3 A kezelésben résztvevő hatóságok és felelősségi körök	83
3.4 Megőrzési és védelmi elvek	85
3.4.1 A lehetséges konfliktusok forrásai, veszélyek	85
3.4.2 Katasztrófa-védelem	86
3.4.3 Tűzvédelem	87

3.4.4 Egyéb káros hatások elleni védelem	88
3.5 Kiigazító folyamatok, érdekegyeztetés	88
4. Érvényes tervek és stratégiai keretek, a világörökségi terület megőrzését és védelmét szolgáló kezelési célok	91
4.1 Jövőkép – hosszútávú célok	91
4.2 Rövid- és középtávú célkitűzések	92
I. Fenntartható természet- és tájvédelem	92
<i>I.1 A természeti értékek megőrzése</i>	92
<i>I.2. A települések tájba illesztése</i>	92
<i>I.3. Tájvédelem</i>	92
<i>I.4. A változatos struktúrájú borvidék megőrzése</i>	93
<i>I.5. A tóparti rétek kaszálóként és legelőként való hasznosítása</i>	93
<i>I.6. A nád övezet kezelése</i>	93
<i>I.7. A Lajta-hegység Natúrpark megalakítása</i>	94
<i>I.8. A földbirtok viszonyok rendezése a nemzeti parkban</i>	94
<i>I.9. Az elszigetelt védett területek (száraz gyepek) hálózatának kiépítése</i>	95
<i>I.10. Az erdősítések ellenőrzése terület és fajösszetétel tekintetében</i>	95
<i>I.11. A rétek intenzív szántóművelésbe vonásának megakadályozása ill. e folyamat visszafordítása</i>	95
<i>I.12. A tó vízszintjének szabályozása a magasabb vízszint biztosítása érdekében</i>	95
II. A kulturális értékek védelme	96
<i>II.1 A helyi lakosság azonosulása a régió világörökség státuszával</i>	96
<i>II.2 A Borostyánút látványosabb megjelenítése</i>	96
<i>II.3 A kerékpárút hálózat olyan kialakítása, hogy a látogatók eljussanak a kulturális és történelmi érdekességekhez</i>	96
<i>II.4 Az egyedi kulturális műemlékegyüttesek rekonstrukciója</i>	96
<i>II.5 A világörökség kapuinak vizuális kihangsúlyozása</i>	97
<i>II.6 A világörökségi terület kiterjesztése / A kulturális értékek jegyzéke</i>	97
III. Fenntartható mezőgazdaság, borkultúra	97
<i>III.1 Az évszázadok alatt kialakult kultúrtáj megőrzése és fenntartható hasznosítása</i>	97
<i>III.2 Marketing program kialakítása a minőségi helyi termékek és védjegyes márkák számára</i>	98
<i>III.3 A helyi borkultúra – történelmi örökség és jövőbeli lehetőségek a világörökség kultúrtájon</i>	99
<i>III.4 A mezőgazdaság és turizmus közötti partnerkapcsolatok kezdeményezése és megerősítése</i>	101
<i>III.5 Határon átnyúló nádgazdálkodás kialakítása</i>	101
<i>III.6 Minőségi halászat és haltermelés promóciója</i>	102
IV.1 Települések városképének védelme és az új építészeti kultúra	102
<i>IV.1.1 A települések városképi leltárának felállítása</i>	102
<i>IV.1.2. A falvak felújítása, a falukép szebbé tétele</i>	102
<i>IV.1.3. A falvak és városok megközelítési útvonalának külseje az ott lakók névjegye</i>	103

<i>IV.1.4. A területfelhasználási tervek és helyi fejlesztési tervek aktív szerepe</i>	103
<i>IV.1.5. A kompakt települések, a tájkép szépségének megőrzése</i>	103
<i>IV.1.6. A települési hálózat arányos és történelmileg örökölt struktúrájának megőrzése</i>	103
<i>IV.1.7. Az építési terület mobilizációja</i>	103
<i>IV.1.8. A tájba illeszkedő építkezés</i>	104
<i>IV.1.9. A szemléletformálás a szép város- és falukép elismertségének növelésére</i>	104
<i>IV.1.10. A "Burgenlandi Világörökségi Építészeti Iskola"</i>	104
<i>IV.11. Az építészeti tanácsadó bizottságok</i>	105
IV.2 Környezeti szempontból fenntartható közlekedés	105
<i>IV.2.1 Fenntartható szállítás és közlekedés az érzékeny világörökségi régióban</i>	105
<i>IV.2.2 Innováció a tömegközlekedésben</i>	106
<i>IV.2.3 Határon átívelő tömegközlekedés központja</i>	106
<i>IV.2.4 Környezetbarát közlekedés (ökomobilitás) és ökoturizmus</i>	107
<i>IV.2.5 Fenntartható üzleti közlekedési és szállítmányozási rendszer a regionális fejlődés érdekében.</i>	107
<i>IV.2.6 Tájba illesztett infrastruktúrák és új technológiák</i>	107
<i>IV.2.7 Kamionstop a belső úton</i>	107
V. Környezetvédelem	108
<i>V.1 A nád és a szalma termikus hasznosítására szolgáló mintatelep létesítése</i>	108
<i>V.2 Szélenergia hasznosítás fejlesztése a világörökségi területen kívül eső területeken</i>	108
<i>V.3 A Fertő tó vízszintjének csekély megemelése</i>	108
<i>V.4 Az osztrák és magyar szervek közötti együttműködés fokozása a vízszint és vízminőség ügyében</i>	108
<i>V.5 A Fertőzúg talajvíz-szintjének szabályozása</i>	108
<i>V.6 Víz tározók létesítése a Fertőt tápláló vízfolyásokra</i>	109
<i>V.7 A házi-szennyvíz elvezetés és tisztítás fejlesztése</i>	109
<i>V.8 Intézkedési csomag megállapítása a légszennyezés csökkentésére</i>	109
VI. Társadalmi szemléletformálás: iskolák, felnőttoktatás, tájékoztatás	109
<i>VI.1 A Világörökségi Központ, mint aktív információforrás, kapcsolatteremtő és szervezési központ</i>	109
<i>VI.2 A világörökségi régió iskoláinak aktivizálása a világörökség témakörében</i>	110
<i>VI.3 Világörökségi Ifjúsági Fórum szervezése</i>	110
<i>VI.4 A Világháló mint információs és kommunikációs platform</i>	110
<i>VI.5 A világörökség, mint a felnőttoktatás témaköre</i>	111
<i>VI.6 Információs és oktatási rendszer – kapcsolódva a nemzeti park igazgatóságokhoz</i>	111
4.3 Akcióprogram	112
5. Turizmus	124

5.1 A regionális turizmus kínálatának fő elemei	124
5.2 Az idegenforgalmi infrastruktúra	125
5.2.1 Közlekedési lehetőségek	125
5.2.2 Szabadidős lehetőségek	128
5.2.3 Főbb túrisztikai programok és a látogatók száma	131
5.3 Az idegenforgalmi ágazat felépítése	133
5.3.1 Szálláshelyek statisztikája	134
5.3.2 Éttermek statisztikája	141
5.3.3 A turizmus marketing szervezeti felépítése	142
5.4 A turisták által okozott lehetséges veszélyek	144
5.5 Az idegenforgalmi politika fő vonalai	146
5.6 A fenntartható turizmus és idegenforgalmi tevékenység céljai	147
VII.1 A fenntartható idegenforgalom felépítése	147
VII.1.1 <i>Hosszútávú Turizmusfejlesztési Terv kötelező irányelvekkel</i>	147
VII.1.2 <i>Az idegenforgalmi szezon meghosszabbítása</i>	148
VII.1.3 <i>A látogatottság térbeli és időbeli kiegyenlítése</i>	148
VII.1.4 <i>Az idegenforgalmi szolgáltatások minőségének javítása</i>	149
VII.1.5 <i>"Pannon Konyha", minőségi idegenforgalmi szolgáltatás</i>	149
VII.2 A fenntartható idegenforgalmi infrastruktúra	149
VII.2.1 <i>Ökoturizmus és ökomobilitás</i>	150
VII.2.2 <i>A kerékpáros turizmus lehetőségeinek fejlesztése</i>	150
VII.2.3 <i>A Fertő-tó nyugati oldalának újjáélesztése az idegenforgalom révén</i>	150
VII.2.4 <i>A lovaglótúra hálózat fejlesztése</i>	151
VII.2.5 <i>A határon átívelő Borostyánút hatásosabb megjelenítése és revitalizációja</i>	151
VII.2.6 <i>A „tábladzsungel” felszámolása</i>	151
VII.3 <i>Marketinges és idegenforgalmi szerveződések</i>	152
VII.3.1 <i>Figyelemfelhívás a régió világörökségi státuszára</i>	152
VII.3.2 <i>Információs pontok felállítása</i>	152
VII.3.3 <i>A világörökségi helyszín vizuális kihangsúlyozása</i>	152
VII.3.4 <i>A magyar világörökségi terület idegenforgalmi szervezetének létrehozása</i>	152
VII.3.5 <i>Határon átnyúló idegenforgalmi marketing</i>	153
VII.3.6 <i>A Fertő-tavi Turizmus Kft (Neusiedler See Tourism GmbH) bevonása a Világörökségi Szövetségbe</i>	153
VII.3.7 <i>A világörökségi terület esetleges jövőbeli kiterjesztésének tervezésekor figyelembe kell venni a fertőzugi terület minden közösségét</i>	153
6. A kezelési terv végrehajtása	158
6.1 A Kezelési Fórum találkozóinak ütemterve	158
6.2 A Kezelési Fórum titkárságai	158
6.3 Költségvetés	158
6.4 A világörökség kezelésével járó különleges kihívások felismerése	159
7. A Kezelési Terv rendszeres felülvizsgálata és a	160

világörökségi státusz potenciális szerepe a Fertő /Neusiedler-tó mindennapjaiban	
7.1 A terv monitorozása és felülvizsgálata	160
7.2 A világörökségi terület alapállapotának adatbázisa	160
7.3 A Kezelési Terv nyilvánossága	161
8. Dokumentáció	162
8.1 Bibliográfia	162
8.2 Adattárak	169
8.3 Települések magyar – német – horvát elnevezése	171
A világörökségi terület lehatárolásának térképe	173

Megjegyzés: Az ausztriai települések nevét – a történeti ismertetésről szóló rész kivételével – az anyagban mai, osztrák elnevezésükkel szerepeltettük. A

dokumentáció végén mind a magyarországi mind az ausztriai települések közkeletű magyar-német-horvát elnevezésére névjegyzék található.

1. A kezelési terv célja és szükségessége

Hivatalos elnevezés: **Fertő/Neusiedler See Kultúrtáj – határon átnyúló világörökség**

A Fertő-Neusiedler tó kultúrtáj jelölését két állami fél terjeszti be – *kultúrtáj kategóriában*, - jelesen az Osztrák Köztársaság és a Magyar Köztársaság, mivel a felterjesztési területet 1918 óta államhatár szeli ketté. Így a Fertő-Neusiedler tó kultúrtáj, bár földrajzilag és történelmileg egységes kultúrtáj, nemcsak a kultúra és a természet integrációjának, hanem két civilizáció együttműködésének is igen fontos megnyilvánulása. Ez az a hely, ahol a Nyugat-Magyarország és Kelet-Ausztria közötti finom átmenet érzékelhető. Ez teszi a jelölést különösen fontossá. Ez igazolja, hogy a határok, amíg a történelem és a földjét művelő és az ökológiai adottságokat tiszteletben tartó ember eredményei az ember és természet együttélésének politikai határokon átívelő folytonosságát hozzák létre, a határok jelentősége eltörpül.

A kezelési terv célja

A kezelési terv célja a világörökségi listába vétel alapjául szolgáló értékek megőrzése, feltárása és fejlesztési célokba integrálása, - az erre szolgáló intézményrendszer létrehozása és működésének szabályozása.

Ennek érdekében, a feltárandó, feltárt és megismert értékek megőrzésére, kibontakoztatására, hasznosítására és fenntartható fejlesztésére, összhangban a Világörökségi Konvenció elvárásaival és ajánlásaival a magyar és osztrák állam érintett szervei és intézményei és a helyi önkormányzatok kezelési tervet hoznak létre.

A kezelési terv feladata, hogy a hatályos magyar és osztrák törvényekre, jogszabályokra, önkormányzati rendeletekre támaszkodva az országos, regionális és önkormányzati tervekkel valamint azok cél- és eszközeivel összhangban és az érintettek közös elhatározásával meghatározza a világörökségre felterjesztett terület értékeit, jövőképét, a követendő stratégiát, a rövid-, közép-, és hosszútávú célokat.

A fő feladatok:

- A világörökségi terület kezelési céljainak meghatározása az értékek – időhatárok nélküli - konzerválásának és feljavításának érdekében.

- Átfogó képet kell alkotni a világörökségi terület minőségéről, jelentőségéről, állapotáról és poencíájairól.
- A világörökségi érdekek tudatosítása és a világörökségi értékek megismertetésének – megértésének – biztosítása.
- Meg kell állapítani a világörökség kulturális és gazdasági előnyeit.
- A kezelést és használatot a világörökség valamennyi értékét kiegyensúlyozó, fenntartható megközelítési módon kell körvonalazni. (Pl. természeti és kulturális megőrzés, regionális fejlesztés, turizmus, mezőgazdaság.)
- A világörökség megőrzésére és fejlesztésére prioritásokat megjelölő, holisztikus és stratégiai szemléletű megközelítésen alapuló program kidolgozását kell javasolni.
- A generációkon átívelő, folyamatos tervezés biztosítása, ütemezése, finanszírozása.
- Alapdokumentáció összeállítása és a felelősöket megjelölő alapdokumentum kidolgozása szükséges.

A kezelési terv szükségessége

A kezelési terv elkészítése a világörökségi jelölés elfogadásának feltétele

A kezelési terv elkészítése egy sor szükséges intézkedés feltétele:

- Az értékek nyilvánosságának biztosítása
- Biztosítja, a helyi és a nemzeti közösség számára a világörökségi célok megvalósulásának folyamatos nyomonkövetését (monitorozását).
- Biztosítja a felelősöket megjelölő alapdokumentumot.
- Folyamatos tervezés, programkészítés és finanszírozás útján támogatja a megőrzést, fejlesztést és a Fertő tó világörökségi értékeinek a jövő generációi számára való átadását.

A Világörökség Bizottság a világörökségi területek kezelésének hatékony eszközeként tartja fontosnak a kezelési terveket, különösen azokon a helyszíneken, ahol több érdek is mutatkozik.

A kezelési terv státusza

A kezelési terv tanácsadójellegű, stratégiai irányító és befolyásoló szerepű, de nem kötelező érvényű.

Ausztria

A osztrák jogrendszerben a világörökségbe tartozó értékeket "A világ kulturális és természeti örökségéről szóló egyezmény, és az arra vonatkozó osztrák deklaráció" (Szövetségi Jogi Közlöny 60/1993) c. jogszabály szabályozza. Az egyezmény ratifikálásával Ausztria vállalta a területén lévő kulturális és természeti világörökségek jegyzékbe vételét, védelmét és megőrzését. E jogszabály értelmében minden olyan tevékenység tilos, amely közvetlen vagy közvetett módon károsítaná a világörökséget. Más jogszabály nem foglalkozik közvetlenül a kulturális és természeti világörökséggel.

A kezelési terv ezért elsősorban egy olyan stratégiai terv, amelynek jogilag kötelező érvénye a szövetségi, tartományi és önkormányzati jogszabályokból (törvényekből és rendeletekből) vezethető le.

Ezért döntő fontosságú, hogy a kezelési terv egyeztetve legyen a világörökség területének helyi szereplőivel, azok támogassák és részt vegyenek a végrehajtásában. A kezelési terv betartását a világörökség terület helyi szereplőinek saját magukra rótt kötelezettségként kell értelmezniük.

Ennek megfelelően az ellenőrzést és monitorozást nem csupán a Fertő-tavi Világörökség Szövetségnek, a Fertő-táj Világörökség Magyar Tanácsának és az UNESCO-nak kell végrehajtania, hanem főként a demokratikus társadalmi erőknek. Ennek érdekében alapvető fontosságú, hogy a világörökség társadalmi értékelése minél magasabb legyen, és hogy a kezelési terv tartalmát jól ismerje a publikum. Csak ily módon lehet célokat kijelölni számukra, és csak így fogják a szabályok megszegését jelezni és megelőzni, illetve a döntéseket támogatni és közösen végrehajtani.

Magyarország

Magyarországon a kezelési terv státusza az ausztriai helyzettől eltérő. A magyar jogrendben a „világörökség fogalom” csak érintőlegesen szerepel. A világörökségi státuszra, az ezzel kapcsolatos eljárásokra nincs jogszabály. – Pusztán két miniszteri rendelet említi a világörökséget: az 1/1998. (I.23.) KTM-MKM rendelet, amely a reklámok létesítését korlátozza, és a tervtanácsokról szóló 40/1999.(IV.23.) FVM rendelet, amely a területrendezési terveket és az alapvető környezeti hatású építmények terveit „központi”, azaz az építésért felelős miniszter által működtetett tervtanács előtti bemutatásra rendeli. Azonban a tervtanács véleménye az engedélyező hatóságot nem korlátozza.

Ilyenformán olyan kezelési terv, amely nem egyetlen, műemléki védelem alatt álló objektumra, vagy teljes egészében a természetvédelem által védett területre vonatkozik, csupán a tulajdonosok, a közösségek saját elhatározására, önkorlátozására, érdekérvényesítő szándékára és képességére támaszkodhat. – Ez a jogi helyzet nagyon demokratikus, de nem tartalmazza a tágabb közérdek védelmét. A közérdek csak akkor érvényesíthető, ha jogilag megfelelően artikulálva van. A közérdeket semmi jobban ki nem fejezheti,

mintha a világ közössége fogadja el és vallja saját örökségének az érintett objektumot vagy területet.

A magyarországi világörökségi terület nagyobb része a Fertő-Hanság Nemzeti Park területén fekszik. A Nemzeti Park érvényes kezelési tervvel rendelkezik, ennek kivonatát befoglaljuk a világörökségi kezelési tervbe (lásd ott). A világörökségi kezelési terv magyar része a Nemzeti Park kezelési tervéhez illeszkedve a kulturális örökségi, kultúrtáji vonatkozásokra és a Nemzeti Park területén kívül eső kultúrtáj kezelésére fókuszál.

A kezelés szervezete – kezelési fórum

Ausztria:

Verein Welterbe Neusiedler See

Székhely és hivatal: A-7000 Eisenstadt, Landhaus, Europaplatz 1

Magyarország:

Fertő-táj Világörökség Magyarországi Tanácsa Egyesület

Székhely: H-9931 Fertőd, Joseph Haydn u.2. Esterházy kastély

Hivatal: H-9436 Fertőszéplak, Nagy Lajos u.43.

2. A világörökségi terület jelentőségének és környezetének leírása – világörökségi jelentősége

2.1 A jellemzők és a helyszín azonosítása

2.1.1 A helyszín adatai:

Elnevezés: Fertő – Neusiedler See kultúrtáj

Országok: Ausztria, Magyarország

Tartomány, megye: Osztrák Köztársaság Burgenland Szövetségi Tartomány, Magyar Köztársaság Győr-Moson-Sopron megye

Ausztria-Magyarország

Elhelyezkedés és földrajzi koordináták:

Terület: észak 47° 36' 05"-tól 47° 55' 20"-ig és
kelet 16° 37' 40"-tól 16° 55' 30"-ig

Terület és ütközőzóna: észak 47° 33' 30"-tól 47° 55' 20"-ig és
kelet 16° 37' 40"-tól 16° 56' 00"-ig

Területi adatok (Ausztria-Magyarország)

Magterület: 68 369 ha

Ütközőzóna: 6 347 ha

A felvétel időpontja: 2000 év

1.Térkép: elhelyezkedés

2.1.2 A világörökségi terület jellemzői és határai

A két ország területén fekvő kultúrtáj az Osztrák Köztársaság Burgenland tartományában, az ország keleti határán, Magyar Köztársaság Győr-Moson-Sopron megyéjében az ország nyugati peremén fekszik.

A Fertő-tó vidéke olyan természetföldrajzi egység, amelynek jellege a természet és a civilizáció évezredes kölcsönhatása során alakult ki, s amelynek szűkebb környezete a tóval együtt már hosszú idő óta kulturális egységet is képez.

Ausztria

A Világörökségi listára felterjesztett Fertő-tó (németül *Neusiedler See*, angolul *Neusiedler Lake*) kulturális táj magában foglalja az UNESCO által bioszféra-rezervátumnak nyilvánított Neusiedlersee-Seewinkel (Fertő-tó-Fertőzug) *Ramsari*-területet, valamint a tó nyugati partján fekvő, *Rust* szabad városát teljes egészében a műemlékvédelem alatt álló óvárossal és Mörbisch, Oggau, Donnerskirchen, Purbach, Breitenbrunn és Winden tóparti falvakat földjeikkel és földhasználati rendszerükkel együtt, St. Margarethen területének egyes részei (Római kőfejtő), Oslip, Schützen, Jois Neusiedl és Weiden egyes területei - továbbá a tótól keletre eső Neusiedlersee-Seewinkel Nemzeti Park

és Podesdorf, Illmitz és Apetlon falvak, valamint Gols, Frauenkirchen, St. Andrae és Pamhagen települések bizonyos területei.

Az ütközőzóna megegyezik a Neusiedlersee-Seewinkel természetvédelmi és tájvédelmi területtel és a Neusiedlersee-Seewinkel (Fertő-tó-Fertőzug) Nemzeti park magterületen kívül eső részeivel.

Magyarország

A Fertő-tó kultúrterületének magyarországi oldalán a Világörökségi védelemre felterjesztett terület magában foglalja a Fertő-Hanság Nemzeti Park Fertő-táji teljes területét, továbbá Fertőrákos települést a műemléki jelentőségű területként védelem alatt álló településmaggal együtt, a Páneurópai Piknikhez vezető útig, - valamint a nagycenki volt Széchenyi-kastély védett műemléki környezetét – beleértve a kastélytól a tóra lefutó hársfasort is – Fertőd belterületét a fertődi Esterházy-kastély védett műemléki környezetét, Fertőd tó felé eső területét a Pamhagenbe vezető útig, továbbá Sarródot és Fertőbozt, valamint Fertőszéplak, Hegykő, Fertőhomok, Hidegség, Balf (Sopron) települések beépített és tó felé eső területeit.

Az ütközőzónát Nagycenk, Hidegség, Fertőhomok, Hegykő, Fertőszéplak külterületei alkotják.

A világörökségi területet és az ütközőzónát lásd a következő térképen.

2.1.3 A világörökségi terület regionális összefüggései

A felterjesztési terület és ütközőzónája az Alpok és a puszta határvidékén, két ország, Ausztria és Magyarország területén fekszik.

A vidék a X. századtól az I. világháború végéig magyar terület volt. A St. Germain-i békeszerződés (1919) előírásai nyomán az egykori Sopron és Moson vármegyék nyugati járásait Ausztriához csatolták, a mai határ ekkor alakult ki.

A térség jelentőségét mi sem bizonyítja jobban, mint az a tény, hogy egy aránylag szűk körben olyan jelentős települések övezik a Fertő-tavat, mint Sopron és Eisenstadt: mindegyikük történelme a messzi római időkbe nyúlik vissza.

A felterjesztési terület osztrák része Burgenlandban, Ausztria legkeletibb tartományában található. 3.965 négyzetkilométeres nagyságával ez a tartomány nyugaton Alsó-Ausztriával és Stájerországgal, északkeleten Szlovákiával, keleten Magyarországgal és délen Szlovéniával határos. A tartomány fővárosa Kismarton (Eisenstadt).

A felterjesztési terület magyar része Magyarország északnyugati szegletében, Győr-Moson-Sopron megye területén fekszik. A megye területe 4012 km². A megye székhelye a Duna folyó mentén elterülő Győr városa.

A távolság a Fertő tó és Bécs városa (Ausztria) között mindössze 60 km, Pozsonytól (Szlovákia) 40 km, Soprontól (Magyarország) 7 km. Az úgynevezett "Meer der Wiener" (Bécsi tengerpart) és a környező kultúrtáj a Bécs-Pozsony-Győr-Sopron Európai Világvárosi Régió különösen értékes és érzékeny területe.

2.1.4 Történelem, fejlődéstörténet

A térség történelme, a kultúrtáj mai karakterének nézőpontjából tekintve lényegében két nagy elváló periódusra bomlik: az ember megjelenésétől a magyar államiség XI. századi megteremtéséig tartó hosszú időszakra és a XI. századtól napjainkig tartó korszakra. A Fertő-Hanság vidékén az emberi település első régészeti nyomait a Kr. e. VI. évezredből ismerjük. Az újkőkori telepek sora kísérté a Fertő D-i partját. A környező területekkel fennálló kulturális és kereskedelmi kapcsolatokra utal a festett kerámia forma és motívum kincse. A Kr. e. IV. évezred elejéről a rézkori Balaton-Lasinja csoport lelőhelyeit ismerjük. Fertőrákos és Sopronkőhida mellett a későrézkori Bádeni kultúra emlékeit is felfedezték. A rézkor végén, a Kr. e. 2000 körüli időszakban is lakott volt a táj, amint egy fémműves műhely maradványai is bizonyítják.

Európa első aranykora, a bronzkor, a Fertővidéken is felvirágzást hozott. Az egymást váltó kultúrák a Fertő DNY-i térségében kereszteződő távolsági utakon távoli vidékekkel tartottak kapcsolatot. A fertőparti dombokkal szomszédos Soproni medencén keresztül vezetett az Adriai-tenger térségét a Balti-tenger vidékével összekötő Borostyánkő-út, ehhez csatlakozott K felől a Kisalföldet a Bécsi-medencével összekötő főút, amelynek egyik nyomvonala a Fertő D-i partján vezetett. A korai vaskorban, főleg a Kr. e. VII. sz.-tól sűrűn lakták a Fertőpartot, minden falu határában előkerültek a települések felszíni maradványai.

A kelták a Fertő környékén és Sopron határában feltárt telepen már a Kr. e. V. században is kisebb, földbe mélyített, cölöpszerkezetű, tapasztott falú kunyhókban laktak. A kelták verték az első pénzeket a Fertő vidékén.

Plinius Kr. u. 50-57 között említi (Historian Naturalis III. 27. "Norici iuguntur lacus pelso, deserta Boiorum, iam tanem colonia divi Claudii Savaria et oppido Scarbantia Iulia habitantur"), hogy a noricumiak lakhelye a Pelso tóig és a Boiok pusztaságáig terjedt, az utóbbi területen azonban Savaria, Claudius colóniája (a mai Szombathely) és a Julius alapította Scarbantia (a mai Sopron) már lakott helyek. Egyes kutatók a Fertő tavat értik a *lacus Pelso* említése alatt. Mások szerint az a Balatonra vonatkozik.

A római korban Scarbantia territoriumához tartozott a Fertőtől délre eső terület. Szinte minden mai település határában előbukkannak a római villagazdaságok nyomai. A mai Szlovákia területéről 374-395 között betörő germán quádok Scarbantia környékén felszámolták a római közigazgatást. A folyamatosan beköltöző germán svébek még együtt éltek a római lakosság maradványaival.

433-434 körül a Nyugatrómai Birodalom átengedte Kelet-Pannóniát a hunoknak. A nomád hun csoportok és germán szövetségeseik egészen az Alpokig megszállták a provinciát. A hun birodalom bukása után következett a (III.) Keleti gót hegemóniai kora. A svéb-herul langobard majd avar uralom kora következett. Ez a keleti lovasnép egyesítette először egy hatalom alatt a Kárpát-medencét. 670 körül újabb keletről beköltöző telepések érkeztek, akik alapjaiban szervezték át az Avar Birodalmat. Főleg az onogurok közül kerültek ki az új jövevények (róluk nevezik ma is a később beköltözött magyarokat Ungar, Hungarian néven). Az Avar Birodalom 800 körül felbomlott a frank Nagy Károly és a bolgár Krum kán csapásai és a belső háborúk miatt. A Fertő vidéke (*inter Sabariam et Carnuntum*, azaz a Szombathely és Petronell közötti terület) az avar capcan maradék népének szállásterülete lett.

Frank bajor katonai telepek is létesültek a Fertőparton, pl. Balf és Fertőrákos között, az utak ellenőrzésére. A X. század kezdetén a magyarok szövetkeztek a bajorokkal és észak felől szállták meg a térséget. A Kárpát-medencét elfoglaló magyarság a 900 körüli években vette birtokba a Fertő-tó környékét - állattartásra rendkívül alkalmas vidéket -, melyet többszörösen tagolt határvédelmi rendszerébe illesztett.

A XI. századtól kiépülő államszervezet és közigazgatás rendszerében a kelta-római eredetű, tóparthoz közel fekvő, útkereszteződés menti Sopron települése ispánsági székhely lett, majd később központja a róla elnevezett vármegyének, amely a Fertő-tó délnyugati térségét fogta át. A tó északkeleti vidéke Moson vármegyébe szerveződött. Az 1244-42. évi tatárjárás, amely úgyszólván az egész országot elpusztította, megkímélte a vidéket, a tó környéki településeknek fejlődésüket nem kellett előről kezdeniük. A térség a tatárjárást követően az egész középkor folyamán a XVI. századi török hódításig töretlenül fejlődött.

Az 1529. évi Bécs ellen vezetett hadjárat a térséget is végigpusztította. 1594-ben Győr eleste és négyesztendő török megszállása újfent pusztulást hozott. Erre az időszakra esik a megfogyatkozott lakosság pótlására érkezett horvátok bevándorlása Szlavóniából. Az Ottomán Birodalommal szembeni konfliktusok a középkori erődrendszer megújításához vezettek. Némelyiket itáliai reneszánsz erődde alakították, míg a Fertő-tó partján számos faluban emeltek kőerődítményeket, pl. Rust, Oggau, Donnerskirchen és Purbach térségében. A XVII. század legfontosabb helybéli eseménye az volt, amikor az Ódenburgi (Sopron) Országgyűlés alkalmával, 1681-ben, Rust szabad királyi városi rangot kapott.

A legjelentősebb építkezési periódus, amely azóta is meghatározza a Fertő-tó környéki városok és települések látképét, a XVIII. század volt. A török háborúkat, a reformációt és az ellenreformációt, valamint a Rákóczi-szabadságharcot követő gazdasági fellendülés nemcsak az arisztokrácia nagyszabású építkezéseiben nyilvánultak meg, hanem a helyi polgári gazdaságok ragyogó homlokzataiban is – ebben a helybeliek ábrázolási törekvései jutnak kifejezésre. Az egyház a protestantizmus felett vívott győzelmének bemutatására használta az építészetet, a nemesség visszanyert gazdagságának kifejezőeszközeként. A nemesi familiák palotái és udvarházai, mindenekelőtt az Esterházyakéi és a Széchenyiekéi, olyan fényűzésben tobzódtak, ami csupán néhány évtizeddel korábban elképzelhetetlen lett volna. Ez volt a burgenlandi kultúra páratlanul dicső időszaka, a szépművészet és iparművészet virágzó évtizede. Mindez különösképpen vonatkozik a zeneművészetre, aminek legfigyelemreméltóbb példája a nagy Joseph Haydn és a szoros kapcsolat, amely Kismartonhoz (Eisenstadt), Fertőd-Eszterházához és az Esterházy dinasztiához fűzte.

A családok tulajdonában - már XVI. századi előzmények bázisán - olyan birtokkoncentráció jön létre, ami hosszabb időre gátjává lesz egy nagyobb mérvű paraszti fejlődésnek. Ugyanakkor ebben az időszakban épülnek meg Fertőd és Nagycenk kastélyai a hozzájuk tartozó kertekkel és ekkor formálódnak ki a tavat övező helységek ma ismert településképei. A reformáció után át- és újjáépülnek a középkori eredetű templomok, s épülnek teljesen újak is. Ekkorra tehető a nagyszámú kisemlékek, Szentháromságoszlopok, Ecce-Homo szobrok, Pestis-oszlopok, stb. felállítása, amelyekkel az egyes települések utcáin, de az utak mellett is oly gyakran találkozunk.

Míg a vidék gazdasági alapját továbbra is a mezőgazdasági termelés, az állattartás és a szőlőtermesztés jelenti, addig a XIX. század első felének politikai viharai megakadályozták az épületek jelentősebb átalakítását, illetve a meglévő épületformák bárminemű továbbfejlesztését, így a falvak és városok barokk karaktere érintetlenül megmaradhatott.

Az 1848. évi törvények biztosította jobbágyfelszabadítás, illetőleg az 1867. évet követő politikai viszonyok elősegítették a terület falvainak fejlődését. Az építészeti tevékenység ismét felélénkült. Ekkor épültek a gyakran klasszicizáló és eklektikus homlokzatú, vakolatdíszekkel ékített épületek, amelyekből több tucat még ma is áll.

A XIX. század második felének legjelentősebb eseményei továbbá a környékbeli vasutak megépítése és a vízrendezési munkálatok befejezése volt.

Sopron és Wiener Neustadt között már 1847-ben megépült a vasút. Sopron és Győr között 1876-ban, Sopron és Ebenfurt között 1879-ben, Fertőszentmiklós és Neusiedl am See között pedig 1897-ben. A XIX. század végére tehát a régió maradéktalanul bekapcsolódhatott a Monarchia, illetőleg Európa közlekedési rendszerébe.

Az I. világháború után az osztrák-magyar határ kettészelte a tájat. Az igazi elszakítást azonban a II. világháború utáni kommunista vasfüggöny megépítése jelentette. A Páneurópai Piknik résztvevői 1989-ben itt, Fertőrákosnál törték át a határt. – "Itt ütötték ki a Berliini Fal-ból az első téglát".

2.2 A világörökségi terület jelentősége

2.2.1 A világörökségi listára jelölés jogosságának megállapítása

- *A tó Eurázsia legnyugatibb sztyepptava*
- *Állat- és növényföldrajzi határok találkozási helye*
- *Kiemelkedő gazdagságú növény- és állatvilággal rendelkező, ember uralta táj, génbank*
- *Ember és bioszféra rezervátum harmonikus együttese*
- *Változatos etnikai összetételű lakosság által létrehozott kultúrtáj*
- *Nemzeti határokon átívelő évszázados társadalmi-gazdasági, kulturális egység*
- *Földhasználati formák több évszázados folytonossága*
- *Egymást követő civilizációk gazdag régészeti öröksége*
- *Geológiai, bányászati és esztétikai különlegességek*
- *A földhasználathoz kapcsolódó gazdag településépítészeti hagyományok*
- *Gazdag és értékes műemlékállomány*
- *Különösen értékes néprajzi örökség*

2.2.2 Az egyetemes jelentőség megállapítása

A Fertő-táj Európában geológiai és geomorfológiai tekintetben egyedülálló változatosságú. A különböző klímahatások – kontinentális, szubmediterrán, dealpin-montán – révén nem csak a geográfiai, hanem állat- és növényföldrajzi határok találkozási helye is. Hasonló változatosságot mutat a lakosság etnikai összetétele is, amely német, szláv (horvát) és a finnugor-altáji (magyar) népelemekből áll. A Fertő eurázsiai tekintetben a legnyugatibb szikes sztyepptó.

A Fertő-tó környékének rendkívül változatos és páratlanul szép vidéke egyszersmind olyan különleges kulturális érték is, amit a tájjal szimbiózisban élő ember szerves átalakító munkája hozott létre és őrzött meg számunkra.

A Fertő-tó körül élő változatos és unikális értékkel rendelkező növény- és állatvilág mellett nagy számban található itt az egymást váltó népcsoportok régészeti emlékei, a római kor óta használt fertőrákosi, Mörbisch-i és a St. Margarethen-i kőfejtők egyszerre geológiai, bányászati és esztétikai unikumok.

A tó élete igen mozgalmas volt, áradt, apadt vagy eltűnt. Nem csoda, ha a környék lakóinak képzeletét is foglalkoztatta ez az állandó átalakulás és érthető, hogy szeszélyes változásaival a környék népmondáiba, regéibe is beépült, a vidék szellemi kincsének is része lett.

A Fertő-táj jellegzetességei igen változatosak, fő érdekessége, hogy nádas, víz és a domboldalban szőlőskertek borítják.

A tavat körülölelő településlánc – mind a felterjesztési területen, mind pedig az ütközőzónában – léptékében és belső struktúrájában harmonikusan illeszkedik a tájba. A települések területén gazdag és értékes műemlékállomány található, amely a hagyományos, agrárius tájhasználat és életmód építészeti dokumentuma. A terület a középkor óta megszakítás nélkül lakott, az egyes településeken, a bennük található műemlékekben, épületkomplexumokban egymást fedik a középkortól napjainkig terjedő építési periódusok. Kiemelendő közülük a Világörökség részeként előterjesztendő területen fekvő Rust szabad városnak városfallal övezett óvárosa, mely zárt egységben műemlékvédelem alatt áll, valamint a tőle délre fekvő Fertőrákos települése, amelynek történeti településmagja műemlékileg szintén védett.

A Fertő tó kultúrtáj a Bécs-Pozsony-Győr Európai Világvárosi Régió zöld szíve, amely előreláthatóan a bioszféra régióként fog fog fejlődni a Jordes+ programon belül (Jordes+ = a Bécs-Pozsony –Győr Régió Közös Stratégiája. Joint Regional Development Strategy for the Vienna – Bratislava – Győr Region, www.jordes.org). A régió szereplői tudatában vannak annak, hogy ki kell dolgozni a fenntartható regionális stratégiát. A gazdasági, társadalmi és ökológiai célokat azonos szinten kell egyesíteni. A régió kreatív lehetőségei az elmúlt évek során egyre jobban kifejezésre jutottak: a regionális és helyi döntéshozók a újítások irányában nyitottak, a természettudósok a parkra és környezetére vonatkozó kutatások folytatnak, jól ismert a vendéglátásban rejlő üzlet, művészek, minőségi bortermelők, az innovatív turizmus és kereskedelem kapcsolódik össze, hogy kialakítsa a Fertő-tó alaphangját, a Fertő-tó régiót, mint minőségi régiót hozza létre.

2.2.3 Kulturális jelentőség

A Fertő-Neusiedler tóvidék történeti térképein – a 18. század óta, amióta kellő részletettségű térképeink vannak, - a változó vízfelszínnel szemben a földhasználat és a hagyományos emberi település meglepő folytonosságot mutat.(lásd i.-ii.-iii. térképeket). Mivel 19. század óta a klimatikus állapotot jelentősen stabilizáló a vízszint és nádvidék valójában nem sokat változott, a tó körül a hagyományos mezőgazdasági földhasználat, különösen a szőlőkultúra

feltételei megmaradtak. Ez segítette megőrizni az ökológiai egyensúlyt, azaz a szerves kölcsönhatást a természeti környezet és a népesség között.

A II. József által elrendelt földmérés 1785 évi térképe (3.térkép), egy 1914-es kataszteri térkép (4.térkép) és egy mai felvétel (5.térkép) áttekintést ad a dokumentációban leírt jelenségről, nevezetesen a természet és az ember egyedülálló kölcsönös függőségéről, amely elvezetett a tónak, mint egyedülálló természeti rezervátumnak, környezetének és a csatlakozó kulturális térségnek mind megőrzéséhez mind kiaknázásához. Ebből a szempontból a Fertő-Neusiedler tó kultúrtáj valóban kiemelkedő jelentőségű.

A mezőgazdasági és kereskedelmi hasznosítás emberemlékezet óta elválaszthatatlan egységet képez. A nád mezőgazdasági és kereskedelmi felhasználása mindig jelentősen hozzájárult a természetesen terjeszkedő nádvidék megóvásához. A tó közvetlen környékén a mezőgazdasági és szőlőművelési földhasználat egyaránt ebben a szoros összefüggésben fejlődött évszázadokon át. Ílymódon földművelés és ennek a Fertő-Neusiedler tó környékének speciális fizikai összetevőitől és a természet által kínált lehetőségektől való függése maradt a kultúrtáj fejlődésének alapja.

Bár a tó körüli települések szerkezete ugyanazt a beépítési tipológiát mutatja, mint a burgenlandi vagy nyugat-magyarországi települések, sajátos vonatkozásokkal is rendelkeznek, amelyek a Fertő-Neusiedler tóhoz és környezetéhez kötődnek. Ez vonatkozik a település rendre, vagyis a falvak léptékére és lakóépülettel kapcsolt gazdasági épületekkel való beépítettségére. Ugyancsak vonatkozik a kultúrtáját századok óta behálózó úthálózatra és át meg átszelő gyalogutakra. A tavi utakból (azaz a nádason átvezető csatornákból), a földeket és szőlőket sugárirányban átszelő gyalogutakból és a tó körül a parttal párhuzamosan futó, a falvakat és városokat összekapcsoló kocsitakból (ma műutakból) felépülő hálózat a mai napig világosan felismerhető, organikusan kialakult jellegzetessége a településrendszernek.

A szigetszerű város- vagy faluközpontok, amelyek tükrözik az eltérő társadalmi hátteret, a tóvidék mindent átszövő ökológiai és gazdasági rendszerébe illeszkednek és egyben egy, csak a közelmúltban eltűnt társadalmi rend illusztrációi. Ez meglátszik a különböző formájú és méretű épületeken is: a parasztpolgárok (Ackerbürger) imponáló városi házain, a falvakban a hátul csűrökkel zárt hosszú parasztporták jellegzetes sorain vagy a külvárosi pincesorokon

- Az első összehasonlítás mutatja be, hogy Rusztot és környezetét a nádban húzódó csatornákkal. Ezek a térképek a tájon kétszáz éven át folytonosan fennálló viszonyokat és változásokat egyaránt bemutatják. A nádövezet ma valamivel szélesebb és a város természetesen nagyobb lett, míg közvetlen környezet tipikus mezőgazdasági földhasználata és a szőlőkbe való finom átmenet teljes egészében megmaradt.

- Egy másik példa hivatott igazolni a települési formák és településtípusok folytonosságát egy 1785-ből való és egy mai térképen.

- Ez az összehasonlítás a fallal övezett Purbachot mutatja régen és most. - A nádban húzódó, a települést és a tavat összekötő hosszú hajózható csatorna és a településnek a földek és szőlők felé nyíló kapcsolata alig változott.

- Egy másik jellegzetes példa a hosszan elnyúló Breiterbrunn a tóval párhuzamosan futó út mentén (lásd 9.sz. térkép). Településformája majdnem változatlan maradt és a tóhasználat, földművelés és szőlőtermesztés kívánalmái szerint alakult ki.

- A Mörbisch-i térképrészlet a hosszúkás parasztportákat és a tóhoz vezető szűk sikátorokat mutatja. A csűrök, disznólak stb. tó felé eső elhelyezése a gazdasági megfontolásoknak a faluszerkezetben való megjelenésére utal. A térképek és térképrészletek a Fertő-Neusiedler tóvidék kultúrtájának egy másik jellegzetes vonására is rámutatnak, nevezetesen, hogy a nádasokban az emberi beavatkozás minimális volt, csupán szűk csatornák kivágására szorítkozott, és a változatos állatvilág élőhelyét (különösen a madárvilágét) mindig tiszteletben tartotta.

A történeti térképeknek a mai helyzettel való összehasonlítása világosan mutatja, hogy a források kiaknázásának alapvető mértékét a természet határozta meg. A lakosságnak ez a természeti térbeli rend iránt megnyilvánuló tisztelete szerepet játszott a Fertő-Neusiedler tóvidék ökológiai egységének fenntartásában és világméretű ismertségnek örvendő természetvédelmi területet hozott létre.

Ez, amiben a Fertő-Neusiedler tó a természettel szimbiózisban élő ember, azaz a határokat, mértékeket tiszteletben tartó és a természet és kultúra kapcsolatát kiaknázó ember kiemelkedő példája.

Egyrészt ez a szimbiózis megengedi a tó, a nádvidék, a parti sáv és a csatlakozó területek, (a tó klimatikus hatása alatt álló a szántók és szőlőskertek) maximális, de fenntartható kihasználását, másrészt biztosítja, hogy a tó természeti területe háborítatlanul és érintetlenül megmaradjon, mivel ez a klimatikus és ökológiai egyensúly a megfelelő földhasználat és a helyi lakosság folyamatos léte szempontjából elengedhetetlen. A nádat például a múltban főleg csak a parasztság használta. Olcsó építőanyag volt, ma kereskedelmi fellendülés jellemző rá. Ez a kitermelőknek a nádövezet védelmére irányuló komoly érdekelttségét eredményezte, ami viszont a természetre gyakorol pozitív hatást.

2.2.4 Ökológiai jelentőség

A Fertő-tó hidrológiailag kapcsolatban áll a Dunával és a Győrnél összefutó vizek rendszerével. A Hanság medencéinek múlt századi lecsapolását

követően a folyó nagyobb áradásai a Mosoni-Dunán és a Rábcán keresztül a Fertőig eljutottak, ennek köszönhetően a tó vízszintje erősen ingadozott: néha kiáradt a környező területekre, máskor pedig teljesen kiszáradt. A magasabb fekvésű Fertőzugban a folyó meszes hordalékán kialakult lefolyástalan szikes tavakat találunk, amelyek egy része időnként évekre kiszárad. Itt a Kiskunsághoz hasonló szikesek alakultak ki. A Fertő és fertőkörnyéki szikes élőhelykomplexum a maga nemében egyedülálló, nyugatabbra már nem találunk hasonló, a tengerparttól távol kialakult, a talaj és a víz magas sótartalma által elsődlegesen meghatározott élőhelyeket.

A természeti környezet sokfélesége a Fertő-táj geomorfológiai változatossága és az éghajlati zónák találkozása következtében alakulhatott ki. A Kisalföld nyugati szélén süllyedéssel kialakult tómedencét részben az Ős-Duna kavicssteraszai, részben pedig a (12 millió éves miocénkori lajtamészakóból álló) Fertőmenti-dombság és a Lajta-hegység határolják. Nyugatabbra az Alpok masszívuma és az Alpokalja – Sopron-hegység, Rozália-hegység - zárja le a horizontot.

A Fertő-tó kulturális táj páratlan természeti szépségű és esztétikai jelentőségű területeket foglal magába. Északon a Lajta-hegység Hackelsberg és Jungerberg nevű elődombjai, nyugaton a Ruszti dombság erdői, erdőszélei, száraz rétjei, szőlősei és gyümölcsöskertjei éppúgy, mint a dél-keleti sík vidék és a déli vizes területek a táj, a flóra és a fauna páratlan sokféleségét vonultatja föl viszonylag kis területen. Éppen ezért Európán belül ez a terület egyedülállónak mondható.

A Fertő-tó kulturális táj a tárgyalt biográfiai terület és ökoszisztéma legváltozatosabb flóra- és faunaállománnyal rendelkező élőhelyeit foglalja magába.

A pannon térség jellemző élőhelyei egymáshoz közel helyezkednek el és a vizes/száraz, sós/sómentes talajok, az iszapos/köves talajréteg, a forró/"hideg" területek (beleértve az alpesi és a keleti hidekedvelő fajokat) végletein belül mindenféle átmentetet megtalálhatunk közöttük.

1965 óta az egész térség környezetvédelmi és tájvédelmi körzet és 1986 óta a Ramsari egyezmény értelmében természetvédelmi területté lett nyilvánítva. Ezen a Ramsar zónán belül található a Fertő-tó-Seewinkel Nemzeti Park (alapítva 1993-ban) bizonyos területei.

A felterjesztett terület védett zónáján belül található a Bioszféra Rezervátum, jóllehet a biogenetikai rezervátum sokkal nagyobb az egész felterjesztett területnél és többé-kevésbé azonos a tó vízrajzilag meghatározott vízgyűjtő területével. Ami a felterjesztett terület magyar részét illeti, itt kevésbé szoros a kapcsolat, mint az osztrák részen, mert itt csak egy település van, Fertőrákos, mely közvetlenül a tópartnál helyezkedik el, és vízrajzi értelemben ez a déli rész a kimeneti oldal. 1977 óta tájvédelmi körzet és 1991 óta Fertő-Hanság Nemzeti Parknak hívják. A tó magyar területe és a környező vizes területek

1989 óta a Ramsar zónához illetve az UNESCO Bioszféra Rezervátumhoz tartoznak.

A Fertő-Neusiedler tó gazdag flórája és faunája (lásd a dokumentációban levő összefoglaló felsorolást) és különösen a madárvilág kiemelkedő sokszínűsége figyelemre méltó természeti megnyilvánulás, amely a sokirányú és az ember és természet kölcsönhatására alapuló emberi beavatkozás eredményeként is értékelhető ezen a kultúrtájon. Történelmi fejlődési perspektívából nézve a természetvédelem elve nem egészen illeszkedő, mert a természet itt sohasem volt elkülönült, izolált entitás. Mindig inkább egy olyan nagyobb egész részeként volt értékelhető, amelyben az ember és természet a fent leírt szimbiózisban talált egymásra.

Ez az érv persze nem alkalmazható azokra a parti területekre, amelyek mindig szántóként vagy szőlőként voltak művelve, de elmondható a tó keleti és déli részén levő, kevésbé intenzív művelésű kaszálókra. A füves területek lényegében a 18. századival megegyező területet foglalnak el ma is. Ezeknek a füves területeknek egy részén fennmaradt az ősi külterjes állattartás. Az állatok kinn telelnek a pusztán. Az itt megőrzött szürkemarha, fehér szamár és racka juh védett ősi állatfajt képviselnek és génbankhoz tartoznak.

A századokon át fenntartott földhasználat olyan mástípusú ember és természeti környezet közötti kölcsönhatást tükröz, amely hozzájárult a szteppvidék és sós rétek stb. fennmaradásához.

A Fertő-tó kulturális táj a biológiai sokféleség eredeti élőhelyeinek védelmét tekintve a legfontosabb természetes élőhelyeket öleli föl, beleértve a tudomány és a védelem szempontjából univerzális értékű veszélyeztetett fajokat.

A nyugat-magyarországi és az alpesi éghajlat között húzódó átmeneti zónában találjuk a legjelentősebb élőhelyeket. Ezek sósvízű talajbemélyedések, sekély vízű tavak, lápvidékek, nyirkos rétségek, homokos és köves száraz rétek (beleértve sóban gazdag változataikat) valamint sziklás száraz rétek.

Valamennyi "elsődleges" élőhelynek tekintendő a 92/43/EWG direktíva (Európai Unió FFH direktíva) értelmében. A Lajta-hegység gyertyános tölgyeseinek kivételével a fent említett helyek speciális ökológiai élőhelyek. Eszerint a jelenleg létező fajok nagyrésze ritkának és veszélyeztetettnek mondható és egyaránt megtalálható a Vörös Könyvben – a veszélyeztetett növény- és állatfajok jegyzékében – és a különböző nemzetközi természetvédelmi egyezmények mellékleteiben.

2.2.5 Társadalmi-gazdasági jelentőség

A Fertő-Neusiedler tó kultúrtáj hitelességének és egységességének fontos tényezője a történelmi-társadalmi és történelmi-politikai háttér. Abban az időszakban, amely lényegében kialakította a mai kultúrtájat, (a 18. század

második felében) a térség alapvetően az osztrák-magyar arisztokrácia, jelesen az Esterházy, Széchenyi és Habsburg család kezén volt (lásd 11-12.sz térképek és tervek). Kisebb területeket birtokolt a katolikus egyház (parokiális birtokok, ciszterci rendi birtokok). Mindenekelőtt a nagybirtokok uralták a falvak és (mező)városok külterületét. A földbirtokosság állandósága nagyban hozzájárult a földhasználat kialakult módjának folytonosságához. Még az 1914 és 1945 utáni politikai-társadalmi felfordulások, amelyek során az arisztokrácia helyét részben a közösségi szektor vette át, sem változtattak lényegesen a földbirtok rendszeren. Az a társadalmi szerkezet, amely a földre a tulajdonviszonyok és megélhetési forrás szempontjából meghatározó volt, nem változott. Ez olyan tényező, amelyet nem szabad alulértékelni. Ez megállapíthatóan hatással volt a kultúrtájra és segítette fenntartani a hagyományos társadalmi-gazdasági szerkezetet és ílymódon a földhasználat és a természeti környezet közötti egyensúlyt.

Különösen említésre érdemes az a tény, hogy a Fertő-Neusiedler tó kultúrtáját a múltban nem veszélyeztette és ma sem veszélyezteti semmilyen új gazdasági vagy ipari elképzelés, és az idegenforgalom fejlődése is csak kisebb mértékű és nincs zavaró hatással a hitelességre és egységességre a meglévő törvényes korlátok, a látogatás szabályozása és az elégséges védelmi erőfeszítések révén, ahogyan ez bővebben a dokumentációban kifejtésre került.

A 16. század óta Ruszt szabad város és a tó körül sorakozó tiszta rendezettségű falvak sorának léte és virágzása és a tóvidéken épült fontos paloták és kertek tanúskodnak a kedvező gazdasági és földhasználati lehetőségekről. Ezt, az említett, szép természeti környezetet és az illeszkedő, de hasznot hozó földhasználat egységes egybeesését ismerte fel az ember az elmúlt századokban, és így járult hozzá ennek a kultúrtájnak a gazdasági és politikai-társadalmi jelentőségéhez.

A nyugati és déli tópart települési szerkezete és fejlődése (Ausztriában Mörbisch és Winden között, Magyarországon Fertőrákos és Sarród között) olyan adottságok, amelyek indokolják ezeknek a településeknek a felterjesztési terület magterületébe való bevonását.

A Fertő-tó térségében sok határon átnyúló együttműködés és regionális tevékenység folyik annak érdekében, hogy ez a térség modellszerepet tölthessen be a környezetvédelem, az üzleti és társadalmi élet fenntartható fejlesztésére. Jó példák a már futó tevékenységekre a falufelújítási programok, a kétoldalú nemzeti park kezelése és az „Érzékeny területek fenntartható fejlesztése és turizmusa a Fertő-tó régiójának példáján” c. program keretében folyó osztrák-magyar mintaprojektek

2.2.6 Természeti értékek

2.2.6.1 A tó és környezete

A Fertő igazi sztyepptó, az Eurázsian végighúzódó sztyepptó-láncolat legnyugatibb tagja. A tó medencéjét nyugatról a Lajta- és a Rozália-hegység, valamint a Rust-Balfi-dombság keretezi, amely délen a Bozi-dombvidékben folytatódik. Ez utóbbi már igen alacsony dombság, kelet-délkelet felé pedig a medence nyitott. A Fertő-tótól keletre, a Fertőzugban az Ősduna hordalékkúpján mintegy 40 lefolyástalan, sekély szikes tó van, túlnyomórészt osztrák területen, de Fertőújlaknál ez a geomorfológiai egység átnyúlik Magyarországra is. A Fertőmenti-dombságtól nyugatra a Soproni-medencén túl már az Alpokhoz tartozó Soproni-hegység tömbjét találjuk és tiszta időben az Alpok nyáron is hóval fedett keleti nyúlványai is látszanak, amelyek a tóparttól alig 70 km-nyire kezdődnek. Kis területen tehát megtalálhatóak az egymástól éghajlatában és élővilágában egyaránt jelentősen eltérő geográfiai és biogeográfiai elemek:

- kontinentális, síksági sztyepptó,
- szubmediterrán dombság xerofil vegetációval,
- dealpin középhegység és a magashegység.

Ez a tájképi sokszínűség, a biodiverzitás igen kis területen megmutatkozó rendkívüli változatossága Európában egyedülálló.

A Fertő medencéjének alapját kristályos paleozoikus pala alkotja. Ez a Soproni-hegységben még a felszínen tanulmányozható, de a Fertő-tó peremvonalában egy tektonikus zökkenéssel 1000 m alá került. A lezökkent ősközetet a miocénban a Pannon-tenger öntötte el, mely lassan kiédesült, majd kiszáradt. A tenger nyomát a néhol több száz méter vastag mészkőrétegek őrzik. A Pannon-tenger a tó medencéje alá vastag rétegben agyagot, márgát és kisebb mértékben löszet halmozott fel. A Duna, az Ikva és a Lajta erre terítette rá a jégkorszakban a kavics és a homoktakarót.

Az említett kőzetek és egyéb rétegek gyakorlatilag mind tanulmányozhatók a tó környékén a felszínen.

A meghatározó geológiai és klimatikus adottságok révén a talajtípusok is sokfélék. A erősen szikes szoloncsák és szolonyec talajoktól a humuszban gazdag, agyagbemosódásos barna erdőtalajig számos talajféleség megtalálható.

A "fertő" szó a magyar nyelvben sekély, iszapos, kénhidrogénes – bűzös állóvizet jelent. A Kárpát-medencében nagyon sok "fertő" elnevezés van. Legnagyobb közülük maga a Fertő-tó. A "fertő" itt olyan állóvizet jelent, amelyet a következők jellemeznek: a tavi előregedés előre haladott állapota, feltöltődöttség, iszaposság, sekélység, a víz szélsőséges felmelegedése nyáron, ill. teljes átfagyása télen, stb. Ide kíváncsiak az 1928/29-es tél eseményei is, amikor a szélsőségesen alacsony vízállás mellett fellépő kivételes keménységű tél során a tó jelentős része fenéig ill. az üledék felsőbb

rétegeivel együtt befagyott. Száz napig tartott az egybefüggő jégtakaró, a jég vastagsága sok helyen a 60 cm-t is meghaladta.

A nagy mértékben változó vízellátás miatt a tó mérete az idők során szélsőséges variációkat mutatott. A vízháztartást elsősorban a klimatikus viszonyok szabályozzák. A tó vízgyűjtő területe mintegy 900 km², víztömege – magas vízállás esetén – mintegy 320 km³. A vízbevitelt a csapadék és olyan folyócskák biztosítják, mint a Wulka és a Rákosi patak, vagy akár még kisebb vízfolyások. A csapadék a teljes vízbevitel kb. 80%-át jelenti, míg a kisebb felszíni folyók, patakok 20%-ot biztosítanak. A felszín alatti vizek bevitel elhanyagolható. A víz 90%-a párolgással távozik, és kb. 10%-a mesterséges vízkivétellel, a Hansági Főcsatorna/Eisenkanal révén. A klimatikus tényezők közvetlen és azonnali hatással vannak a vízállásra, amely következképpen igen szélsőségesen változik. A környék rendkívül sík adottságainak következtében a vízszint 10 cm-es változása 20 km²-rel változtatja meg az elárasztott terület nagyságát.

A Fertő-tó általános limnológiai szempontból a tavi előregedés (feltöltődés) előrehaladott stádiumában lévő, szélsőségesen sekély tó. Nádasai nemcsak partszéli sávként, hanem a tó közepe illetve középvonala felé is szabálytalan alakulásokkal benyúlnak. Ezáltal a nyíltvízi terület kisebb-nagyobb területrészekre, öblökre, sőt teljesen a nádasba zárt kisebb "belső tavak"-ra is tagolódik. Partszéli nádasai különösen a déli tóréstől rendkívüli szélességűek, helyenként a 6 km-t is meghaladják. A tó Ny-i partvonalát is viszonylag széles nádas-öv kíséri, különösen az ÉNy-i részen, ahol a nádas szélessége 5 km körüli.

A nádasok gyors területi növekedése a terület vízrendezésével, a vízszint állandósításával hozható összefüggésbe. A munkálatok már a XVI. században elkezdődtek a Sarród és Pomogy (Pamhagen) közötti útépítéssel. A jelentősebb változások a XIX. században kezdődtek meg, a Hanság csatornázásával, amely elzárta a Fertő-tavat édesvízi mocsarától. 1912-re megépült a Pomogytól Hegykőig húzódó körgát, amely megakadályozza az erős – és uralkodó – ÉNy-i szelek idején bekövetkező vízlengés hatására a Sarród-Mekszikópuszta térségében található, változó vízborítású mocsár, illetve szikes gyepek természetes elöntését. Az eredeti állapot részleges helyreállítását célzó élőhelyrekonstrukció 1989-ben kezdődött meg.

A víz hőmérséklete és sekélyisége következtében viszonylag gyorsan követi a levegő hőmérséklet-változásait, nyáron a felső 10 cm-es rétegben egyes részeken eléri a 30°C-ot. A könnyen felkavarodó üledékrészecskék miatt a víz átlátszósága a nagy nyíltvízi területeken csekély. A szélvédettebb vízrészeken ezért az intenzívebb fény- és hőhatás az üledék felszínéig is könnyen lejut.

A tó vize nátrium-magnézium-hidrogénkarbonát-(szulfát) jellegű szikes víz, vezetőképessége 1300 – 3500 (4000) uS cm⁻¹, a pH érték 7,7 és 9,5 közötti. Összsótartalma kelet felé növekszik, átlagosan 1700 mg/l.

A kémiai jellemzők a tó vizében térben és időben változatosak és változékonyak. Az oldott oxigén-tartalom is igen eltérő: míg pl. a nyíltvízi területeken kielégítő, sőt, gyakran a telítettséget is eléri, addig ugyanazon időpontban a nádasokba zárt vízterületeken igen szegény, időleges oxigénhiánnyal.

Trofitása a mezotrof tartományba esik.

2.2.6.2 A növényzet

A Fertő-táj jellegzetessége, hogy itt több flóraidék található. A Fertő-tó az Alföldi flóraidék (Eupannonicum) Kisalföldi flórajárásába (Arrabonicum) sorolható, nyugati partján már érezhető a Nyugat-Dunántúl (Praenoricum) vidékébe sorolt Lajta-hegység (Laitaicum) hatása is, így a területen az élőhelyek rendkívül széles skáláját találjuk meg. Egyaránt előfordulnak az eurázsiai sztyeppekre jellemző füves élőhelyek, ill. az Alpokaljára jellemző lombos és tűlevelű erdők, pangóvízes lápok.

A terület képét ma az óriási kiterjedésű nádasok, az egykori öbölszerű képződmények és kisebb öbök lefűződésével kialakult, nádasba záródott kisebb tavak határozzák meg. Jellemzőek a gyepek, kisebb kiterjedésű a fás vegetáció.

A Fertő-tó térségének legjelentősebb természetes és féltermészetes biotópjai (a centrumtól a periféria felé haladva) az alábbiak: (A társulások és fajok részletes listáit a Függelék tartalmazza)

- Hínárnövényzet

A nyílt víz és a csatornák jellemző lebegő és rögzült növényzete. Egyes években rendkívül elterjedt. A jellemző társulások ritkán fordulnak elő önállóan, általában mozaikos komplexeket alkotnak.

- Nádasok és magassásosok:

A nádas a Fertő-tó legjellemzőbb élőhelye, a védett terület több mint 70%-át borítja. Egyes helyeken sűrű, járhatatlan, máshol felritkult, nyílt vízfoltokkal tarkított.

- Kontinentális jellegű szikes mocsarak, nádas habitussal

A *Bolboschoenus maritimus* és a *Schoenoplectus tabernaemontani* dominálta, csaknem homogén állományok. Kisebb foltokban csetkákások is előfordulnak. Egyes helyeken ezekben a homogén foltokba kúszik be a nád, majd alakul át nádassá. Kizárólag a déli parton fordulnak elő.

- Üde láprétek

Ezek az üdébb láprét-társulások a Fertő-tó partján kisebb foltokat alkotnak, és a Kis-Tómalomnál is előfordultak. Az elmúlt 10 év száraz időjárásának és az általános eutrofizációnak köszönhetően mindenhol degradálódtak, és területükben még inkább visszahúzódtak.

- Kiszáradó láprétek

Valamikor jelentősebb élőhely lehetett, ma a nádasodás miatt visszaszorulóban van.

- Mocsárrétek

Több társulás tartozik ide. Leggyakrabban kaszálóként kezelt területek. Többnyire nedves, magasabb talajvízszintű nem sós területeken fordulnak elő.

- Szoloncsák szikfok növénytársulások

Tavasszal és késő ősszel többnyire vízzel borított társulások. A víz általában májusig marad meg. Kisebb foltokban keréknyomokban vagy túllegeltetett foltokban is megjelenik. Gyakori a szikvirágzás.

- Szolonyec szikfok növénytársulások

Mélyebb fekvésű, nedves területeken fordul elő. Jellemző az élőhelyrekonstrukciók nyáron kiszáradó medrében.

- Szolonyec sziki rétek

Jobb minőségű, humuszosabb talajok növényzete. A nedvesebb helyeken az ecsetpázsitos sziki rét (*Agrostio-Alopecuretum partensis*), míg a magasabb pontokon a *Festuca pseudovina* dominálta társulások uralkodnak.

- Szoloncsák sziki rétek:

Enyhén szikes, erősen mozaikos élőhelyek. (Gyakran szoloncsák szikfoknövényzettel együtt fordulnak elő.) Tavasszal nedves, tocsogós, nyárra a kemény, szikkadt talajfelszín jellemző. Az említett társulás jellegzetes pannóniai endemizmus.

- Szubkontinentális-szubmediterrán xerotherm tölgyesek:

A Fertő-melléki dombsor jellemző növényzete. Jó növekedésű, zárt lombkoronájú erdőket alkot. Aljnövényzetükben a szárazságtűrő fajok dominálnak. A meleg, délies lejtőkön a molyhos tölgyesek (a jelzett társulás kizárólag itt fordul elő), míg máshol a cseres tölgyesek dominálnak.

- Lejtősztyepp növénytársulás (többnyire xerotherm tölgyessel, karsztbokorerdővel mozaikban)

Elsősorban a déli lejtőkön kialakuló edafikus társulás. Fajkészletében a kontinentális fajok dominálnak. A korábbi évszázadokban kaszálóként hasznosították őket. Gyakran az erdő kiirtásakor keletkeznek.

Ahogy a fentiekből kitűnik, a jelölt területre az élőhelyek nagyfokú diverzitása jellemző. Az egyes élőhelyek növényeinek fajdiverzitása, sajátosságaikból fakadóan, ugyan nem kiemelkedő, de a területen több nemzetileg és nemzetközileg is jelentős növényfaj is előfordul.

A nemzetközileg védett (Corine Biotópok, Cites, Berni Konvenció) fajok közül kiemeljük a boldogasszony papucsát (*Cypripedium calceolus*) és a hagymaburkot (*Liparis loeselii*). Mindkét fajnak kevés (2-5) lelőhelye van Magyarországon, de a jelölt területen stabil állománya él.

Az orchideák közül jelentős még a területen a Fertő-menti dombvidéken élő légybangó (*Orchis insectifera*), ill. a szikesen élő pókbangó (*Ophrys sphecodes*) és mocsári kosbor (*Orchis laxiflora* ssp. *palustris*).

Korábban a területen élt, de az utóbbi 5 évben nem került elő a vidrafű (*Menyanthes trifolia*) és a lisztes kankalin (*Primula farinosa*). A mocsári hízóka (*Pinguicula vulgaris*) csak az ausztriai Zitzmannsdorf domboldalain fordul elő egy csekély területen. Ezek a fajok jelenleg (majdnem) kipusztultként vannak nyilvántartva, de az életfeltételek javításával, nem kizárt, hogy újra előkerülnek.

A terület érdekes faja a barázdás csüdfű (*Astragalus sulcatus*), amelyet 50 éve kihaltnak tekintenek Magyarországon, de az utóbbi két évben két helyen is felbukkant.

Gyakran találkozhatunk a Fertő-menti szikeseken a kiséfű aszattal (*Cirsium brachycephalum*) is.

2.2.6.3 Állatvilág

Állatföldrajzi szempontból A Fertő-vidék a Pannonicum faunakörzet kisalföldi faunajárásába (Arrabonicum) esik. A Fertőmelléki-dombsor bizonyos noricum hatást is mutat, erdei (Sylvicol) és montán fajok előfordulásával, kelet-alpesi és mediterrán színezőelemekkel. A tópart alapfaunája európai, közép-európai jellegű, kevés bennszülött (endemikus) fajjal, jellegzetes pusztai faunával.

Ismert endemikus fajok a kerekessféreg (*Rotatoria*) közé tartozó *Lepidocyrtus peisonis* és a fertői kerekessféreg (*Rotatoria fertöensis*), valamint az ugróvillások (*Collembola*) közé tartozó *Lepidocyrtus peisonis*, azonban ezekben az alsóbbrendű taxonokban további fajok felbukkanására lehet számítani.

A gerinctelen fauna kiemelkedő tagjai a szitakötők közé tartozó *Leucorrhinia pectoralis* és *L. caudalis*, melyekkel a belső tavakban találkozhatunk. Mindkét faj több nemzetközi egyezményben is szerepel.

Emellett jelentős állománya él a területen a következő fajoknak: *Lestes dryas*, *Coenagrion scitulum*, *Anaciaeschna isosceles*.

A Szárhalmi-erdő idősebb tölgyeseiben, a Lajta-hegységben és Ruszti-dombságon gyakori a szarvasbogár (*Lucanus cervus*). Élettere egészen addig fenntartható, amíg biztosítani tudjuk az öreg, korhadó tölgyek jelenlétét.

A pókfauna legjelentősebb tagja a szongáriai cselőpók (*Lycosa singoriensis*), e tarantella, amely elsősorban Dél-Eurázsia sztyeppéin él. Talajba fúrt lakócsövei igen jellemzőek a Fertő-tó térségében.

Az említett fajokon kívül több más nemzetközileg is jelentős gerinctelen fajnak van említésre érdemes állománya területen.

A Fertő halállománya a tó elmúlt évszázadok során történt kiszáradásai során többször kipusztult, ezeket a kipusztulásokat azonban minden esetben a halfajok gyors, természetes visszatelepedése követte a Hanságból és a Duna mellékfolyóiból a magas vízállások periódusaiban. A tó mellett élő lakosság számára a halászat mindig jelentős megélhetési forrás volt. A korabeli forrásmunkákban többnyire a gazdasági szempontból jelentős fajokra találhatóak utalások, ezek elsősorban a ponty (*Cyprinus caprio*), a csuka (*Esox lucius*), a harcsa (*Silurus glanis*), a süllő (*Lucioperca lucioperca*) és a kárász (*Carassius carassius*). A későbbiekben halászati érdekből betelepítették az angolnát (*Anguilla anguilla*) a fehér busát (*Hypophthalmichthys molitrix*) és az amurt (*Ctenopharyngodon idella*), és spontán betelepedett a szintén tájidegen ezüstkárász (*Carassius auratus gibelio*). Ezeket a Nemzeti Park megalakulása után nem telepítik tovább.

Az egyes kutatások 20-34 faj jelenlétét mutatták ki, azonban ezek között több olyan ideiglenesen behurcolt vagy már kipusztult faj szerepel, amelyet ma már nem találunk meg a tóban. A védett fajok közül a lápi pócot (*Umbra krameri*) újra behozták.

Számos kétéltű (*Amphibia*) és hüllő (*Reptilia*) faj él a területen (a Magyarországon előforduló 18 kétéltű fajból 12). Nem a ritka, kiveszőben lévő fajok miatt értékes a tó faunája, hanem a Nyugat-Európában a táj-átalakítások miatt már erősen megritkult, helyenként kipusztult, egykor ott is közönséges fajok óriási egyedszáma miatt. Kiemelkedő a tó vízibéka (*Rana sp.*) és levelibéka (*Hyla arborea*) állománya, e fajok populációi milliós nagyságrendűek. A tóban élő fajok a Fertőmenti-dombsor kocsánytalan-tölgyes erdőállományaiba vonulnak telelésre.

A szakirodalom a századforduló utáni évtizedekből még említi a parlagi vipera (*Vipera ursinii rakosiensis*) előfordulását is, de ezt a fajt azóta nem találták meg.

A közeli Hanságban még bizonyítottan élnek kisebb populációi, a Kárpát-medence endemikus kígyójának összesen mintegy 100 példánya fordul elő a láprétek kiterjedt térségében. Fő tápláléka az elevenszülő gyík (*Lacerta vivipara*).

A Fertő-tó kiemelkedő jelentőségű természeti értéke a gazdag madárvilág. Úgy a fajok számát tekintve, mint az egyes fajok állománynagysága szempontjából, Közép-Európa egyik legjelentősebb vízimadár-élőhelye. Szerepel a jelentős madárélőhelyek listáján (Important Bird Areas), és a Ramsari Egyezmény által is védett terület. A világörökségi terület osztrák részét Natura 2000 területként a "Bird Directive" (Madárvédelem) listára is jelölésre kerül és Magyarország Európai Unió csatlakozásával a magyar rész felterjesztése is megtörténik.

2.2.6.4 Hagyományos mezőgazdasági tájhasználat

A Fertő-tó vidékét sajátos övezetesség jellemzi. A víz, a vizet körülölelő nádas a csatornák labirintusaival, az egykor sós víz áztatta szikes rétek, a tavat nyugatról karéjózó dombvonulat a rajta elterülő erdőkkel és szőlőkkel nemcsak a természetföldrajzi adottságokat reprezentálják, hanem azt az évszázadok óta folyamatos tájhasználatot.

Magyarországon: A nádövezet ma valamivel szélesebb, mint 200 éve, a rét és gyepterület lényegében nem változott, míg közvetlen környezet tipikus szántóföldi földhasználata és a szőlőbe való finom átmenet teljes egészében megmaradt, de a szőlőterületek aránya megnőtt, az erdőterület viszont alig változott.

Ausztriában: : Több helyütt a hagyományosan legelőként hasznosított partmenti rétek zónája drasztikus változásokon ment át az elmúlt évtizedekben. Ennek oka, hogy a réteket szántókká alakították át, de az is, hogy egyes parlagon maradt peremterületeken előretört a nád. Nagyob rétek maradtak meg Oggau és Jois térségében.

A szőlők az 50-es és 60-as években érték el legnagyobb kiterjedésüket, és különösen a Fertőzug térségében olyan helyeken is megjelentek, ahol korábban elsősorban zárt legelők, száraz rétek és szántók voltak. A kilencvenes évek „osztrák borbotránya” után a bor- és szőlőtermesztés (különösen a saját préssel nem rendelkező gazdák szőlőtermesztése) összeomlott, ami már a minőségi bortermelésre történő váltás előjele volt. Minőségi borokat csak megfelelő éghajlati és földrajzi viszonyokkal rendelkező termőhelyeken lehet termelni, amelyek nagyjából a hagyományos bortermelő területeken találhatóak. Összességében a szőlőterület a kilencvenes évek óta ismét csökken.

A világörökségi kultúrtáj kategóriát elnyert területen jelentős új erdősítések nem voltak a hetvenes évek óta. Csak a Lajta-hegység lejtőin növekedett kis

mértékben az erdőterület a meredek lejtőkön lévő, elhagyott szőlők beerdősülése révén.

2.2.7 Kulturális értékek

2.2.7.1 Kultúrtáji típusok

Az osztrák világörökségi terület kultúrtáj típusai

Gazdagon tagozott szőlővidék

A Lajta-hegység lejtői és teraszai: a világörökség kultúrtáj északi határa egybeesik a Fertő-tavi védett terület határvonalával, és a 450 m magasságot elérő Lajta-hegység erdős hegyoldalai felé átmeneti zónát képező területet szeli át. A tájat és a domináns földhasználatot a Lajta-hegység geológiai struktúrája határozza meg: az Alpok előhegyeként alapközetük kristályos, részleges homok- és mészkő borítással. Közvetlenül az erdőhatár alatt kezdődik a hegyoldalak öve: e szőlőtermesztés dominálta változatos struktúrájú kultúrtáj lankái enyhén lejtenek a Fertő-tó felé. A számos cseresznyefával, jégkorszaki vándorkőhalommal és parlagterülettel tarkított, rendszerint keskeny szőlőskertek rendkívül tarka tájképet alakítottak ki. A megkapó cseresznyéseknek köszönheti e táj a „Cseresznyevirág Földje” becenevet.

Ruszt-dombság: a Ruszt-dombság csaknem párhuzamosan fut a tó nyugati partjával Sérctől (Schützen am Gebirge) Fertőmeggyesig (Mörbisch am See) (és/vagy Fertőrákosig), legmagasabb pontjai 220 és 240 m közöttiek. E dombvonulat kb. 110 méterrel fekszik a Fertő-tó szintje fölött, és a világörökség kultúrtáj nyugati határát alkotja. Bár a dombok alapközete kristályos, helyenként tetemes mészkőrétegek is rakódtak rájuk (ld. a szentmargitbányai /St. Margarethen/ római kori kőfejtőt). A Ruszt-dombság tájképi hatására a sok kis szőlőskert, ill. a dombtetők évszázados legeltetése révén kialakult nagy száraz gyepek jellemzők. Az egyébként megszakítatlan erdők helyén növő száraz gyepek kitűnő kilátást biztosítanak a sztyepp-tó keleti partjára és egyben a szentmargitbányai kőfejtőben rendezett nemzetközi művésztalálkozókon készült homokkő szobrok kiállítóhelyéül is jól bevált.

A Wulka-patak torkolata

A magyar Ikva-patakkal együtt a Wulka a Fertő-tavat tápláló fő befolyás, amely a Ruszt-dombság és a Lajta-hegység közötti „átjárón” áthaladva a világörökség kultúrtáj nyugati „kapuját” képezi. A Fertőfehéregyháza (Donnerskirchen) és Oka (Oggau) közötti kiterjedt nádason át jut el a Fertő-tóba. A torkolatvidék rossz megközelíthetősége miatt szinte érintetlen természeti területként maradt meg, amelyet a Wulka természetközeli kanyarulatai alakítanak. Nagyobb viharok után a Wulka a torkolat környékén megváltoztatja járását, aminek köszönhetően számos átvágás és holtág alakult ki, amelyek közül egyesek

kiszáradnak, másokban víz áll. A Wulka torkolatvidéke az egyik olyan természeti érték, amelynek megőrzése a kezelési terv prioritásai között szerepel. Vízügyi beavatkozásokkal (ülepítő medencék beiktatásával) nagymértékben csökkentették a finomszemcséjű üledékbevitelt, és ezáltal lassították a Fertő-tó eliszapolódását.

A tószegély és a tóparti rétek

A tóparti rétek a szárazföld és a víz közötti átmeneti zónát képeznek a Fertő partján Fertőrákostól Illmitzigig. Ez az öv Jois-nál és Oggau-nál a legszélesebb (ahol a Fertőzugihoz hasonló, fontos szikes élőhelyek is vannak). A tóparti réteket a korábbi évszázadokban rendszeresen kaszálták és/vagy legeltették és csak az 1960-as évektől kezdődően, az állattenyésztés visszaesésével kezdtek parlagon maradni vagy elnádasodni. Az utóbbi években több legeltetési projektet kezdeményeztek, amelyek révén lehetővé vált a szárazföldi és a nádas zóna közötti jellegzetes, számos madárfajnak (pl. a fehér gólyának) fontos élőhelyet jelentő átmeneti rész rehabilitációja.

A nádövezet

A nádas kiterjedése erőteljesen növekedett az elmúlt 250 évben, és mára már a tó 320 km²-es területének több mint felét elfoglalja. Ez mindenekelőtt az alacsony fokú hasznosítás eredménye. Az állattenyésztés visszaszorulása folytán a nádas akadály nélkül terjeszkedhetett, különösen a szárazföld felé. A nádas által termelt hatalmas mennyiségű biomassza évente megújuló és felhasználható nyersanyagot nyújt. Ugyanakkor azonban számos állat- és növényfajnak is élőhelyet biztosít és ezért természetvédelmi szempontból rendkívül értékes. A Natura 2000 kezelési tervek keretében ezért egy összehangolt, tudományosan megalapozott és fenntartható hasznosítási koncepciót kell kidolgozni, amely megfelel az élőhely különleges voltának.

A Pándorfalui-sík (Parndorfer Platte) lejtői (Wagram)

A Pándorfalui-sík Fertő-tóra néző teraszos szegélye a Duna által a jégkorszakban lerakott kavicsból alakult ki. Erre másodlagos agyagréteg rakódott, amelyen jó minőségű mezőgazdasági termőtalajok és számos déli kitétséggű száraz gyep alakult ki. A Wagram valaha kiterjedt száraz gyepterületeinek csak kis foltjai maradtak fenn a lankásabb lejtők teraszosítása és szőlőművelésbe vonása miatt. A szőlőtermesztés intenzívvé válása miatt a száraz gyepfoltok elszigetelődtek egymástól a borvidéken belül, bár helyenként összekötik őket a szőlőteraszok meredek partfalai. A kis kubikgödrök csupasz agyagfalai kitűnő fészkelési lehetőséget jelentenek a gyurgyalagnak, amely a világörökség kultúrtáj egyik legimpozánsabb madara.

A turzás

A turzást a szél és erős jégmozgások alakították ki, amelyek együttesen nagymennyiségű üledéket mozgattak meg és raktak le a Fertő-tó partján. A

régészeti kutatások azt bizonyítják, hogy a turzás kb. 2000 éves, ami földtörténeti léptékben nagyon fiatalnak számít. Védenytől (Weiden am See) az Illmitztől dére fekvő Sandeck területig, onnan pedig tovább délkeletre Neudeggig terjed.

Korábban a 2-3 m vastag homokrétegből álló turzást szinte teljes egészében száraz gyepek borította, amelyet csak néhol tarkított egy-egy kopár homokfolt. Már a kép teljesen megváltozott. A legelő állatállományok csökkenésével a turzás és az egyéb kisebb száraz gyepek is elvesztették jelentőségüket, mint legelők. A fertőzugi bortermelés előretörésével a homokos területeket is elkezdtek művelni és szőlővel telepítették be. Az úgynevezett homoki borok ma is a legjobb minőségűek közé tartoznak. Az utóbi néhány évben azonban a szőlőterület ismét kis mértékben csökkent, így a korábbi szőlősök közül sok ismét parlagon hever. A száraz gyepek növényfajai lassanként újra megtelepednek e parlagokon; ezt a folyamatot a nemzeti park hatóság is aktív beavatkozásokkal segíti.

A Fertő-tó keleti partján végighúzódó turzás gazdag homoki flórának és a homoki élőhelyekhez alkalmazkodott, unikális rovarfaunának ad otthont. Például az óriás-csőrösdarázs (*Bembix rostrata* (L.)) Ausztriában egyedül ezen a turzáson fordul elő.

Szikes tájak szikfokokkal

A fertőzugi tájra jellemzőek a szikfokok, vagyis az olyan sekély laposok, mélyedések, amelyek időszakosan vízborítás alatt állnak, nyáron pedig gyakran teljesen kiszáradnak.

A szikes élőhelyek a szárazföld belsejében rendkívül ritkák. A legkiterjedtebb száraz szikesek Európában az Ibériai-félszigeten találhatóak, de Románia keleti része is híres szikes tavairól és pusztáiról. Szikes puszták és hozzájuk csatlakozó szikfokok a határhoz közel, a magyar oldalon is találhatóak, és ezek láncolatának északi meghosszabbítása látható a Fertőzugban. Ez is jelzi a fertőzugi szikesek nemzetközi jelentőségét.

Amint a szikfokokat szegélyező szikpadkák kiszáradnak, az erősen szikes vályogtalajok sótartalma kikristályosodik. Csak néhány nagyon specializált növényfaj képes fennmaradni ilyen rendkívül barátságtalan környezetben. E fajok fő elterjedési területe rendszerint Európa tengerpartjai mentén húzódik, példa erre a sziki sóballa (*Suaeda maritima*), a sziki őszirózsa (*Aster tripolium*) és a pozsgás zsázsa (*Lepidium cartilagineum*).

A szikes élőhelyek elterjedése:
Williams, 1996 után

A szikfokok és a környező kultúrtáj közötti átmeneti zónában nedves réteket és nádasokat találnak, amelyek korábbi, hagyományos hasznosítási módja a legeltetés volt. Mivel ez az 1960-as évektől szinte teljesen megszűnt, a nemzeti park igazgatóság az utóbbi időben jelentős lépéseket tett annak érdekében, hogy e területre visszahozza a legelő állatállományokat.

A Fertőzug Közép-Európában egyedülálló vízimadár állományoknak nyújt élőhelyet, különösen a ludaknak és egyéb vízimadaraknak, partimadaraknak, sirályoknak és cséreknek, valamint a nádban és réteken fészkelő fajoknak, és éppen ezért a madárvilág megőrzésében nemzetközi jelentőséggel bír.

A települések

A települések, beleértve az épületeket, műemlékeket és szabad területeket a kultúrtáj szerves részei, amelyek sok építészeti értéket is tartalmaznak. (Lásd 2.2.7.2 pontban)

Kultúrtáji típusok a magyar világörökségi területen

A víz és a nádövezet zónája

A víz és a nádövezet zónája teljes egészében a Fertő-Hanság Nemzeti Park kezelésében található. A víz, a nád és az ember egymástól elválaszthatatlanok.

A vízszabályozás következtében beállott vízszint csökkenés a nádasok előretörését, terjeszkedését eredményezte. „1872 és 1979 között a nádas területe 62 km² -ről 171 km² -re nőtt. Különösen meggyorsult a nádasodás 1908 – a Hanság-csatorna megépítése – után, mivel a vízjárás bizonytalanabbá vált. 1965-ben változtattak a Hanság csatorna zsilipjének kezelési szabályzatán, az így állandósult magasabb vízszint a nádövezet terjeszkedését jelentősen lelassította.”

„ A Fertő-tó vidékét a szárazföldön sűrű csatornahálózat szövi át, a tó nádasában pedig hosszanti és övcsatornák húzódnak (ezeket a csatornákat a XIX. század közepe táján hatökrös ekékkel húzták és azóta megvannak). A

hosszanti csatornák a szárazföldi vizeket vezetik a tóba. A nádasban húzódó, kereken 240 km hosszú csatorna-hálózat a halászok, nádaratók közlekedési útjai, biztosítják az ún. „belső tavak” megközelítését is.”

A dombság övezete

A Fertő-tavat nyugatról és részben délről karéjózó Fertőmelléki-dombság olyan morfológiai tájegység, amely a tájhasznosító és tájalakító emberi tevékenység több ezer éves dokumentuma is.

A Soproni-hegység kelet-északkeleti szárnyát alkotó 207 m átlagos magasságú Fertőmelléki-dombság fiatal, harmadidőszaki üledékes kőzetekből – lajtamészkö, szarmata mészkő, homokkő – épül fel, melyet csaknem teljes egészében különböző erdőtalajok borítanak.

A dombvidék jellemző növényzetét a különböző tölgyesek alkotják. Az erdőket helyenként sztyeprétek szakítják meg. A mezőgazdasági művelés jellemzőbb kultúrái a búza, az árpa és kukorica mellett a gyümölcsfélék, mindenekelőtt az alma, az őszibarack, sárgabarack és különösképpen a szőlő.

A Fertőmelléki-dombság természeti adottságait az ember már régóta hasznosítja. Jól faragható, minőségi építőkövét, a lajtamészkövet Fertőrákos településének határában még a rómaiak kezdték el bányászni, s ők voltak a balfi gyógyforrások legelső hasznosítói is. A vidék szőlőkultúrája a rómaiak megjelenése óta a tájhasználat meghatározó vonása: a XVIII. század végén készített térképeket a napjaink térképeivel összevetve megállapítható, hogy a szőlőterületek kiterjedése és elhelyezkedése az elmúlt két évszázad során nem változott.

A Fertő-medence síksága

A Fertő-tó víz- és nádövezetét délkeletről karéjózó síkság földrajzilag tulajdonképpen a Fertő-medence része. Átlagos magassága 116 m, alig magasabb valamivel a 115 m körül ingadozó víztükör magasságánál.

Egykoron a táj nagyobbik része a tó szabályozások előtti vízállása alkalmával gyakorta víz alá került. Napjainkban az elöntéstől mesterségesen védett, szárazulat legjellemzőbb talajfélésegei az öntéstalajok, a réti és a szikes talajok. A tó menti öntéstalajokon láprétek, kaszálórétek, a réti talajokon főleg kaszálók és szántók, míg a szikes talajokon zárt fűű szikes legelők találhatóak.

Az elterjedtebb erdőtársulásokat az égeres láperdők (Carici elongatae-Alnetum), illetőleg a déli és keleti kitettségekben a molyhos cseres tölgyesek (Orno-Quercetum pubescenti-cerris, ill. Quercetum pubescenti-cerris) alkották. A ma jellemző mezőgazdasági tájhasznosítási formát a búza, az árpa és a kukorica, gyümölcsösök közül pedig az őszibarack termesztése jelenti.

Hosszú századokon át elválaszthatatlan volt a táj képétől, s azt máig hatóan alakította a rideg állattartás, mindenekelőtt a szarvasmarha és juhtenyésztés is. Napjainkban az állattartásban jelentős szerepet vállal a Fertő-Hanság Nemzeti Park: állatállományát a tó délkeleti szegletében, Sarród – Lászlómajor – Fertőújlak térségében, a szikes legelőkön legeltetik.

Az Ikva-síkja

A Fertő-medence síksági részét, a magterületet délen az Ikva patak síkja határolja. Az északnyugat-délkeleti tengelyállású Ikva menti táj nyugatról kelet felé lejt és fokozatosan belesimul a Fertő-Hanság mocsaras, lápos vízvásztó felszínébe.

A túlnyomóan folyóvízi üledéssel fedett terület talajtakarója meglehetősen változatos. A barna erdőtalajokon cseres tölgyes erdők is díszlenek, melyek helyenként gyertyános tölgyesekkel keverednek.

Az Ikva-völgy réti, réti öntés, lápos réti és nyers öntéstalajait a mezőgazdasági szántóművelés hasznosítja. Kisebb részeken rétek, legelők és a települések körzetében gyümölcsösök találhatók.

2.2.7.2 Települési és építészeti értékek - Építészeti kultúra

A partmenti település-lánc

A tavat egy lokális jelentőségű útra felfűződő belső és egy távolabb futó, regionális út menti külső településlánc karéjzza. Fertőd, Fertőszéplak, Hegykő, Fertőhomok, Hidegség, Fertőboz, Balf (Sopron), Fertőrákos, Mörbisch, Rust, Oggau, Purbach, Breitenbrunn, Winden, Jois, Neusiedl am See községeken át Widen-ig és tovább a falvak szorosan egymást követik és a tóparti belső útra fűződnek fel. Legtöbbjük ősi szőlőtermelő falu, amelyben a helyi szőlőtermelő családok generációi termelték a híres burgenlandi borokat, amelyeket a szőlő és borszakértők név szerint ismernek. Rust és az ausztriai nyugati part falvai (Mörbischtől Windenig), Podersdorf, Illmitz és Apetlon falvak a keleti parton (Seewinkel), Fertőrákos óvárosa és Fertőd településének területileg védett kastélyegyüttese a magterületen belül védelem alatt állnak.

A tó belső útjához kapcsolódó kilenc magyar falu gazdasági élete évszázadokon át a természettel összhangban folytatott kertgazdaságra és a halászatra épült. Fertőrákos, Balf, Fertőboz, Hidegség, Fertőhomok, Hegykő, Fertőszéplak, Fertőd és Sarród számtalan népi építészeti látványossággal szolgál. A tavat távolabb övező, külső településlánc egy nyugat-keleti és egy észak-déli irányú ősi útvonalra fűződik fel, melynek Sopron városa a történelmi-szerkezeti csomópontja. A felterjesztési területen található Nagycenk településének kastélya a nyugat-keleti út mentén található.

Népi és barokk falusi épületek

A Fertő-tó körül a legegyszerűbb beépítési forma a nyújtott udvar. A szobából, konyhából, előtérből és kamrából álló háromrészes lakrészhez a hosszanti tengelyen csatlakozik a gazdálkodó rész. Ez a típus az udvar felől a sarokudvar felé keresztben elhelyezett épületrész hozzátoldásával alakult L-alakú nyújtott udvarrá, vagy egy további, utcai szárny hozzátoldásával párhuzamos épülettegyüttessé. Építőanyagként az agyagot használták döngölt agyag, vagy levegőn szárított agyagtégla formájában. A tó területén a nád szolgált fedőanyagként. Az egész térség és a tágabb környezet építészeti hagyományát a nádfedeles építkezés jellemzi. A gazdaságilag fejlett településeken már a XVI. században megkezdődött a paraszt- és vincellérházaktól a polgári jellegű paraszti birtokok irányába vezető átmenet. Olyan kőépítmények keletkeztek, amelyeket többek között a közeli St. Margarethen községben található római kőfejtőből származó homokkőből építettek.

A házak egyéni életkora sehol sem túl magas. A városszerűen elhelyezett és védekezésre berendezkedett településeken található régebbi objektumoktól eltekintve, amelyek a XVII. és XVIII. századba nyúlnak vissza, a vidéki építmények túlnyomó többségét a XIX. évszázad első harmadában és közepe tájékán a régebbi alapon építették újjá. Ennek oka a nagy számban előforduló pusztító tüzekben keresendő, amelyek gyakran sújtották a helységeket.

A kulturális jelentőséggel bíró építményeknél a barokk kor dominál, a polgári lakóépületekben gyakorta újabb kialakításokkal átfedve. A jellegzetesen paraszti objektumokat a XIX. század második felében megváltoztatták, legalábbis ami számos falu terének és utcájának jellemző homlokzatait illeti. Ugyanakkor azonban számos polgári lakóépület érintetlenül maradt fenn a barokk korból. Ezek egy része mind a mai napig meghatározza a terület helységeinek és városainak arculatát.

Természeti és építészeti környezet

A tágas sekély tó okozta enyhe klíma a terület különleges sajátossága.

A gólya helybéli szimbólummá vált. Ezek a "háztetei" állatok gyakran a kéményre építik a fészket. Ám csak akkor, ha a kémény elég magas ahhoz, hogy zavartalan rálátást biztosítson a környező területekre, és ha a közeli mocsaras vagy nádas kellő eledelt nyújt.

A növény- és állatvilághoz hasonlóan a kultúra és a tradíciók is alapvető szerepet játszanak a Fertő-tó környéki emberek életében. A tó körzetének egyik sajátossága, hogy a természetet szinte kizárólag a szigorú értelemben vett települések szakítják meg. Ez annak a ténynek köszönhető, hogy a múltban a házakat biztonsági okokból közel kellett építeni egymáshoz, mivel a

terület sík jellege a külső támadások széles skáláját tette lehetővé. A falvak körüli térségekben vagy az utak mentén létesített építményeknél megfigyelhető mély, sokszor lépcsőzetes és védő célzatú struktúrák máig a falvakat övező közföldéken vagy a főutak mentén az egykori védelmi rendszerről tanúskodnak.

A barokk kor azonban nemcsak a “grandiózus” épületekben jelenik meg ilyen markánsan, hanem a kisemlékek területén is. Az egyes településeken belül (de csak az utak mentén) oszlopos szentek, feszületek, keresztek, képoszlopok, szobrok sokaságával találkozunk, melyek a XVIII. századtól a XX. század elejéig keletkeztek. A Szentháromságoszlopok, Nepomuki Szt. Jánosok, Pieta-szobrok, Kálváriák, Ecce-Homo szobrok, Szt. József szobrok, Szt. Annák, Mária-oszlopok, Pestis oszlopok között a kiemelkedő egyedi alkotástól a sorozatgyártott műkö emlékgig úgyszólván minden szint megtalálható.

A modern műemlékvédelem alapelveinek és technikáinak általános elterjedése elősegítette bizonyos városok és vásárhelyek történelmi jellegének fennmaradását.

E tekintetben említésre érdemes a kijelölt ütközőzóna területén lévő helyszínek némelyike is. Mörbisch tipikus keskeny utcáival és régi vincellér-gazdaságaival, vagy a homogén településszerkezettel és figyelemreméltó istállósorokkal rendelkező Donnerskirchen, avagy Purbach városfallal körülvett településmagja a domináns istállótetőkkel, Winden pince negyede az öreg pincesorokkal, illetve Breitenbrunn a XVII. századi őrtoronnyal.

Városok és falvak

Rust szabad városa

Rust, a történelmi szabadváros olyan vidéken helyezkedik el, amelyet egyfelől a Rusti hegyvonulat mentén lévő szőlőkertek, másfelől pedig a széles nádövezettel körülvett Fertő-tó partja határol. Egy, még a mai településszerkezetet meghatározó falvonulaton belül az eredeti helységi kép maradt fenn, amelynek megőrzése elsősorban annak a körülménynek köszönhető, hogy az okmányokban legelőször 1339-ben megnevezett bortermelés gazdasági bázisa még mindig fennáll. A település magját a magaslaton fekvő, egykori középkori plébániatemplom, a mai *Fischerkirche* (Halásztemplom) képezi, amelynek irányából a helység a tó felé húzódik. Ezt a fontos vásárhelyet 1612-1614-ben vették körül bástyákkal kialakított fallal, amely még ma is jórészt fennmaradt. I. Lipót császár 1681-ben emelte szabad királyi város rangjára, és ezzel lényegében befejeződött a város kialakulása. A későbbiek során két óriási plébániatemplommal gazdagodott a település, amelyek a helység mai képét is meghatározzák: a XVII. században épített római-katolikus, és a helység nyugati végén fekvő, 1785-ben épült evangélikus templom.

A világosan körülhatárolt kiterjedésű óváros zártan műemlékvédelem alatt áll. Rust, mint érintetlenül megmaradt vincellérváros jelentőségét felismerve az Európa Tanács a szabadvárost modellvárossá nyilvánította 1975-ben, a Műemlékgondozás Nemzetközi Évében.

Ruston a történelmi légkörű Seehof-ban van az Osztrák Borakadémia Központja. Az Akadémia széleskörű, a borászat minden vonatkozására kiterjedő bor szemináriumokat és képzési programokat szervez.

Mörbisch (Fertőmeggyes)

Településre utaló leletei egészen a csiszolt kőkorszakig mennek vissza. 1951-ben egy régi római telep nyomira bukkantak. Mörbisch első említése egy 1250-es okmányból származik. A falu egy keskeny, valamikori belső major köré épült, legősibb része a főút mentén húzódik. Szabályos L-alakú udvarházakat (hézagosan zárt sorú beépítés) láthatunk szalagtelkekkel, istállókkal és csűrökkel. A Hauergasse túloldalán egyforma csúcsos csűrök sorakoznak.

Fontos épületek és látnivalók:

- Katolikus plébániatemplom (A Szent Kereszt Felemelésének Temploma), amelyre már 1434-ből is van utalás; a gótikus épületnek csak a nyugati tornya maradt meg
- Református templom, épült 1792-ben, neogótikus homlokzattal, tornya 1853/1854-ből származik
- "Falumúzeum"

Oggau (Oka)

A legkorábbi leletek a harangedény kultúrából és a rézkorszakból származnak. Római kori településnyomokra is bukkantak. Okát először 1344-ben említi okmány. Többször elpusztult, pl. a török háborúk idején (1529, 1532, 1683) és a kurucfelkelés során 1705-ben. Az ún. kuruclukak (körte alakú, akár 3 m mély, földbe vájt búvóhelyek, amelyek helyenként egymással is összeköttetésben állnak) ma is látogathatóak. A jellegzetes falusi L-alakú udvarházak (szalagtelkes, kereszt-csűrös és zártudvarok) a keskeny, valamikori belső major mentén helyezkednek el. A homlokzatok zömét felújították, de a régi hátsóudvarok gyakran változatlanul maradtak meg és a csűrök feltűnően szabályos, egyöntetű elrendezésben sorakoznak.

Fontos épületek és látnivalók:

- Katolikus plébániatemplom (Szentháromság-templom), épült 1727-től 1731-ig; egységes barokk épület

- régi temető a templom körül
- Parókia a fő utcában, 1795-ből
- Táj-művészet szobrászat (Bruckschweiger)

Donnerskirchen (Fertőfehéregyháza)

A Schönleitenberg-en öt kunhalmot találtak. A hallstatti kultúra idején az Ehrenfeld-en és a Schönleitenberg lábánál egy-egy település állt, míg a mai falu helyén temetkezőhely volt. Egy római telep helyén egy ókeresztény oltárkő töredékeire bukkantak, amelyet az egyik legkorábbi keresztény templomban használtak. Fertőfehéregyháza első írásos említése 1285-ből származik.

A megerősített ófalu széles belső majorját mára már beépítették. A szalagtelkes és kereszt-csűrös, L-t formázó udvarházak és a néhány házra jellemző kontyvető oromzata az utcára néz. A falu keleti szélén szép csűrsor húzódik. Az erődítések kisebb maradványai még láthatók a falu délnyugati végén.

Fontos épületek és látnivalók:

- Katolikus plébániatemplom (Szt. Márton), egységes barokk épület a 17. sz. elejéről, a falu feletti megerősített teraszon magasodik környezete fölé
- Templom a falu központjában (Nepomuki Szt. János), épült 1781-1783 között
- Pellengér a faluban, 1666-ból
- Bortermesztők háza, Hauptstraße 57. sz. alatt, korábban Eszterházy-kastély, újjáépítve 1611-ben

Purbach (Feketeváros)

A legkorábbi leletek a korai és a késői rézkorból valók. A hallstatti korszakban a település és temetője a falutól északra, a Burgstall-on terült el. Feketevárost először "castrum"-ként (római erődként) említi egy 1270-es okmány. Az erődítések 1630-tól 1634-ig épültek.

Az ófalu széles belső majorja idővel városi térré (320x90 méter) módosult, amelyet a 17. századtól kezdve teljesen körbevettek az épületek. A város központja és környező utcái a városfalakon belül épültek fel. A 19. században terjeszkedett a falakon túlra is a város. A régi udvarházak (szalagtelkes, kereszt-csűrös és háromoldalú udvarok) közül sokat modernizáltak, de sok megtartotta eredeti belső szerkezetét.

Fontos épületek és látnivalók:

- Katolikus plébániatemplom (Szt. Miklós) a város központjában, épült 1674-1677 között, barokk stílusban, magas, négyemeletes északi toronnyal
- Parókia, épült 1742-ben
- Szt. Anna-kápolna
- Erődítmény, négyoldalú falgyűrű lekerekített sarkokkal, épült 1630 és 1634 között, túlnyomórészt megőrződött
- Lövészárrendszer a Lajta-hegység keleti lejtőin, középkori óvóhelyek
- Történelmi pincenegyed pincesorokkal
- Falusi művészeti galéria

Breitenbrunn (Fertőszéleskút)

Először 1257-es dokumentum említi. A széles, valamikori belső major a török előtti kor településszerkezetét tükrözi. A Hauptgasse és a Kirchengasse képezik a korábbi megerősített faluközpont határát. A belső major azóta már beépült. A falu a 19. században a fő utca mentén nyúlt el. Fertőszéleskúton jellegzetes L-alakú udvarházakat (szalagtelkes és kereszt-csűrös udvarok) találunk, és kontyostetejű, néhol kétemeletes lakóházakat, amelyek eresze az utcára néz. A faluban évszázados hagyománya van a szobrászművészetnek, és a keresett Breitenbrunni kő még Bécsbe is eljutott, a Szt. István Székesegyház építéséhez.

Fontos épületek és látnivalók:

- Katolikus plébániatemplom (Szt. Kunigunda), barokk épület a piactér déli szélén, a 17. századi, megerősített templomudvarban.
- Kereszt-kápolna (Kreuzkapelle), Szt. Flórián-kápolna
- Megerősített torony (Wehrturm), a korábbi falusi erődítmények maradványa, a 17. század első feléből
- Toronymúzeum a Wehrturm-ban: régészeti és őslénytani gyűjtemények és kiállítások helyi történelmi, földrajzi és kulturális témakörökben
- Pincenegyed
- Tájépítészeti alkotás (Peter Noever)

Winden am See (Sásony)

A Medvebarlang (Bärenhöhle), Burgenland egyetlen természetes barlangja, a jégkorszaki barlangi faunára utaló leletekkel a falutól északra, a Zeilerberg-hegyen található. A mai Sásony (Winden am See) külterületén számos régészeti kutatás is folyt, így feltártak egy kiterjedt kőkorszaki települést, a kora bronzkori Wieselburg-kultúra sírjait és településeit, és egy nagy területet felölelő települést a hallstatti időszak középső periódusából. A Zeilerberg-hegy csúcsán bronzkori és hallstatti kerámiatárgyakat is találtak. Különösen jelentősek a római kori leletek. A feltárt falmaradványok arra engednek következtetni, hogy egy római táborhely volt itt. Egy római major romjait is kiásták, ahol Ausztria legrégebbi szőlőprésére bukkantak. A római kori Carnuntumtól (Bad Deutsch-Altenburg) Scarabantiáig (Sopron) húzódó Borostyánút e szakaszának pontos útvonalát is sikerült feltérképezni.

Sásonyt először egy 1217-es okmány említi. A hosszú falut L-alakú udvarházak (szalagtelkes udvarok) veszik körbe, a szőlősgazdák emeletes, polgárius jellegű házainak kontyos teteje és ereszei az utcára néznek.

Fontos épületek és látnivalók:

- Katolikus plébániatemplom (Szt. Flórián) a falu déli szélén, a plébánia 1453 előtti, a templomot 1725-ben építették.
- Gritsch-Mühle szabadtéri malommúzeum
- Pincesorok, a pincenegyed pincéi
- Csúrsorok a falu nyugati szélén
- Szoborkert (Wander Bertoni)

Jois (Nyulas)

A régészeti leletek a csiszolt kőkorszakig és a bronzkorig, a hallstatti és a római korszakig mennek vissza. Nyulas első említése 1214-ből származik. A szalagtelkes falu legidősebb része a mai Fő tér (Hauptplatz) körül helyezkedik el. Az L-alakú udvarházak (szalagtelkes és kereszt-csűrös udvarok) zömét modernizálták; némelyik lakószárnyán az eresz az utcára néz.

Fontos épületek és látnivalók:

- Régi katolikus plébániatemplom (Szt. György), a felső falu magasságában, nyílt környezetből magasodik ki. A plébánia 1450 előtti, a templomot 1757-től 1770-ig építették, egységes barokk stílusban.
- Iskolamúzeum

Neusiedl am See (Nezsider)

Történelem előtti leletek és római sírok. Első említése 1209-ből való. A korábbi keskeny belső majort mára teljes hosszában modernizálták: eredeti L-alakú udvarházak (szalagtelkes és keresztcsűrös udvarok), némelyik oldalszárnyakkal, és több emeletes, barokk udvarházzal.

Fontos épületek és látnivalók:

- Katolikus plébániatemplom (Szt. Miklós és Szt. Gál), a fő utcától távolabb, egy magaslaton, a régi temetőben található. A plébánia 1313 előtti, a gótikus templomot (barokk módosításokkal) egy 1464-es okmány is említi.

- Kálvária-hegy (Kalvarienberg)

- Tábor, toronyrom, a vár maradványai

- Pincesor a Wagram lejtőin

- Burgenlandi borászati üzem, Haus im Puls: egy régi frank bortermesztő major rekonstrukciója, modern építészeti elemekkel, rendezvények és kulturális központ, vinotéka

- Eidler Pannon Történelmi, Földrajzi és Kulturális Múzeum (Pannonisches Heimatmuseum Eidler)

- "In der Gerbgruben" galéria, speciális rendezvények

Weiden am See (Védeny)

Gazdag történelem előtti leletegyüttes, nekropolisz a wieselburgi kultúra idejéből, a település első említése 1338-ból. A falu legidősebb része a piactér, amely egy kis, háromoldalú, valamikori belső major gyepén terül el a templomtól nyugatra. Majdnem az összes L-alakú udvarház (szalagtelkes udvarok) eresze az utcára néz.

Fontos épületek és látnivalók:

- Katolikus plébániatemplom (Szenháromság-templom) a falu Neustift nevű részén, 1782-1786 között építették.

- Katolikus parókia, 1743-ból

Podersdorf (Pátfalu)

1209-ből találták első említését. A hosszú, valamikori belső majort szalagházakkal építették be. Mára az L-alakú udvarházak (szalagtelkes és kereszt-csűrös udvarok) többségén a nádtető helyett egy vagy két emelet ráépítést találunk az eresz felőli oldalon.

Fontos épületek és látnivalók:

- Katolikus plébániatemplom (Szentháromság-templom), késő barokk stílusban épült újra 1791-ben
- Szélmalom a falu déli szélén (1663)

Illmitz (Ilmic)

Régészeti leletek a csiszolt kőkorszaktól a római korig; temetkezési hely a késő bronzkor Urnfield korszakáig. A falu első említése 1217-ből való. 1905-ben a szalagtelkes falu fő utcát szegélyező részét (amelyet korábban Oberillmitz néven ismertek) összeolvasztották a háromoldalú, valamikori belső major körüli falurésszel (korábbi nevén Unterillmitz).

Fontos épületek és látnivalók:

- Katolikus plébániatemplom (Szt. Bertalan) a falu valamikori belső majorján, egységes késő barokk stílusban épült, 1792-ben szentelték fel.
- Barokk gazdasági épületek
- Nádtetejű csűrök
- Nemzeti Park Központ

Apetlon (Mosonbánfalva)

A Lange Lacke mellett 1953-ban jelentős mennyiségű római kori pénzermét találtak. A falu nevélt először 1318-ban említi okmány.

A valamikori belső majort, amely eredetileg 160 m széles volt, már beépítették, és a környező kanyargós utácskák épületeinek zömét is modernizálták (korábban L-alakú udvarházak voltak (szalagtelkes és kereszt-csűrös udvarok) meszelt, csúcsos tetővel).

Fontos épületek és látnivalók:

- Katolikus plébániatemplom (Szt-Margit), a falu központjában, újjáépítették 1702-ben
- Barokk gazdasági épületek

Fertőrákos

A Rust városától délre elterülő Fertőrákos egykor szintén tóparti település volt - a tavat körülölelő belső úthálózatra fűződik fel - a víz visszahúzódásával került a tótól távolabb.

A helység neve - Rákos, Racus - egyszerre utal a település nyugati határán folyó Rákos patakra és arra, hogy első lakói magyarok voltak: A Rákos név legelső említésével egy 1199-ből származó oklevélben találkozunk, míg német nevét - Kroisbach - 1457-ben említik először.

A település a középkortól kezdve a győri püspök birtoka egészen 1945-ig, Sopron városa a helységet többszöri tárgyalás után sem tudta megszerezni.

A tavat nyugatról karéjózó Balfi-dombságon elterülő városka jellegzetesen egyutcás település: az észak felé legyező alakban kiszélesedő beépítést egy középtájon orsó alakúvá kiöblösödő piacutca szeli ketté. Erre az útra fűződik fel a püspöki palota épületegyüttese, a templom, valamint a település északi szélén a római kor óta használatos kőfejtő is.

Az egyes telkeken a lakóházak közvetlenül az utca vonalán sorakoznak, a beépítés azonban mélyen benyúlik a telek belsejébe, ami a Fertő-mente jellegzetes beépítése.

Az épületek alaprajzi rendszere lényegében véve a paraszti életformát tükrözi, szobából, konyhából és kamrából áll, a telek belseje felé haladva. Fertő-menti sajátosság, hogy az idők folyamán az utca felé eső lakrészeket a család bővülésével megtoldják, kialakítva ezzel azt a beépítési módot és háztípust amivel még a közeli Sopronban is találkozhatunk. Ezen hosszú ház lényeges eleme a prэшáz-pince - jellegzetesen szőlő- és bortermelő vidékről lévén szó - illetőleg a zöldség- és a gyümölcs tárolására szolgáló helyiségek, továbbá a pajta, amely harántirányban zárja le a telket és amelyből számos még ma is áll.

Az építéstörténeti kutatások alapján úgy tűnik, a település legrégebbi magja a mai püspöki palota közvetlen környezetében lehetett, ahonnan a település a főút mentén fokozatosan bővült észak felé. Ezen út mentén épült fel a Boldogságos Szűzről elnevezett templom, amelyet 1326-ban és 1429-ben is említenek és amely a török átvonulás idején, 1683-ban pusztult el. Újjáépítésére már néhány év múlva sort kerítettek, mai formáját az 1770-es években nyerte el. Sopron város és a települést birtokló győri püspök között 1311-ben viszály támadt, amelynek során a soproniak az itt álló püspöki kastélyt lerombolták: az adat arra utal, hogy a település már a XIV. század elején püspöki rezidenciával rendelkezett.

A török háborúk nem kímélték a települést sem, az 1683. évi dúlás után a helység hosszabb időre is elnéptelenedett.

A XVIII. század elejétől beköszöntő nyugalmas évek során a település a városfalakon túli területek beépítésével terjeszkedett tovább, lényegében megtartva a már korábban kialakult településszerkezeti struktúrát. Ugyanakkor a korábbi épületállomány, amely egyrészt a háborúk, másrészt a gyakori tűzvészek következtében megsemmisült, ezen időszakról kezdve alakult mai formájára. A mai utcakép a XVIII. századtól a XX. század elejéig formálódott ki.

Balf

A tópartot övező belső útra települt útelágazás menti falu. Beépítésére a falusias jellegű, fésűs beépítés a jellemző.

Nevét állítólag már 1199-ben említi oklevél. Első biztos említése Wolf néven 1278-ból való. Különböző idegen és magyar urak birtokából egy részét már 1325-ben megszerezte a közeli Sopron városa. Teljes egészében 1342-ben kebelezte be a települést és azóta Balf Sopron része.

Balf jelentős fürdőtelepülés. Gyógyforrásait már a rómaiak is hasznosították. Sopron városa 1550 körül helyezte üzembe a fürdőházat.

Határában kiterjedt szőlőföldek terülnek el. Szent Farkas tiszteletére szentelt, XIV. századi eredetű, késő gótikus tornyú és hajójú, hajdan erődszerűen megerősített római katolikus temploma a falu fölötti dombon emelkedik.

Jelentős műemlékek:

- R.k. templom, gótikus, XIV. sz. Boltozata barokk, XVII. sz.
- Szent József fürdőkápolna, késő barokk, 1773.
- Fürdőszálló, késő barokk, XVIII. sz. vége. Átalakítva a XIX. sz. végén.
- Pieta-szobor, barokk, 1736.
- Immaculata-szobor, romantikus 1840 körül.

Fertőboz

A tópartot övező belső útra települt az egyutcás, kicsiny település. Beépítését a falusias jellegű, fésűs beépítés jellemzi. Első említése 1281-ből való. 1321-ben zálogbirtokként a Kanizsai család tulajdonába került és a középkorban ott is maradt. A XVI. század közepén a Nádasdyaké, majd a XVIII. század végén a Széchenyi család szerezte meg.

A település legjelentősebb építménye az 1800-1801-ben Széchenyi Ferenc által emelt glorieta, amely a rezidenciális központtól, Nagycenkről a tópartra

lefutó út végében, a falu fölött magasodó dombon áll. A gloriettből páratlan látvány nyílik a Fertőre, s szép időben a távoli Pozsonyig is ellátni. A falu határában elterülő dombokon szőlőföldek találhatók.

Jelentős műemlékek:

- Gloriett, kora klasszicista, 1801.
- R.k. templom, barokk, 1732. Újjáépítve 1903-ban.
- Szt. Apollónia és Ecce Homo barokk szobrok a XVIII. sz. második feléből.

Hidegség

A tópartot övező belső útra települt, egykoron egyutcás, napjainkban is kicsiny település. Beépítését falusias jellegű, fésűs beépítés jellemzi.

Legelőször 1274-ben említik oklevelekben nevét. A középkorban az Osl- majd a Kanizsai-családé, a XVI. század közepétől a Nádasdyaké, a XVIII. század végén Széchenyi birtok lett.

A település legjelentősebb építménye a falu fölötti dombon elhelyezkedő Szent András tiszteletére szentelt római katolikus templom. A többször meghosszabbított, újabb részében három, egyébként egyhajós barokk templomhoz román stílusú apszis csatlakozik. A szentélyben XII-XIII. és XVI. századi falfestmények találhatók.

A település déli előterében, a délre néző lejtőkön szőlőföldek találhatók.

Jelentős műemlékek:

- R.k. templom, szentélye román stílusú, XII. sz. Tornya és hajója barokk, 1748. A templom meghosszabbítva 1889-ben. A szentélyében falképek, XII-XIII. és XVI. sz.
- Nepomuki Szt. János, Szt. György, Ecce Homo barokk stílusú szobrok és Kereszt a XVII-XVIII. századból.

Fertőhomok

A tópartot övező belső útra települt egyutcás település. Beépítését falusias jellegű, fésűs beépítés jellemzi.

Először 1274-ben említik nevét. A középkor folyamán az Osl-család leszármazottai birtokolják. A XVI. század derekán a Nádasdyaké, a XVII. század végétől pedig a Széchenyieké.

Jelentős műemlékek:

- Szt. Antal-szobor, Szentháromság-oszlop, barokk, XVIII. sz.

Hegykő

A tópartot övező belső útra felfűződő, kiterjedtebb utcahálózattal rendelkező település. Beépítését falusias jellegű, fésűs beépítés jellemzi.

Oklevelek először 1262-ben említik a nevét.

A középkorban a Kanizsai-családé, a XVI. század közepén a Nádasdyak, a XVII. század utolsó negyedében a Széchenyiek kezére jut.

A XVII. században Hegykő még városnak számított, később zöldségtermeléséről volt híres.

Jelentős műemlékek:

- Pestis-oszlop, Pieta- és Szt. Mihály-szobrok, barokk, XVIII. sz.

Fertőszéplak

A tópartot övező belső útra felfűződő, egykoron egyutcás település. Az utcaszerkezet váza az Y alakú fő utca, amelynek a torkolatában egy domb magasodik: e dombon helyezkedik el a település római katolikus temploma, mögötte pedig a falu egykori birtokosának XVII. századi eredetű rezidenciája található.

A helység beépítését falusias jellegű, fésűs beépítés jellemzi: a hosszirányban álló lakóépületeket a telkek belsejében haránt irányban álló csűrök zárják le.

A település egykori, XIX. századi utcaképének különösen szép dokumentumai azok a lakóházak, melyek a templom előtti fő utcán találhatóak, s amelyek olyannyira jellemzőek a Fertő-tájra.

Fertőszéplak nevét először 1262-ben említi oklevél. A középkorban az Osl-család mellett más nemesek birtoka is. A XVI. század közepén a Nádasdy-család, a XVII. század utolsó negyedében pedig az Esterházyak birtoka. Zálogjogon a Széchenyiek kezére került, rezidenciájuk is volt itt egykoron, de 1771-ben az Esterházyak visszaváltották és a Széchenyiek elköltöztek.

Jelentős műemlékek:

- R.k. templom, valószínűleg középkori eredetű, barokk, 1728-35.

- Kálvária, barokk, 1736. Megújítva 1767-70 között.
- Volt Széchenyi-kastély, barokk, 1670 körül.
- Népi lakóházak a település fő utcáján.
- Szt. Anna-, Nepomuki Szt. János-, Immaculata-szobrok, Mária- és Szentháromság-oszlopok barokk stílusban a XVII-XVIII. századból.

Sarród

A település egykoron a Fertő partján helyezkedett el, a tó XIX. századi, részleges kiszáradásáig rév is működött benne. Sarród mai utcahálózatában mind a mai napig megőrizte a tóparti fekvés emlékét: bekötőútra települt egy utcás település.

Beépítését a falusias jellegű fésűs beépítés jellemzi. A falu Fő utcáján, az utcaképben még megtalálhatók a vidék népi építészetére jellemző, oromzatos homlokzati kialakítású parasztházak.

A település pecsétje a XIII. század második feléből való. Először 1313-ban említik nevét. A középkoron át az Osl-nemzetség Ostffy-ága a birtokos, a XVI. század közepén jelennek meg a Nádasdyak és a Megyeriek. A XVII. század folyamán Sarród Esterházy birtok lett.

Jelentősebb műemlékek:

- R.k. templom, barokk, 1752. Átépitve klasszicista stílusban a XIX. század első felében.
- Pestis- és Pieta –szobrok, barokk, XVIII. sz.

A fertői Esterházy-kastély és műemléki környezete

Fertőd-Eszterháza települése Magyarország legjelentősebb XVIII. századi kastélya köré épült. Történelmi jelentőségének megvilágításához leírásra lesz szükségünk, az európai zene történetében betöltött szerepének megértéséhez elegendő egy név: Joseph Haydn. Haydn Eszterháza urának szolgálatában töltötte pályafutásának legnagyobb részét, 1769-től 1790-ig Eszterházaán csendültek föl művei először: a kastély operaháza számára írta dalműveit, bábszínháza számára színpadi muzsikáit, zenekari műveit és kamaramuzsikáját a kastély zenetermében mutatták be. A tágasabb Fertő-tájék, Eszterháza és Kismarton tehát az egyetemes zene történetének kitüntetett helye.

Esterházy Miklós gróf nagy családok másodszülött fiai között nem kivételes módon a katonai pályát választotta, s katonaként küzdötte végig Mária Terézia császárnő, magyar királynő háborúit. Katonai dicsősége a kolini ütközetben (1757) jutott csúcspontra, ennek köszönhető, hogy elnyerte a birodalom legnagyobb katonai kitüntetését, a Mária Terézia rendet, majd a császárnő magyar gárdájának parancsnoki tisztét. Életében bátyja, Esterházy Pál Antal herceg (1711-1762) halála jelentett váratlan fordulatot, herceggé, hatalmas birtokok urává lett. Süttör kastélyát a hozzá tartozó kerttel és erdősséggel ettől az évtől bővítette hatalmas ütemben, s tette előbb nyári rezidenciájává, majd állandó tartózkodásának színhelyévé. A falucska nevét 1765-ben változtatta meg: az Eszterháza név családja dicsőségét örökítette meg, s kifejezte, hogy itt új, a régivel össze nem mérhető település született.

A kastély a versailles-i kastély mintájára kialakított rendben "*entre cour et jardin*" épült föl a régi falucskától nyugatra, kiszakítva magának a Fertő menti út egy szakaszát. A kastély önálló település magja, amelynek úthálózati alaprajza tompaszögű háromszöget képez. A háromszög átfogója nyugat-kelet irányú út, amely a kastély kerti homlokzatának vonalában fut, szárai fasorok, amelyek a kastély díszudvarának bejáratánál futnak csúcsba. A középtengely a csúcsról az átfogó közepén keresztül fektetett, a főkaputól fut a kastély dísztermeinek közepébe, azon túl a kert és erdő főtenyelyébe, hogy annak végén, az erdő középső nyiladékan a fertőszentmiklósi plébániatemplom tornyainak látványa táruljon föl. A középtengely északi része a herceg talán legnagyobb műszaki létesítményére a pomogyi (Pamhagen) gátra vezetett, amely az Eszterháza és Pozsony közti jároutat a felére csökkentette. A háromszög átfogója mentén építették föl a kastély közvetlen szolgálatára szánt épületeket: a tisztartó- és a vendégházat, a hercegi istállókat és kocsiszíneket, a muzsikusházat és a vendégfogadót. A Sarródról Fertőszentmiklóstra vezető utat tovább vezették a szomszédos faluig, fasorának tengelyét a fertőszéplaki plébániatemplomra irányították, a fasor mentén pedig iparosok számára hasítottak ki telkeket.

A kastély téglalap alaprajzú központi tömbjéhez két oldalt merőleges épületszárnyak kapcsolódnak, s az ezek északi végéhez illeszkedő íves szárnyakkal hosszúkás-ovális díszudvart képeznek. Bejárata, vasrácsos kapuja északon nyílik, *corps de logis* első emeletére, a díszterembe négykarú szabad lépcső vezet a főbejáratnál szemközt. Az egységesen rokokó stílusú épület hatása a befoglalt ovális térség harmonikus arányán, s az épületszárnyak méretrendjén alapul: az íves szárnyak földszintesek, s mintegy bevezetik a kétemeletes főépület látványát, amely a középtengelyben egy harmadik szinttel, a *belvedere*-vel magasodik föl. Valamennyi épületszárnyat lapos olasz tetőzet fedi, a főpárkányon ballusztrádok, vázák és szobrok láthatóak. A kastély kerti homlokzata U-alakú alapon emelkedik: a lakóépületek azonos magasságúak és tagolásúak, a jobbra és balra elnyúló földszintes szárnyak az egykori télikert és a képtár épületei.

A hatalmas francia barokk kert a főépülettől délre terül el. A kastély főépületének két oldalán kamarakertek voltak, a nagy parterttől kőkorláttal elválasztva. A nagy parter egyik oldalán épült az opera, vele szemben a bábszínház. Ez utóbbi 1773-ban épült, barlangterem volt vízijátékokkal, kagylókkal, csigákkal díszítve.

A valamikor európai csillogású, szobrokkal, vázákkal, kerti pavilonokkal gazdagon ékesített francia barokk kertből mára a kert jellegzetes táji, szerkezeti rendszere maradt meg.

A nagycenki Széchenyi kastély és műemléki környezete

Nagycenk magyar látogatói számára személyhez kapcsolódó helynév. Egykori birtokosa gróf Széchenyi István (1791-1860) politikus, közgazdász, reformer, politikai gondolkodó, a Magyar Tudományos Akadémia megalapítója, a közlekedés- és vízügy megújítója, a modern magyar történelem egyik legnagyobb alakja. Személyéhez, s elődeihez - akik között ott van gróf Széchenyi Ferenc (1754-1820), a Magyar Nemzeti Múzeum és könyvtára a mai Országos Széchenyi Könyvtár megalapítója - kapcsolódik a község valamennyi műemléke: a kastély, a plébánia templom, a Széchenyi család mauzóleuma, a múzeumvasút, valamint a hely természeti látnivalói: a kastélykert és a hársfasor.

A kastély nagy parkban szabadon álló, összetett alaprajzú és kiterjedt épületegyüttes egy U alaprajzú nyitott udvar és két oldalsó téglalap alaprajzú mellékudvar körül. Középrészét az egyemeletes, kiugró középrizalitján manzárdtetővel fedett régi kastély alkotja, amelyet egy régebbi majorház helyén 1756-60 között építettek meg első formájában, boltozott földszintje fölött manzárd emelettel. A falazott emeletet a XVIII-XIX. század fordulóján építette Ringer József kőművesmester. Akkor alakították ki a mai homlokzatot is, amelyet néhány igen szép kőfaragvány díszít.

A régi kastélytól jobb kézre (nyugatra) eső 'L' alaprajzú épületrészt Széchenyi István építtette 1834-40 között a maga számára, angliai minták fölhasználásával, s számos épületgépészeti újítással. A munkálatokat a soproni Hild Ferdinánd építőmester vezette.

A kastély keleti oldalát a hajdani kastélyistálló alkotják, amelyeket Széchenyi István alakított szinte zárt épületnégyzöggé, hogy befogadják azt a hús tenyészmént és mintegy hatvan kancát, amelyet a gróf Angliában vásárolt. E vásárlások nem voltak öncélúak: a magyarországi lótenyésztés megújítására adtak mintát, sikerrel. Az épületek helyreállításuk óta újra eredeti céljuknak megfelelően működnek.

A kastély nyugati oldala az úgynevezett vörös kastély, amely eredetileg gazdasági célokat szolgált. A 19. század első feléből származó részletek megóvásával kis szálloda működik benne. Legszebb része az öntöttvas szerkezetű, 1870 körül épített hajdani virágház, amely ma reggeliző helyként és eszpresszókén működik.

A barokk kastélykert előzményei az 1600-as évekig nyúlnak vissza.

2.2.7.3 Történelmi utak – a Borostyánút

Az alábbi összeállítás Dr. Kaus (Burgenlandi Tartományi Múzeum) kézírata alapján készült

A borostyán megkövesedett, harmadkori (kb. 35-50 millió éves) fenyőgyanta. Színe az áttetsző mézsárgától a vörösesbarnáig terjed, olvadáspontja 287 °C, égéskor erős fényű lángja van és kellemes illatot áraszt. A borostyánt a

Krisztus előtti 3. évezredtől használják ékszerek (függők, gyöngysorok, gyűrűk, apró figurák, stb.) készítésére. A Római Birodalom első időszakában a borostyán igen népszerű, divatos és drága alapanyag volt az ékszergyártásban, bár felhasználták a gyógyászatban, mágikus amuletteket is készítettek belőle, valamint illatosítóként is égették.

A borostyánút a mai Olaszország, Szlovénia, Magyarország, Ausztria, Szlovákia, Csehország, Lengyelország, az Oroszországhoz tartozó Kalinyingrádi Körzet és Litvánia területén halad át. A közelmúltban ezek az országok több évtizedre el voltak vágva egymástól – de korábban évezredekig összekötötte e területeket a Borostyánút.

Az egyik útvonal, amely az Odera, a Morva és az Alpok keleti hegylába mentén vezetett Olaszországba, a mai Burgenland tartományt is érintette. Erre tárgyi bizonyítékok utalnak a bronzkortól a vaskoron át a római korig. Miután átszelte a Dunát Carnuntumnál (Bad Deutsch-Altenberg), az útvonal Brucktól délre, a Zeilerberg és a Königsberg közötti alacsonyabb térszínen áthaladt a Lajta-hegységen is; ezt az útvonalat követte később a rómaiak által épített út és ma itt húzódik a Bruck - Winden (Sásony) közötti út. Fertőszéleskúton (Breitenbrunn) a római út a mai fő utca alatt fekszik, nyílegyenes vonalban szeli át a falut és a "Türkenturm" (Törökortony Múzeum) mellett Feketeváros (Purbach) felé veszi az irányt, ahol a középkori belvároson halad át (a városházán állandó történelmi kiállítás mutatja be a római leleteket). Innen a Fertő-tó mentén fut tovább, Fertőfehéregyházától (Donnerskirchen) keletre, a szőlőskertek és szántók között is tisztán kivehető az íves töltésvonal, majd Sérchnél (Schützen am Gebirge) éri el a Wulkát, amelyen híd is épült. Sérctől keletre Oszlopon (Oslip, római mérföldkövű lelet) és Szentmargitbányán (St. Margarethen) át a Borostyánút a közép- és újabbkori, Pozsonytól Sopronig menő magyar postakocsi út alatt húzódik.

A kismartoni (Eisenstadt) Burgenlandi Tartományi Múzeum egy sor olyan tárgyat rejt, amely a Borostyánút mentén valaha folyt kereskedelmi és kulturális kapcsolatokról mesél: mediterrán kagylóhéjakból készült kora bronzkori nyakláncok, Dél- és Észak-Európából importált bronzkori cserepek, egy nyakvágó penge, borostyán ékszerek, olasz üvegáruk, bruckneudorfi római mozaikok, római utazóhintókat ábrázoló domborművek, és a Borostyánút Oszlop mellett talált római mérföldkövének egy darabja. Számos burgenlandi borostyánlelet (sírleletek, főként gyöngy) is tanúskodik az élénk kereskedelemről. A lelőhelyek: Fertőfehéregyháza (ugyanabból a sírból, mint ahonnan a hallstatti kultúrából származó, bikafejet ábrázoló cserépedény); Mörbisch, Oberpullendorf, Oggau, Pötsching (LaTène kultúra); Girm bei Deutschkreutz (a nevezetes "tengeri farkas" szobor, római kor, 2. század); Nikitsch (longobárd, a korai középkorból, a germán törzsek vándorlása idejéből).

Sopronban is számos történelmi jelentőségű ékszer látható az egyik legszebb gótikus polgári épületben, a középkori városfal mentén található Fabricius-házban (régészeti múzeum).

A Borostyánút történelmi vonala már alig kivehető, sok helyütt teljesen el is fedik a modern utak és a jelenlegi földhasználat. Helyenként azonban a régészek még pontosan ki tudják mutatni az eredeti vonalvezetést a mezőgazdasági földek között. Burgenland középső részén, Großmutschennél,

a legjobban megőrződött szakaszt feltárták és a nagyközönség számára is elérhetővé tették egy közeli bicikliösvényen keresztül. A világörökség kultúrtájon belül legalább a Borostyánút vonalvezetését sikerült láthatóvá tenni, és ezáltal rávilágítani e nemzetközi kereskedelmi út történelmi jelentőségére, és megfelelő hálózatban összekötni egyfelől a régészeti leletgyűjteményeket (múzeumokat) másfelől a bicikliutakat.

Borostyánút, forrás: Dr. Kaus (Burgenlandi Tartományi Múzeum)

2.2.7.4 List of Monuments – Kulturális örökségek jegyzéke

Ausztria - műemlékjegyzék (Összeállította Dr. Jakob Perschy)

Bezeichnung / Koordinaten	Typ	Status	Anmerkungen
BREITENBRUNN			
Wehrturm („Pranger“, Türkenturm)	Baudenkmal	Denkmalschutz	Museum
Haus Prangerstraße 1	Baudenkmal	Denkmalschutz	Galerie
Haus Prangerstraße 3	Baudenkmal	Denkmalschutz	Wohnhaus
Haus Prangerstraße 5	Baudenkmal		Weinbaubetrieb
Haus Prangerstraße 7	Baudenkmal	Denkmalschutz	Weinschenke
Haus Eisenstädterstr. 2	Baudenkmal	Denkmalschutz	Wohnhaus
Haus Eisenstädterstr. 10	Baudenkmal		Wohnhaus
Haus Eisenstädterstr. 16	Baudenkmal	Denkmalschutz	Ortsvinothek & Galerie
Kirche	Baudenkmal	Denkmalschutz	
Kreuzkapelle	Kleindenkmal	Denkmalschutz	
Florianikapelle	Kleindenkmal	Denkmalschutz	
Lichtsäule	Kleindenkmal	Denkmalschutz	
Fieberkreuz	Flurdenkmal	Denkmalschutz	
Pestsäule	Flurdenkmal	Denkmalschutz	
Ecce Homo	Flurdenkmal	Denkmalschutz	
Haus Spitalanger 32			Land-Art Projekt
DONNERSKIRCHEN			
Scheunenreihe	Ensemble	teilgeschützt	überwiegend in landwirtschaftlicher Verwendung
Kirche (Pfarrkirche)	Baudenkmal	Denkmalschutz	
Kirche (Filialkirche)	Baudenkmal	Denkmalschutz	
Pranger	Kleindenkmal	Denkmalschutz	
Winzerhof (Meierhof, Vinarium)	Baudenkmal		Weinkultur
Haus Hauptstraße 17	Baudenkmal	Denkmalschutz	Wohnhaus
Alte Schmiede			Volkskultur
Florianikapelle	Kleindenkmal	Denkmalschutz	
Achatiuskapelle	Kleindenkmal	Denkmalschutz	
Lichtsäule	Flurdenkmal	Denkmalschutz	
Dreifaltigkeitssäule	Flurdenkmal	Denkmalschutz	
Lacknerkreuz	Bildstock	Denkmalschutz	
JOIS (Pufferzone)			
Kirche (Alte Pfarrkirche)	Baudenkmal	Denkmalschutz	
Friedhofskapelle	Kleindenkmal	Denkmalschutz	
Lentschkreuz	Bildstock	Denkmalschutz	
Russenkreuz	Flurdenkmal	Denkmalschutz	
Saliterhof	Baudenkmal		Tourismusbetrieb
Wetschkahof	Baudenkmal	Denkmalschutz	Volksfestveranstaltung im Garten des Objekts

APETLON

Kirche	Baudenkmal	Denkmalschutz	
Antoniuskapelle	Kleindenkmal	Denkmalschutz	
Mariensäule	Flurdenkmal	Denkmalschutz	
Haus Raiffeisenplatz 3-5	Baudenkmal	Denkmalschutz	„Vorzeigehaus“ des „Bauernbarock“
Rosalienkapelle	Kleindenkmal / Flurdenkmal	Denkmalschutz	vermutlich auf künstlichem Hügel errichtet

ILLMITZ

Kirche	Baudenkmal	Denkmalschutz	
Kreuzstadel („Pusztascheune“)	Baudenkmal	Denkmalschutz	Gastronomiebetrieb
Haus Florianigasse 8	Baudenkmal	Denkmalschutz	Wohnhaus
Haus Florianigasse 8a	Baudenkmal		Wohnhaus
Haus Florianigasse 10	Baudenkmal		Gastronomiebetrieb
Lichtsäule	Kleindenkmal	Denkmalschutz	
Vesperbildgruppe	Kleindenkmal	Denkmalschutz	
Martinskreuz	Flurdenkmal	Denkmalschutz	

PODERSDORF

Windmühle	Baudenkmal	Denkmalschutz	Alltagsgeschichte
Kirche	Baudenkmal	Denkmalschutz	
Florianikapelle	Kleindenkmal / Flurdenkmal	Denkmalschutz	vermutlich auf prähistorischem Hügelgrab errichtet
Stoaprackakreuz	Kleindenkmal	Denkmalschutz	
Julakreuz	Flurdenkmal	Denkmalschutz	

WEIDEN AM SEE

Kirche	Baudenkmal	Denkmalschutz	
Granarium („Schüttkasten“)	Baudenkmal		
Immaculata	Flurdenkmal	Denkmalschutz	

WINDEN AM SEE

Kirche	Baudenkmal	Denkmalschutz	
Gritsch-Mühle	Baudenkmal	Denkmalschutz	Wohn- und Atelierhaus mit Skulpturengarten des Bildhauers W. Bertoni
Kellerviertel	Ensemble	teilgeschützt	Weinkultur
„Sonnenanbeterin“	Großplastik	Denkmalschutz	zeitgenössische Kunst
Tabernakelpeiler	Kleindenkmal	Denkmalschutz	

PURBACH AM NEUSIEDLER SEE

Stadtbefestigung / Wehranlagen	Baudenkmal	Ensembleschutz	
Kirche	Baudenkmal	Denkmalschutz	
Kellergasse	Ensemble	teilgeschützt	Kellerschenken

Haus Bodenzeile 3 („Nikolauszeche“)	Baudenkmal	Denkmalschutz	Gastronomiebetrieb
Haus Schulgasse 9 („Türkenkeller“)	Baudenkmal	Denkmalschutz	Gastronomiebetrieb
Türkenbüste			am Rauchfang des Hauses Schulgasse 9, siehe oben
Annakapelle	Kleindenkmal	Denkmalschutz	
Dreifaltigkeiskapelle („Presskreuz“)	Kleindenkmal	Denkmalschutz	
Mariahilfkapelle („Tschigerlkapelle“)	Kleindenkmal	Denkmalschutz	
Dreifaltigkeitssäule („Koppikreuz“)	Flurdenkmal	Denkmalschutz	
SANKT MARGARETHEN			
Römersteinbruch		teilgeschützt	Bildhauersymposion, Freiluft-Oper, Passionsspiele
Koglkapelle	Kleindenkmal	Denkmalschutz	
Cramerkreuz	Flurdenkmal	Denkmalschutz	
Weißes Kreuz	Flurdenkmal	Denkmalschutz	
Ortschaft: RUST			
Gesamter Altstadtbereich		Ensembleschutz	„Tourismus- Highlight“ und Modell-Projekt des Denkmalschutzes im Burgenland
OGGAU			
„Altes Viertel“ zwischen Sebastianistraße und Triftgasse	Ensemble	teilgeschützt	enthält charakteristische „Hofgassen“
Kirche		Denkmalschutz	
Römisches Relief an der Ostseite des Friedhofes	Kleindenkmal	Denkmalschutz	
Pfarrhof	Baudenkmal	Denkmalschutz	
Rosalienkapelle	Kleindenkmal	Denkmalschutz	
Tabernakelpfeiler („Hafnerkreuz“)	Kleindenkmal	Denkmalschutz	
MÖRBISCH			
Kirche (katholisch)	Baudenkmal	Denkmalschutz	
Kirche (evangelisch)	Baudenkmal	Denkmalschutz	
Ortszentrum	Ensemble	teilgeschützt	Häuser, teilweise modernisiert, mit Stiegen- oder Flurlauben, einige charakteristische Hofgassen erhalten
„Seebühne“			Operettenfestspiele

NEUSIEDL AM SEE

„Tabor“ (Turmruine)	Baudenkmal	Denkmalschutz	Aussichtswarte
„Kalvarienberg“	Kleindenkmal-Ensemble	Denkmalschutz	Kreuzweg mit zwölf Stationen und Grabkapelle
Kirche	Baudenkmal	Denkmalschutz	
„HAUS IM PULS“	Baudenkmal		Renoviertes Bürgerhaus, hofseitig zeitgenössischer Zubau, Veranstaltungsräume und „Weinwerk“ (Vinothek)

Ausztria – Régészeti lelőhelyek

A régészeti lelőhelyek listája a Burgenlandi Hatósági Kulturális Főosztály felülvizsgálata alatt van.

Magyarország

OFFICIAL LIST OF MONUMENTS - MŰEMLÉKEK HIVATALOS JEGYZÉKE

Legend: M = architectural monument (műemlék)
 MK = neighborhood of monument (műemléki környezet)
 MJT = Area of monument importance (műemléki jelentőségű terület)

BALF (SOPRON)				
M II	3769	Sopron - Balf	M III	3784 Fertőboz
	hrs: 475	R.k. templom, gótikus, 14. sz. Boltozata barokk, 17. sz. Erődített fallal körülvéve.		Fő u. 49.előtt hrs: 1 A ház előtt Ecce Homo-szobor, barokk, 18. sz. második fele.
M II	3770	Sopron - Balf	FERTŐD	
	hrs: 8902/2	Fürdőkápolna, késő barokk, 1773. Belsőben, falképek, 1779. Dorfmeister István művei. Berendezés: főoltár, rokokó, 1773.	M I	3596 Fertőd
M III	3773	Sopron - Balf (Temető)		Bartók Béla u. hrs: 015; 016; 017; 018; 019/2; 020; 021/1; 021/2; 022; 023/1; 023/2; 023/3; 024; 025/1; 025/2; 026; 027/1; 027/2; 0202; 0223/1; 0224; 126; 127/2; 128; 129; 130; 131; 132; 134; 135; 136; 137/1; 137/2; 138; 139; 140; 141; 142; 143; 144; 145; 225; 227/1; 322; 324/1; 327/2; 327/4; 327/6; 327/7; 328; 329; 330/1; 330/2; 330/3; 331; 332; 333; 334; 335; 336; 337; 338/1; 338/2; 339/2; 340; 341; 342/5; 342/6; 343; 344/1; 345; 346/2; 346/4; 347; 348/1; 348/3; 348/4; 350; 1229/1
	hrs: 475	Sírkövek, 18-19. sz.		Erdészeti és Faipari Egyetem Továbbképző Intézet és Haydn Múzeum, volt Eszterházy-kastély, 17. sz.-i eredetű vadászkastélyból kiépítve barokk stílusban a 18. sz.-ban. Dísztermében és egykori kápolnájában falképek, barokk, 1764-ből ill. 1766-ból; J.I. Milldorfer alkotása, nagyobbrészt elpusztult falambériája a 18. sz.-ból. Barokk park.
M III	9151	Sopron - Balf	M I	3598 Fertőd
	hrs: 8903	Fürdőszálló, késő barokk, 18. sz. vége, átalakítva a 19. sz. végén.		Bartók Béla u. hrs: 334 Magtár, volt Marionett-színház, barokk, 18. sz.
M III	3771	Sopron - Balf	M I	3599 Fertőd
	hrs: 8903	Fürdőkápolna előtt		Bartók Béla u. hrs: 192 vagy 143 Híd, 18. sz.
		Fürdőkápolna előtt Immaculata-szobor, romantikus, 1840.	MK	4325 Fertőd
M III	3772	Sopron - Balf		Bartók Béla u. A volt Esterházy-kastély műemléki környezete.
	hrs: 8903	Fürdőpark	M I	3597 Fertőd
		Pietá-szobor, barokk, 1736.		Bartók Béla u. 1. hrs: 128 Eszpresszó, egykori őrségépület, barokk, 18. sz.
FERTŐBOZ			M I	9939 Fertőd
M III	3781	Fertőboz		Bartók Béla u. 2. hrs: 131 Áruház, egykor őrségépület, barokk, 18. sz.
	hrs: 12	Apollónia dűlő	M III	3602 Fertőd
		Szt. Apollónia-szobor, barokk, 1780 körül.		Bartók Béla u. 19. hrs: 1005 A ház kertjében Szent Család-szobor, barokk, 1740.
M II	3782	Fertőboz	M III	3601 Fertőd
	hrs: 016/7	Csúcsos dűlő		Béke u. 83.előtt hrs: 526 A ház előtt Szentháromság-oszlop, barokk, 1725.
		Emlécsarnok, kora klasszicista, 1801. Gloriette-kilátó.		
M III	3783	Fertőboz		
	hrs: 160	Fő u.		
		R.k. templom, barokk, 1732. Újjáépítve 1903-ban.		

M I	3600	Fertőd	M III	8254	Fertőrákos
	Fő u.			Fő u. 60/A	
	hrs: 225			hrs: 285	
	Szálloda és vendéglő, barokk, 18. sz. Ún. udvarosház.		M III	8982	Fertőrákos
M I	3603	Fertőd		Fő u. 64.	
	Gábor Á. u.			hrs: 280	
	hrs: 333		M III	8950	Fertőrákos
	Internátus, barokk, 18. sz. Volt tisztartói ház.			Fő u. 66.	
M I	3605	Fertőd		hrs: 279	
	Madách Imre sétány		M III	8954	Fertőrákos
	hrs: 327/2			Lakóház, népi.	
M I	3604	Fertőd		Fő u. 71.	
	Konzervüzem, volt lovarda, barokk, 18. sz.			hrs: 740	
	Madách Imre sétány 1.		M III	8949	Fertőrákos
	hrs: 324/1			Fő u. 76.	
M III	3606	Fertőd		hrs: 259	
	Városháza, ún. muzsikaház, barokk, 18. sz.		M III	8951	Fertőrákos
	Petőházi út			Lakóház, népi.	
	hrs: 359			Fő u. 77.	
M III	3607	Fertőd		hrs: 751	
	Kőkereszt, késő barokk, 1786.			Lakóház, népi.	
	Raktár u.		M III	8983	Fertőrákos
	hrs: 336			Fő u. 79.	
	Magtár, volt kerti ház, barokk, 18. sz. vége.			hrs: 754	
FERTŐHOMOK					
M III	3793	Fertőhomok (Temető)	M III	8984	Fertőrákos
	hrs: 122			Fő u. 82.	
	Szentháromság-szobor: talpzata késő barokk, 18. sz. vége. A szoborcsoport talán 19. sz.-i.			hrs: 248; 249	
M III	3785	Fertőhomok	M III	8985	Fertőrákos
	Akác u. 10.			Fő u. 84.	
	Lakóház, népi.			hrs: 245	
M III	3786	Fertőhomok	M III	8986	Fertőrákos
	Akác u. 11.			Lakóház, népi.	
	Lakóház, népi.			Fő u. 86.	
M III	3787	Fertőhomok		hrs: 245	
	Akác u. 12.		M III	8948	Fertőrákos
	Lakóház, népi.			Fő u. 92.	
M III	3788	Fertőhomok		hrs: 238	
	Akác u. 13.		M III	8971	Fertőrákos
	Lakóház, népi.			Fő u. 94.	
M III	3789	Fertőhomok		hrs: 236	
	Akác u. 14.			Lakóház.	
	Lakóház, népi.		M III	9280	Fertőrákos
M III	3794	Fertőhomok		Fő u. 98	
	R.k. templom előtt			hrs: 224; 225	
	hrs: 122			Lakóház, népi.	
	Szt. Antal-szobor, barokk, 18. sz.		M III	8987	Fertőrákos
FERTŐRÁKOS					
M I	3807	Fertőrákos (Országhatárnál)	M III	8972	Fertőrákos
	hrs: 049			Fő u. 99.	
	Mithras-szentély maradványai, 3. sz.			hrs: 801	
MJT	8711	Fertőrákos	M III	8972	Fertőrákos
	A településmag műemléki jelentőségű területe.			Fő u. 101.	
M II	3799	Fertőrákos		hrs: 804	
	Fő u. 55-159.		M III	8988	Fertőrákos
	hrs: 17; 377; 542; 545; 547/1; 547/2			Lakóház.	
	Városház-maradványok, 16. sz.			Fő u. 103.	
M III	3801	Fertőrákos		hrs: 812	
	Fő u. 60.		M III	8973	Fertőrákos
	hrs: 285			Lakóház, népi.	
	Lakóház, népi, 18. sz.			Fő u. 111.	
M III	3800	Fertőrákos		hrs: 829	
	Fő u. 60. előtt (Közterület)		M III	8989	Fertőrákos
	hrs: 284/1			Fő u. 116-118.	
	A ház előtt Szentháromság-oszlop, klasszicizáló, 19. sz. eleje.			hrs: 181	
				Lakóház, népi. Régi kovácsműhely.	

M III	8974	Fertőrákos	M I	3798	Fertőrákos
	Fő u. 117.			Fő u. 153.	
	hrs: 838/1			hrs: 876; 877; 875	
	Lakóház.			Múzeum és vendégház, volt püspöki kastély.	
M III	3796	Fertőrákos		Középkori eredetű, barokk, 17-18. sz.	
	Fő u. 119.			Homlokzatán reneszánsz festés maradványai, 16.	
	hrs: 841			sz. Dísztermében, kápolnájában és néhány	
	Nepomuki Szt. János-szobor, barokk, 18. sz.			további helyiségben falképek és stukkók, barokk,	
	eleje.			1745. Caetano de Rosa alkotása. Gazdasági	
M II	3795	Fertőrákos	M III	8944	Fertőrákos
	Fő u. 121.			Fő u. 154.	
	hrs: 841			Lakóház, népi.	
	R.k. templom, középkori toronnyal, barokk, 17-18.		M III	3803	Fertőrákos
	sz. Berendezése 18. sz.-i.			Fő u. 159.	
M III	8947	Fertőrákos		hrs: 880	
	Fő u. 121.			Lakóház, népi.	
	hrs: 842/1		M III	8979	Fertőrákos
	R.k. plébániaház.			Fő u. 166.	
M III	8946	Fertőrákos		hrs: 70; 71; 72; 76	
	Fő u. 129.			Lakóház, népi.	
	hrs: 846		M III	8993	Fertőrákos
	Lakóház, népi.			Fő u. 172.	
M III	8990	Fertőrákos		hrs: 67	
	Fő u. 134.			Lakóház, népi.	
	hrs: 139		M III	8980	Fertőrákos
	Lakóház, népi.			Fő u. 186.	
M III	8945	Fertőrákos		hrs: 49	
	Fő u. 136.			Lakóház, népi.	
	hrs: 138		M III	3804	Fertőrákos
	Lakóház, népi.			Fő u. 188.	
M III	8952	Fertőrákos		hrs: 48	
	Fő u. 137.			Lakóház, népi.	
	hrs: 864		M III	8953	Fertőrákos
	Lakóház, népi. Községháza.			Fő u. 192.	
M II	3797	Fertőrákos		hrs: 46/2; 46/4	
	Fő u. 139.			Lakóház, népi.	
	hrs: 342 (közút)		M III	8981	Fertőrákos
	A ház előtt pellengér, barokk, 17. sz.			Fő u. 196.	
M II	3806	Fertőrákos		hrs: 41	
	Fő u. 141.			Lakóház, népi.	
	hrs: 863; (867)		M III	8995	Fertőrákos
	Turistaszálló, volt püspöki vízimalom, barokk, 17-			Fő u. 214.	
	18. sz. Homlokzatán festett napóra és Madonna,			hrs: 16	
	barokk, 18. sz.		M III	8955	Fertőrákos
M III	8975	Fertőrákos		Fő u. 222.	
	Fő u. 144.			hrs: 12	
	hrs: 118			Lakóház, népi.	
	Lakóház.		M III	3805	Fertőrákos
M III	8976	Fertőrákos		Patak sor 19.	
	Fő u. 146.			hrs: 886/1	
	hrs: 116			A ház előtt Nepomuki Szt. János-szobor, barokk,	
	Lakóház.			1731.	
M III	8977	Fertőrákos			
	Fő u. 148.				
	hrs: 106/110				
	Lakóház.				
M III	8978	Fertőrákos			
	Fő u. 150.				
	hrs: 105				
	Lakóház.				
M II	8991	Fertőrákos			
	Fő u. 152.				
	hrs: 104				
	Lakóház, népi. Falumúzeum.				

FERTŐSZÉPLAK					
M II	3649	Fertőszéplak			
	hrs: 125				
	R.k. templom. Valószínűleg középkori eredetű,				
	barokk, 1728-1735. Boltzatán freskó, barokk, 18.				
	sz. első fele. Teljes berendezés barokk, 1730-				
	1750.				
M III	3680	Fertőszéplak (Temető)			
	hrs: 1505				
	Sírkő, klasszicista, 1833.				
M III	3681	Fertőszéplak (Temető)			
	hrs: 1505				
	Szentháromság-oszlop, barokk, 1696.				
M III	3654	Fertőszéplak			
	Fertőszentmiklósi út				
	hrs: 1105				
	Szt. József-szobor, barokk, 18. sz. második fele.				

M I	3650	Fertőszéplak	hrs: 335 Pestis-oszlop, barokk, 1711. Alépitménye 1948-ból.
	Hősök tere hrs: 126 Kálvária, barokk, 1736. Megújítva 1767-1770 között. Bővítve a 19. sz. elején.		
M III	3651	Fertőszéplak	
	Hősök tere hrs: 125 Szt. Anna-szobor, barokk, 1750 körül.		
M III	3652	Fertőszéplak	
	Hősök tere hrs: 125 Nepomuki Szt. János-szobor, barokk, 1750 körül.		
M III	3653	Fertőszéplak	
	Hősök tere hrs: 1504 Mária-oszlop, késő barokk, 1795.		
M II	3655	Fertőszéplak	
	Hősök tere 3. hrs: 80 Magtár, volt Széchenyi-kastély, barokk, 1670 körül.		
M III	8916	Fertőszéplak	
	Nagy Lajos u. 20. Lakóház, népi.		
M II	3656	Fertőszéplak	
	Nagy Lajos u. 31. hrs: 16/1 Lakóház, népi. Falumúzeum.		
M II	3657	Fertőszéplak	
	Nagy Lajos u. 33. hrs: 11/1; 11/2 Lakóház, népi. Falumúzeum.		
M II	3658	Fertőszéplak	
	Nagy Lajos u. 35. hrs: 11/1 Lakóház, népi. Falumúzeum.		
M II	3660	Fertőszéplak	
	Nagy Lajos u. 37. hrs: 11/1 Lakóház, népi. Falumúzeum.		
M II	3662	Fertőszéplak	
	Nagy Lajos u. 39. hrs: 8/1 Lakóház, népi. Falumúzeum.		
M III	3659	Fertőszéplak	
	Nagy Lajos u. 40-42. Lakóház, népi.		
M II	3664	Fertőszéplak	
	Nagy Lajos u. 43. Népművészeti alkotóház, volt lakóház, népi.		
M III	10116	Fertőszéplak	
	Nagy Lajos u. 45. hrs: 5 Lakóház, népi, 19. sz. második fele.		
M III	3666	Fertőszéplak	
	Nagy Lajos u. 52. Lakóház, népi.		
M III	3668	Fertőszéplak	
	Petőfi u. 6. hrs: 125 Immaculata-szobor, barokk, 18. sz. közepe.		

HEGYKŐ

M III	3821	Hegykő (Temető)	
	hrs: 363 Szt. Mihály-szobor, barokk, 1742.		
M III	3822	Hegykő	
	Béke u. 14. hrs: 23 Pietá-szobor, barokk, 1720 körül.		
M III	3813	Hegykő	
	Fő tér		

HIDEGSÉG

M I	3823	Hidegség	
	hrs: 194 R.k. templom, szentélye román stílusú, 12. sz. Tornya és hajója 1748-ból. A templom meghosszabbítva 1889-ben. A szentélyben falképek, 12-13. sz. és 16. sz. Berendezés: mellékoltár, szószék, keresztelőkút, két faszobor, barokk, 18. sz. második fele.		
M III	3824	Hidegség	
	hrs: 20 Nepomuki Szt. János-szobor, barokk, 1744.		
M III	3833	Hidegség (Temető)	
	hrs: 163 Kereszt, késő barokk, 1780 körül. Megújítva 1886-ban.		
M III	3825	Hidegség	
	Fertő u. Harangtorony, népi.		
M III	3827	Hidegség	
	Fertő u. 11. Lakóház, népi.		
M III	8898	Hidegség	
	Fő u. 19. hrs: 6/1 R.k. plébániaház, barokk, 18. sz. Részben átalakítva.		
M III	3831	Hidegség	
	Homoki út hrs: 016 Szt. György-szobor, késő barokk, 1784. Megújítva 1908-ban.		
M III	3832	Hidegség	
	Nagyecenki út hrs: 063 Ecce-Homo-szobor, barokk, 1684. Megújítva 1908-ban.		

NAGYCEK

M I	3843	Nagyecenk (Temető)	
	hrs: 317 Széchenyi sírkápolna, barokk, 1778. Bővítve és átépítve 1806-1810 között. Berendezés: orgona, szentély padjai, 1800 körül; oltár, gyóntatószékek, 1820 körül.		
M II	3844	Nagyecenk (Temető)	
	hrs: 317 Sírkövek, 18-19. sz.		
M III	9861	Nagyecenk	
	Dózsa György krt. hrs: 304 Major, középrizalitos empire, nagyistálló, épült 1810 körül.		
M III	9862	Nagyecenk	
	Dózsa György krt. hrs: 304 Major, két hosszú istálló, épült 1840 körül.		
M III	9863	Nagyecenk	
	Dózsa György krt. hrs: 304 Majorság, földszintes intézői lak, empire, épült 1810 körül, és három istállóépület.		
M II	9365	Nagyecenk	
	Hidegségi u. 3. Egykori gázgyártó épület, építette 1815-ben Széchenyi István; a kastély világítását innen biztosították 1945-ig. Lakóház.		

M III	3841	Nagycekn	Iskola u. 14-16. hrs: 1110 Ecce Homo-szobor, barokk, 1663.	M I	3845	Nagycekn	Templom tér hrs: 3141 R.k. templom, 1860-1864. Tervezte Ybl Miklós.
MK	4309	Nagycekn	Kiscenki út A volt Széchenyi-kastély műemléki környezete.				
M I	3848	Nagycekn	Kiscenki út 3. hrs: 659; 660; 658/5; 658/1,2,4,6; 558; 559; 673; 0159/1,2 Széchenyi emlékmúzeum és szálloda, volt Széchenyi-kastély; gazdasági épületeiben méntelep. Barokk, 1750 körül. Átépitve az 1800-as évek elején Ringer József és 1834-1840 között Hild Ferdinánd tervei alapján. Dísztermében fadomborművek, rokokó, Kertje védett.	SARRÓD			
M III	3846	Nagycekn	Széchenyi tér hrs: 451 Nepomuki Szt. János-szobor, barokk, 18. sz.	M III	3715	Sarród	Fő u. hrs: 186/1 R.k. templom, barokk, 1752. Átépitve klasszicista stílusban a 19. sz. első felében.
M III	3847	Nagycekn	Széchenyi tér hrs: 451 Pietá-szobor, barokk, 1714. Erősen megújítva.	M III	3716	Sarród	Fő u. hrs: 187 Pestis-szobor, barokk, 1741.
M I	3842	Nagycekn	Széchenyi tér 5. hrs: 313 R.k. plébániaház, barokk, 18. sz. Részben átalakítva 1865-ben. Udvarában barokk 18. sz.-i szobor.	M III	3717	Sarród	Fő u. hrs: 187 Pietá-szobor, rokokó, 1760 körül; kereszt, 19. sz. vége.
				M III	3718	Sarród	Fő u. hrs: 148/1 R.k. templom mögött: a temetőkapu kőurnái, rokokó, 1755.

**OFFICIAL LIST OF ARCHAEOLOGICAL SITES (HUNGARY)
MAGYARORSZÁGI RÉGÉSZETI LELŐHELYEK HIVATALOS JEGYZÉKE**

BALF (SOPRON)

Azonosító	Lhsz	Alhsz	Lelőhely neve	Védettség
1590	0	1	Balf, Május 1 TSZ homokbányája	Lelőhely
1591	2	0	Balf, Fürdő épület mögötti domb	Lelőhely
1592	3	0	Balf, Fő út 118. sz és környéke	Lelőhely

FERTŐBOZ

Azonosító	Lhsz	Alhsz	Lelőhely neve	Védettség
1702	1	0	Római katolikus templom	Lelőhely
1703	0	1	Gradina-hegy alatt	Lelőhely
1704	2	0	Gradina-hegy	Lelőhely

FERTŐD

Azonosító	Lhsz	Alhsz	Lelőhely neve	Védettség
1701	1	0	Vasút sor 17/d, Szántó Jenő telke	Lelőhely
1714	2	0	Fő utca 3., Muzsikásház	Lelőhely
1721	3	0	Eszterházy kastély	Lelőhely
1728	0	1	Ikvánata dűlő, a süttöri TSz	Lelőhely

FERTŐHOMOK

Azonosító	Lhsz	Alhsz	Lelőhely neve	Védettség
1729	1	0	Akác utca 44-46.	Lelőhely

FERTŐRÁKOS

Azonosító	Lhsz	Alhsz	Lelőhely neve	Védettség
1732	1	0	Putz József háza	Lelőhely
1733	2	0	Hegy utca 1., Gazdag Ferenc	Lelőhely
1734	3	0	Boglár-hegy	Lelőhely
1735	4	0	Római katolikus (Krisztus	Lelőhely
1760	5	0	Mithras szentély	Lelőhely
24360	6	0	Kőhidai-dűlő	Lelőhely
24361	7	0	Alsóültetvény	Lelőhely
24375	8	0	Golgota, Boglár-hegy I.	Lelőhely
24376	9	0	Golgota II.,Boglár-hegy II.	Lelőhely
24377	10	0	Golgota III.,Boglár-hegy III.	Lelőhely
34026	11	0	Temető	Lelőhely

FERTŐSZÉPLAK

Azonosító	Lhsz	Alhsz	Lelőhely neve	Védettség
24152	1	0	Törölni Nagy Lajos u. 24.	Lelőhely
37376	2	0	Széchenyi kastély	Lelőhely

HEGYKŐ

Azonosító	Lhsz	Alhsz	Lelőhely neve	Védettség
24188	1	0	Kertészet	Lelőhely
24189	2	0	Kossuth Lajos utca 50.	Lelőhely
24190	3	0	Jókai utca	Lelőhely
24191	4	0	Homokbánya	Lelőhely
24192	5	0	Alsó-sziget	Lelőhely

HIDEGSÉG

Azonosító	Lhsz	Alhsz	Lelőhely neve	Védettség
1718	1	0	Római katolikus templom	Lelőhely
24193	2	0	Torun hegy	Lelőhely
24194	3	0	Fő út 14.	Lelőhely
24195	4	0	Fertő utca 9.	Lelőhely
24196	5	0	Horváth János háza	Lelőhely

NAGYCENK

Azonosító	Lhsz	Alhsz	Lelőhely neve	Védettség
31155	1	0	Kossuth Lajos utca	Lelőhely
31156	2	0	Szőlők alatt	Lelőhely

SARRÓD

Azonosító	Lhsz	Alhsz	Lelőhely neve	Védettség
34014	1	0	Kacsa-dűlő	Lelőhely
34015	0	1	Kéréktó-dűlő	Lelőhely

3. A Kezelési terv összefüggései és a világörökségi területet érintő törvényes rendelkezések

3.1 A kezelés szervezete – a Kezelési Fórum (Österreichischer Welterbeverein Neusiedler See és a Fertő-táj Világörökség Magyar Tanácsa)

Ausztria

Az osztrák Fertő-tavi Világörökség Szövetséget (Verein Welterbe Neusiedler See¹ - VWN) Burgenland Szövetségi Tartomány alapította 2003 február 21-én, hogy a Fertő-Neusiedler-tavi Világörökséggel kapcsolatosan szükséges minden tevékenységet és intézkedést előkészítsen és végrehajtsa.

A Szövetség a tartományi fővárosban, Eisenstadtban (Kismarton) székel.

Címe: A-7000 Eisenstadt, Landhaus, Europaplatz 1

Alapokmánya határozza meg a Szövetség működési szabályzatát és rendelkezéseit.

A Fertő-tavi Világörökség Szövetség tagjai:

n Burgenland Szövetségi Tartomány

n Mörbisch, Rust, St. Margarethen, Oslip, Oggau, Schützen, Donnerskirchen, Purbach, Breitenbrunn, Winden, Jois, Neusiedl, Weiden, Gols, Podersdorf, Frauenkirchen, St. Andrä, Illmitz, Apetlon, Pamhagen települések (a részben vagy teljesen a világörökség helyszínen elhelyezkedő összes település).

n A Raab-Ödenburg Villanyvasút (*Raab-Ödenburg-Ebenfurter Eisenbahn, ROeEE*)

n a Burgenlandi Idegenforgalmi Tanács (*Burgenland Tourismus*)

n az Esterházy Betriebe GmbH

Amennyiben a Tanács úgy dönt, más tagok is csatlakozhatnak a Szövetséghez. A Szövetség és a Tanács elnöke Hans Niessl, Burgenland kormányzója. A tanácsi tagságra a tartományi kormány három másik tagja is kinevezést kapott, név szerint Franz Steindl alkormányzó, Helmut Bieler és Paul Rittsteuer (két tartományi parlamenti képviselő), valamint Josef Loos és Kurt Lentsch polgármester. A Tanács összetétele tehát biztosítja azt, hogy magas beosztású kormányzati tisztviselők is részt vesznek a világörökségi helyszín kezelésében.

A Szövetség ügyeit a Titkárság intézi, a Tanács utasításai alapján. A Titkárság felelős a Szövetség napi ügyvitelének bonyolításáért; folyamatos kapcsolatot tart és meghatározott tevékenységeket koordinál az UNESCO-val, az osztrák

¹ Hungarian: Neusiedler See Világörökség Egyesület

szövetségi kormányzati intézményekkel, az érintett magyar minisztériumokkal, a Fertő-táj Világörökség Magyar Tanácsával és más ausztriai ill. külföldi világörökség helyszínekkel.

A Tanács kinevezett egy tanácsadó (szakértői) testületet, amely szaktudásával, javaslattervezetekkel és általános tanácsadással segíti a Tanács és a Titkárság munkáját. A szakértői testületen belül öt munkacsoportot alakítottak: a Természeti Környezet MCS, a Települési MCS, a Kulturális MCS, a Mezőgazdasági MCS és a Turizmus MCS.

A Fertő-tavi Világörökség Szövetséget ezek a szakértői munkacsoportok fogják segíteni a kezelési terv továbbfejlesztésében és végrehajtásában. A munkacsoportok tagjai olyan állami intézmények munkatársaiból tevődnek ki, amelyek területileg vagy profiljuk révén érintettek a kulturális világörökség ügyében, vagy más regionális szereplőket képviselnek. A munkacsoportok összetétele így biztosítja a kormányzati intézményekben és érdekcsoportokban lezajló multiplikátor hatást, valamint a szakterületek közti szinergikus hatást a bevont intézmények napi tevékenysége során.

Magyarország

Magyarországon a Fertő-táj Világörökség Magyar Tanács Egyesületét a Megyei Közgyűlés jóváhagyását követően 2003 június 24-én alapították.

Székhelye: 9431 Fertőd, Haydn u. 2.

Fertő-táj Világörökség Magyar Tanácsa Egyesületének Alapszabálya (tervezet kivonata)

Az egyesület neve: Fertő-táj Világörökség Magyar Tanácsa
angolul : Hungarian Council of the World Heritage „Fertő Area”
németül: Ungarischer Rat der Welterbe „Fertő-Gebiet”

Státusz: Az Alapítók az egyesülési jogról szóló 1989. évi II. törvény és a közhasznú szervezetekről szóló 1997. évi CLVI. törvény (Kszrt) vonatkozó fejezetei alapján az egyesületet kiemelkedően közhasznú szervezetként hozzák létre, a hivatkozott törvény 26. § c., 6. pont szerinti kulturális örökség megóvása és a 8., pontja szerinti természetvédelem, állatvédelem tevékenységre.

A Fertő-táj Világörökség Magyar Tanácsa Kiemelkedően Közhasznú Egyesület jogi személy. Tevékenységének és gazdálkodásának legfontosabb adatait a „Kisalföld” napilap és a „Műemlék-védelem” folyóirat útján teszi közzé.

Célja: Az egyesület célja a Fertő-táj világörökségéhez tartozó területek értékeinek méltó megtartása, ennek megfelelő fejlesztése, a világörökség rangjának és követelményeinek való megfelelés érdekében egy kezelési terv készíttetésében közreműködés, majd annak betartása és betartatása. A turizmus

és egyéb gazdasági tevékenységek olyan jellegű fejlesztésére való törekvés, hogy azok a világörökség értékeinek megóvását, fenntartását eredményezzék. Ennek érdekében az érintett állami szervek, önkormányzatok jelen egyesület keretei között együttműködnek.

Feladatai:

- a. Egyeztető koordináló tevékenységet végez.
- b. Fórumot biztosít a Fertő-táj, mint világörökség kapcsán felmerülő gondok, feladatok megbeszélésére, tisztázására.
- c. Közreműködik a világörökség rangjának megőrzése érdekében a szükséges kezelési terv elkészíttetésében.
- d. Az elkészült kezelési terv alapján figyelemmel kíséri betartását és betartatását.
- e. Felkéri az érintett önkormányzatokat, hogy a kezelési terv végrehajtásához szükséges rendeleteiket hozzák meg.
- f. Figyelemmel kíséri a Fertő-tájon folyó turizmust és egyéb gazdasági tevékenységet, hogy azok ne gyakoroljanak kedvezőtlen vagy káros hatást, a világörökségi rangot jelentő értékekre.
- g. Szervezi az egyesület pénzügyi alapjainak megteremtését.
- h. Rendezvényeket szervez a Fertő-táj világörökségi értékeinek megismertetésére.
- i. Közreműködik a Fertő-táj világörökségi területein illetékes önkormányzatok érdekképviselésében.
- j. Együttműködik az osztrák oldalon hasonló feladatokat ellátó szervezetekkel a Fertő-táj világörökség összehangolt egyeztetett kezelésében, a nemzetközi rendezvényeken való együttes megjelenés szervezésében.
- k. Véleményt nyilvánít a Fertő-táj önkormányzatainak fejlesztési programjai, településrendezési, szabályozási tervei tekintetében.

I. Kidolgoztatja a Fertő-táj világörökség területének és értékeinek bemutatásáról, népszerűsítéséről szóló elképzeléseket, az érdeklődés felkeltésének módzatait.

Szervezeti felépítés: Az egyesület tevékenységét a következő szervek irányítják ill., intézik:

1. Közgyűlés
2. Elnökség (képviselési szerv)
3. Bizottságok
4. Titkárság (ügyintéző szerv)

Közgyűlés: Az egyesület legfőbb szerve a *közgyűlés*, amely az egyesületbe felvett tagok összességéből áll és az egyesületet érintő minden kérdésben jogosult dönteni. A tagok képviselőjük révén vesznek részt a közgyűlésben. A közgyűlés tevékenységében az vehet részt, aki képviselési illetve tagsági jogát megfelelően igazolta. A közgyűlés ülései nyilvánosak.

Elnökség: Az *elnökség* 4 év időtartamra megválasztott szervezet. Az elnökség irányítja az egyesület tevékenységét, gondoskodik az alapszabályban foglaltak, valamint a közgyűlés határozatainak végrehajtásáról. Az elnökség jogosult dönteni az egyesület minden olyan ügyében, amely nem tartozik a közgyűlés kizárólagos hatáskörébe. Az elnökség feladata az egyesület és az elnökség Szervezeti és Működési Szabályzatának előkészítése és beterjesztése, a Titkárság létrehozása, működési kereteinek kialakítása. Az elnökség dönt a pártoló tag felvételéről, melyről utólag köteles tájékoztatni a közgyűlést.

Bizottságok: A közgyűlés konkrét feladat megjelölésével ideiglenes *szakmai bizottságot* hozhat létre.

A közgyűlés ülésén az elnökség választásával egyidőben a közgyűlés tagjai közül ellenőrző bizottságot is választ.

Tagság: Az *egyesület tagsága alapító, rendes és pártoló tagok* összességéből áll. Az egyesület alapító tagja az a megyei és települési önkormányzat, amely a Fertő-táj világörökség területén illetékes, a csatlakozásról szóló szándéknyilatkozatot aláírta, az egyesület alakuló közgyűlésén képviselője útján részt vett és a jelen alapszabályban foglaltakat elfogadta.

Források: Az egyesület *működésének anyagi forrásai*

- tagdíjak
- egyéb pénzbeli támogatások, adományok
- pályázati támogatások, egyéb források, juttatások

Az egyesület az éves beszámoló jóváhagyásával egyidejűleg közhasznúsági jelentést készít.

Alapító tagok: a világörökségi terület polgármesterei

Ausztria-Magyarország

Az osztrák és a magyar kezelő szervezeteknek a Titkárságok ülései során ill. a szervezetek közös találkozóin össze kell hangolniuk a kulturális világörökséggel kapcsolatos tevékenységüket.

A Fertő-Neusiedler-tó Kulturális Örökség Kezelési Fórum szervezeteinek áttekintése

Osztrák kezelő szerv	Magyar kezelő szerv	Az osztrák és magyar kezelő szervek találkozója (ütemezés: 6.1 fejezet)
Verein Welterbe Neusiedler See – VWN, Eisenstadt	Fertő-táj Világörökség Magyar Tanácsa, Fertőd	közös, tematikus rendezvények, évente egyszer, felváltva Ausztriában és Magyarországon
Osztrák Fertő-tavi Világörökség Szövetség, Eisenstadt	Fertő-táj Világörökség Magyar Tanácsa, Fertőd	
Közgyűlés	Közgyűlés	
A Szövetség Tanácsa	Igazgatótanács és Felügyelő Bizottság	
Titkárság	Titkárság	Titkárságok rögzített napja
Auditorok	Auditorok	
Egyeztető bizottság	Egyeztető bizottság	
5 munkacsoport: Természeti Környezet, Települési, Kulturális, Mezőgazdasági, Turizmus	ad hoc bizottságok	régiók közötti munkaértekezletek szükség szerint (a szakértői munka összehangolására)

3.2 Jogi helyzet

3.2.1 Tulajdonviszonyok

A világörökségi terület megoszlása:

- Ausztria 69%
- Magyarország 31%

A világörökségi területen a tulajdonformák Ausztriában és Magyarországon alapvetően eltérőek. Míg Magyarországon az állam a legfőbb tulajdonos, addig Ausztriában elsősorban a magántulajdon dominál.

Ausztria

- Magterület 95%
- Ütközőzóna 5%

A világörökségi terület főleg magántulajdonban és a települések tulajdonában van. (Apetlon, Breitenbrunn, Donnerskirchen, Frauenkirchen, Gols, Illmitz, Joils, Mörbisch, Neusiedl, Oggau, Oslip, Pamhagen, Podersdorf, Purbach, Rust, Schützen, St. Andrae, St. Margareten, Weiden, Winden ,).
Nagyobb magán földbirtokosok:

- Esterházy Hercegi Alapítvány
- Heiligenkreuzi Apátság

Az állami tulajdon nem jelentős: kevesebb mint 1% (Lajta-hegység, Wulka patak)

Magyarország

- Magterület 84%
- Ütközőzóna 16%

A Fertő-Hanság Nemzeti Park tulajdonviszonyai:

Állami tulajdon: 10790 ha

Kezelők:

FHNP Igazgatóság	4890 ha
Észak-Dunántúli Vízügyi Igazgatóság	4700 ha
Fertő-tavi Nádgazdaság Rt.	473 ha
TÁEG RT.	686 ha
Egyéb	41 ha

Magántulajdon:	1708 ha
Önkormányzatok:	44 ha

Összesen: 12542 ha

Tulajdonviszonyok a felterjesztési terület további részein:

Állami tulajdon: Fertőd és Nagycenk védett kastélyegyüttese a hozzájuk tartozó kertekkel

Fertőrákos, volt püspöki kastély és kertje

Önkormányzati tulajdon: Fertőrákos, Balf (Sopron), Fertőboz, Nagycenk, Hidegség, Fertőhomok, Hegykő, Fertőszéplak, Fertőd, Sarród településén

3.2.2 Jogi szabályozás

Ausztria

Természetvédelmi és tájvédelmi körzetek:

- A szabályzat a Fertő-tót és környezetét természeti és tájvédelmi szempontból védett területnek nyilvánítja. (*Natur- und Landschaftsschutzverordnung Neusiedler See*), Tartományi Jogi Közlöny No. 22/1980

- Törvény a burgenlandi a természet és táj védelméről és megőzéséről (*Burgenländisches Naturschutz- und Landschaftspflegegesetz – NG 1990*), Tartományi Jogi Közlöny No. 28/1991, Tartományi Jogi Közlöny No. 66/1996 számában módosítva.

- Szabályzat a vadállatok élőhelyének védelméről és az őshonos állati és növényi sokféleség szüntelen fenntartásáról (*Allgemeine Naturschutzverordnung*), Tartományi Jogi Közlöny No. 24/1992.

- Ezek a törvények alapul szolgálnak a közigazgatási szervek vezetése számára. Egész Burgenland tartományban alkalmazhatóak és a Fertő-táj védelmével kapcsolatos törvénnyel együtt értelmezendők. Tartalmazznak kötelezettségeket, tilalmakat és kiváltságokat.

Nemzeti Park:

- A Fertő-tó-Seewinkel Nemzeti Park törvény szerint nemzeti park (*NPG 1993*), Tartományi Jogi Közlöny, No. 28/1993, módosítva Tartományi Jogi Közlöny No. 82/1993 (utolsó felülvizsgálat LGBl.No 44/2001)

A *Nationalparkgesellschaft Neusiedler See-Seewinkel* tábla helyhatósági szabályrendeletei (*NP-GES*). Tartományi Jogi Közlöny No. 169/1993

Ezek a szabályzatok körülhatárolják a Nemzeti Park területét és megállapítják a *Nationalparkgesellschaft* (Nemzeti Park Társaság) funkcióját.

- *15a-Vereinbarung*, egy egyezmény Burgenland megye és az osztrák szövetségi kormány között a Nemzeti Park közös finanszírozásáról.

Ramsar térség:

- Szövetségi Jogi Közlöny (Federal Law Gazette) No. 225/1983

Ezzel a törvénnyel az Osztrák Köztársaság teljesíti az Egyezés feltételit, ugyanakkor az egyezmény céljainak megfelelően a Neusiedler See-Seewinkel térséget védett területté nyilvánítja.

- Szövetségi Jogi Közlöny No. 225/1959

Egyezmény az Osztrák Köztársaság és a Magyar Köztársaság között a közös határvidék a vízügyi vezetési ügyek szabályozásáról

Natura 2000 terület

n A Neusiedler See–Seewinkel Natura 2000 területet (AT 1110137) a természetes élőhelyek, illetve a vadon élő növény- és állatvilág megőrzéséről szóló, 92/43/EGK jelű, 1992 május 21-i Tanácsi Irányelv (az EU Hivatalos Közlönyének 1992 L206 számában megjelent, ún. Élőhelyvédelmi Irányelv), és a vadon élő madarak védelméről szóló, 79/409/EGK jelű, 1979. április 2-i Tanácsi Irányelv (EU Hivatalos Közlöny L 103) alapján jelölték ki.

n Az összesen 41 735 hektáros közösségi jelentőségű természetmegőrzési területnek javasolt terület (pSCI, proposed Site of Community Interest) az osztrák jogrendben védetté nyilvánított teljes természet- és tájvédelmi körzetet (Tartományi Jogi Közlöny 22/1980. szám) magában foglalja, a Neusiedler See–Seewinkel Nemzeti Parkkal együtt (Tartományi Jogi Közlöny 28/1993. és 82/1993. szám). Továbbá a pSCI-hez tartozik még a "Hackelsberg" Természetvédelmi Terület (Tartományi Jogi Közlöny 35/1965. szám), a "Jungerberg" (Tartományi Jogi Közlöny 36/1965. szám), a "Thenauriegel" (Tartományi Jogi Közlöny 30/1979. szám), a "Goldberg" (Tartományi Jogi Közlöny 49/1973. szám) és a "Pfarrwiesen" (Tartományi Jogi Közlöny 41/1987. szám). Ugyanezt a területet különleges madárvédelmi területnek is kijelölték a Madárvédelmi Irányelv alapján.

n A "Neusiedler See" (23 272 ha) és a "Dél-Fertőzug és Zitzmannsdorfi Rét" (14000 ha) Fontos Madárélőhelyek (Important Bird Areas) teljes egészükben

bekerültek a különleges madárvédelmi területbe. A Lajta-hegységre kiterjedő rész lejtői az “Északkeleti Lajta-hegység” nevű Fontos Madárélőhely egy kis részét is lefedi, és a Neusiedler See–Seewinkel Nemzeti Park 145 hektáros Waasen (Hanság) védelmi zónája némileg hozzájárul a “Hanság ausztriai része” nevű 7000 hektáros Fontos Madárélőhely védelméhez. A terület térképe megtekinthető a www.burgenland.at/redaktion/Download/LRG/Abt5/Nat2000.pdf honlapon.

n Mivel az EU rendeletei közvetlenül hatályosak a tagállamokban, az irányelveket a nemzeti jogrendszerbe átültetve kell végrehajtani. Ennek megfelelően, a 79/409/EGK jelű és a 92/43/EGK jelű tanácsi irányelveket az 1990-es természetvédelmi törvény módosításával (Tartományi Jogi Közlöny 66/1996. szám) építették be az osztrák jogrendbe.

Bioszféra Rezervátum

Az UNESCO által 1970-ben kezdeményezett “Ember és Bioszféra Program” egyik fő célkitűzése, hogy a világ fontos természeti területeit a bioszféra rezervátumok globális rendszerébe integráljuk. A Fertő-tó 1977-ben került fel a bioszféra rezervátumok jegyzékére. Erről a témáról lásd a www.burgenland.at/redaktion/Download/LRG/Abt5/biosphaeren.pdf honlapot is.

A kulturális örökség védelme

Az 1923. évi *Denkmalschutzgesetz* (múemlékvédelmi törvény)

- Ez a törvény kiemelkedő értékű műemlékekre koncentrál és biztosítja a történeti épületek megjelenésének és eredeti anyagainak, szerkezeteinek védelmét. A *Bundesdenkmalamt* (A Szövetségi Múemléki Hivatal) a legfőbb hatóság. A tudományos kutatás eredményeit figyelembe véve a *Bundesdenkmalamt* határoz arról, hogy egy műemlék, egy épületcsoport vagy gyűjtemény megóvása közérdek-e.

A felterjesztett területen belül Rust szabad város teljes történelmi óvárosa védelem alatt áll.

Ha egy műemlék a lebontás veszélyébe kerül vagy építőanyagában vagy megjelenésében károsodást szenved kialakításának megváltoztatása miatt, a *Bundesdenkmalamt* védőítézkedéseket kérhet. A Múemlékvédelmi Törvény megszegése pénzbírságot vagy hivatali bírságot vonhat maga után.

Magyarország

Természeti értékek:

Ausztria és Magyarország eltérő XX. századi fejlődése miatt, amely a földbirtoklást és a gazdaságot illetően, valamint azok hatását tekintve különösen szembetűnő, helyzetükkel különböző módon kell foglalkozni.

Az elmúlt tíz évben Magyarország intenzív törvényalkotási folyamaton ment keresztül, amelynek koncepcionális alapja a független, demokratikus jogi berendezkedés megteremtése volt.

A jelölt terület státuszát, illetve jövőjét alapvetően meghatározza az 1996. évi LIII. törvény a természet védelméről, melynek célja a természeti értékek és területek, tájak, valamint azok természeti rendszereinek, biológiai sokféleségének általános védelme, megismerésének és fenntartható használatának elősegítése, továbbá a társadalom egészséges, esztétikus természet iránti igényének kielégítése. A törvény meghatározza a nemzeti park fogalmát, részletesen szabályozza többek között a védett természeti területek, így a nemzeti parkok rendeltetését, az ott folytatható tevékenységeket, valamint rendelkezik az ilyen területeken kívül létesítendő védőövezetről.

A 1995. évi XCIII. törvény alapján 2000-re befejeződik a Nemzeti Park volt szövetkezeti tulajdonban lévő területeinek állami tulajdonba vétele.

Amíg az épített környezet sajátos értékeinek védelmét a korábbi jogalkotás mindenekelőtt az egyes, értékes elemek védelmén keresztül kívánta érvényre juttatni, addig az 1990-es évektől egy átfogó és komplex szemlélet váltotta fel a korábbi, elsősorban objektum - és műemlékcentrikus - gyakorlatot.

E törekvések első megnyilvánulása az 1990. évi LXV. törvény a helyi önkormányzatokról, amely a helyi, a települési illetőleg megyei önkormányzat kötelező feladatává teszi az épített környezet védelmét.

Az 1995. évi LIII. törvény a környezet védelmének általános szabályairól egyebek mellett az ember által létrehozott épített (mesterséges) környezet védelméről intézkedik.

Az 1996. évi XXI. törvény a területfejlesztésről és területrendezésről lefekteti a környezet-, a táj- és természetvédelemmel kapcsolatos térségi feladatokat.

Az 2001. évi LXIV. törvény a kulturális örökség védelméről az épített környezet egészének védelmét, a terület- és településfejlesztés, a természet- és tájvédelem, a nemzetközi kötelezettségek valamint a kulturális örökség köztudatba való beépítésének figyelembe vételével kívánja érvényesíteni.

E törvény 33. § értelmében "Az egyes kiemelkedő történeti és kulturális értékű

műemlékek és műemlékegyüttesek fokozott védelmét biztosítani kell. Ennek érdekében az e törvény mellékletét képező jegyzékben felsorolt műemlékeket, illetve műemlékegyütteseket kizárólagos állami tulajdonban kell tartani. Amennyiben tulajdonjoguk az ingatlan-nyilvántartásba nem az állam javára van bejegyezve, és ez nem az ingatlan-nyilvántartás hiányosságának vagy jogszabálysértésnek az eredménye, a tulajdonjogát az állam javára meg kell szerezni.

E § hatálya alá esik a nagycenki volt Széchenyi-kastély és teljes műemléki együttese, a fertői volt Esterházy-kastély teljes műemléki együttese, továbbá Fertőrákos védett műemléki jelentőségű területén a volt püspöki kastély a hozzátartozó kerttel együtt.

Az 1997. évi LXXVIII. törvény az épített környezet alakításáról és védelméről a településrendezés céljai között jelöli meg a környezet természeti, táji és épített értékeinek fejlesztését és feladatként határozza meg a falu és a táj arculatának védelmét.

A Fertő-Hanság Nemzeti Park jogelődjét a Fertő-tó Tájvédelmi Körzetet az Országos Környezet- és Természetvédelmi Hivatal elnöke 19/1977. OKTH számú határozatával hozta létre azzal a céllal, hogy:

- védje és őrizze meg a táj jellegzetes képét és jelentős természeti értékeit (a tó vízfelületét, a kiterjedt mocsár- és nádasterületeket, mocsárréteket, szikes legelőket és erdőket, ezen élőhelyek természetes növény- és állatvilágát);
- biztosítsa a védett madarak háborítatlan fészkelését és vonulását;
- őrizze meg a táj kulturális emlékeit;
- biztosítsa a tudományos kutatás természeti feltételeit;
- a természeti környezet megőrzésével segítse elő a szabadban történő pihenést, élményszerzést és tudományos ismeretterjesztést.

A Fertő-tó Tájvédelmi Körzet a környezetvédelmi és területfejlesztési miniszter 2/1991. (II.9.) KTM rendeletével lett Nemzeti Parkká nyilvánítva. A Fertő-tavi Nemzeti Park területének bővítéséről és az elnevezésének Fertő-Hanság Nemzeti Parkra történő változtatásáról a környezetvédelmi és területfejlesztési miniszter 5/1994. (III.8.) KTM rendelete határozott. Ez utóbbi rendelettel a 14/1976. OTVH határozattal védetté nyilvánított Hansági Tájvédelmi Körzet is nemzeti parki rangra emelkedett. A Fertő-Hanság Nemzeti Park területének legutóbbi bővítéséről a környezetvédelmi miniszter 1/1999. (I.18.) rendelete szolt.

A Fertő-tó területe MAB Bioszféra Rezervátum, és 1989.-óta a Ramsari Egyezmény

hatálya alá tartozik.

Kulturális értékek:

A felterjesztési területen fekvő fertői Esterházy-kastély és a nagycenki Széchenyi-kastély együttesét 1966-ban az Országos Műemlékvédelmi Hivatal igazgatója műemléki környezeté nyilvánította.

A védelem biztosítja, hogy az 2001. évi LXIV. műemlékvédelmi törvény értelmében Fertőd és Nagycenk kastélyai a magyar állam kizárólagos tulajdonát képezik, a kincstári vagyon körébe tartoznak és forgalomképtelenek.

Fertőrákos egykor fallal övezett óvárosa az építésügyi és városfejlesztési miniszter és a kulturális miniszter együttes határozata értelmében, 1976-ban műemléki jelentőségű területként területi védelmet kapott, ami ma is érvényben van.

Védelmi előírások és az alkalmazásukhoz szükséges eszközök

A Fertő-Hanság Nemzeti Park Igazgatóság a területek tulajdonosaként, valamint területileg illetékes elsőfokú természetvédelmi hatóságként tud érvényt szerezni a természetvédelmi előírások és szabályok betartásának.

Tulajdonosként a bérlőkkel kötött szerződésekben, a természetvédelmi kezelési tervben meghatározott célkitűzéseknek megfelelően szabályozza az egyes gazdálkodási formák (legeltetés, kaszálás, nádatatás) működését.

A nem saját tulajdonú területeken a Fertő-Hanság Nemzeti Park Igazgatóság elsőfokú hatósági jogkört gyakorol a környezetvédelmi felügyelőségekről és a nemzeti parkok igazgatóságairól szóló 211/1997. (XI. 26.) Kormányrendelet alapján, és érvényt szerez az 1996. évi LIII. törvénynek, az ebben foglalt végrehajtási utasításoknak, valamint a természetvédelmi kezelési tervben foglaltaknak. Ugyanez vonatkozik a vadászati törvényben, valamint a halászati törvényben lefektetett elsőfokú hatósági, illetve szakhatósági jogkörökre is.

A Nemzeti Park területén (ahol nem a NP a jogosult), a mezőgazdasági, halászati és vadászati hasznosítás a természetvédelmi (vadászati, halászati) kormányrendeletben, a nádgazdálkodást szabályzó kormányrendeletben (120/1999. /VIII. 6./), valamint a FHNP természetvédelmi kezelési tervében foglaltaknak megfelelően történik. A területek hasznosítása nagy részben állami kézben összpontosul. A feladatokat a Nemzeti Park Igazgatóságon kívül az Észak-Dunántúli Vízügyi Igazgatóság, valamint az ÁPVRT Fertő-tavi Nádgazdálkodási RT látja el. Ezek mellett kis számban mezőgazdasági szövetkezetek és magángazdaságok vannak még jelen a peremterületeken.

A Nemzeti Park területén folyó vadgazdálkodás korábban sok probléma forrása

volt. A fő gondot a területen jelenvolt három vadgazdálkodó által folytatott vízi madarak vadászata jelentette. 1995. év óta a terület jelentős részén a vadászati jogosultsággal a Nemzeti Park rendelkezik. Az 1997.-ben hatályba lépett vadászati törvény (1997. évi LV. TV.) a vadászati jogot a földtulajdonhoz kötötte, így a Nemzeti Park vadászati jogosultsága alá eső terület 9 ezer hektárra nőtt. A természetvédelmi érdekek maradéktalan érvényre jutását a vadászterület természetvédelmi és génkészlet-megőrzési különleges rendeltetése biztosítja. A területen sportvadászat (bérvadásztatás, vendégvadászat) nem folyik. A természetvédelmi szempontból elkerülhetetlen állomány szabályozó beavatkozásokat képzett szakemberek hajtják végre, a természetes állapotok lehető legkisebb mértékű zavarása mellett. Ilyen például a nagyszámban jelenlévő vaddisznóállomány élő vadként történő befogása és eltávolítása az érzékeny területről.

A peremterületek négy vadgazdálkodó vadászati jogosultsága alá esnek. Ezeket a területeket a Nemzeti Park Igazgatóság hatósági eszközök igénybevételevel tudja biztosítani a természetvédelem érdekeinek érvényre jutását.

A természetvédelmi előírásokat a Nemzeti Park négy természetvédelmi területi felügyelője ellenőrzi. Munkájukat az őrszolgálat-vezető irányítja, valamint a szakfelügyelői kar felügyeli és segíti.

A hatályos műemléki törvény értelmében a mindenkori tulajdonos kötelezett a műemlék jó karban tartására.

A műemlékek védelme, továbbá a jó karban tartási kötelezettség teljesítésének ellenőrzése elsősorban a műemlékvédelmi hatóság jogkörébe tartozó feladat. A műemlékvédelmi államigazgatási eljárásban a szakhatósági jogkört első fokon a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal Felügyeleti Igazgatósága, másodfokon a hivatal elnöke gyakorolja, és ellátja a műemlékek tekintetében az építésügyi hatósági jogkört.

A műemlékvédelmi hatóság engedélyre van szüksége minden olyan változtatáshoz, amely befolyásolja a műemlék állapotát, hagyományos megjelenését, történeti, esztétikai hatását.

Műemlékvédelmi hatóság engedélyre van szüksége a műemlékvédelem tárgyát érintő településrendezési terv, helyi építési szabályzat megalkotásához, a belterület határvonalának műemlékvédelmi érdekeket érintő módosításához.

A műemlékvédelmi hatóság műemlékvédelmi érdekből kötelezheti a tulajdonost a jó karban tartásra, míg a műszaki felülvizsgálat a műemlék érvényesülését zavaró méltatlan elemek eltávolításához, lebontásához vezethet.

A műemlékvédelmi hatóság a törvény megsértőit bírsággal sújthatja.

A helyi önkormányzat műemlékvédelmi feladata a tulajdonában lévő műemlékek védelmén túl mindenekelőtt folyamatosan figyelemmel kísérni a műemlékek és a védett területek helyzetét, és megállapításairól, valamint saját hatáskörben megtett intézkedéseiről tájékoztatni a műemlékvédelmi hatóság

3.2.3 Érvényes tervek és programok

Ausztria

- n A Neusiedler See – Seewinkel Nemzeti Parkban az IUCN kritériumoknak megfelelő kezelés folyik. Kezelési Tervét jelenleg készítik.
- n Natura 2000. A Natura 2000 területek tekintetében a tartományi kormány egy tanulmányt fog elvégeztetni 2003-ban, amelynek során feltérképezik az Élőhelyvédelmi és a Madárvédelmi Irányelvek által védett fajok állományát és élőhelyeit. Amint a tanulmány elkészül, megkezdik a kezelési terv kidolgozását (az elkészítés várható dátuma: 2006).
- n Egyéb természet- és tájvédelmi tervek. 1994-ben a tartományi kormányzat IV. (Természet- és Tájvédelmi) Főosztálya elkészítette az összes burgenlandi természetvédelmi területre vonatkozó kezelési alaptervet (lásd Biologische Forschung Burgenland, Bericht 82, A. Koo, 1994)
- n A Burgenlandi Területhasználat-fejlesztési Terv (LEP 1994) (Tartományi Jogi Közlöny 48/1994. szám) a területi tervezéssel, övezeti besorolással és fejlesztéssel, valamint a természet-, táj- és műemlékvédelemmel foglalkozik.
A Területhasználat-fejlesztési Terv a Fertő-tavat különleges zónába sorolja, amelyre speciális szabályok vonatkoznak:
 - A területre kihatással lévő bármely tevékenységnél ki kell mutatni, hogy az adott tevékenység nem befolyásolja károsan a terület speciális értékét.
 - A nádövezet és a kiejebb fekvő területek közti átmeneti zónát összefüggő tóparti rét övnek kell kialakítani.
 - Az idegenforgalmi befektetések csak akkor engedhetők meg, ha a minőség javítását és a turistaszezon megnyújtását célozzák.
 - A turisztikai fejlesztések során csónakkikötőket csak a nádövezet szárazföld felőli szegélyén lehet létrehozni; minden további feltöltést kerülni kell.
- n A szélerőművek felállításának kritériumai, Észak-burgenlandi Regionális Alapterv, 2002: szélerőművek felállítása a világörökség helyszínén tilos. A

- csatlakozó zónákban korlátozás van érvényben a megengedhető turbinamagasság tekintetében (125 m).
- n Nyugat-Fertő-tavi Regionális Tájvédelmi Konceptió 1994. A terv a kultúrtájjal, az élőhelyekkel, a tájképpel és a települési struktúrával foglalkozik. A terv egyes céljait és cselekvéseit beépítették a jelen Világörökség Kezelési Tervbe (lásd még a 4. Fejezetet – Célkitűzések is).
 - n A települések helyi fejlesztési irányelvei és az önkormányzatok övezeti besorolásra vonatkozó szabályozása a Burgenländisches Raumplanungsgesetz (Burgenlandi Területfejlesztési Törvény) alapján történik. Minden településen van hatályos övezeti besorolás, az önkormányzat teljes területére érvényes területhasználati térképpel. Egyes településeknek még részletesebb építési irányelvei fejlesztési ütemtervei vannak.
 - n Falufelújítási program: e tervek célja, hogy átfogó dokumentációt állítsanak össze a gazdasági, kulturális, szociális és strukturális szempontból kívánatos elérendő állapotról, a faluvédelem és –felújítás fő irányelvei alapján. A világörökségi helyszínen és annak közelében lévő számos falu részt vesz a felújítási programban, amelyet anyagilag és szakmailag a burgenlandi tartományi kormány támogat.

Magyarország

Természetvédelmi kezelési terv

A Fertő-Hanság Nemzeti Park kezelési terve (készítette: Seregélyes Tibor), Sopron. 1996.

Országos Területrendezési Terv

Az Országos Területrendezési Tervet a Magyar Országgyűlés törvénybe iktatta.

Országos Területrendezési Terv célja az ország távlati térszerkezetének (az országos közlekedési és közmű hálózatok helyének, az urbanizált, mezőgazdasági illetve természeti területek rendszerének) meghatározása, a területek használatának és a természeti erőforrások megőrzésének átfogó szabályozása, valamint a fejlesztések műszaki és ökológiai keretfeltételeinek biztosítása.

Az Országos Területrendezési Terv feladata:

- a térszerkezet kiegyensúlyozottabbá tétele
- a globális illetve az európai kapcsolatrendszerbe való következetesebb

betagozódás biztosítása

- a térségi terület-felhasználás minőségi feltételeinek megteremtése
- a települések, településcsoportok számára kedvező fejlődési perspektíva területi feltételeinek megteremtése.

A térségi szerkezeti terv

A táj terhelhetőségére tekintettel a környezet védelme, az ökológiai adottságok, a kialakult közlekedési kapcsolatok, az országos települési szerkezet adottságai és a nemzetközi együttműködésből adódó kötelezettségek és igények figyelembevételével meghatározza a térségi terület-felhasználás rendjét, a közlekedési infrastruktúra térbeli rendszerét, körvonalazza a települési szerkezet alakulásának irányait és irányelveket határoz meg ezek fejlesztéséhez illetve alakításához. A térségi terület-felhasználás irányelvei az övezetekre vonatkozó szabályokban konkretizálódnak.

A kiemelt térségek regionális tervét az Országgyűlés hagyja jóvá.

Térségi Területrendezési tervek

- Fertő-Hanság regionális és tájrendezési terve. Erdészeti szakági Tanulmány. Urbanitás Kft. (készítette: Halász Tibor erdőmérnök) Balatonfüred, 1992. szeptember.

- Fertő-Hanság térség regionális és tájrendezési terve. Egyeztetési anyag, 1995. Urbanitás Kft. Budapest. (A terv elkészült, elfogadására az Országos Területrendezési Terv törvénybe iktatása után és az abban foglaltak átvezetése után kerül sor.)

A felterjesztési terület teljes egésze a terv határain belül fekszik.

A terv táj- és természetvédelmi szempontokkal egyeztetett területfelhasználást, a természeti állapotok fenntartását, a védelmi tevékenység hatékonyságának javítását és erre épülő gazdálkodási, turisztikai célokat, intézkedéseket határoz meg. Övezeti rendszere tartalmaz táj- és természetvédelmi övezetet, környezetvédelmi övezetet. Védőzónákat és ökológiai folyosókat határoz meg. Külön hangsúlyt tesz az épített környezeti és régészeti védelemre. A roncsolt felszínekre tájrehabilitációs övezetet határoz meg.

- Fertőhomok összevont Rendezési Terv Program. Koller és Társai Tervező Kft., Pécs. 1991.

- Fertőújlak (Sarród község) összevont rendezési terve Koller és Társai Tervező Kft. 1995.
- Hidegség összevont Rendezési Terv Program. Koller és Társai Tervező Kft., Pécs. 1991.
- Hegykő összevont Rendezési Terv Program. Koller és Társai Tervező Kft., Pécs. 1991.
- Sopron Általános Rendezési Terve, 1993. Urbanitás Tervező és Tanácsadó Kft.
- Sopron és a Fertő-tó településcsoportjai általános rendezési tervének programja. VÁTI, 1974.
- Tanulmányterv a soproni szőlővidék és a Fertő-táj komplex meliorációjához. Győr, 1983. Észak-dunántúli Vízügyi Igazgatóság (Győr), Agrober (Szombathely),
- Fertőrákos-Fertő-tó Szennyvízcsatornázás IV. ütem. Engedélyezési tervdokumentáció. Mestervonal Tervező, fejlesztő és Beruházó Kft. 1993., Sopron
- Tanulmányterv a fertőrákosi barlangszínház felújításához. Észak-dunántúli Tervező Vállalat (Győriterv), Soproni Irodája 1982.
- Fertőrákos szennyvíztisztító telep. Engedélyezési Terv., 1992.
- Fertő-Hanság regionális tájrendezési terv vizsgálatok. Urbanitás kft. 1991.
- Győr-Moson-Sopron megye regionális terve. A terv készítése most van folyamatban. VÁTI Kht.

3.3 A kezelésben résztvevő hatóságok és felelősségi körök

Ausztria

Szövetségi szint

- Szövetségi Mezőgazdasági, Erdészeti, Környezeti és Vízügyi Minisztérium
- Szövetségi Közlekedési Műszaki és Innovációs Minisztérium
- Szövetségi Gazdasági Minisztérium (turizmus)
- Osztrák UNESCO Bizottság (Szövetségi Külügyminisztérium, Szövetségi Oktatási, Kulturális és Tudományos Minisztérium stb.)
- Szövetségi Kancellária Kulturális Államtutkársága

- Szövetségi Műemlékvédelmi Hivatal Burgenlandi Tartományi Főkonzervátora

Tartományi szint

- A Burgenlandi Tartományi Kormányzat Hivatala:
- Fő Végrehajtó Hivatal
- 2. Főosztály, Települések és Iskolák
- 4a Főosztály, Mezőgazdasági és Mezőgazdasági Egészségügyek
- 4b Főosztály, Vidéki Utak, Mezőgazdasági és Erdészeti Technológia
- 5. Főosztály, III. Alosztály, Természet- és Környezetvédelem
- 6. Főosztály, Szociális és Lakásügyek
- 7. Főosztály, Kultúra, Tudomány, Levéltár
- 9. Víz- és Szennyvízkezelés
- Burgenlandi Túrisztikai Hivatal

Regionális szint, egyesületek

- Nemzeti Park Társaság
- NTG (Neusiedler See Tourism GMBH)

Települések

Apetlon, Breitenbrunn, Donnerskirchen, Frauenkirchen, Gols, Illmitz, Joils, Mörbisch, Neusiedl, Oggau, Oslip, Pamhagen, Podersdorf, Purbach, Rust, Schützen, St. Andrae, St. Margareten, Weiden, Winden

Egyéb szervek és egyesületek

- A Nemzeti Park határain belül: *Nationalparkkommission* (Nemzeti Park Bizottság) és a *Wissenschaftliche Beirat* (Tudományos Tanácsadó Testület). *Nationalparkgesellschaft* (Nemzeti Park Társaság)
- Kulturális egyesületek pl.: *Kulturkreis Burgenland im Torwachterhaus* (Burgenlandi Kulturkör a Kapuórházban), a Kremayr Ház Baráti Társasága (városi múzeum).
- St. Margareten Szobrász Szimposium
- Osztrák Borakadémia
- Római Borostyánkő Út Megőrzésének Egyesülete
- Burgenlandi Építész Társaság
- Esterházy Társaság Kft.

Magyarország

- A jelölt terület természetvédelmi kezelését a Fertő-Hanság Nemzeti Park Igazgatóság végzi.

- A nagycenki volt Széchenyi-, a fertődi volt Esterházy és a fertőrákosi volt püspöki kastély épületegyüttese a hozzájuk tartozó kertekkel a magyar állam tulajdonát képezik. Kezelőjük a Kincstári Vagyoni Igazgatóság.
- Fertőrákos védett településmagjának, illetőleg a településnek a kezelője Fertőrákos Polgármesteri Hivatala, az egyes objektumok kezelője a mindenkori tulajdonos.
- A világörökségi terület minden települését a Fertő-táj Világörökség Magyar Tanácsa Egyesületben a polgármester képviseli, aki saját illetékességi körében felelős a Világörökségi Kezelési Terv előírásainak megvalósításáért.
- A Kulturális Örökségvédelmi Hivatal a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma alá tartozó igazgatási szerv, amelynek operatív része a Világörökség Magyar Nemzeti Bizottsága Titkársága.
- Győr–Moson-Sopron Megye Közgyűlése
- Az országos szintű műemlékek védelméért a felelős a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal.

Ausztria – Magyarország

- Osztrák-Magyar Vízügyi Bizottság
- GYESEV
- Nyugat-Pannóniai Eurorégió

3.4 Megőrzési és védelmi elvek

3.4.1 A lehetséges konfliktusok forrásai, veszélyek

- A bortermelés erősítése az érzékeny domboldalakon: Lajta-hegység und Junger Berg, Hackelsberg, szőlőskertek megnagyobbítása, a táj jelentős struktúráinak elvesztése (mezsgyék, teraszok, határkőrakások, stb.)
- Tározómedencék létesítése a Fertő-tó vízszállítói számára (üledéktározó) a nádövezetben
- A zöldségtermesztésben az üvegházak fokozott alkalmazása (Seewinkel)

- Megoldatlan a Ruszti öbölben a cölöpökön álló tavi kunyhók szennyvíz elhelyezése (ma csak gyűjtő konténerek vannak), emellett számos magyar háztartás sincs még rákötve a főgyűjtőkre.
- Nád övezetben és a Lajta-hegység nyúlványain üdülő házak építése (pl. Jois szigetznában)
- Meglévő üdülőtelepek bővítése és újak létesítése a nádövezetben
- A nád csekély hasznosításának alacsony szintje tűzveszélyt jelent a turisztikai létesítményekre és kunyhókra, mert általában a felesleges nád - nem ellenőrzött módon - télen égetésre kerül.
- Egy magasabbrendű úthálózat kiépítése a tájképet erősen módosítja (gyorsforgalmi út (Schützen), előzősáv (Jois és Winden) – viszont a turisták részére fontos (károsanyagemisszió, zaj).
- Az áru-, személy- és repülőforgalom kipufogógázai és az ezzel együtt járó magas ózonérték
- A kisrepülőgépek és a vadászok puskalövéseinek zajszennyezése zavarja a madárvonulást
- A túlsok útjelző és hirdetőtábla lerontja a falvak és városok megjelenését.
- Talajvízszint süllyedése Seewinkel-nél mezőgazdasági termőföldek öntözése által (egy ellenőrző rendszer kiépítésével minimalizálják)
- A Fertő-tónak a Duna, Lajta és a Rába vizével történő vízpótlási tervei ellentmondanak a természetvédelmi terveknek, rontják a tó olyan tipikus kémiai jellemzőit, mint „sós víz” (az FFH- irányelv értelmezése szerint).
- Rövidtávú, helyi károsanyagterhelés pl. tűzijátékok és koncertrendezvények során (Mörbisch-i és St Margarethen-i ünnepi operajátékok), tűzijátéknál a károsanyagok a kémiai keverékek égése során keletkeznek. Mérések igazolják, hogy nagyobb tűzijátékok esetén 1-2 órán keresztül magasabb a levegő károsanyagtartalma, a lebegő por, szénmonoxid és kéndioxid.
- A tó körüli falvak túlzott közlekedési terhelése
- Illegális szemétkeresés magyar területen

A magyar világörökségi területen a konfliktusok és kiigazító folyamatok legnagyobb részét a Fertő-Hanság Nemzeti Park Kezelési Terve megfelelően kezeli. (Lásd ott)

3.4.2 Katasztrófa-védelem

Ausztria

A burgenlandi tartományi kormányon belül a katasztrófa-védelem közigazgatási feladatai a 2. Igazgatóságához (Önkormányzatok és Iskolák) tartoznak, míg a politikai felelős a tartományi kormányzóhelyettes.

A katasztrófa-védelmi intézkedéseket a burgenlandi tartományi kormány 1987. április 22-i rendelete szabályozza. A Tartományi Jogi Közlöny 30/1987. számának 1. §-a a katasztrófa esetén követendő alapvető döntéshozási rendelkezéseket, és az ilyen helyzetben rendszerint szükséges intézkedéseket fekteti le. A 3. § (1) bekezdés a tartomány területének részletes leírását tartalmazza, szöveges információkkal, térképekkel, tervekkel és diagramokkal az összes olyan szervezetről, létesítményről és berendezésről, amely az adott helyen katasztrófa-védelmi szempontból fontos lehet. Itt található a katasztrófa esetén megvédendő műemlékek jegyzéke is. A Tartományi Jogi Közlöny 5/1986. számának 9. §-a előírja, hogy a megfelelő körzeti közigazgatási szervek körzeti katasztrófa-védelmi tervet állítsanak össze a hatékony katasztrófa-felkészültségi tervezés és végrehajtás, illetve a szükséges katasztrófa megelőzési és enyhítési intézkedések megtétele measures.

Eisenstadtnak és környékének (Eisenstadt-Umgebung), a Fertő-tavi közigazgatási körzetnek, valamint Eisenstadt és Rust szabad városánbak már megvan a saját Katasztrófa-védelmi Terve, amelyet a megfelelő körzeti hatósági irodában tartanak. Ezeket a terveket legalább évente egyszer ellenőrzik teljesség és korrektség szempontjából, és szükség esetén módosítják őket.

További fontos megalapozó munkát jelent a Tartományi Válságkezelési Igazgatóság tervezett létrehozása, amelyet a magas szintű biztonsági és válságkezelési műveletek tervezési és végrehajtási bázisaként használnak majd. A fő célkitűzések a (meglévő) struktúrák optimalizálása az egész tartományban egységes működőképesség biztosítása érdekében, a különböző válságkezelési műveletek közti kapcsolatrendszer megteremtése, a döntéshozási folyamatok optimalizálása és magas fokú mobilitás elérése (a központi művelet-irányító rendszerek jobb mobilitása, segélyhívó központ felállítása, a tartományi GIS rendszerre vonatkozó tervek végrehajtása, stb.). Intézkedni kell annak érdekében is, hogy az önkormányzatok folyamatosan hajtsák végre Katasztrófa-védelmi Terveik online, digitális frissítését.

Magyarország

A régióban Megyei Katasztrófavédelmi Igazgatóságok, városokban a városi katasztrófavédelmi kirendeltségek, községekben az önkormányzatok rendelkeznek katasztrófavédelmi tervvel. A megyei katasztrófavédelem vezetője a Győr-Moson-Sopron Megyei Közgyűlés elnöke, a városi kirendeltségek élén a

városi polgármesterek állnak, a községekben a települési polgármesterek a kijelölt felelősök.

3.4.3 Tűzvédelem

Ausztria

(Burgenländisches Feuerwehrgesetz – a burgenlandi tűzoltóságról szóló 1994-es törvény)

A tűzvédelem és az egyéb veszélyek elhárítása érdekében történő hatósági szabályozás a települések hatáskörébe tartozó felelősség, amelyet (önkéntes) tűzoltóbrigádok segítségével hajtanak végre. Az egyes települések tűzoltóbrigádjai a körzeti tűzoltó-parancsnokok alá tartoznak. A világörökségbe tartozó terület tűzoltósági körzetei Neusiedl, Eisenstadt környéke és Rust szabad város. Tartományi szinten a tűzoltó szervezetet a tartományi tűzoltó-parancsnok vezeti.

Minden közösség felelős azért, hogy megtegye a szükséges intézkedéseket a tűz kitörésének megelőzésére ill. a már kitört tüzesetek megfékezésére. Ezen intézkedéseket az Österreichischer Bundesfeuerwehrverband (Osztrák Szövetségi Tűzoltó Szövetség) és a Zentralstelle für Brandverhütung (Központi Tűzmegeelőzési Hivatal) előírásai szabályozzák.

Magyarország

A megye, a városok és a községek egyaránt rendelkeznek a területükre vonatkozó tűzvédelmi tervvel.

A megye tűzvédelmi terve a Győr-Moson-Sopron Megyei Tűzoltó Parancsnokságon, városoké a hivatásos városi tűzoltó parancsnokságon, községeké az önkéntes tűzoltó egyesületeknél található. Az illetékes parancsnokságok szervezik a rendszeres gyakorlatokat.

3.4.4 Egyéb káros hatások elleni védelem

Osztrák területen a természet- és környezetvédelmi jogszabályok és a tartományi városfejlesztési és tervezési szabályzatok szabályozzák az építési és infrastrukturális fejlesztéseket. Bár a jövőben még több – a világörökségi területre vonatkozó – szigorú területfelhasználási alapelv lefektetésére van szükség. (Pl. raktározási területek, ipari és kereskedelmi tevékenység a beépítetlen településközi térben.)

A magyar oldalon a természetvédelmi és környezetvédelmi szabályzat értelmében semmiféle fejlesztés nem lehetséges a Fertő-tó védett területein belül és az ütközőzónában, amely természetvédelmi szempontból ártalmas lehet.

Valódi természeti katasztrófák a Fertő-Hanság Nemzeti Park területét nem

veszélyeztetik. Néhány kisebb tűz károsítja az élőhelyeket. A nádasban alkalmanként keletkeznek ezek a tüzek és az égetés következtében megsemmisülő szerves anyag feltöltődést csökkentő hatását hozzávetőlegesen kiegyenlítik a rendszeres feltöltő folyamatok. Árvízveszély a védett területen nem áll fenn, a magas vízállás az élőhelyeknek inkább kedvező, mint káros. A környező települések árvízvédelme megfelelő, így itt sem kell katasztrófától tartani.

A történeti részben említett teljes kiszáradás a tó természetes folyamatainak része, így nem lehet katasztrófának nevezni. Átfogó tervek készültek a régió ökológiai és gazdasági keretében a vízpótlásnak a Lajta, Rába, Duna folyóvizéből történő megoldására. Az ilyen intézkedéseket környezetvédelmi összeférhetőségi tanulmány eredményeivel összhangban szabad meghozni a FHH direktíva előírásai szerint, mert a folyóvizek kémiai összetétele alapvetően eltér a tó vízének összetételétől.

A magyar világörökségi területen a konfliktusok és kiigazító folyamatok legnagyobb részét a Fertő-Hanság Nemzeti Park Kezelési Terve megfelelően kezeli (Lásd ott).

3.5 Kiigazító folyamatok, érdekegyeztetés

A Kezelési Terv végrehajtása attól függ, hogy milyen mértékben fogadják azt el a releváns osztrák és magyar kormányzati szervek. A világörökséget kezelő osztrák és magyar szervek (a Kezelési Fórum), illetve a választott politikusok és az általuk képviselt államigazgatási szervek feladata az esetleges érdekellentétek egyeztetése.

Ausztria

A Kezelési Tervet regionális és helyi szinten a Világörökség Szövetség határozatai foganatosítják. E Szövetségben mind Burgenland Szövetségi Tartomány, mind a világörökségi terület önkormányzatai képviseltetik magukat. Végrehajtása az osztrák szövetségi alkotmányban lefektetett hatáskörmegosztással összhangban történik. A természetvédelmi és területfejlesztési tervezésre vonatkozó szabályozás így pl. a burgenlandi tartományi kormányra hárul, míg a helyi területfejlesztés és a tervezési és építési engedélyezési eljárás az egyes önkormányzatok hatáskörébe esik, amelyek ezen feladatokat Burgenland Szövetségi Tartomány Területfejlesztési Törvénye és Építési Törvénye alapján végzik. A kulturális értékek védelmét ugyanakkor a szövetségi Műemlékvédelmi Törvény szabályozza. Ez utóbbi határozza meg a védettnek nyilvánított történelmi műemlékek vagy műemlékegyüttesek károsítása vagy elpusztítása esetén kirovandó büntetéseket és rekonstrukciós kötelezettséget.

Mint ahogy a tartományi kormány minden szinten egyensúlyra törekszik, érdekütközések jelenleg nem várhatóak. Erre garanciát a Világörökségi Szövetség jelent, és különösen azok a személyek, akik e testület legmagasabb funkcióit betöltik. A burgenlandi tartományi kormány hét tagjából négy képviselteti magát a Szövetségi Tanácsban. A tartományi kormányzó a Szövetség és egyben a Tanács elnöke, a tartományi kormányzó-helyettes pedig az alelnök. A burgenland tartományi parlament két képviselője és több helyi önkormányzat polgármestere is kinevezést nyert a Tanácsba. A Tanács szakértői tanácsot hozott létre öt munkacsoporttal, amelyekben a tartományi államigazgatási szervek megfelelő szakemberei kaptak helyet, így biztosítva azt, hogy a munkacsoportok tevékenysége a közigazgatási rendelkezésekkel összhangban és koordináltan folyik. A Szövetség Titkára is felelős annak biztosításáért, hogy ez így történjen. A burgenlandi szövetségi tartomány és a világörökségi terület összes önkormányzata egyaránt képviselteti magát a Szövetség Közgyűlésében, biztosítva azt, hogy minden tevékenységet a regionális és helyi rendelkezéseknek megfelelően hajtanak végre.

Mivel a kezelési terv hatályossága konszenzuális elfogadáson alapul, a világörökségi terület összes érdekeltjét tömörítő Kezelési Fórum hivatott arra, hogy a kezelési szabályok megsértése illetve az esetlegesen felmerülő érdekellentétek esetén az érintettek bevonásával a jogsértést vagy szabálytalanságot megkísérelje kiigazítani, az érdekellentétet pedig elsimítani.

A magyar nemzeti park területén a Kezelési Terv megvalósításának és a szükséges kiigazító folyamatoknak a felelőse a Fertő-Hanság Nemzeti Park Igazgatósága. Tevékenységét törvény szabályozza és a Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium alá rendelt Természetvédelmi Hivatal felügyeli.

4. Érvényes tervek és stratégiai keretek, a világörökségi terület megőrzését és védelmét szolgáló kezelési célok

4.1 Jövőkép – Hosszútávú célok

Nagy értékű kultúrtáj egy európai metropoliszoktól övezett régió közepén

Az ősi kultúrtáj, az értékőrző módon fejlesztett falvak és városok, a nemzeti park és az egyéb védett területek együttes hatása révén nyerte el a Fertő-tó környéke egyedülállóan különleges jellegét. A természeti és kulturális értékekre építve a világörökség területét lakói nagy gonddal és körültekintéssel fejlesztik tovább, a Bécs – Pozsony – Győr - Sopron négyszög közti virágzó gazdasági és szociális élettér részeként. Ebben az összefüggésben Kismarton (Eisenstadt) és Sopron képezi a világörökség régióhoz vezető városi kapukat.

A fenntartható fejlesztés modellrégiója: védelem a hasznosítás által

A világörökség helyszín nem múzeum, hanem a fenntartható fejlesztés modellrégiója: olyan települési és táji együttes, amelyben a történelmi értékek, a megújulás és a fejlődés kiegészíti és erősíti egymást. A régió forrásait és kvalitásait nem kizsákmányolják, hanem fenntartják és gondos gazdasági irányítás mentén továbbfejlesztik. A fenntarthatóság minden ágazat kulcsszava. A turizmust, a mezőgazdaságot és a kereskedelmet a kölcsönösen hasznos együttműködés szálai kötik össze. A kereskedelem és a közlekedés környezetvédelmi alapelvek mentén bonyolódik. Mindezen célok elérése érdekében a régió lakossága is erőfeszítéseket tesz a maga részéről a helyzet folyamatos javítására.

"Az én világörökségem": tanuljuk meg becsülni értékeinket

A helyi lakosság és a régióba látogatók nagyra értékelik, hogy egy hatalmas fejlesztési potenciállal rendelkező, egyedülálló kultúrtájon élhetnek. A regionális szereplők tudatában vannak annak, hogy mindenki számára az az előnyös, ha a Fertő-tó globális jelentőségű kultúrtáját fenntartható módon védik és fejlesztik tovább. Aktív szemléletformáló tevékenységek is folynak a fenntartható fejlesztés modellrégiójának kialakítása érdekében.

„Hídépítés“

A Fertő-tó térsége, amelyet évtizedekig megosztott a Vasfüggöny, egyetlen európai régióvá nő egybe. A régi kapcsolatokat felélesztik és új kapcsolatokat kovácsolnak. A világörökség területén is figyelembe veszik a helyi kulturális identitásokat és támogatják a határon átnyúló közös régió kialakulásának folyamatát: ez a folyamat hidakat épít és közös stratégiákra és tevékenységekre ösztönöz.

4.2 Rövid- és középtávú célkitűzések

I. Fenntartható természet- és tájvédelem

I. 1. A természeti értékek megőrzése

Az osztrák oldali rész természeti értékeit Burgenland Tartomány természetvédelmi törvényének rendelkezései védik. A világörökségi kezelési terv adja meg a keretet a meglévő védett területekre vonatkozó részletes programok integrálásához. A természetvédelmi területek kezelési tervei már készen állnak, a nemzeti parké és a Natura 2000 területeké pedig a közeljövőben készül el, és már figyelembe veszik majd őket a világörökség helyszín kezelési tervének felülvizsgálatakor. Ami a világörökségi helyszín magyar oldalát illeti, a magyar Fertő-Hanság Nemzeti Parkba tartozó területre vonatkozó kezelési terv már rendelkezésre áll (lásd B kötet).

I. 2. A települések tájba illesztése

(ld. IV.1.6. cél)

A települések történelmileg kialakult egybeolvadása, ill. a környező kultúrtájba való átmenete jelenlegi formájában megőrzendő. Meg kell előzni azonban a települések terjeszkedését a külterületek felé, és biztosítani kell a belterület és a környező táj harmonikus átmenetét.

I. 3. Tájvédelem

A szélerőművek építése a világörökségi helyszínen ellentétes az érintetlen táj megőrzésének céljával. A szélerőművek telepítésére alkalmas zónák kijelölése segíthet a hibás fejlesztések megelőzésében.

A tájképet nem szabad elcsúfítani villanyvezetékekkel vagy egyéb műszaki létesítményekkel. A műszaki infrastruktúra fenntartásához szükséges villanyvezetéseket úgy kell megépíteni, hogy az ne kerüljön konfliktusba a tájvédelmi érdekekkel (pl. földkábel fektetése révén).

1. 4. A változatos struktúrájú borvidék megőrzése

Fenn kell tartani azt az előnyös tulajdonságot, hogy a borvidék szőlőseinek átlagos mérete kicsi, és el kell kerülni a nagyüzemi, homogén ültetvények kialakítását.

A kisebb felszínalaktani érdekességek, mint pl. gerincvonulatok, a szőlők közti jégkorszaki vándorkőhalmok megőrzéséről gondoskodni kell.

A Fertőfehéregyháza (Donnerskirchen) és Nyulas (Jois) közti tájra oly jellemző cseresznyefákat is meg kell őrizni, és az ültetvényeket új fák telepítésével fel kell frissíteni.

A felhagyott, különösen a meredek lejtőkön és erdőfoltok mellett fekvő szőlősök további elcserjésedését meg kell akadályozni a táji sokféleség megőrzése érdekében. Több faluban a szőlősöket úgy számolják fel, hogy nem gondoskodnak a további földhasználatról. E területeket tehát középtávon a beerdősödés veszélyezteti, ami drasztikus változásokat jelentene a tájképben. Megoldási lehetőségként felmerült a "Purbach Model" alkalmazása ("Szőlészeti élményszerzés": a szőlőterület és szőlőművelés bérlése érdeklődő harmadik fél által, bortermelés helyi borászok által), különösen a fenti, "kritikus" területeken.

1. 5. A tóparti rétek kaszálóként és legelőként való hasznosítása

Természetvédelmi és mezőgazdasági érdek is, hogy a tóparti réteket megfelelő módon hasznosítsák, és ezáltal megőrizték a ritka növénytakaságokat, és azok madárélelőhely szerepét. A jelenlegi használati módokat (kaszálóként és legelőként) ki kellene terjeszteni, pl. a Rust és Mörbisch közötti területek legelővé alakításával. E kultúrtáj kitűnő lehetőséget nyújt az extenzív állattenyésztés és a világörökség helyszínen előállított termékek marketingje számára. Hatalmas területek lennének használhatók legelőként, de kevesen érdeklődnek eziránt,

különösen olyanok, akiknek a szükséges tapasztalata is megvan. Ezért marhatenyésztő és szénatermelő gazdaságokat kell létrehozni és támogatni. Az elnádásodó rétek fűvének minősége valószínűleg nem elég jó minőségű takarmányozásra, ezért szó van annak fűtési célú felhasználásáról.

1. 6. A nád övezet kezelése

Az évente termelődő hatalmas mennyiségű biomassa megfelelő hasznosításának hiánya felelős a sekélyvizű zónák egyre erősebb feliszapolódásáért. Jelenleg csak a fiatal (egyéves) nádat használják gazdaságosan nádtetők építésére (és exportra), de nagyobb volumenű felhasználás (akár évi hatezer hektár nád) pillanatnyilag lehetetlen. A megfelelő koncepciók végrehajtását az könnyítené meg, ha a tartományi kormány hosszú távra bérbe adna nagy területeket; egyébként csak a rövidtávú érdekek maradhatnak az előtérben. Minél több idős nádas alakul ki és minél több biomassa ülepedik le, a biomassa megfelelő felhasználása annál nehezebb lesz. Az idős nád fűtési célú felhasználása a természetvédelem, a mezőgazdaság és a tó állagvédelmének érdekeit is szolgálná, és potenciális hozzáadott értéket jelenthetne a tartománynak (hulladékégető és hőenergiatermelő üzemek láthatnák el fűtési energiával a településeket és az üvegházakat). De magának a nádnak a felhasználását sem szabad elhanyagolni – tetőként, szigetelőanyagként és üzemanyagtermelésre (ld. a bajorországi gázolajtermelést faforgácsból), stb., és ki kell kutatni a zöld nád felhasználási lehetőségeit.

A nád téli égetését (a nádasok felfrissítése, a következő évi aratás előkészítése céljából) hatékonyabb ellenőrzés alatt kell tartani. Hosszútávon ezt a gyakorlatot teljes egészében be kell tiltani amint kidolgozzák a hasznosítási programot. A téli hónapokban az ellenőrizetlen, vagyis engedély nélkül folyó nádégetés gyakori, ami nemcsak a tavi lakóalkalmatosságokban okoz kárt, hanem a nádasokat egykorúvá, homogénné is teszi.

A nádas közös kezelése Magyarországgal (ld. a mezőgazdasági célokat) a nád, mint természetes, megújuló erőforrás fenntartható, környezetbarát hasznosítását kell, hogy eredményezze.

1. 7. A Lajta-hegység Natúrpark megalakítása

A Lajta-hegység Natúrpark tervezett megalakítása Fertőfehéregyháza (Donnerskirchen) és Sásony (Winden) között logikus kiegészítése lenne a nemzeti parknak és ösztönzőként hatna a helyi lakosság felé rekreációs

tevékenységek (pl. kirándulás) folytatására. Javasolták Sérc (Schützen) bevonását is, hogy teljesebb legyen a terület (az előnyök meghaladják a kötelezettségeket).

I. 8. A földbirtok viszonyok rendezése a nemzeti parkban

A nemzeti parki földkonszolidáció, azaz a fertőzugi szikfokokig terjedő mezőgazdasági területek nemzeti parkba olvasztása prioritás. Jelenleg kb. 250 hektárt kell még konszolidálni a nemzeti parkba, és ez a célkitűzés prioritást élvez a északi és nyugati partvonal mentén történő kiterjesztésével szemben, amiről már szintén folyik egyeztetés.

I. 9. Az elszigetelt védett területek (száraz gyepek) hálózatának kiépítése

A védett területek gyakran izolált foltjainak (pl. Junger Berg / Hackelsberg, száraz gyepek Feketeváros /Purbach/ és Fertőszéleskút /Breitenbrunn/ térségében), hosszútávú megőrzése érdekében összeköttetést kell teremteni közöttük. Azonban gondoskodni is kell e folyosók megfelelő hasznosításáról is (kaszálóként vagy legelőként).

I. 10. Az erdősítések ellenőrzése terület és fajösszetétel tekintetében

Különösen a világörökség helyszín magyar oldalán szabályozni kell a hagyományos erdőterületeken kívüli erdősítéseket; gondoskodni kell továbbá arról, hogy csak a tájra jellemző fafajokat használják. Mostanáig a trend az volt, hogy gyorsan növvő, nem őshonos fafajokat ültettek.

I. 11. A rétek intenzív szántóművelésbe vonásának megakadályozása ill. e folyamat visszafordítása

A természetes egyensúly megtartása szempontjából meglehetősen problémás a rétek felszántása majd a továbbiakban intenzíven művelt szántóként való hasznosítása. Intézkedéseket kell tenni az ilyen akciók lehetőség szerinti megakadályozására ill. kezdeményezni kell a folyamat visszafordítását, megfelelő támogatási programmal ösztönözni kell a visszagyepesítést (pl. a természeti értékekben gazdag tájakért létesített osztrák program /Österreichisches Programm zur umweltgerechten Landwirtschaft = ÖPUL/).

I.12. A tó vízszintjének szabályozása a magasabb vízszint biztosítása érdekében

A Magyarországgal kötött nemzetközi egyezménynek megfelelően, a következő néhány év egyik célja a tó vízszintjének kis mértékű emelése (az Adriai-tenger szintje fölött 115,8 m-re). Ez azonban csökkenti az árvizek idején gyakorolt pufferhatást. Ugyanakkor Magyarországnak joga van mezőgazdasági területei lecsapolására, ami megszabja, hogy meddig emelhető a tó vízszintje. A jelenlegi, nagyon alacsony vízszinttel jellemezhető helyzettől ösztönözve, olyan projektek is szóba kerültek, amelyek egyes közeli folyókból csatornán át vezetnék a víz a tóba. Az ilyen folyók, pl. a Rába vizének felhasználása azonban problematikus, hiszen a folyóvíz kémiai összetétele eltér a Fertő-tóétól.

II. A kulturális értékek védelme

II.1 A helyi lakosság azonosulása a régió világörökség státuszával

"Az én kulturális világörökségem" tudat kialakítása; ennek érdekében fontos annak megvilágítása (az egyes városok és falvak számára), hogy mitől különleges a világörökségi terület. Prioritás teendők:

- n a világörökség témakörének beépítése az iskolai tantervekbe és a felnőttoktatásba (ld. IV. Fejezet)
- n önálló honlap létrehozása a világörökség terület számára
- n éves rendezvények: "Világörökségi Hét" fesztiválokkal, különleges rendezvényekkel, stb.
- n regionális kiállítás a Fertő / Neusiedler-tó kulturális világörökségről
- n brossúrák, szórólapok, világörökség könyv

II.2 A Borostyánút látványosabb megjelenítése

E korábbi jelentős nemzetközi kereskedelmi útvonal Sopron környékétől Szentmargitbányán (St. Margarethen) és Fertőfehéregyházán (Donnerskirchen) át Fertőszéleskútig (Breitenbrunn) tartó szakasza jelenleg csak helyenként felismerhető, de útvonalát látványosabban meg lehet jeleníteni.

II.3 A kerékpárút hálózat olyan kialakítása, hogy a látogatók eljussanak a kulturális és történelmi érdekességekhez

Jelzőtáblák a kerékpárutakon, az egyes műemlékek vagy helyszínek történelmének megjelenítése, utalás a szomszédos műemlékekre és helyszínekre és/vagy az azonos kulturális ill. történelmi időszakból származókra.

II.4 Az egyedi kulturális műemlékegyüttesek rekonstrukciója

Az egységes egészet képező házsorok rekonstrukciója, ahol azok összhatását az építészeti fejlesztések tönkretették (zömmel a 60-as években). Mivel ezek a módosítások gyakran csak a homlokzatot és/vagy az ablakokat érintették, az együtteseket néhány esetben különösebb erőfeszítés és költségvonzat nélkül rekonstruálni lehet.

II.5 A világörökség kapuinak vizuális kihangsúlyozása

Annak érdekében, hogy az ide látogatók és a helyi lakosság számára is egyértelmű legyen, hogy hol kezdődik a világörökség, a kezdeti tervek szerint kis jelzőtáblákat helyeznek el a falvak és városok bejáratánál. Helyi művészeti produkciókat is lehet használni a világörökségi területre vezető "kapuk" jelölésére.

II.6 A világörökségi terület kiterjesztése / A kulturális értékek jegyzéke

Meg kell vizsgálni a Cselley Malom, mint a terület kulturális központja, a boldogasszonyi (Frauenkirchen) zarándoktemplom, a Halbturn Kastély, a kismartoni (Eisenstadt) Eszterházy Kastély és a soproni óváros, ill. a kultúrtájjal szorosan összefonódó St. Margarethen, Oslip, Schützen, Mönchhof, Halbturn, Wallern és Pamhagen falvak tájképe felvételének lehetőségét a világörökségi övezetbe, mivel ezek mindegyike fontos történelmi épületeket foglal magában és/vagy kulturális központként működik. A műemléki jegyzékbe a jövőben felkerülő kulturális értékeket is fel kell venni a kulturális értékek kibővített listájára, hiszen a kultúrtájat gazdagítják.

III. Fenntartható mezőgazdaság, borkultúra

III.1 Az évszázadok alatt kialakult kultúrtáj megőrzése és fenntartható hasznosítása

A kultúrtáj életben tartása érdekében fontos, hogy a mezőgazdaság fejlesztése extenzív irányba történjen (a "múzeumi mezőgazdaság" gyakorlatát, ahol semmilyen változtatás nem történhet, azonban el kell kerülni).

n A tájnak megfelelő mezőgazdasági hasznosítások szorgalmazása és fejlesztése

pl. extenzív állattartás (szarvasmarha, sertés, lúd), szénatermelés, borászat és piacra termelő kertészet (pl. háznál nevelt pannon lúd, pannon spárga termesztés, stb.)

n A falusi építészeti kultúra összehangolása a tájjal

Új épületek tervezésénél ösztönözni kell az esztétikai szempontok figyelembevételét, és tekintetbe kell venni az építészeti kultúra és a kultúrtáj kölcsönhatásaira, különösen a zöldmezős épületeknél (mezőgazdasági épületek).

n A szántóterületek további terjeszkedésének megakadályozására tett intézkedések

A szántóterületek nem növekedhetnek tovább a gyepek és rétek rovására. Az elmúlt századokban a marhalegelőként már nem hasznosított gyepeket felszántották. Ausztriában ezt a folyamatot ellentétes irányú támogatásokkal lehetne megfordítani (ÖPUL). További részleteket ld. a *1.11. Fejezetben*.

n A kemikáliák használatának csökkentése

A mezőgazdasági vegyszerezés mértékét csökkenteni kell és megfelelő vetésforgót kell kialakítani.

n A területhasználat ellenőrzése a magyar természetvédelmi hatóság által

A halászatot, vadgazdálkodást, nádtermelést és erdészetet a természetvédelmi hatóságnak kell ellenőriznie és felügyelnie.

n A területhasználat meghatározása a Fertő-Hanság Nemzeti Park pufferzónájában

A Fertő-Hanság Nemzeti Park kezelési terve a parkhoz csatlakozó területek mezőgazdasági és egyéb területhasználatára is vonatkozik (a

részleteket ld. ott). Ezek a területek nem védettek, de – az osztrák gyakorlattal összhangban – a természetvédelmi hatóság “zöld ugar” programot kezdeményez rajtuk, azaz a gazdálkodók anyagi juttatást kapnak, ha nem termesztnek ezeken a területeken, vagy a nemzeti park igazgatóság által preferált növényeket vetik.

III.2 Marketing program kialakítása a minőségi helyi termékek és védjegyes márkák számára

pl. a “pannon búza” Magyarországgal közös marketingje – kihasználva a régió klimatikus adottságait (a magok ellenállóak a gombás megbetegedésekkel szemben); a biotermesztésben előállított magok intenzívebb marketingje (a fejlesztésnek nagy lehetőségei vannak még).

n A helyi kezdeményezéseket segítő tanácsadási szolgáltatás intenzívebbé tétele

a helyi termékek marketingjének javítása érdekében. Az egyik lehetséges lépés ebben az irányban az innovatív termékek közti versenyek rendezése.

n Szorosabb együttműködés a termelők között, marketing szövetkezetek létrehozása

Értékhozzáadási láncok felépítése (pl. szarvasmarha tenyésztés külterjes legeltetéssel – helyi hústermelő gazdaság – helyi vágóhíd – húsértékesítés a világörökségi területen lévő éttermekben és élelmezési cégeknél). Az egyes egységek már megvannak, de még nincs szoros együttműködés.

n Védjegyes termékek kifejlesztése a világörökség (és a nemzeti park) kapcsán

A világörökségi címke promóciót jelent a helyi bortermelésnek / borkultúrának és viszont. A Fertő-tó régióból származó borok növekvő fogyasztói elismertsége segítheti a világörökség marketingjét is, a borokat pedig a világörökségi kultúrtáj jellemző termékeként lehet piacra vinni.

A világörökségi régióból származó mezőgazdasági termékek marketingjének jövőbeli kezdeményezéseit előre össze kell hangolni egymással. Ez a világörökséget kezelő szervezetek és munkacsoportjaik közös találkozóin oldható meg.

- n “Zászlóvivő” vállalkozások létesítése és promóciója a régióra jellemző termékek jobb marketingje érdekében.

Modell értékű vállalkozások és kezdeményezések már most is vannak, pl. a helyi termékekre specializálódott készételek, bioöldségek, libanevelés háznál, cseresznyetermesztés a “Cseresznyevirág Földön” és bortermelés. A további zászlóvivő vállalkozásokat is támogatni kell.

III.3 A helyi borkultúra – történelmi örökség és jövőbeli lehetőségek a világörökség kultúrtáján

- n A bortermelésnek a régió építészeti kultúrájára, valamint a helyi politikai viszonyokra (pl. Rust szabad városa) kifejtett történelmi hatását bemutató turisztikai létesítmények

A bortermelés 16. századi felvirágzása Rust városában számos polgárház megépítését tette lehetővé, amelyek ma műemlékegyüttesként védelem alatt állnak. A bortermelés tette lehetővé az épületek felépítését, de döntő kihatással volt azok kivitelezésének módjára is, a présházak és pincék funkcionális igényeinek megfelelően. A bortermelésre épülő anyagi jólét tette lehetővé Rust polgárai számára, hogy megváltsák városuk szabadságát, és így bizonyos fokú függetlenséget nyerjenek.

- n A régióra jellemző borfajták sokféleségének megőrzése

Jó példa a "Furmint": ez a hagyományos fajta Rust városában már sok évszázaddal ezelőtt is fontos szerepet játszott az édes borok termelésében. Egy másik régi osztrák-magyar fajta a Kadarka, amelyet a Fertőzugban termelnek.

Ebbe az irányba mutató ötlet olyan szőlőskertek telepítése és bemutatása, amelyekben a régi, őshonos szőlőfajtákat (változatokat) klónokat természetienek – és amelyek egyben a fajtákon belüli sokféleség génbankjaként is szolgálnának. Egy-egy ilyen szőlőskertet lehetne létrehozni minden bortermesztő világörökségi kultúrtáján, esetleg a hagyományos termesztési módszerek bemutatásával ötvözve, és ezek között kapcsolatot lehetne kialakítani (pl. az osztrák Wachau, a magyar Tokaj, a francia St.Emilion, a portugál Duoro bevonásával). A “borászati örökséget” (borkultúrát, génbankot) ezután a világörökség csatornáin keresztül lehetne népszerűsíteni és beépíteni a turisztikai programokba (tanfolyamokba, oktatási tevékenységekbe, rendezvényekbe).

n Nemzetközi szaktudás- és tapasztalatcsere a borászatban

Az Osztrák Borászati Akadémia kezdeményezzen szorosabb határon átnyúló együttműködést a szőlő- és bortermesztési oktatást és képzést nyújtó intézmények között – képzési programokkal, előadásokkal, közös marketing akciókkal (a Mörbisch melletti magyar oldalon is vannak hasonló kezdeményezések).

n Rendszeres éves borászati rendezvények indítása a tó környékén

Évszakhoz kötődő borászati rendezvények indítása, pl. szőlőtermesztési szezonnyitó, szüretnyitó rendezvények, a Pannonicus friss szőlő szürete, túrák egész éven át a szőlőskertekbe, "jeges szüret", stb.

n "Csónaktúrák borkedvelőknek" koncepció kidolgozása

"Úszó Borszeminárium" szervezése a tavon, helyi mesterszakácsok által készített ínycsalatokkal, fedélzeti előadásokkal és borkóstolással: "Rust találkozója Sopronnal", "a Fertő-tó találkozása a Balatonnal", "Burgenland találkozása Rheingauval".

n Akciók és bemutatók "A szürkepenész csodája" címmel

A szürkepenész (*Botrytis cinerea*) gombájának támadása az érő szőlőszemekben, a "nemesrothadás", különlegesen édes borok előállítását teszi lehetővé a tó környékén. Ezt a enyhe éghajlattal összefüggésben lévő sajátos folyamatot jól lehetne ismertetni a szőlőskertekben, a tóparton, a szikfokok közelében és a borospincékben (szeptembertől decemberig) rendezendő bemutatókon és egyéb tevékenységek során, de a helyi éttermekben is, ahol különleges ételeket szolgálnának fel az édes borokhoz kísérvöl, vagy a borkóstolókon, ahol más országokban hasonló módszerrel előállított borokkal vetnék azokat össze.

n Az Eszterházy és Halbtorn Paloták revitalizációja és integrálása, mint olyan intézményeké, amelyek történelmi és kulturális szálakkal kötődnek a bortermelés örökségéhez

A tó szemközti partján álló palotákat közös rendezvényekkel, pl. nyári zene és borfesztiválokkal, borászati és művészeti kiállításokkal, stb. lehetne bevonni a régió kulturális programjaiba.

III.4 A mezőgazdaság és turizmus közötti partnerkapcsolatok kezdeményezése és megerősítése

n A lovagló utak hálózatának határon átnyúló fejlesztése

Együttműködést kell kezdeményezni a magyar partnercégekkel (lovasklubokkal) egynapos lovaglótúrák szervezésére, egy régió túlmutató lovaglóút hálózat részeként.

n “Kékfrankos Kerékpárút” kiépítése

Kerékpárutat kell kiépíteni a tóparti települések, mint Oggau, Rust és Mörbisch valamint a közép-burgenlandi kékfrankos régió között Sopronon át, a történelmi jelentőségű Borostyánút bekapcsolásával.

III.5 Határon átnyúló nádgazdálkodás kialakítása

Ennek az évente megújuló biomasszának a hasznosítását, amely jelenleg csaknem leállt, intenzívebbé kell tenni a nád és szalma innovatív felhasználásának előmozdítása révén (szigetelőanyagként, alomként, folyékony üzemanyag előállításra, biomassza növényként, stb.), kiegészítve a jelenlegi, kis volumenű hőerőművi felhasználásra vonatkozó terveket. Az eddigi kísérletek ígéretes eredményeket hoztak, bár a projekt prototípusból sorozattermelésre állításához a tartományi kormány kezdeményezésére van szükség (mint a güssingi Megújuló Energia Központ esetében).

III.6 Minőségi halászat és haltermelés promóciója

A Fertő-tavi hal marketingjének javítása. Angolnát, mivel nem honos a tóban, többé már nem engednek a vízbe, ezért a minőségi halászat és haltermelés fejlesztését a fogásra kell összpontosítani. A helyi, sült halat árusító élelmiszeripari cégek ösztönözni kell arra, hogy a megszokott makréla helyett a tóból származó, helyi fajokat árusítsák.

IV.1 Települések városképének védelme és az új építészeti kultúra

IV.1.1 A települések városképi leltárának felállítása

Fel kell állítani a meglévő város- és faluképi értékek, az egyes városok és falval építészeti kvalitásainak, és műemlékvédelmi állagának leltárát (pl. pincesorok, faluközpontok, egyedi majorok, települési struktúrák).

Mindez azért szükséges, hogy meg lehessen állapítani a prioritásokat és tervezni lehessen az értékek védelmének érdekében szükséges tevékenységeket. Az értékek megőrzését a regionális terveknek és az építészeti programoknak is biztosítani kell.

IV.1.2. A falvak felújítása, a falukép szebbé tétele

A falvak felújítása továbbra is a helyi tervezés fontos eleme kell, hogy legyen. A fenntartható felújítás érdekében nemcsak renoválni kell a műemlékeket, hanem (új) hasznosításukról is gondoskodni kell. Ki kell szélesíteni a már elindult kísérleteket és kezdeményezéseket, mint pl. a lakatlan épületek bérbeadása, renoválása és kiadása turistáknak (pl. a régi épületek fórumának felállításával, az idős házak rendbe hozására promóciójával és pénzügyi ösztönzésével, modellprojektekkel, kezdő lakások kialakításával a faluközpontokban, “falusi hotel” projektekkel, stb.)

IV.1.3. A falvak és városok megközelítési útvonalának külseje az ott lakók névjegye

Jobban oda kell figyelni a falvak és városok megközelítési lehetőségeinek külső megjelenésére. Sokan az itt szerzett első benyomás alapján ítélik meg a települést. A plakátokat pl. minimalizálni kell vagy teljesen be is kell tiltani.

IV.1.4. A területfelhasználási tervek és helyi fejlesztési tervek aktív szerepe

A rendezett területfejlesztés érdekében a földhasználati terveket és a helyi fejlesztési terveket aktív tervezési eszközként intenzívebben fel kell használni.

IV.1.5. A kompakt települések, a tájkép szépségének megőrzése

A beépített ill. az építési célú belterület határait “be kell fagyasztani” vagy legfeljebb csak helyenként lehet kikerekíteni. Tiszteletben kell tartani a régió falvainak hagyományos határait és azok jellegzetességeit, vagyis hogy a határok élesek, és harmonikus átmenetet biztosítanak a belterülettől a külterület felé.

A hagyományos településstruktúrák zárt jellegét meg kell őrizni és ehhez ragaszkodni kell a terjeszkedő településeknél is, annak érdekében, hogy a tájkép ne csúfuljon el.

IV.1.6. A települési hálózat arányos és történelmileg örökölt struktúrájának megőrzése

Meg kell előzni a kultúrtájra negatív hatással bíró fejlesztéseket. Keményen fel kell lépni a negatív hatású fejlesztésekkel szemben: az értékes és érzékeny kultúrtájat nem csonkíthatja meg semmilyen új lakóépület, gazdasági vagy ipari projekt.

Külön említést érdemel az a tény, hogy a Fertő-tavi kultúrtájat nem igazán érintették nyakló nélküli településfejlesztési projektek, vagy a fejlesztési zónákon kívüli építkezések. A már jóváhagyott urbanizációs területeket is nagyon óvatosan kell kezelni a földhasználati tervekben és az építési programokban.

IV.1.7. Az építési terület mobilizációja

Az építésre kijelölt, de még nem beépített területek mobilizációját ki kell eszközölni. Jelenleg elég nagy a kihasználatlan építési terület. Ezek mobilizációja enyhítené a településeken kívüli új fejlesztésekre irányuló nyomást.

IV.1.8. A tájba illeszkedő építkezés

Külön figyelmet kell szentelni az új építési területek megjelenésének. Az ingatlanok alakja lehetővé kell, hogy tegye az olyan építmények létesítését, amelyek harmonizálnak az értékes és érzékeny kultúrtájjal, és ezt ki is kell kényszeríteni. A hagyományos építészetet kell modellként használni az új fejlesztések formájának megválasztásához. A hagyományos települések kitűnő példát adnak a gazdaságos földkihasználásra, az olyan faluelrendezésre, ahol minden elérhető közelségben van, és amely tökéletesen illeszkedik az éghajlati és természeti adottságokhoz.

Külön figyelmet kell szentelni az épületek magasságának. Az új épületeket a hagyományos, rendszerint földszintes házakhoz hasonlóan kell beilleszteni a sík, enyhén hullámos tájba.

Az építészetnek az állatvilág igényeiről is gondoskodnia kell, pl. a fehér gólyának magas kéményekre van szüksége fészke megépítéséhez, a molnárfecskéknek ereszek kellene, a denevéreknek pedig a tetőszerkezetben lévő hézagok nyújtanak otthont.

IV.1.9. A szemléletformálás a szép város- és falukép elismertségének növelésére

Növelni kell a szép város- és falukép értékét a közvélemény prioritásai között. Intézkedéscsomagot kell bevezetni, pl. tájékoztatni és képezni kell a helyi döntéshozókat, a magán- és állami építési vállalkozókat, brossúrákat kell kiadni az építkezési cégek tulajdonosainak, promóciókat és támogatásokat kell bevezetni. Az idős épületek társadalmilag elismert értékét is növelni kell.

Fel kell hívni a figyelmet a burgenlandi építészet jó példáira.

IV.1.10. A “Burgenlandi Világörökségi Építészeti Iskola”

A Fertő-tavi világörökségi tájra jellemző és ahhoz alkalmazkodó, igényes építészeti modellt kell alkotni. A cél egy “Burgenlandi Világörökségi Építészeti Iskola” teremtése, amely hagyományos, de mégis modern építészeti formákat használ. Az önkormányzatok és az olyan partnerek, mint az “Architekturraum Burgenland“ (Építészeti Táj Burgenland) együttműködését elő kell segíteni.

IV.11. Az építészeti tanácsadó bizottságok

Építészeti tanácsadó bizottságokat kell felállítani a falvakban és városokban, vagy regionális szinten. Ezeknek az önkormányzatokat és építészeket magukba foglaló testületeknek nemcsak a tervezett új épületek minőségi bírálatát kellene végezni, hanem információt is szolgáltatnának és fejlesztési javaslatokat tennének.

IV.2 Környezeti szempontból fenntartható közlekedés

IV.2.1 Fenntartható szállítás és közlekedés az érzékeny világörökségi régióban

- A szállítási és közlekedési rendszer nem károsíthatja, legfeljebb javíthatja az egyedülálló kultúrtájként jellemezhető Fertő-tó Régió életének és környezetének magas minőségét.
- Alkalmazkodni kell a táji és településstruktúra törekenységéhez, az ökoszisztémához és vízháztartáshoz, és célul kell kitűzni - a kritikus határookra fordított kellő figyelemmel - a kockázatok elkerülését.
- A közlekedési és szállítási rendszer alakításában a régió egyedülálló jövőbeni potenciáljainak kihasználására és a régió fenntartható fejlődésének elősegítésére kell törekedni.
- A nemzetközi szervezetek ajánlásaival és irányelveivel, valamint a nemzetközi egyezményekkel (UNECE, UNESCO, OECD, CEI, Közlekedési, Környezetvédelmi és Egészségügyi Pán-Európai Program) és a nemzeti programokkal összhangban, a Fertő / Neusiedler-tó régiójának különösen érzékeny volta fenntartható és környezetbarát közlekedési megoldásokat igényel, amelyeket a terület sajátos, magas követelményeihez igazodva építenek ki.
- A "Közlekedés Érzékeny Területeken, a Fertő-tó régiójának példája alapján" c. modelltanulmány (2001) ajánlásai alapján több mint 20 határon átnyúló mintaprojektet terveznek és valósítanak meg Ausztriában és Magyarországon, amelyeket öt modulban összegeznek. A finanszírozás az EU InterregIIIA valamint Phare CBC kereteiből történik, állami és magán támogatással. A "Fenntartható, környezetbarát közlekedés és turizmus a Neusiedler See / Fertő-tó régióban" . projekt osztrák és magyar partnerei: az osztrák és a magyar környezetvédelmi, közlekedési és gazdasági minisztériumok, Burgenland Tartomány, a Győr-Moson-Sopron Megyei Önkormányzat, a nemzeti park igazgatóságok, közlekedési vállalatok, turisztikai szövetségek, helyi önkormányzatok, önkormányzati szövetségek és magánvállalatok.

IV.2.2 Innováció a tömegközlekedésben

- A menetrendszerű regionális tömegközlekedési lehetőségek (Fertő-Neusiedler tavi menetrend) optimális vasúti és busz hálózat, taxi szolgálat és a

tömegközlekedés célforgalmi igényei, a lakóterületek és kereskedelmi központok, fürdőhelyek és a tó körüli turisztikai vonzások forgalmának javítása.

- Új tömegközlekedési szolgáltatások, pl. önkormányzati busz, busz rendelő szolgálat, iránytaxi szolgálat a fürdőhelyekre, kulturális eseményekre és kedvelt kerékpározó helyekre, társasautó.

- A kerékpározás és túrázás bekapcsolása a környezetbe illeszthető mindennapi és szabadidős közlekedési láncolatba, törekedve arra, hogy megkönnyítsük a kerékpárral való buszra illetve vonatra szállást, javítsuk a kerékpár parkolás lehetőségeit és kerékpár bérlés rendszerét.

IV.2.3 Határon átvéelő tömegközlekedés központja

- Közlekedési és szállítási központ minden puha olyan (szoft) közlekedési lehetőség és szolgáltatás fejlesztésére, a tömegközlekedési és szállítási szolgáltatások fejlesztésére és optimalizálására, amelynek fő célja az utasbarát tömegközlekedés előmozdítása.

- Speciális csoportok részére attraktív tömegközlekedési szolgáltatások tervezése turisztikai, munkahelyi és iskolai stb. termékcsomagok létrehozásával.

- Az új információs és közlési technikákra alapozott átfogó közlekedési információ rendszer létrehozása.

- Olyan tájékoztató szolgáltató pontok létesítése, amelyek mind a világörökségre, mind pedig az ökomobilitásra (környezetbarát közlekedésre) vonatkozóan információt szolgáltatnak.

IV.2.4. Környezetbarát közlekedés (ökomobilitás) és ökoturizmus

- A minőségi turizmus környezetbarát közlekedéssel, a Nemzeti Park és a Lajta hegységi Természeti Park közlekedésének kezelése – Nyugati tópart.

- Vonzó vasúti, buszos, hajós, kerékpáros és gyalogos közlekedési ismeretek és csomagok megismertetése a területre látogatókkal, turistákkal, kirándulókkal és a lakossággal.

- Fertő-Neusiedler See kerékpáros régió, Lajta és Soproni hegyi túrázó régió

IV.2.5 Fenntartható üzleti közlekedési és szállítványozási rendszer a regionális fejlődés érdekében.

- A regionális kulcsvállalatok üzemi közlekedésének igazgatása.
- Az üzleti, alkalmazotti és helyi lakossági közlekedés és közlekedés racionalizálás környezetbarát közlekedéssel.
- Innovatív regionális szállítványozási rendszer.
- A város- és településközpontok erősítése termelési és értékesítési koncepcióra alapozott hálózati rendszerű közlekedési rendszerrel.
- A tó körüli belső úton zajló kamionforgalom mind Ausztriában, mind Magyarországon problémát jelent. A szállítás szervezési és infrastruktúrális fejlesztés szükséges.

IV.2.6 Tájba illesztett infrastruktúrák és új technológiák

- A kerékpár- és gyalog ösvények továbbfejlesztése. Vonzóbb és több vasútállomás és buszmegálló.
- A városokban és falvakban a tömegközlekedési utak és vonalak kiterjesztése és modernizálása, pl. a járatok optimalizálása, - pl. Fertő Körvasút, Eisenstadt-Mörbisch-Fertőrákos-Sopron célvonalak.
- Alacsony padlózatú körzeti vonatok, bio üzemanyaggal működő járművek, villanyautók, alternatív meghajtási technológiák.
- A világörökségben érdekeltet hálózatba szervező új információs technikák (világörökségi egyesület, nemzeti parkok stb.)

IV.2.7 Kamionstop a belső úton

- A tó körüli belső úton a célforgalom kivételével a nehéz járművek (7,5 tonna) forgalmát meg kell tiltani.

A felsorolt célok a világörökségi területen belül a meglévő közlekedési és szállítási feltételek általános javítását és a kis károsító hatású közlekedési szolgáltatások bevezetését támogatják. Az 5.6 pontban (Túrisztikai célok) felsorolt projektek különösen a Fertő vidéki kultúrtáj turista közlekedésre koncentrálnak.

V. Környezetvédelem

V.1 A nád és a szalma termikus hasznosítására szolgáló mintatelep létesítése

- Bioenergia alkalmazható az új lakónegyedek és iskolák ellátásában. (pl. távfűtés) Az üzemanyaggá alakítás (biodiezel), a nagy magyar nádasoknál is hasznos lehet.

V.2 Széleenergia hasznosítás fejlesztése a világörökségi területen kívül eső területeken

- A Parndorfi sík Ausztriában különösen alkalmas a terület megújuló energiával való ellátására. Ebben az évben kerültek kijelölésre a azok a területek, amelyek széleenergia hasznosításra alkalmasak illetve, amelyeken tilos a szélerőművek létesítése. A világörökségi terület nem minősült alkalmas területnek, ez várhatóan a jövőben sem változik.

V.3 A Fertő tó vízszintjének csekély megemelése

- A Fertő-tó szintjének emelése 10 cm-el, Magyarországgal történt nemzetközi megegyezés szerint meg kell valósítani a magasabb (115,8m), ezáltal azonban az áradás „játéktere” kisebb, de szárazabb években a problémák minimalizálhatók (a sekély víz miatt nem lehet jól vitorlázni, a halak és a nád oxigénellátása problémás)

V.4 Az osztrák és magyar szervek közötti együttműködés fokozása a vízszint és vízminőség ügyében

A vízszintről nemzetközi egyezmény intézkedik, amely fontos célként jelöli meg a vízszint kisebb megemelését. (Lásd feljebb.)

V.5 A Fertőzúg talajvíz-szintjének szabályozása

- A talajvízmenyiség szabályozása érdekében a Seewinkel egyes kiszáradt részein a földtulajdonosokkal együttműködve fel kell gyorsítani az újravizesítési kezdeményezéseket (zsilipek építése a víztelenítő árkokban a vízszint emelése céljából).

V.6 Víz tározók létesítése a Fertőt tápláló vízfolyásokra

Az elmúlt években jelentős lépések történtek az árvizek idelyén a befolyó vizek által szállított finom hordalék felfogására. A világörökségi területen kívül is történtek alapvető intézkedések a tavat tápláló vízfolyásokon - vizes rétek - védő zónák kialakítására (pl. Wulka, Eisbach).

V.7 A házi-szennyvíz elvezetés és tisztítás fejlesztése

Ellátás és tisztítás (vízépítés) – a tavi községekben egy nagyon jól kiépített rendszer oldja meg a szennyvízkérdést, a települések vagy az új derítőtelepre vannak rácsatlakozva (Schützen/Oggau) vagy a Bruck an der Leitha-i szennyvíztelepre vezetik el a vizet (Parndorf, Neusiedl). Ezt tervezik Weiden am See számára is. A jachtkikötők és az üdülőtelepek is rá vannak kötve a rendszerre, kivéve a Rust-i öböl cölöpépítményeit.

A korszerű szennyvíz elvezetési és tisztítási rendszer van a területen kiépítve, de a háztartások még nincsenek mind bekötve.

V.8 Intézkedési csomag megállapítása a légszennyezés csökkentésére

Egy intézkedési rendszer megállapítása A jelenlegi, áru- és személyforgalom és a repülőket által okozott magas ózon értékeket lépésről lépésre csökkenteni kell az egyéni forgalom korlátozásával és a tömegközlekedési hálózat kiépítésével (bio üzemanyagok alkalmazásával).

VI. Társadalmi szemléletformálás: iskolák, felnőttoktatás, tájékoztatás

VI.1 A Világörökségi Központ, mint aktív információforrás, kapcsolatteremtő és szervezési központ

Egy Világörökségi Központot kell létrehozni, amely információkat szolgáltatna a világörökségi területről, rendezvényeket szervezne és kapcsolatfelvételi lehetőséget biztosítana a helyi lakosság ill. a régióba látogatók számára. A Világörökségi Központ feladata, hogy megválaszolja a világörökséggel kapcsolatosan felmerülő különféle kérdéseket, és hogy aktív szerepet vállaljon a helyi lakosság szemléletformálásában, pl. vándorkiállítások szervezésével, rendezvényekhez program nyújtásával, szabadtéri tevékenységekkel és még sok minden egyébvel. Első lépésként egy sor tájékoztató pontot kell felállítani.

VI.2 A világörökségi régió iskoláinak aktivizálása a világörökség témakörében

A régióban már meglévő UNESCO iskolák (HS Purbach, BG/BRG Neusiedl am See) összpontosítsák figyelmüket a világörökségre. Egy-két másik iskolát (elsősorban általános iskolát) is ösztönözni kellene az UNESCO iskolák programjaiba való bekapcsolódásra. Az osztrák és magyar iskolák között már meglévő kapcsolatokat és együttműködéseket erősíteni kell.

Az Unesco által kiadott "Világörökségi Oktatási Segédanyag Tanárok részére" c. oktatócsomag segítségével a világörökség témakörét interdiszciplináris alapon integrálni kell az iskolai tantervekbe. Lehetséges oktatási eszközök: beszélgetések, információgyűjtés és elemzés, gyakorlatok, és a vizuális eszközök használata, kirándulások és tanulmányutak. Az iskolások meglévő érdeklődését a világörökség témaköre iránt növelni kell a történelmi emlékhelyekre, múzeumokba és világörökségi kiállításokra történő látogatásokkal, valamint közvetlen, "tapintható" tapasztalatszerzéssel a fenntartható földhasználati módszerekről és életformákról.

VI.3 Világörökségi Ifjúsági Fórum szervezése

A Világörökségi Ifjúsági Fórum többnapos rendezvényként a világ minden tájáról összehozza a világörökségi helyszíneken élő gyerekeket és fiatalokat, hogy a világörökség témakörét közös tevékenységekkel és beszélgetésekkel dolgozzák fel. Az Ifjúsági Fórum célja nem csupán az, hogy a gyerekek és fiatalok megismerkedjenek saját világörökségükkel, hanem az is, hogy tájékozódjanak a világ más részein lévő, a világörökségbe tartozó régiókról. Ily módon a világörökség a kultúrák közötti tapasztalatcserét és megértést elősegítő eszközzé válik.

VI.4 A Világháló mint információs és kommunikációs platform

A Világhálót az iskolai és felnőttoktatásban egyaránt információs és kommunikációs platformként kell használni. A Fertő-tavi Világörökség honlapja jól felépített és vonzóan kialakított információforrásként keltse fel a téma iránti érdeklődést.

VI.5 A világörökség, mint a felnőttoktatás témaköre

Kirándulásokat, tanulmányutakat, előadás-sorozatok, cikkeket és riportokat kell kezdeményezni a különböző hírforrásokban (pl. a helyi és országos

sajtóban, a helyi televízióban és rádióban) a felnőttek oktatása céljából (a már létező intézményekkel, pl. a Neusiedl, Gols, Rust és Frauenkirchen települések felnőttoktatási intézményeivel együttműködésben).

VI.6 Információs és oktatási rendszer – kapcsolódva a nemzeti park igazgatóságokhoz

Kulturális Világörökség információs és oktatási rendszert kell felállítani és kapcsolatba hozni a Fertő-Hanság Nemzeti Park Igazgatóság már létező természetvédelmi információs és oktatási rendszerével.

4.3 Akcióprogram

I. Fenntartható természet- és tájvédelem				
	Cél / Tevékenység	Zóna	Irányító munkacsoport és fő partnerek	A végrehajtás határideje *
I.1	A természeti értékek megőrzése - A védelmi zónákra és a nemzeti parkra meglévő részletes programok integrálása a világörökségi kezelési tervbe (folytatás)	A, H	Természeti Környezet Munkacsoport, Természetvédelmi hatóság	Rövidtávú, folyamatos
I.2	A települések hagyományos, harmonikus tájba illesztésének fenntartása (Id. IV.1.6) - A táj történelmileg örökölt és arányos struktúrájának, ill. a települések hálózatának és szerkezetének megőrzése	A, H	Természeti Környezet Munkacsoport, Települési Munkacsoport	Rövidtávú, folyamatos
I.3	Tájvédelem - Ne legyen szélerőmű a világörökség területén - A tájat ne csúfítsa el áramvezeték vagy egyéb műszaki berendezés	A, H A, H	Természeti Környezet Munkacsoport, Települési Munkacsoport	Folyamatban lévő
I.4	A változatos struktúrájú borvidék megőrzése - Kis volumenű, kis átlagos méretű gazdaságok - Kis képződmények, pl. gerincvonulatok, jégkorszaki vándorkőhalmok - A Fehéregyháza és Nyulas közti cseresznyeültetvények megőrzése és új fák ültetése - A további túlzott terjeszkedés megelőzése	A, H	Mezőgazdasági Munkacsoport, Természeti Környezet Munkacsoport	Középtávú Középtávú Folyamatban lévő Rövid-/középtávú
I.5	A tóparti rétek kaszálóként és legelőként való hasznosítása	A	Természeti Környezet Munkacsoport, Mezőgazdasági Munkacsoport, Természetvédelmi Hatóság	Rövidtávú
I.6	A nádas öv kezelése - Konceptió a nádas feliszapolódásának megelőzéséről - A téli nádégetés hatékonyabb ellenőrzése	A, H	Természeti Környezet Munkacsoport	Rövidtávú Rövidtávú

	- Közös nádkezelés (ld. a Mezőgazdasági Célokat)			Középtávú
I.7	A Lajta-hegység Natúrpark megalakítása	A	Természeti Környezet Munkacsoport Fertő-tó - Lajta-hegység Regionális Szövetség, természetvédelmi hatóság	Rövidtávú
I.8	Földkonszolidáció a nemzeti parkban	A	Természeti Környezet Munkacsoport, Nemzeti Park Hatóság	Rövidtávú
I.9	Az elszigetelt védett területek (száraz gyepek) hálózatának kiépítése	A	Természeti Környezet Munkacsoport, természetvédelmi hatóság	Középtávú
I.10	Az erdősítések ellenőrzése terület és fajtaösszetétel tekintetében	H	Természeti Környezet Munkacsoport	Rövidtávú
I.11	A rétek intenzív szántóművelésbe vonásának megakadályozása ill. e folyamat visszafordítása	H, A	Természeti Környezet Munkacsoport	Rövid-/középtávú
I.12	A tó vízszintjének kis mértékű emelése	A, H	Természeti Környezet Munkacsoport	Rövidtávú

II. A kulturális értékek védelme				
	Cél / Tevékenység	Zóna	Irányító munkacsoport és fő partnerek	A végrehajtás határideje
II.1	<p>A helyi lakosság azonosulása a régió világörökségi státuszával: "Az én világörökségem"</p> <ul style="list-style-type: none"> n A világörökség témakörének beépítése az iskolai tantervekbe, mint fontos identitás-építő intézkedés n Felnőttoktatás előadások, kirándulások, stb. révén, riportok a helyi TV műsorokban n Regionális kiállítás a "Fertő / Neusiedler-tó világörökségi kultúrtájáról" n Önálló honlap a világörökség terület számára n Brossúrák, szórólapok, világörökség könyv 	A, H	Kulturális Munkacsoport Turizmus Munkacsoport	rövidtávú, folyamatos
II.2	<p>A Borostyánút látványosabb megjelenítése</p> <ul style="list-style-type: none"> n Az útvonal megjelölése (vizuális bemutatók, ilyen témájú művészeti produkciók elhelyezése a tájban) n Kapcsolódások kialakítása a történelmi gyűjteményekkel (régészeti leletekkel) n Kapcsolódások kialakítása a kerékpárutakkal 	A, H	Kulturális Munkacsoport Turizmus Munkacsoport	rövidtávú
II.3	A kerékpárút hálózat olyan kialakítása, hogy a látogatók eljussanak a kulturális és történelmi érdekességekhez	A, H	Kulturális Munkacsoport Turizmus Munkacsoport	rövidtávú
II.4	Az egyedi kulturális műemlékegyüttesek rekonstrukciója	A, H	Tartományi kormány, Kulturális Munkacsoport	középtávú
II.5	A világörökség kapuinak vizuális kihangsúlyozása, művészeti alkotások elhelyezése a tájban	A, H	Kulturális Munkacsoport Turizmus Munkacsoport	rövidtávú
II.6	<p>A világörökségi terület kiterjesztése / A kulturális értékek jegyzéke</p> <ul style="list-style-type: none"> n A környék más kulturális értékeivel való hálózatépítés lehetőségeinek megvizsgálása (Cselley Malom, Wallfahrtskirche Frauenkirchen, Halbturn Kastély, 	A, H	Tartományi kormány, Világörökség Szövetség	rövidtávú

II. A kulturális értékek védelme			
Cél / Tevékenység	Zóna	Irányító munkacsoport és fő partnerek	A végrehajtás határideje
<p>Soproni óváros, az Eisenstadti Eszterházy Kastély, St. Margrethen-i helyszínek, Oslip, Schützen, Mönchhof, Halbturm, Wallern és Pamhagen)</p> <p>n A világörökségi terület kulturális értékeinek kiterjesztése</p>			

III. Fenntartható mezőgazdaság, borkultúra				
	Cél / Tevékenység	Zóna	Irányító munkacsoport és a fő partnerek	A végrehajtás határideje
III.1	Az évszázadok alatt kialakult kultúrtáj megőrzése és fenntartható hasznosítása	A, H	Természeti Környezet Munkacsoport Mezőgazdasági Munkacsoport	Folyamatos
	n A tájnak megfelelő mezőgazdasági hasznosítások szorgalmazása és fejlesztése	A, H	Tartományi kormány, Mezőgazdasági Munkacsoport	Rövidtávú, folyamatos
	n A kemikáliák használatának csökkentése	A, H	Mezőgazdasági Munkacsoport	Rövidtávú
	n A falusi építészeti kultúra (gazdasági épületek) összehangolása a tájjal	A, H	Mezőgazdasági Munkacsoport Kulturális Munkacsoport Települési Munkacsoport	rövidtávú, folyamatos
	n A szántóterületek további terjeszkedésének megakadályozására tett intézkedések	A, H	Mezőgazdasági Munkacsoport	Folyamatban (A), rövidtávú
	n A területhasználat ellenőrzése a természetvédelmi hatóság által	H	Természetvédelmi hatóság	Folyamatos
	n A területhasználat meghatározása a Fertő-Hanság Nemzeti Park pufferzónájában (zöldugár, speciális művelés)	H	Természetvédelmi hatóság	Rövidtávú
III.2	Marketing program kialakítása a minőségi helyi termékek és védjegyes márkák számára	A, H	Tartományi kormány Mezőgazdasági Munkacsoport	Részben már megkezdődött, rövidtávú, folyamatos
	n A helyi tevékenységeket segítő tanácsadási szolgáltatás intenzívebbé tétele	A	Tartományi kormány Mezőgazdasági Munkacsoport	Rövidtávú
	n Szorosabb együttműködés a termelők között, marketing szövetkezetek létrehozása	A	Mezőgazdasági Munkacsoport	Rövidtávú
	n Védjegyes termékek kifejlesztése a világörökség kapcsán – Kapcsolatépítés a nemzeti park igazgatósággal	A, H	Mezőgazdasági Munkacsoport	Rövidtávú

III. Fenntartható mezőgazdaság, borkultúra				
Cél / Tevékenység	Zóna	Irányító munkacsoport és a fő partnerek	A végrehajtás határideje	
– Kapcsolatépítés Ausztria és Magyarország között (a kezdeményezések egyeztetése)				
n "Zászlóvivő" vállalkozások létesítése és promóciója a régióra jellemző termékek jobb marketingje érdekében	A	Mezőgazdasági Munkacsoport	Rövidtávú	
III.3 A helyi borkultúra – történelmi örökség és jövőbeli lehetőségek a világörökségi kultúrtájon	A,H	Mezőgazdasági Munkacsoport Turizmus Munkacsoport	Folyamatos	
n A bortermelésnek a régió építészeti kultúrájára kifejtett történelmi hatását bemutató turisztikai létesítmények	A	Mezőgazdasági Munkacsoport Kulturális Munkacsoport	Középtávú	
n A régióra jellemző borfajták sokféleségének megőrzése	A, H	Mezőgazdasági Munkacsoport	Középtávú	
– Szőlőskertek létesítése régi, őshonos szőlőfajtákkal		Osztrák Borakadémia		
– Kapcsolatépítés más bortermelő világörökségi kultúrtájakkal, pl. Wachau, Tokaj, St.Emilion, Duoro				
n Nemzetközi szaktudás- és tapasztalatcsere a borászatban	A, H	Mezőgazdasági Munkacsoport Osztrák Borakadémia	rövidtávú, folyamatos	
n Rendszeres éves borászati rendezvények indítása a tó környékén	A	Mezőgazdasági Munkacsoport Turizmus Munkacsoport	Középtávú	
n "Csónaktúrák borkedvelőknek" koncepció kidolgozása	A	Mezőgazdasági Munkacsoport	Rövidtávú	
n Akciók és bemutatók "A szürkepenész csodája" címmel	A	Mezőgazdasági Munkacsoport Osztrák Borakadémia	Középtávú	
n Az Eszterházy és Halbtorn Kastélyok revitalizációja és integrálása, mint olyan intézményeké, amelyek történelmi és kulturális szálakkal kötődnek a bortermelés örökségéhez	A, H	Mezőgazdasági Munkacsoport Kulturális Munkacsoport	Középtávú	
III.4 A mezőgazdaság és turizmus közötti partnerkapcsolatok kezdeményezése és megerősítése (ld. még a III.3. Pontot és az 5.6. Fejezetet is)				

III.**Fenntartható mezőgazdaság, borkultúra**

Cél / Tevékenység	Zóna	Irányító munkacsoport és a fő partnerek	A végrehajtás határideje
n A lovaglótak hálózatának határon átnyúló fejlesztése	A, H	Mezőgazdasági Munkacsoport Turizmus Munkacsoport	Rövidtávú
n "Kékfrankos Kerékpárút" kiépítése a tóparti településektől Sopronon át a közép-burgenlandi kékfrankos régióig	A, H	Mezőgazdasági Munkacsoport Turizmus Munkacsoport	Rövidtávú
III.5 Határon átnyúló nádgazdálkodás kialakítása	A, H	Mezőgazdasági Munkacsoport	rövidtávú, folyamatos
III.6 Minőségi halászat és haltermelés promóciója	A, H	Mezőgazdasági Munkacsoport	Rövidtávú

IV. Fenntartható területfejlesztés, közlekedés és szállítás				
IV.1 A települések városképének védelme és az új építészeti kultúra				
	Cél / Tevékenység	Zóna	Irányító munkacsoport és fő partnerek	A végrehajtás határideje *
IV.1.1	A települések városképi leltárának felállítása	A, H	Települési Munkacsoport Kulturális Munkacsoport	Rövidtávú
IV.1.2	A falvak felújítása, a falukép szebbé tétele	A	Települési Munkacsoport Önkormányzatok	Folyamatban lévő és folyamatos
IV.1.3	A falvak és városok megközelítésének külseje az ott lakók névjegye	A	Települési Munkacsoport Önkormányzatok	Rövidtávú, folyamatos
IV.1.4	A földhasználati tervek és helyi fejlesztési tervek aktív szerepe	A	Települési Munkacsoport Önkormányzatok	Folyamatos
IV.1.5	Kompakt települések, a tájkép szépségének megőrzése	A	Települési Munkacsoport Önkormányzatok	Folyamatban lévő és folyamatos
IV.1.6	A települési hálózat arányos és történelmileg örökölt struktúrájának megőrzése	A	Települési Munkacsoport Kulturális Munkacsoport Önkormányzatok	Folyamatban lévő és folyamatos
IV.1.7	Az építési terület mobilizációja	A	Települési Munkacsoport Önkormányzatok	Rövidtávú, folyamatos
IV.1.8	Tájba illeszkedő építkezés - Telekméret - Épületmagasság - Épület tervezés	A	Települési Munkacsoport Önkormányzatok	Rövidtávú, folyamatos
IV.1.9	Szemléletformálás a szép város- és falukép elismertségének növelésére	A, H	Települési Munkacsoport Kulturális Munkacsoport Építészeti Táj Burgenland	Rövidtávú, folyamatos
IV.1.10	“Burgenlandi Világörökségi Építészeti Iskola”	A	Települési Munkacsoport Kulturális Munkacsoport Önkormányzatok Építészeti Táj Burgenland	Rövidtávú, folyamatos
IV.1.11	Építészeti Tanácsadó Bizottságok.	A	Települési Munkacsoport Önkormányzatok Építészeti Táj Burgenland	Rövidtávú

IV.2 Környezeti szempontból fenntartható közlekedés

Cél / Tevékenység	Zóna	Irányító munkacsoport és fő partnerek	A végrehajtás határideje *
IV.2.1 A világörökségi régió érzékenységének és értékének megfelelő szállítási és közlekedési megoldások, összhangban a "Fenntartható környezetbarát közlekedés és turizmus a Neusiedler See / Fertő-tó régióban" projekttel	A, H	Települési Munkacsoport Turizmus Munkacsoport Osztrák Szövetségi Minisztériumok: Mezőgazdasági és Erdészeti, Környezetvédelmi és	Az első modulok már folynak, short-/középtávú
IV.2.2 Innováció a tömegközlekedésben n Rendszeres járatokon alapuló regionális közlekedés n Új közlekedési szolgáltatások n A kerékpározás és túrázás bekapcsolása a környezetbe illeszthető mindennapi és szabadidős közlekedési láncolatba	A, H	Vízügyi / Közlekedési, Innovációs és Technológiai / Gazdasági Magyar minisztériumok: Környezetvédelmi és Vízügyi, Gazdasági és Közlekedési,	Már folyamatban, rövidtávú
IV.2.3 Határon átívelő tömegközlekedés központja n Vonzó közlekedési szolgáltatások tervezése meghatározott célcsoportok számára n Átfogó közlekedési információs rendszer létrehozása n Új információs technológiák alkalmazása n Szolgáltató pontok	A, H	Burgenlandi Tartományi Kormány Győr-Moson-Sopron Megye helyi önkormányzatok, önkormányzati szövetségek nemzeti parkok Tömegközlekedési szolgáltatók:	Rövidtávú
IV.2.4 Környezetbarát közlekedés és ökoturizmus n Minőségi turizmus környezetbarát közlekedéssel n Vonzó közlekedési élmények és regionális közlekedési csomagok kialakítása a látogatók, turisták, egynapos kirándulók és a helyi lakosság számára n Fertő / Neusiedler See kerékpáros régió, Lajta- és Soproni-hegységi túrázó régió	A,H	ÖBB, GySEV/RoeEE, Postbus, magán buszvállalatok Fertő-tavi Turizmus Kft (Neusiedler See Tourism GmbH) Magánvállalatok	Már folyamatban, rövidtávú

IV.2 Környezeti szempontból fenntartható közlekedés

	Cél / Tevékenység	Zóna	Irányító munkacsoport és fő partnerek	A végrehajtás határideje *
IV.2.5	<p>Fenntartható üzleti közlekedési és szállítmányozási rendszer a fenntartható regionális fejlődés érdekében</p> <ul style="list-style-type: none"> n A regionális kulcsvállalatok üzemi közlekedésének igazgatása n Innovatív regionális szállítmányozási rendszer n Innovatív termelési- és marketingkonceptión alapuló hálózatépítés, városi közlekedés igazgatása n A közlekedési igazgatás fejlesztése és infrastrukturális megoldások a tó körüli nehézjármű forgalom problémájának kezelésére 	A,H	Lásd fent	Rövid-/középtávú
IV.2.6	<p>Tájba illesztett infrastruktúrák és új technológiák</p> <ul style="list-style-type: none"> n A kerékpár- és gyalogutak kiterjesztése, revitalizációja, vonzóbb és több vasútállomás és buszmegálló n A tömegközlekedési utak és vonalak modernizálása és kiterjesztése, pl. Fertő Körvasút, Eisenstadt – Mörbisch – Fertőrákos - Sopron célvonatok n A forgalom csökkentése, szabadtéri fejlesztés és műemlékvédelmi intézkedések a városokban és falvakban n Alacsony padlózatú körzeti vonatok, bioüzemanyaggal működő járművek, villanyautók, alternatív meghajtási technológiák. n A világörökségben érdekeltet hálózatba szervező új információs technikák 	A,H	Lásd fent	Rövid-/középtávú
IV.2.7	<p>A tó körüli belső úton a a célforgalom kivételével a nehéz járművek (7,5 tonna fölött) forgalmát meg kell tiltani</p>	A, H	Regionális hatóságok	Rövidtávú

V. Környezetvédelem				
	Cél / Tevékenység	Zóna	Irányító munkacsoport és fő partnerek	A végrehajtás határideje
V.1	A nád és a szalma hőenergia termelésére szolgáló mintaüzem létesítése	A, H	Mezőgazdasági Munkacsoport BEGAS FHNP	rövidtávú, folyamatos
V.2	Széleenergia hasznosítás fejlesztése a világörökségi területeken kívül eső területeken	A	BEWAG	középtávú
V.3	A Fertő-tó vízszintjének csekély megemelése	A, H	Természeti Környezet Munkacsoport Határvízi Bizottság	rövidtávú
V.4	Az osztrák-magyar együttműködés fokozása	A, H	Tartományi kormány	rövidtávú
V.5	A Fertőzug lecsapolt részein a taljvíz-szint szabályozása	A, H	Természeti Környezet Munkacsoport FHNP	rövidtávú
V.6	Víztározók létesítése a Fertőt tápláló vízfolyásokra	A, H	Természeti Környezet Munkacsoport	középtávú
V.7	A házi szennyvíz-elvezető rendszerbe csatolt háztartások arányának 100%-ra növelése	H	Helyi önkormányzatok	rövidtávú
V.8	A légszennyező anyagok szintjének csökkentése érdekében intézkedési rendszer megállapítása	A, H	Tartományi kormányok	rövidtávú

VI. Társadalmi szemléletformálás: iskolák, felnőttoktatás, tájékoztatás				
	Cél / Tevékenység	Zóna	Irányító munkacsoport és fő partnerek	A végrehajtás határideje *
VI.1	Aktív információforrás, kapcsos szervezési központ létesítése n Információs pontok n Világörökségi Központ(ok)	A, H	Világörökség Szövetség, Minden munkacsoport	Rövid / középtávú
VI.2	A világörökségi régió iskoláinak aktivizálása a világörökség témakörében n A világörökség témájának interdiszciplináris, projekt-alapú megközelítése, különösen a már meglévő UNESCO iskolákban n Az osztrák és magyar iskolák közötti kapcsolatok és együttműködések erősítése n Egy vagy két másik, régióbeli iskola is váljon UNESCO iskolává (különösen az általános iskolák) n Az új oktatási eszközök és módszerek használata és továbbfejlesztése	A, H	Kulturális Munkacsoport, UNESCO Austria, A régió iskolái	Az első tevékenységek már beindultak, rövidtávú, folyamatos
VI.3	Világörökségi Ifjúsági Fórum szervezése	A, H	Világörökség Szövetség, Tartományi kormányok, helyi önkormányzatok, UNESCO Austria	Rövidtávú
VI.4	A Világháló, mint információs és kommunikációs platform	A, H	Világörökség Szövetség Minden munkacsoport	Rövidtávú, folyamatos
VI.5	A világörökség, mint a felnőttoktatás tárgya n Kirándulások és tanulmányutak n Előadás-sorozat	A, H	Kulturális Munkacsoport, felnőttoktatási intézmények, helyi (kulturális) szövetségek, országos és helyi sajtó, ORF, magán televíziós- és rádiós vállalatok	Rövidtávú, folyamatos
VI.6	A nemzeti parkokhoz kapcsolódó információs és oktatási rendszer	A, H	Kulturális Munkacsoport, adult oktatási intézmények, országos és helyi sajtó, ORF, magán televíziós	Rövidtávú, folyamatos

VI. Társadalmi szemléletformálás: iskolák, felnőttoktatás, tájékoztatás			
Cél / Tevékenység	Zóna	Irányító munkacsoport és fő partnerek	A végrehajtás határideje *
		és rádiós vállalatok	

5. Turizmus

5.1 A regionális turizmus kínálatának fő elemei

Ausztria

A világörökségi régió fő turisztikai célpontként való fejlesztése csak a 60-as évek elejétől kezdődött meg. Míg eredetileg a turisztikai létesítmények csak a kirándulóknak és a tóparti fürdőzőhelyek szabadidős létesítményeit igénybe vevő egynapos látogatóknak készültek, az idegenforgalmi üzletág ma öt célterületre összpontosít:

Szórakozás a vízben – a sztyepptóban, a tavon és a tó körül

A síkvidéki táj, a dunántúli éghajlat és a tóban, a tavon ill. a tó körül adódó sportolási lehetőségek révén a Fertő-tó környékén minden megtalálható egy pihentető családi strandoláshoz és így eltöltött vakációhoz. A szabadidős létesítmények nagy választéka, a helyi lakosság barátságos és vendégszerető természete, valamint a gyermekbarát infrastruktúra kerek egészé teszik a kínált örömeket. Ausztria uniós taggá válása óta az 1. uniós célprogram keretében jelentős beruházások történtek a tóparti fürdőzőhelyek vonzóbbá tételére, fedett és nyitott uszodák létesítésére, és a turisztikai infrastruktúra fejlesztésére.

A kerékpározás élménye

A tó környéki kiterjedt kerékpárút-hálózat több mint 500 km-es kijelölt útvonalával az egyik fő vonzerő az aktív, sportkedvelő nyaralók számára. Pamhagennál több mint 200 000 biciklis lépi át a határt évente.

A Pannon Ritmus kulturális program

Kevés hasonló nagyságrendű lakossággal rendelkező osztrák régió büszkélkedhet ilyen gazdag kulturális rendezvénysorozattal. Egyedül a tavi operettfesztivál Fertőmeggyesen (Mörbisch) és a szentmargitbányai (St. Margarethen) római kőfejtőben rendezett operafesztivál több mint 300 000 látogatót vonz minden nyáron.

A borozás élménye

Hála a borászati üzletág óriási mértékű fellendülésének az 1990-es évek eleje óta, a régió egyre inkább a borkedvelők célpontjává is válik. Különösen a szezonon kívüli időszakokban a minőségi "boros" rendezvények zömmel a fiatalabb, jól szituált vendégeket vonzzák.

A nemzeti park

A turizmus a Neusiedler See – Seewinkel nemzeti park 1993-as megalakításának fontos ösztönzője volt. Jelenleg maga a nemzeti park mágnesként vonzza a

madarászokat és egyéb természetbúvárokat az egész világról, és fontos szerepet játszik a turistaszezon kinyújtásában. A park kiterjedt kerékpárút és gyalogösvény hálózatát 2001-ben egy összefüggő lovaglótúrák hálózattal egészítették ki.

Magyarország

A Fertő-táj egészen az 1980-as évek végéig sajátos, határ menti fekvéséből következően turisztikai szempontból ellentmondásos helyzetben volt. Mint jelentős turisztikai célpont sok látogatót vonzott, ugyanakkor a turisztikai fejlesztéseket a határ közelsége határozta meg. Ez a helyzet napjainkra szerencsére megváltozott, a régió turisztikai fejlesztését politikai okok ma már nem veszélyeztetik. A térség turizmusának alapját mindenekeelőtt a kimagasló jelentőségű természeti és kulturális értékek alkotják.

A kis területen rendkívül változatos táji adottságok – a Fertő, a Fertő menti dombok és a távolabbi hegyek – ideális lehetőséget kínálnak az aktív turizmus számára.

A Fertő-Hanság Nemzeti Park különös gondot fordít a tudományos és oktatási célú turizmus keretében történő látogatók megfelelő ellátására. A természeti értékek turizmusba való intenzívebb jövőbeni bekapcsolásának lehetőségét és a fejlesztéseket azonban alapvetően a megőrzés és a védelem érdekei határozzák meg.

Ennek tervét a Fertő-Hanság Nemzeti Park természetvédelmi kezelési terve részletezi.

A táj kulturális értékei a tavat körülölelő településekben találhatóak. Mindenekeelőtt Fertőrákos, Fertőd, Nagycenk és a közeli Sopron a legjelentősebb turisztikai célpontok. A jelentős számú műemlék, a múzeumok és a különféle gyűjtemények a térség történelmét és kulturális értékeit mutatják be.

5.2 Az idegenforgalmi infrastruktúra

5.2.1 Közlekedési lehetőségek

A Bécs – Győr – Pozsony – Sopron világvárosi régió közelségének köszönhetően a világörökségi terület közlekedési és szállítási kapcsolatai kedvezőek.

Ausztria

Összeköttetések a régió túl tömegközlekedési hálózattal:

- n Ausztria legnagyobb repülőtere, a Bécs–Schwechat repülőtér kb. 30 km-re fekszik a Fertő-tótól.
- n A régió Ausztria keleti és délkeleti vasútvonalai révén összeköttetésben áll az ország fő déli és nyugati vonalaival is.
- n Bár sok vendéglátó ingyenes szállítást is kínál vendégeinek a bécsi nemzetközi repülőtérrel vagy a főbb vasútállomásokról (Eisenstadt, Neusiedl am See vagy Bruck an der Leitha), jelenleg a látogatóknak csak kb. 2%-a él ezzel a lehetőséggel.

Összeköttetés az autópálya hálózattal:

A látogatók 97%-a autóval érkezik. Az A4-es autópálya a világörökségi területet északról megkerülve halad Bécstől a magyar határig. A régiót nyugatról az A3-as és/vagy az S4-es autópályán lehet megközelíteni.

A regionális tömegközlekedési hálózat:

A régió tömegközlekedésének gerincét a Neusiedl am See-től Eisenstadtig húzódó vasútvonal, és a magánkézben lévő Raab-Ödenburg-Ebenfurth Villanyvasút vonal Neusiedl am See-től Pamhagenen át Sopronig tartó szakasza képezi. A Neusiedl-i vasútállomást vasúti csomóponttá fejlesztették, sűrítették a járatokat, a Sopronba menő szárnyvonalat pedig 2004. közepéig villamosítják és modernizálják. Számos település még nincs bekapcsolva a vasúthálózatba, ami miatt ezt a közlekedési formát jelenleg elsősorban a helyi iskolások és munkába járók veszik igénybe.

A regionális úthálózat

A régió belüli legfontosabb közlekedési lehetőségként országutak és az önkormányzatok által fenntartott utak sűrű hálózata áll rendelkezésre. Az osztrák szövetségi vasúti társaság által üzemeltetett postabuszok és távolsági buszok kötik össze az egyes településeket, illetve egyes tóparti fürdőhelyeket.

Hajózás

A nyári szezonban öt cég is működtet a tóparti fürdőhelyeket összekötő rendszeres kompjáratokat, kapcsolatot teremtve Mörbisch am See és Illmitz ill. Fertőrákos, valamint Podersdorf am See és Rust ill. Breitenbrunn között. A kompvállalatok mindegyike ezen felül csónakkirándulásokat és a tavat körbejáró utakat is kínál.

Bicikliutak

A kerékpárutak sűrű hálózata jelentős mértékben hozzájárul a régió infrastrukturális fejlesztéséhez. A legnépszerűbb bicikliút a Fertő-tavi körút (B10), amely 135 km-es kört tesz a tó körül. A Cseresznyevirág Út (B12), a Szikfok Út (B20) és a Kulturális Útvonal (B23) mind a Fertő-tavi körútból ágazik le, a

Rosalia-régióhoz vezető bicikliutakhoz (B13, B31) és a dunai bicikliúthoz (B21, B26) hasonlóan. Az újonnan épített jubileumi kerékpárút (R1) a tó nyugati és keleti partvonalát követi és az északi Kittsee-től a déli Kalch-ig keresztülszeli Burgenlandot.

Lovaglóutak

2001-ben önálló lovaglóút hálózatot alakítottak ki a fertőzugi körzetben. Ez összeköti a régió lovasklubjait és a későbbiekben kapcsolódik majd a tervezett régiófeletti lovaglóút hálózathoz is.

Gyalogtúrázás

A világörökségi régió zöme viszonylag sík vidéken terül el, és gyakorlatilag minden gyalogutat biciklivel is végig lehet járni, ami azt jelenti, hogy az igazi, csak túrázásra való ösvények kínálata nem különösebben vonzó. Nagy számú gyalogösvényt jelöltek ki a Ruszt- és a Lajta-hegységben, bár ez gyakori konfliktusokhoz vezetett a kirándulók és a helyi vadászközösségek között. A nemzeti park sűrű ösvényhálózatát gyalogos és biciklis túrázók egyaránt használják.

Korcsolyázás

A Podersdorf am See és Illmitz közötti kerékpárút egy szakaszát párhuzamosan görkorcsolyázási útvonallá építették ki.

Magyarország

A közlekedési lehetőségek leírása:

A tömegközlekedés szempontjából mindmáig meghatározó, hogy a térség az észak-déli és a kelet-nyugati közlekedési kapcsolatok szerkezeti csomópontja – Sopron városa – közvetlen szomszédságában fekszik, s meghatározó továbbá a térség határokon átívelő fekvése is.

Vasút:

Vasúton Budapestet Sopronnal Győrön keresztül átszállás nélkül naponta 16 járat köti össze. 4 Intercity járat 2 óra 10 perc alatt teszi meg a 216 km-es távolságot.

A Budapest-Sopron vonalon elhelyezkedő Fertőszentmiklósról az ausztriai Pamhagen vonattal 15 perc alatt érhető el.

A nyári hónapokban a Nagycenkről induló múzeumi jellegű kisvasúton 15 perc alatt érhető el Fertőboz települése.

Bécs és Sopron között naponta 10 vonat közlekedik. Bécsből egyszeri átszállással 2 óra 31 perc alatt érhető el Sopron városa.

Közút:

A térség közúthálózatát mind a kelet-nyugati, mind pedig az észak-déli irányban országos főutak alkotják, autópályák és autóutak a területen nincsenek.

Budapestről 6 távolsági autóbuszjárat indul Sopronba, míg Sopronból 4 járat indul a fővárosba: a leggyorsabb, átszállás nélküli utazás időtartama 3 óra 40 perc.

Bécs és Sopron között hétfőn, kedden, szerdán, csütörtökön, pénteken és szombaton két autóbuszjárat közlekedik, 2 óra 15 perc és 1 óra 45 percnyi menetidővel.

A tóparton elterülő települések a Sopron és Fertőd között közlekedő autóbuszjáratok segítségével érhetőek el.

Hajózás:

A Fertő tó magyar oldalán a hajózást áprilistól októberig két társaság végzi. A Fertőrákos kikötőjéből induló járatok Mörbisch-re érkeznek, igény szerint azonban távolabbi, kikötővel rendelkező tóparti településekre is szállítanak utasokat.

Kerékpár utak:

Kiépített bicikli út a Pamhagen-fertődi határátkelőtől Balf(Sopron) településének határáig tart, innen tovább, a Fertőrákos-mörbischi határátkelőig már nem vezet bicikli út.

Lovagló utak:

A térségben a lovaglás számára kiépített út nincs.

Túristautak:

Információs táblákkal ellátott turistaút a világörökségi terület nyugati oldalán elhelyezkedő Szárhalmi-erdőt járja körbe.

5.2.2 Szabadidős lehetőségek

A Fertő-tó, mint a régió elsőszámú turisztikai célpontja mellett, a Neusiedler See – Seewinkel Nemzeti Park és a Fertő-Hanság Nemzeti Park az utóbbi években szintén egyre jelentősebb vonzerőt gyakorol a látogatókra.

Ausztria

A turisták ezen felül a szabadidős és sportlétesítmények széles skálájából válogathatnak:

- n Tóparti fürdőhelyek vannak Mörbisch am See, Rust, Breitenbrunn, Neusiedl am See, Weiden am See, Podersdorf am See, Illmitz és St. Andrä am Zicksee településeken, valamint szabadtéri uszodák Donnerkirchen, Purbach am Neusiedler See, Neusiedl am See és Gols falvakban. A világörökségi régió egyetlen fedett uszodája Neusiedl-ben van.
- n Csónakbérlési lehetőség Mörbisch am See, Rust, Oggau am See, Breitenbrunn, Jois, Neusiedl am See, Weiden am See, Podersdorf am See és Illmitz településeken áll rendelkezésre. A vitorlázás mellett a vitorlás szörfdeszkázás és egyre növekvő mértékben a sárkányszörfözés (kite surfing) számít a Fertő-tó fő sportjának.
- n A rendkívül változatos sportolási lehetőségek teljes felsorolása meghaladná a Kezelési Terv kereteit. A helyi és a regionális idegenforgalmi szövetségek által kiadott számos brossúra megfelelő áttekintést ad ezekről.

Az alábbi lista jelzi a világörökségi területen és közvetlen környezetében az egyes települések turisztikai infrastruktúráját és látnivalóit:

Mörbisch am See: évenkénti operettfesztivál, történelmi majorsorok, falumúzeum

Rust: történelmi óváros, Halásztemplom, Osztrák Borakadémia

St. Margarethen: római kőfejtő, évenkénti operafesztivál, szoborkert, “tündérmese park”, “Út a Szabadsághoz” (az a hely, ahol több száz NDK-állampolgár lépte át a Vasfüggönyt 1989-ben)

Oslip: Cselley Malom (történelmi malom és kulturális központ), Storchmühle (történelmi királyi malom és ínyencvendéglő)

Oggau: Hölzelstein (természetes sziklaképződmény), barokk templom, Szt. Rozália kápolna, borút szőlővel befuttatott lugassal

Schützen: Szt. Mária Magdolna plébániatemplom

Donnerskirchen: védőfallal megerősített Szt. Márton templom, hagyományos csúrsor, kelta temetkezési helyek, bikafejes kerámiaedény a kelta korszakból, Leisserhof (történelmi borház étteremmel, vinotékával borászati rendezvényekkel), golfpálya

Purbach am Neusiedler See: Purbacher Túrke (törökfejes szobor 1532-ből), régi városfalak és bástyák 3 erődített kapuval, történelmi pincesor

Breitenbrunn: "Varázskert" állatokkal, növényekkel és szobrokkal, Turmmuseum (helytörténeti és földrajzi múzeum egy erődített, korabeli toronnyal), Thenau természetvédelmi terület, "művészfalu"

Winden am See: Prof. Wander Bartoni szoborkertje és pavilonja, történelmi borpincék, "Cigánylyukak" (Zigeunerhöhlen), "Medvelyuk" (Bärenhöhle) (barlangok), "Sonnenanbeterin" művészeti kiállítás és kilátás a dombtetőről

Jois: borászati tanösvény, folklór és helytörténeti múzeum, Tannenberg természetvédelmi terület, Ochsenbrunnen (természetes forrás és piknikezőhely)

Neusiedl am See: Tabor (romos erődítmény), Kálvária-hegy, Haus Impuls mit Weinwerk Burgenland (kultúrközpont és vinotéka)

Weiden am See: "Sesselmarkt" (a falusiak házuk előtti széken ülve árusítják helyi termékeiket és kézművesipari remekeiket), Zitzmannsdorfi Rét (madárvilágban gazdag vizenyős rétek), gyurgyalagtelep az Ungerberg-en, barokk templom magasoltárral Lukas von Hildebrandt keze nyomán

Gols: a régió fő borásztelepülése, Borkultúra Központ, szoborpark, borászati tanösvény

Podersdorf am See: tóparti sétány világítótoronnyal, szélmalom

Frauenkirchen: "Mária a Pusztában" barokk templom, (Szűz Mária a pusztában), ferences monostor, Kálváriahegy

St. Andrä am Zicksee: Zicksee-tó, ürgeélőhely, kertészeti és ültetvényes piac

Illmitz: a nemzeti park információs központja, Szt. Bertalan-forrás, Florianihaus (barokk gazdaság)

Apetlon: hagyományos burgenlandi gazdaság barokk oromzattal, Lange Lacke természetvédelmi terület, WWF továbbképzések a Seewinkelhof-ban, vonuló vadlúdcsapatok, szürke magyar szarvasmarha gulyák

Pamhagen: Türkenturm (történelmi harangláb), sztyeppi élővilágpark

Magyarország

A szabadidős lehetőségek leírása településenként
Fürdők – strandok

- Balf(Sopron)Gyógyfürdő, Fürdő sor 1-3.
- Hegykő Termálfürdő, Nyárfasor
- Fertőrákos Strand, Fertő tavi üdülőtelep

Múzeumok

- Fertőd Kastélmúzeum, Esterházy kastély, Joseph Haydn út 2.
Helytörténeti kiállítás, Haydn-emlékszoba, Madách sétány 1.
- Nagycenk Széchenyi István Emlékmúzeum, Széchenyi kastély
- Fertőrákos Kőfejtő
Mithrász-szentély, osztrák-magyar kerékpáros határátlépő
Kristálmúzeum, Fő utca 99.
Német nemzetiségi ház, Fő utca 152.
- Fertőszéplak Falumúzeum, tájházak Nagy Lajos utca 31-39.

Színházak

- Fertőrákos Barlangszínház, Kőfejtő

Nemzeti Park

- Fertő-Hanság Nemzeti Park, Sarród

5.2.3 Főbb turisztikai programok és a látogatók száma

Ausztria

A Fertő-tavi Turizmus Kft. (Neusiedler See Tourism GmbH) egyik központi feladata 1997-es megalakítása óta a turisztikai projektek és programok kidolgozása volt..

Az eddigi legnagyobb és legfontosabb projekt a **Fertő-tó Kártya** bevezetése volt: a 670 partner szállásadó cégnél április és október között megszálló minden vendég egy ajándék vendégkártyát kap, amely tartózkodási ideje alatt akár 40 különböző rekreációs létesítmény korlátlan és ingyenes használatára jogosítja fel. A Kártya szabad belépést biztosít a régió összes tóparti strandjára, fedett és fedetlen uszodájába, továbbá a múzeumokba és koncertekre, és 2002-től már a magyar, déli part menti, szabadidő-létesítményekbe is. Ezen túlmenően, a Kelet-Ausztriai Közlekedési Szervezetek Hálózatával (Verkehrsverbund Ostregion) való együttműködés alapján a kártyatulajdonosok a régió minden tömegközlekedési eszközét (buszt és vonatot) ingyenesen használhatják nyaralásuk alatt.

A Fertő-tó Kártya sokféle pozitív hatással jár, jelentősen hozzájárul a turistaszezon megnyújtásához, kiegyenlíti annak hullámvázát és növeli a látogatók átlagos tartózkodási idejét. A Kártya ideális hálózatépítő és menedzselési eszköznek is bizonyult a régió turisztikai programjai és létesítményei számára. Hozzávetőleg 180 000 Fertő-tó Kártyát osztanak ki minden turistaszezonban.

Az utóbbi néhány évben a régió turisztikai programjainak és létesítményeinek közös bemutatása és marketingje céljából fontos, évszakokhoz kötődő fórumokat hoztak létre a nagyközönség által egyébként alig követett apróbb rendezvények évszakonkénti csokorba gyűjtésével:

A **Frühlingserwachen** (Tavaszbredés) márciustól április végéig tartó időszaka alatt (kb. 15 000 látogató) az egész régió a "természet megismerése a világörökségi területen" jelmondatának szenteli magát, egy olyan időszakban, amikor Ausztria többi részét még hó fedi. Nagy hangsúlyt kap ilyenkor a Neusiedler See – Seewinkel Nemzeti Parkkal közösen szervezett sokféle kirándulás.

Az éves sportszezon április végétől – május elejétől indul a **Nyári Nyitánnyal** (kb. 60 000 vendég). Világbajnoki túrájuk állomásaként a tónál időznek ilyenkor a világ legjobb sárkányszörfözői és a hullámlovások elitcsapata. A vitorlázás szerelmesei a regattára gyülekeznek, míg a legkitartóbb kerékpárosok a Fertő-tó Maratoni Körfutamon teszik próbára erejüket.

A nyári szezon gazdag kulturális programját **Pannon Ritmus** címen hirdetik (kb. 400 000 látogató). A Mörbisch-i tavi operettfesztivál és a szentmargitbányai római kőfejtőben tartott operafesztivál egyaránt rendkívül népszerű. A kismartoni Haydn Fesztivál egy hetes koncertsorozatot jelent az Eszterházy Palotában, és klasszikus zenét játszanak a Halbturn-i és Kittsee-i barokk kastélyokban is. Bár ezek a helyszínek nincsenek közvetlenül a világörökség területén, szerves részét képezik a Fertő-tavi Idegenforgalmi Régiónak. Pop, rock és jazz koncertek, kabaréestek és kiállítások szerepelnek a Cselley Malom kínálatán Oslip faluban

és a Neusiedl am See-i Haus Impuls házban, Rust pedig újabban évenkénti nemzetközi gitárfesztiválnak ad otthont.

A **Pannon Ősz** szezonja szeptember elejétől november közepéig tart (kb. 35 000 látogatót vonz). Ilyenkor minden a bor és a konyha témája körül forog. A hetek során a régió legjobb éttermei szolgálják fel a jellegzetes helyi ínyencfalatokat, míg a bortermesztők saját maguk mutatják be a kísérő borokat. A nagy befejezést a hagyományos Szent Márton napi ünneplés jelenti november 11-e körül, amikor a borászok megnyitják pincéiket a nagyközönség számára.

Magyarország

A régióban tavasztól őszig több helyszínen különböző programok – fesztiválok és rendezvények - várják a látogatókat; - a legfontosabbak:

Fertőrákos

Búcsú – május közepe
Barlangszínházi előadások – június-július
Páneurópai Piknik –

Fertőboz Búcsú – pünkösdt utáni vasárnap

Nagyecenk Művészeti napok – augusztus-szeptember
Széchenyi díjugrató- és díjlovagló verseny – szeptember
Szüreti napok

Fertőhomok Anna napi búcsú

Hegykő Hegykői vigasságok – augusztus
Szent Mihály napi búcsú és vásár – október első vasárnapja és hétfője

Fertőd Komolyzenei rendezvények – május-október
Haydn fesztivál – július-szeptember

5.3 Az idegenforgalmi ágazat felépítése

Burgenlandban 1925 óta vezetnek hivatalos turisztikai statisztikát. Akkor is és most is, a turizmus elsősorban a tóparti településekre irányult, tehát azokra, amelyek a világörökségi területen fekszenek.

A Fertő-tavi Idegenforgalmi Régiót ezek a tóparti községek alkotják a tótól távolabb fekvő Andau, Bruckneudorf, Eisenstadt, Halbtorn, Mönchhof, Tadtén és Wallern településekkel, valamint a Leithaaueen Regionális Turisztikai

Szövetséggel (amelybe Kittsee, Edelsthal, Pama, Zurndorf, Gattendorf, Nickelsdorf és Deutschjarndorf falvak tartoznak) együtt (ld. még az 5.3.3 Fejezetet is).

A világörökségbe tartozó települések jelentősége az osztrák Fertő-tavi Idegenforgalmi Régió belül tisztán kiolvasható a Burgenlandi Tartományi Kormányhivatal által kiadott hivatalos turisztikai statisztikákból: a régió vendéglátóinak 94,7%-a a 20 világörökségi településen található, ami a Fertő-tavi Idegenforgalmi Régió kiadó ágyainak 90,4%-át, és az ott töltött vendégéjszakáknak 92,2%-át jelenti. Az összevethetőség kedvéért a következő elemzés ezért a Fertő-tavi Idegenforgalmi Régió hivatalos turisztikai statisztikáinak adatain alapul, mivel pusztán a világörökség régióra levetíthető, folytonosan felvett statisztikai adatok nem állnak rendelkezésre.

A Fertő-vidék magyar oldala a nyolcvanas évek végéig speciális övezet - határsáv - volt. Ebből kifolyólag a tó mellékén turisztikai fejlesztés nem volt. 1990 után a helyzet alapvetően megváltozott. Többé nincs olyan politikai szempont, amely a túrizmus fejlesztését akadályozhatná. Az alább következő statisztikák közül a magyar területre vonatkozók a Központi Statisztikai Hivatal folyamatosan felvett adatsoraiból valók.

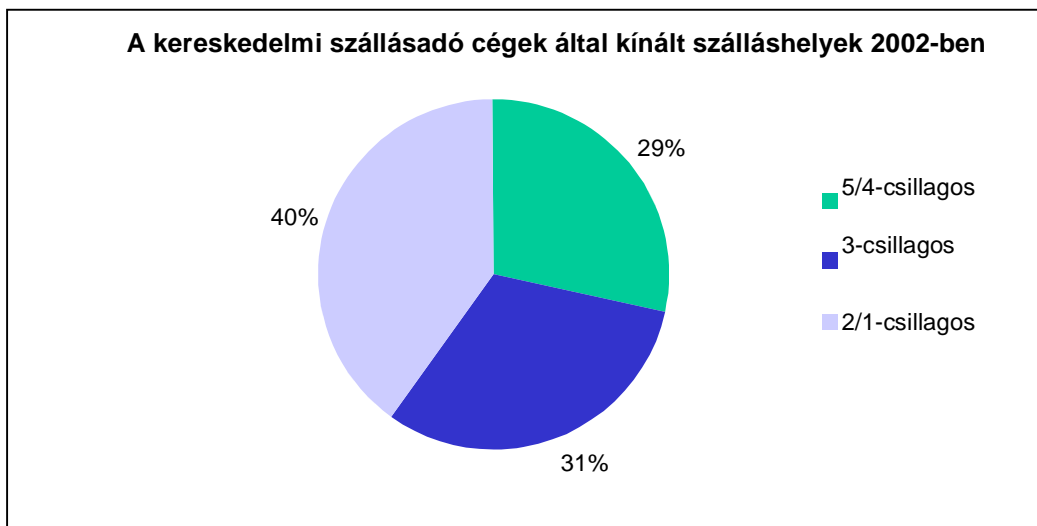
5.3.1 Szálláshelyek statisztikája

Ausztria

A vendéglátói ágazat struktúrája és a szálláshelyek megoszlása

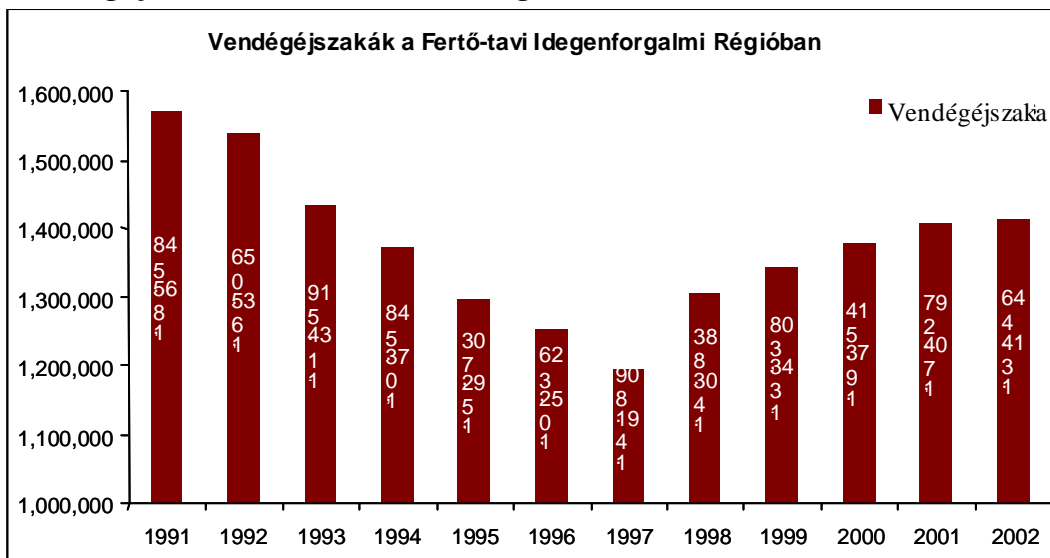
2002 nyári félévében, a Fertő-tavi Idegenforgalmi Régió 897 szállásadó cége összesen 13 783 szálláshelyet kínált. Ebből 7 084 férőhelyet a 204 nyereségérdekelte vendéglátó cég kínált². A kereskedelmi vendéglátók tehát az összes szálláshely 51,4%-át tartották kezükben.

² Burgenlandi Tartományi Kormányhivatal, Tartományi Statisztikai Hivatal (kiadó): Statisztikák Burgenland tartományról, Turizmus 2002, Eisenstadt 2003.

1991 óta a szálláshelyek száma kb. 10%-kal csökkent. Míg 1991-ben 15 280 férőhely volt igénybe vehető, 2002-ben ez a szám már csak 13 783 volt.

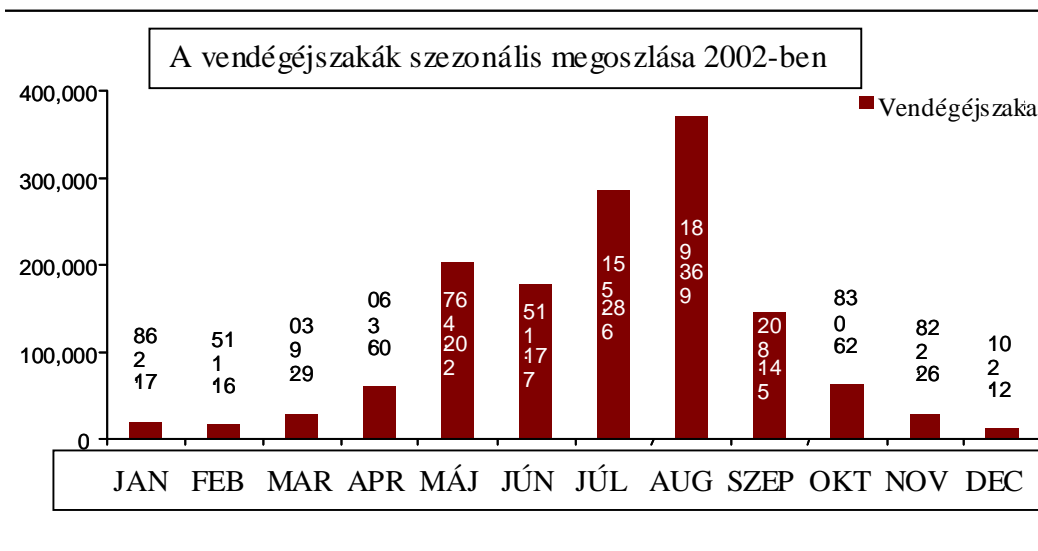
Vendégéjszakák száma és az átlagos tartózkodási idő

A vendégéjszakák számában az 1990-es évek első felében tapasztalt csökkenést 1998-ra sikerült megállítani. Míg 1997-ben 1 194 908 vendégéjszakát jegyeztek be, 2002-re ez a szám már 1 413 644-re emelkedett (+18%). Ugyanabban az időszakban a vendégek érkezésének száma 275 558-ről 362 606-ra nőtt (+31.6%). 2002-ben tehát a régió több látogatót vonzott, mint a legutóbbi csúcspontban, 1991-ben. Másfelől viszont a vendégek átlagosan rövidebb ideig tartózkodnak itt. Az átlagos tartózkodási idő az 1991-es 4,5 napról 2002-re 3,9 napra esett vissza.

Kihasználtság és szezonális megoszlás

Az éves szintű átlagos kihasználtság 23,1%, tehát jócskán elmarad a 28,1%-os tartományi átlagtól. Az alacsony kihasználtságot az alábbi diagram is jól szemlélteti:

Az összes vendégéjszaka 88,2%-a a nyári félévre esik (május – október). A régió tehát tipikusan egyszezonos célterületnek számít. Az idegenforgalomra épülő cégek többsége novembertől márciusig zárva tart.

A Fertő-tavi Idegenforgalmi Régió még mindig Burgenland legfontosabb turisztikai régiója, a tartományban töltött vendégéjszakák 57%-a erre a régióra esik. A régión belül a vendégéjszakák legnagyobb részét magukénak tudó település Podersdorf am See 29%-kal, ezt követi Illmitz (11,4%), Mörbisch (9,1%) és Rust (8,4%).

A legfontosabb piacok származási hely szerint

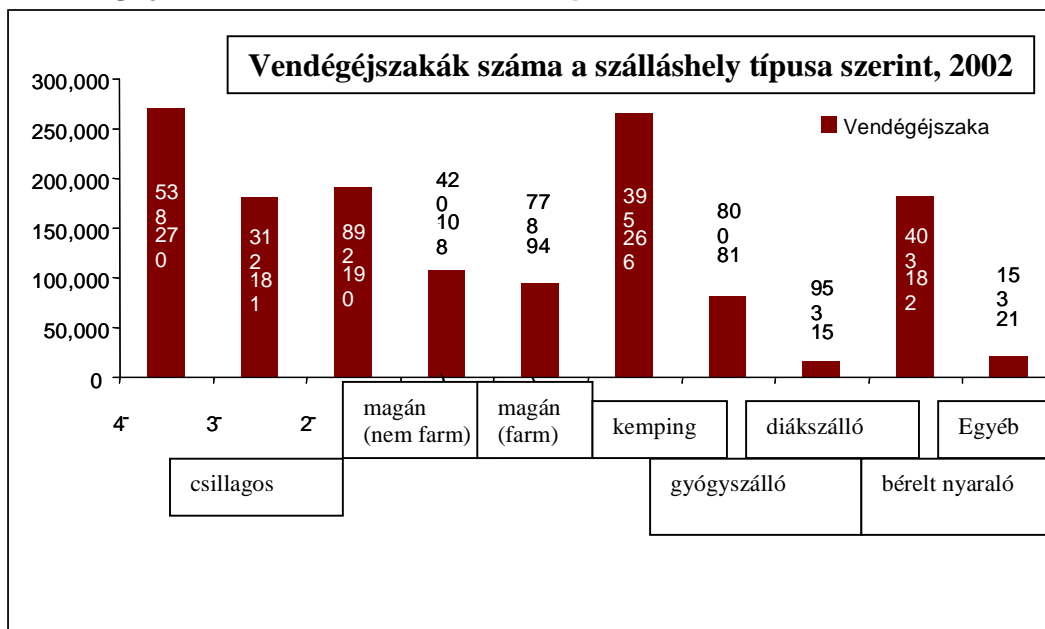
A régióba érkező látogatók legfőbb származási országai Ausztria (a vendégéjszakák 62%-a) és Németország (33%). Míg a német vendégek által itt töltött éjszakák száma folyamatosan csökkent az 1991-es 732 884-ről a 2000-ben feljegyzett 451 771-re; ezt a trendet a 2001-es és 2002-es évig nem sikerült.

Vendégéjszakák száma a származási ország szerint, az egyéb külföldi piacokra Németország nem számít bele, 2002

Származási ország	Vendégéjszaka	Arány
Svájc	21 244	1,5%
Hollandia	8 838	0,6%
Olaszország	8 468	0,6%
Magyarország	6 161	0,4%
Nagy-Britannia	3 874	0,3%
USA	3 412	0,2%
Franciaország	2 695	0,2%
Belgium/Luxemburg	2 026	0,1%
Egyéb külföldi piacok	20 327	1,4%

megállítani. A Bécsből érkező látogatók vendégéjszakáinak száma 1997 óta 30%-kal nőtt, a többi osztrák tartományból érkezőké pedig 25%-kal emelkedett. Az egyéb országok közül jelenleg egyedül az olasz látogatók száma mutat számottevő emelkedést, bár az egyéb országokból jövő vendégek aránya viszonylag alacsony, amint azt az alábbi táblázat is ismerteti:

Vendégéjszakák száma a szállás típusa szerint

Az Ausztria uniós csatlakozása óta a minőségi turizmusra fordított beruházások hatása jól látszik a 3- és 4-csillagos szállodákban töltött vendégéjszakák számán. Míg ezek száma folyamatosan növekvő tendenciát mutat, a 2- és 1-csillagos létesítményekben töltött vendégéjszakák száma egyenesen csökken³. A régió vendégéjszakáinak többsége azonban még mindig a hét kempingre jut.

Egynapos látogatók és a régióban nyaralóval rendelkező vendégek

A Fertő-tavi Idegenforgalmi Régióba egy napra látogató vendégekről nem vezetnek hivatalos statisztikát. Első ízben 2000-ben végeztek látogatói felmérést a Burgenlandi Idegenforgalmi Tanács számára, amelynek alapján elemzést lehetett készíteni az egy napra ide látogatókról és azokról, akiknek nyaralójuk van a régióban⁴.

750 000 fölötti értékével a júliusban és augusztusban egy napra idelátogatók száma egyértelműen felülmúlta a szállóvendégek számát, amely ugyanebben az időszakban nagyjából 650 000 körül mozgott. A nyaralók számának óvatos becslése alapján további kb. 360 000 vendégéjszakát tölthettek itt a második lakhelyükön megszállók⁵.

Az egy napra látogatók többsége (88%) Bécs és Alsó-ausztria tartományokból jön, míg a nyaralójukba látogatók zöme (70%) bécsi. Az utóbbiak között a nyugdíjasok aránya különösen magas, 42%.

A legtöbb látogató a tájat és magát a Fertő-tavat nevezte meg látogatása fő okának, a pihenés és felüdülés mellett. Részletesebb differenciálás akkor válik

³ Burgenlandi Tartományi Kormányhivatal, Tartományi Statisztikai Hivatal (kiadó): Statisztikák Burgenland tartományról, Turizmus 2002, Eisenstadt 2003.

⁴ Zins, A. Dr.: Látogatói felmérés 2002, a Burgenlandi Idegenforgalmi Tanács megbízásából, Eisenstadt 2002

⁵ ibid., p. 62

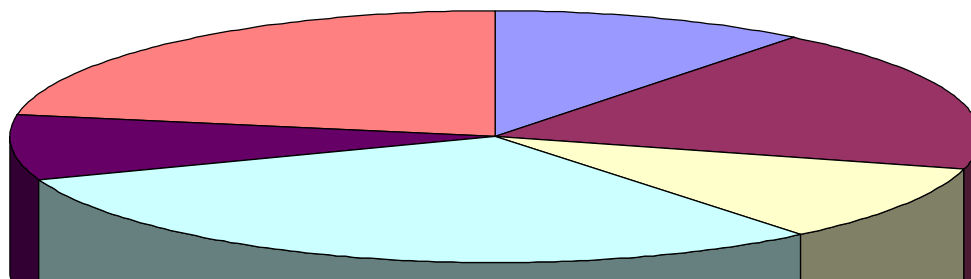
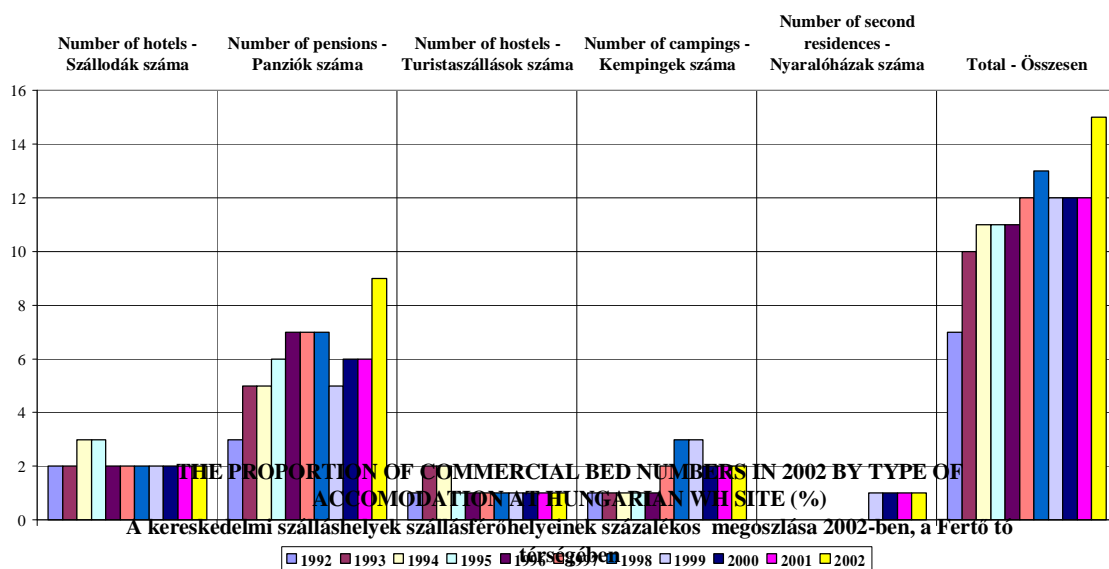
lehetővé, ha további ösztönzőket is megvizsgálunk. Az egynapos látogatók számára a kellemes hangulat ugyanolyan fontos, mint az éttermek és egyéb étkezési létesítmények. A szállóvendégek különös jelentőséget tulajdonítanak a minőségi étkezési lehetőségeknek, ezután jön a sport, amit szorosan követ a kultúra. A területen másodlagos lakhellyel rendelkezők számára viszont egyedül a sport igen erős motívumot jelent az itt tartózkodáshoz.

Prof. Zins tanulmánya szerint a szállóvendégek személyenként és naponta átlag 61 eurót költenek, ami kb. 15%-kal kevesebb a 75 eurós, Ausztria egészére számított átlagnál. Az egynapos látogatók fejéenként és naponként átlagosan 23 eurót költenek, míg a nyaralójukban megszállóknál ez az érték 12,5 euró.

Magyarország

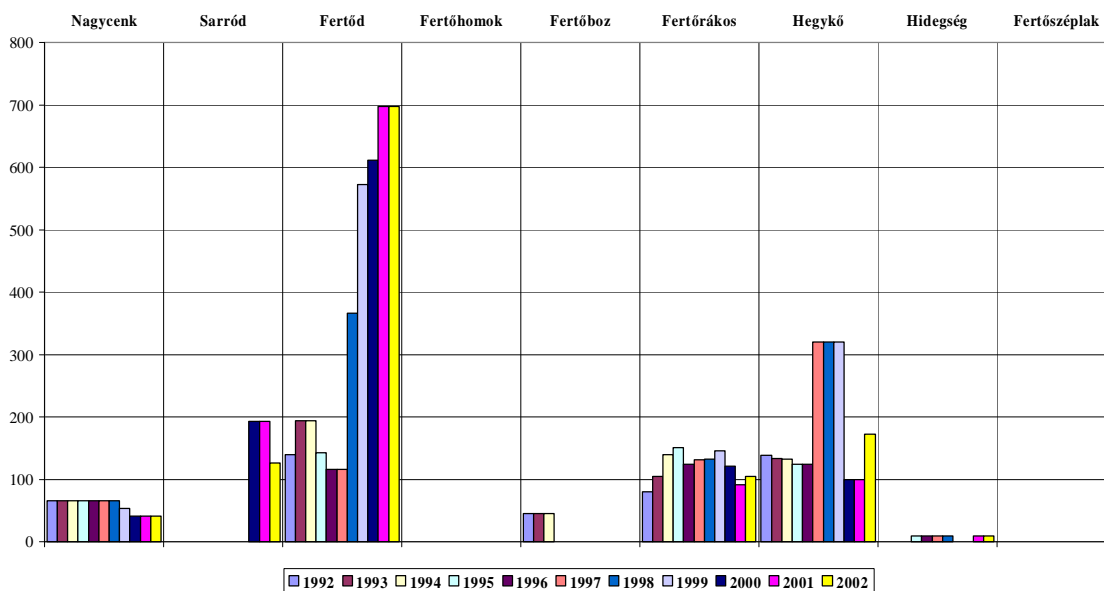
A világörökségi terület magyar oldalán az elmúlt tíz évben a szálló egységek száma közel megkétszereződött. Érdeemes megjegyezni, hogy a panziók száma ezalatt az időszak alatt a háromszorosára növekedett. A szállodák és panzók ágyszáma az összes férőhelynek közel harmadát teszi ki, - a másik harmadot a kempingek. A szálló egységek zöme Fertődön, Fertőrákoson, Hegykőn és Nagycenken van. Ezek a települések egyben a világörökségi terület vonzásközpontjai is. A kereskedelmi szállásférőhelyeknek több, mint fele Fertődön található.

COMMERCIAL ACCOMODATION UNITS 1992-2001 AT HUNGARIAN WH SITE
A kereskedelmi szálláshelyek számának alakulása 1992 és 2001 között a Fertő tó térségében (db)

BED NUMBERS OF COMMERCIAL ACCOMODATIONS BY SETTLEMENTS - 1992-2002 AT THE HUNGARIAN WH SITE

Kereskedelmi szálláshelyek szállásférőhelyei településenként 1992 és 2002 között

A piac megoszlása a látogatók országa szerint

2002-ben a látogatók 38 százaléka külföldről érkezett. A legtöbben Hegykőt, Nagycenket, Fertődöt és Fertőrákost keresték fel.

PROPORTION OF FOREIGNERS IN 2002 IN COMMERCIAL ACCOMMODATION UNITS AT HUNGARIAN WH SITE (%)

A külföldiek ill a belföldiek részesede a Fertő tó térségében 2002-ben a kereskedelmi szálláshelyek összes vendégéjszakájából (%)

5.3.2 Éttermek statisztikája

Ausztria

Ami a konyhaművészeteket illeti, a Fertő-tó Világörökségi régió az egyik legizgalmasabb Ausztrián belül. A helyi alapanyagok változatossága az ország ezen részében különösen nagy: apróvadak, szarvas és vaddisznó, őshonos állatfajták, mint a mangalica vagy a magyar szürke szarvasmarha, lúd és hal a Fertő-tóról, zöldségek a Fertőzugból, vadon termett gombák és medvehagyma a Lajta-hegységből, és természetesen gazdag választékban előállított helyi borok adják az egyedülálló helyi konyha természetes alapanyagait. Az elmúlt években egyre több régióbeli szakács kötelezte el magát az újfajta minőség jegyében, és ennek alapján újraértelmezik a "pannon konyhát", erős hangsúlyt fektetve a helyi alapanyagok használatára. A Gault Millau Guide 2003 8 helyi étteremnek több mint 13 pontot juttatott, így azok legalább "egy szakácskalapos" szintet értek el.

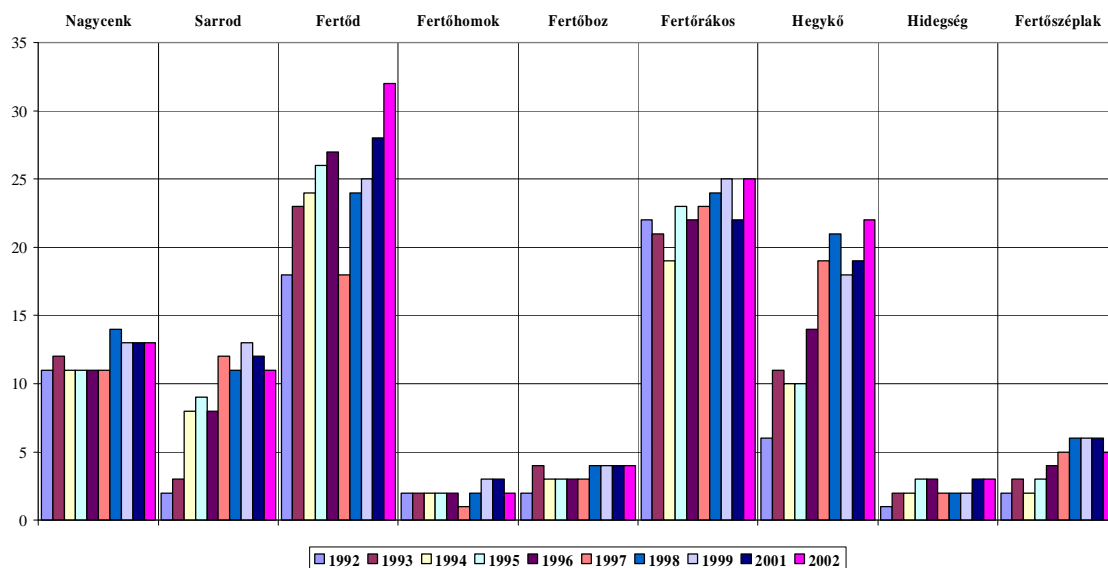
A régióban számos "átlagosan jó" minőségű étterem és étkeztetési létesítmény is működik. A nyári szezonban több mint 350 vendéglő és borpince nyitja meg kapuit a vendégek számára. Télen számuk kb. 250-re csökken. A 2000-ben végzett vendég-elégedettségi felmérés alapján sok ide látogató úgy vélekedett, hogy az étkezési szolgáltatások színvonalát még javítani kellene. Különösen az egy napra látogatók látták úgy, hogy a helyi éttermek fejlesztésének még további lehetőségei vannak⁶.

Magyarország

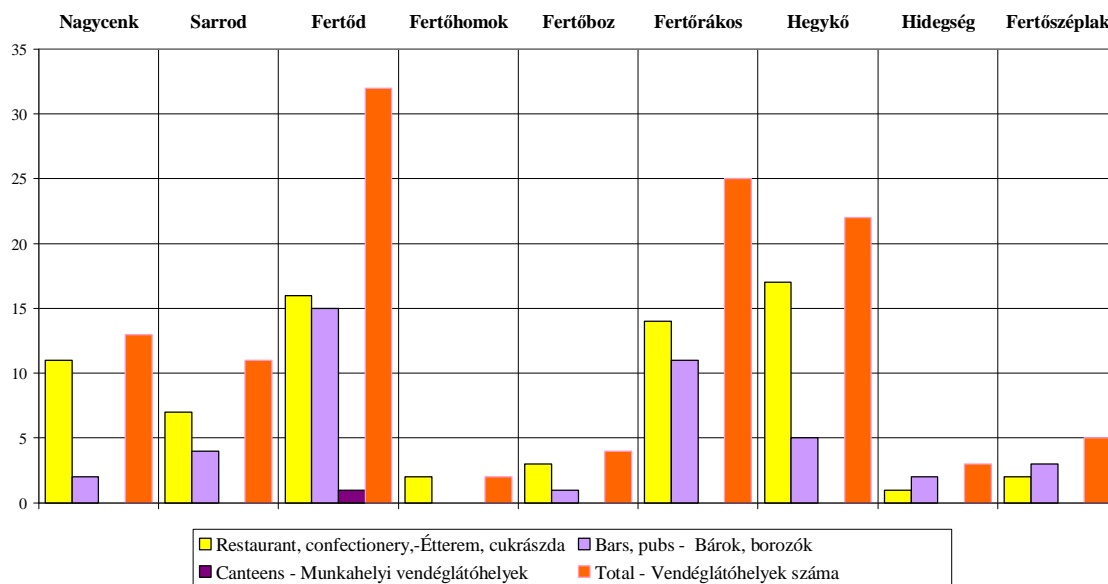
⁶ Zins, A. Dr.: Látogatói felmérés 2002, a Burgenlandi Idegenforgalmi Tanács megbízásából, Eisenstadt 2002, p. 19

Az éttermek száma alapvetően Hegykőn és Fertődön nőtt.

RESTAURANTS (1992-2001) AT THE HUNGARIAN WH SITE
Vendéglátóipari üzletek (1992-1996) ill. vendéglátóhelyek (1997-2001) számának alakulása
1992 és 2001 között

RESTAURANTS BY TYPE AT THE HUNGARIAN WH SITE IN 2001
Vendéglátóhelyek megoszlása 2001 (db)

5.3.3 A turizmus marketing szervezeti felépítése

Ausztria

A turisztikai marketing szervezeti struktúráját Burgenlandban az 1992-es Burgenlandi Turisztikai Törvény⁷ szabályozza.

A jogi rendelkezésekkel összhangban helyi turisztikai szövetségeket alakítottak az összes településen, kivéve Oslip-ot és Schützen-t. Ezen szövetségek fő feladata a "a helyi turisztikai érdekek védelme, promóciója és képviselése..."⁸. Napi szinten ez tájékoztatást és segítségnyújtást jelent a látogatók számára, valamint egy szállásadói szolgáltatás működtetését, helyi események rendezését és régió feletti tevékenységek bonyolítását.

A Neusiedler See – Seewinkel Nemzeti Park 1995-ben létrehozott látogatóközpontja szintén jelentős szerepet lát el a látogatók számára nyújtott szolgáltatásokban. A bőséges tájékoztató anyagokon, a könyvtáron és a változó témájú kiállításokon túlmenően a látogatóközpontban a nemzeti parkba és a Lajta-hegység természetvédelmi területeire vezetett túrákat is igénybe lehet venni.

A Fertő-tavi Turizmus Kft.-t (Neusiedler See Tourism GmbH, NTG) 1997-ben alapították, az úticélok menedzselése céljából. Partnerei a világörökségi régió "tóparti" településeinek helyi turisztikai szövetségei, ill. a kissé távolabbi Andau, Bruckneudorf, Eisenstadt, Halbturn, Mönchhof, Tadten és Wallern hasonló szövetségei, valamint a Leithaauen Regionális Turisztikai Szövetség (ebben tömörülnek Kittsee, Edelsthal, Pama, Zurndorf, Gattendorf, Nickelsdorf és Deutschjarndorf települések).

A Fertő-tavi Turizmus Kft. a partnerek éves hozzájárulásából és Burgenland Tartomány támogatásából tartja fenn magát. A Kft fő feladatai a regionális idegenforgalmi tevékenységek koordinálása, a közös turisztikai programok, létesítmények és szolgáltatások kifejlesztése, valamint a régió feletti marketing tevékenység tervezése és végrehajtása.

Tartományi szinten felállították tartományi idegenforgalmi hatóságot, a "Burgenlandi Idegenforgalmi Tanácsot", amelynek a helyi és regionális turisztikai szövetségek kötelezően tagjai⁹. A tartományi idegenforgalmi hatóság kötelessége elsősorban "a turisztikai szövetségek közös érdekeinek támogatása, irányelvek meghatározása számukra, tanácsadás és támogatás a rájuk bízott feladatok teljesítéséhez és koordinálásához"¹⁰.

Magyarország

⁷ A burgenlandi turizmus szervezéséről és promóciójáról szóló 1992. január 30-i törvény (Burgenlandi Turisztikai Törvény 1992), Tartományi Jogi Közlöny 36/1992. szám

⁸ ibid., II. Fejezet, §3

⁹ ibid., IV. Fejezet, § 17 (1)

¹⁰ ibid., IV. Fejezet, § 17 (3)

A magyarországi turizmus marketingjéért a Gazdasági Minisztérium felügyelete alá tartozó Magyar Turizmus Rt. felel.

A Magyar Turizmus Rt célja, hogy főbb küldőországainkban Magyarország markáns turisztikai arculattal jelenjen meg, amelynek központi elemét nemzetközi szinten is versenyképes vonzerőink közül a gyógyturizmus, a konferencia- és incentive turizmus jelentse.

Célja, hogy hozzájáruljon a hazai turisztikai kínálat piacra viteléhez és elősegítse a Magyarországi turizmust. Feladata többek között:

- Magyarország, mint turisztikai célpont presztizsének emelése a belföldi lakosság körében.
- Magyarország, mint turisztikai desztináció ismertségének növelése, imázsának javítása külföldön.
- Promóciós és PR tevékenység folytatása belföldön és külföldön.
- Szakmai partnerkapcsolatok építése, fejlesztése és ápolása mind belföldön mind külföldön.
- Hozzájárulás a fenntartható fejlődés szem előtt tartásával a természeti környezet, az ember alkotta vonzerők és a magyar kultúra megőrzéséhez.

A Magyar Turizmus Rt.-nek regionális igazgatóságai vannak.

A Fertő táj a Nyugat-Dunántúli Turisztikai Régió része: Nyugat-Dunántúli Regionális Marketing Igazgatóság – 9400 Sopron, Új utca 4.

A Magyar Turizmus Rt partnerei a települési önkormányzatok, kistérségi társulások.

5.4 A turisták által okozott lehetséges veszélyek (a látogatók által okozott negatív hatások)

A Fertő-tó térségét nem érinti a klasszikus tömegetturizmus, bár vannak csúc szezonnak számító hétvégék júliusban és augusztusban. Ennek eredményeként a világörökség területén, és különösen a legérzékenyebb területeken a turizmus negatív hatásainak potenciálja általánosságban alacsony. A fertő-tó védelmére már nagyon korán születtek kezdeményezések (pl. a hajózási korlátozásokról, Tartományi Jogi Közlöny No. 28/1961). A tó körüli kerékpárutak kiterjedt hálózata révén a látogatók áradatát pontosan lehatárolt

útvonalakra és területekre lehet korlátozni. Amióta 2000-ben bevezették a Fertő-tó Kártyát, egyre több látogató veszi igénybe a tömegközlekedési eszközöket kirándulásaihoz. Az olyan turistaforgalmi csomópontokban, mint a Neusiedler See – Seewinkel Nemzeti Park, jelzőtáblákat helyeztek ki a forgalom előtt lezárt területek köré. A Lajta-hegység nagy részén, de a Wulka-folyó érzékeny torkolatvidékén is alig van turisztikai infrastruktúra, és emiatt e területek nem gyakorolnak olyan közvetlen vonzó hatást a látogatókra.

Van azonban számos olyan tényező, amelyek továbbfejlesztése különös figyelmet érdemel:

- n A falvak peremterületeinek új övezeti besorolásának és beépítésének veszélye, a turisztikai beruházások (szállók, élményparkok és nyaralók) eredményeként.
- n A kirándulók és egynapos látogatók miatt a közlekedés (korlátozás nélküli) növekedése és a parkolóhelyek túlterheltsége a falvakban vagy az egyes rendezvények helyszínein, amennyiben nem dolgoznak ki megfelelő közlekedési és szállítási koncepciót és/vagy parkolóhely fenntartási programot.
- n Annak veszélye, hogy a turisztikai projektek csak az egyes fejlesztőknek termelnek hozzáadott értéket, amennyiben nem építik be ezeket a projekteket a környezetükbe.
- n “Optikai környezetszennyezés” a hirdetőtáblák és reklámtáblák nyakló nélküli terjedése miatt.
- n Növekvő zajhatás a Bécsi Nemzetközi Repülőtér légifolyosóján folyamatosan sűrűsödő légi közlekedés és a B50-es út egyre növekvő nehézsúlyú járműterheltsége miatt.
- n A vitorlázás és a szörfözés negatív hatása a halászatra és az akvakultúrára (a halászhálóak tönkretétele).
- n A tó szélére épült cölöpházak és a nagy tűzijátékok rontják a vízminőséget.
- n Magyar részről a környezeti károk mellett meg kell említeni a látogatók által hátrahagyott szemét és hulladék problémáját.

5.5 Az idegenforgalmi politika fő vonalai

Ausztria

1999-ben a Fertő-tavi Turizmus Kft stratégiai koncepciót alakított ki a régió idegenforgalmának fejlesztésére és marketingjére a 2003-as évig. A koncepcióban meghatározott fő turisztikai ágak – a tóparti nyaralás, a

kerékpározás és a rövid kikapcsolódás – még ma is a legfontosabb idegenforgalmi bevételi forrásnak számítanak, míg a természetjárás a Neusiedler See – Seewinkel Nemzeti Parkban, illetve a régió bortermelési öröksége és konyhaművészeti gazdagsága új, jelentős vonzerőként kezdik kinőni magukat.

A Burgenlandi Idegenforgalmi Tanács 2003 végéig új stratégiai dokumentumot készít, amelynek különös figyelmet kell fordítania a Fertő-tó világörökségi jegyzékbe való felkerülése miatt megváltozott körülményekre. E stratégiai dokumentum azután a Fertő-tó régió új stratégiai koncepciójának alapját is fogja képezni.

Magyarország

A régió, illetőleg a Fertő-táj térségének idegenforgalmi politikáját a „Fertőmente Kistérség Turisztikai Stratégiai és Operatív Programja” (2002. Hazai Térségfejlesztő Rt.) tartalmazza:

A térség turisztikai fejlődését alapvetően meghatározza a Fertő-Hanság Nemzeti Park, és az a tény, hogy a táj a világörökség része lett. A környezetvédelem és a környezettudatosság egyre fontosabbá válik a turizmusban. A Fertő-tó ausztriai részén már megvalósult és igen fejlett ökoturizmus (kerékpár útvonalak, gyalogos túra útvonalak, madármegfigyelés, víziturizmus) egyre inkább átterjed a Fertő-tó környékének magyarországi részére is, s a Fertőmente kistérség is speciális színfolttal gazdagítja a kínálatot. Az ökoturizmust jól kiegészíti a kulturális értékek és a hagyományok bemutatása (Esterházy kastély és a kapcsolódó zenei rendezvények, melyek kiterjednek a környező településekre is, bor és gasztronómiai hagyományok, népszokások, népi termékek stb.).

Fontos az adottságokat előtérbe helyező, tudatos, előkészített termékfejlesztés, speciális termékcsomagok kialakítása. A tudatos termékfejlesztés révén nő a kistérség versenyképessége. A termékfejlesztés során figyelembe kell venni, illetve fel kell mérni a kistérség adottságait, a piaci trendeket, valamint a térséget felkereső célcsoport jellemző sajátosságait, igényeit és elengedhetetlen a piac szegmentálása is. (Piaci szegmens alatt a valamilyen szempontból egy csoportba tartozó potenciális turistákat értjük.). A térségre jellemző piaci termékek kialakítása és piaci bevezetése egyre inkább meghatározza a térség imázsát.

A termékfejlesztés előkészítése során nagyon fontos a finanszírozási lehetőségek felvázolása , figyelembe véve az egyik alapvető eszközt, a pályázatokat is.

Az Európai Unióhoz való csatlakozás kedvező hatással lesz a térség turizmusára a határok megszűnése lehetővé teszi a Fertő-tó környékének egységes kezelését, a turizmus közös fejlesztését.

A Fertőmente-kistérség adottságai egyedi turisztikai vonzerők szempontjából figyelemre méltóak, de a táj regionális vonzerőkkel is rendelkezik, illetve vonzerői versenyképes csomaggá szervezhető.

Az idegenforgalmi politika részét képezi a turisztikai termékfejlesztés amely az alábbi terméktípusokat öleli fel:

- ökoturizmus
- gyógy- és termálturizmus (rekreáció, wellness)
- kerékpáros turizmus
- víziturizmus
- falusi turizmus
- gasztronómiai- és borturizmus
- lovasturizmus
- kulturális- és örökségturizmus

Ausztria-Magyarország

5.6 A fenntartható turizmus és idegenforgalmi tevékenység céljai

Figyelem: Az idegenforgalmi célok kifejtése és felsorolása a 4.2. fejezetben (a világörökségi terület megőrzésének rövid- és hosszútávú célkitűzései) és a 4.3. fejezetben (Cselekvési terv) használt számozást követi. Az idegenforgalmi ágazat céljait és a szükséges intézkedéseket, tevékenységeket ezért a soron következő VII. szám alatt jegyezzük.

VII.1 A fenntartható idegenforgalom felépítése

VII.1.1 Hosszútávú Turizmusfejlesztési Terv kötelező irányelvekkel

Egyensúlyt kell fenntartani a világörökség helyszínre irányuló turizmus további fejlesztése és a terület megőrzése között. A Burgenlandi Idegenforgalmi Tanács 2003 végén lezárt Stratégiai Konceptiójával összhangban, egy hosszútávú, kötelező irányelveket tartalmazó Turizmusfejlesztési Tervet kell kidolgozni a Fertő-tavi idegenforgalmi régióra (bár ezen belül különösen a világörökség

helyszínre összpontosítva). A koncepciót az alábbi általános célkitűzésekre kell építeni: „fenntarthatóság, szállóvendéglátás és a régió egészségének értéknövekedése”.

Magyarországon a térségre készített „Fertőmente Kistérség Turisztikai Stratégiai és Operatív Programja” (FKTSOP) tartalmazza az ezzel egybehangzó, hosszútávú turizmusfejlesztési programot. (lásd 5.5)

VII.1.2 Az idegenforgalmi szezon meghosszabbítása

A régió tipikusan egyszezonos (nyári) látogatottságú. Már vannak sikeres kezdemények az idegenforgalmi szezon meghosszabbítása, például a „Fertő-tó kártya” (lásd a következő pontban), túristaprogramok, rendezvénycsomagok, a balfi gyógyfürdő, termálfürdő létesítésének kezdeményezése osztrák területen, egész éves bor turizmus, sífutás, a csatlakozó területeken sízés. Ezek a kezdeményezések a világörökségi kezeléssel összehangolva további lendületet kapnak.

VII.1.3 A látogatottság térbeli és időbeli kiegyenlítése

A látogatottság térbeli és időbeli kiegyenlítésére folyó jelenlegi programok minőségi javítása elsőrendű feladat. Különösen a turistaszazonon kívül a régió specialitásai, mint a „bor és konyha”, valamint a Neusiedler See – Seewinkel (Fertő-tó - Fertőzug) Nemzeti Park és a tervezett Fertő-tó – Lajta-hegység Natúrpark idegenforgalmi szolgáltatásai és lehetőségei kiváló kiindulási pontként szolgálnak.

Az egész Ausztriában elfogadott és több más idegenforgalmi régióban már utánzott Fertő-tó Kártya ideális eszköz a turistatömegek mozgásának irányítására, különös tekintettel az idegenforgalom szempontjából kevésbé fejlett lakóközösségekre. E koncepciót az „Ökomobilitás és Ökoturizmus” INTERREG IIIA projekt keretében fejlesztik tovább. A projekt prioritásai többek között:

- További (különösen magyar) szolgáltatók integrálása az idegenforgalmi és közlekedési ágazaton belül
- A műszaki felszerelés harmonizációja
- A szolgáltatók és partnercégek műszaki hálózatépítése
- Átfogó regionális információs rendszer kiépítése az idegenforgalmi cégek alapadatainak nyilvántartására, a látogatók alapadatainak rögzítésére és a

Fertő-tó Kártya tranzakciók rendezésére, valamint ügynöki és kereskedelmi szolgáltatás a Fertő-tó Kártya partnercégek szállásfoglalás intézéséhez

- Vevőkapcsolat menedzselés a már meglévő marketing tevékenységek továbbfejlesztéseként

VII.1.4 Az idegenforgalmi szolgáltatások minőségének javítása

Ez az intézkedés összhangban van a Burgenlandi Tartományi Kormányhivatal által az EU 1. célkitűzés 2000-2006-os időszakára összeállított Központi Programtervezési Dokumentum¹¹ intézkedéscsomagjával és az alábbiakra összpontosít:

- Minőségi offenzíva a kis- és közepméretű idegenforgalmi cégeknél
- A szállóvendéglátás, éttermi és szállítói szolgáltatás, a pihenési és kikapcsolódási lehetőségek javítása és választékbővítése
- A szállodák és éttermek „látogatói élményfaktorának” növelése
- A sport- és szabadidős létesítmények fejlesztése és bővítése
- Befektetés szabadidős tevékenység csomagokba, fogyasztóvédelmi programokba és együttműködési csomagokba

Ami az idegenforgalomhoz kapcsolódó építészetet illeti, fokozott figyelmet kell fordítani egy olyan új, modern építészeti nyelv kialakítására, amely követi a hagyományokat (ld. a IV.1.8 "Tájba illeszkedő építkezés" és a IV.1.10 "Burgenlandi Világörökségi Építészeti Iskola" intézkedéseit is).

Egy új idegenforgalmi szolgáltatás, a "Pannóniai Életforma" az igazi burgenlandi vendégszeretet megismerését kínálja a látogatóknak.

A „Fertőmente Kistérség Turisztikai Stratégiai és Operatív Programja” (FKTSOP) ezzel összhangban van.

VII.1.5 "Pannon Konyha", minőségi idegenforgalmi szolgáltatás

A régió éttermeiben kínált tipikus, tájjellegű ételek és helyi borok választékát bővíteni kell. A Slow Food International® koncepcióval összhangban, az osztrák világörökségi régió egy új, "ökológiai" irányvonal mintapéldája kíván

¹¹ 1. célkitűzés – Burgenland 2000 – 2006, Kiegészítés a Központi Programtervezési Dokumentumhoz, p.48.

lenni, amely a tökélyre fejlesztett kulináris élvezetnyújtást magasfokú környezeti felelősséggel és a helyi mezőgazdasági termékek felhasználásával kombinálja. Mindezek célja, hogy elősegítse a helyi vendéglátóipar és a termelők közti hálózatok kialakítását, fenntartsa a helyi konyhaművészeti hagyományokat és megőrizze a régióra jellemző őshonos háziállatfajtákat, halfajokat és zöldségfajtákat.

VII.2 A fenntartható idegenforgalmi infrastruktúra

VII.2.1 Ökoturizmus és ökomobilitás

Az "Osztrák-Magyar Modellprojekt a Fenntartható és Környezetbarát Közlekedésért és Turizmusért az Érzékeny Területeken, a Fertő-tó régiójának példáján" (ld. IV. 2. fejezet) című INTERREG IIIA projekt keretén belül a régiót az "ökoturizmus és ökomobilitás" modellrégiójává kell fejleszteni. E 2007-ig futó projekt keretében az alábbi intézkedéseket tervezik:

- A jelenlegi Fertő-tó Kártya továbbfejlesztése egy olyan "ökomobilitási kulccsá" amellyel hozzá lehet jutni a különböző ökoturizmus szolgáltatásokhoz
- Egy sor ökoturizmus szolgáltatás és létesítmény kialakítása és beindítása, különös hangsúllyal a nyaralás helyszínének autó nélküli megközelítésére
- Ökomobilitási túracsomagok kialakítása a Fertő-tó – Lajta-hegység régióval és a Neusiedler See – Seewinkel Nemzeti Parkkal együttműködésben.

VII.2.2 A kerékpáros turizmus lehetőségeinek fejlesztése

A Burgenlandi Idegenforgalmi Tanács által kidolgozott Kerékpárút Konceptió keretében a B10-es kerékpárút minőségét a burgenlandi biciklis turizmus jövőbeli fejlesztésének¹² modellprojektjeként kell javítani. Különös hangsúlyt kell fektetni a bicikliutak olyan módon való fejlesztésére, hogy a látogatóknak nyújtott élmény a lehető legteljesebb legyen. Többek között az alábbi intézkedéseket tervezik:

- Új jelzőtáblarendszer és egységes útfelfestés, különösen az útkereszteződésekénél
- Kilátóhelyek és pihenőhelyek kialakítása

¹² Burgenlandi Kerékpárút Konceptió, Burgenlandi Idegenforgalmi Tanács, 2003

- A bicikliutak olyan vonalvezetése, hogy azok a látogatókat a kulturális és történelmi jelentőségű műemlékekhez vezessék (ld. II.3. fejezet)
- Összeköttetés a magyar és a közép-burgenlandi kerékpárút-hálózattal ("Blaufränkischradweg")
- Meg kell építeni – magyar oldalon – a Balf és Fertőrákos közötti kerékpárút szakaszt.

VII.2.3 A Fertő-tó nyugati oldalának újjáélesztése az idegenforgalom révén

A Fertő-tó – Lajta-hegység Regionális Szövetséget 2002-ben a Nyulas (Jois) és Fertőfehéregyháza (Donnerskirchen) közötti különösen érzékeny terület fenntartható fejlesztésének igényével hozták létre. A Regionális Szövetség legfőbb prioritása a Fertő-tó – Lajta-hegység Natúrpark megalakítása.

A szervezet stratégiája az alábbiakat deklarálja, mint a turizmussal összefüggő célokat:

- a régi faluközpontok megőrzése és újjáélesztése: már vannak kezdeti próbálkozások a védelemre érdemes, idős épületek bérbeadására, felújítására, majd nyaralóként való kiadására ("Faluhotel" projekt).
- A cseresznyeültetvények megőrzése és rendbetétele: a táj domináns elemei a cseresznyefák. A cseresznyevirágzáshoz és a cseresznyeszürethez kötődő tevékenységek és ünnepek is hozzájárulnak a régióról kialakuló pozitív képhez.
- Modellprojektek indítása az „ökomobilitási” szolgáltatások széles választékának kifejlesztése céljából a Fertő-tavi Turizmus Kft. (Neusiedler See Tourism GmbH) által indított "Ökomobilitás és Ökoturizmus a Fertő-tavi Határon Átnyúló Régióban" c. projekt keretében (ld. VII.2.1. pont).

VII.2.4 A lovaglótúrák hálózata fejlesztése

A jelenlegi lovaglótúrák hálózatát határon átnyúlóvá kell fejleszteni, és a magyarországi partnereket (lovasklubokat) arra kell ösztönözni, hogy egynapos lovaglótúrákat is szervezzenek.

VII.2.5 A határon átívelő Borostyánút hatásosabb megjelenítése és revitalizációja

A Borostyánút vizuális megjelenítése és történelmi jelentőségének ismertetése lökést adhat az Adriai- tengertől a Balti-tengerig húzódó valamikori fontos kereskedelmi útvonal mentén található más régiók közti, határokon átnyúló együttműködésre. A Borostyánút Sopron és Szentmargitbánya (St. Margarethen) térségében, illetve Fertőfehéregyháza és Sásony között a nyugati part legfontosabb kulturális emlékei és történelmi jelentőségű helyszínei között vezet el.

VII.2.6 A „tábladzsungel” felszámolása

Összehangolt, politikai szintű cselekvésre van szükség ahhoz, hogy véget lehessen vetni a cégtáblák, hirdetőtáblák és egyéb jelzőtáblák nyakló nélküli szaporodásának a régió útjai mentén, különösen a falvakba és városokba bevezető szakaszokon.

VII.3 Marketinges és idegenforgalmi szerveződések

VII.3.1 Figyelemfelhívás a régió világörökségi státuszára

A vendéglátóiparban dolgozó helyi lakosságnak azonosulnia kell a régió világörökségi státuszával. A VI. fejezetben részletezett intézkedések a vendéglátóipari szakembereket célozzák, annak érdekében, hogy kialakítsák bennük a „világörökségi tudatot”. E törekvés sikeréhez jelentősen hozzájárulhat egy határon átnyúló regionális kiállítás „A Fertő-tavi Világörökségi Kultúrtáj” címmel, valamint egy évente megrendezett "Világörökség Fesztivál”.

VII.3.2 Információs pontok felállítása

A bicikliutaknál, kilátóhelyeknél, ill. a kulturális és történelmi jelentőségű helyszíneken információs táblákat kell elhelyezni, amelyek tájékoztatást adnak az egyedülálló kultúrtáj értékeiről. Az információs pontokat magas szintű technikával kell felszerelni a modern szemléletű bemutatás biztosítása céljából.

VII.3.3 A világörökségi helyszín vizuális kihangsúlyozása

A világörökségi terület „kapuit” olyan módon kell megjelölni, hogy a látogatók és a helyi lakosság egyaránt jól érzékelje, hol terül el. Jelzőtárgyakat kell felállítani a

falvakba és városokba bevezető útszakaszokon. A különös jelentőséggel bíró helyeket helyi művészeti produkciókkal is meg lehet jelölni.

Speciális világörökségi eseményeket is kell iktatni a Fertő-tavi Turizmus Kft (Neusiedler See Tourism GmbH) által már kialakított, „Pannon Ritmus” nevű programsorozat éves rendezvénynaptárába, és ezek során külön hangsúly fektetendő a helyi kultúrát középpontba állító Világörökség Fesztiválra.

VII.3.4 A magyar világörökségi terület idegenforgalmi szervezetének létrehozása

Támogatandó egy regionális idegenforgalmi szervezet (Fertő-táj Túrisztikai Ügynökség) létrehozása Magyarországon, annak érdekében, hogy megkönnyítse az egyes intézkedések végrehajtásának összehangolását a világörökségi területen, a magyar idegenforgalmi cégekkel együttműködésben.

VII.3.5 Határon átnyúló idegenforgalmi marketing

Intenzívebbé kell tenni a magyar partnerszervezetekkel az együttműködést annak érdekében, hogy közös turizmusfejlesztési projektek szülessenek, és a Fertő-tavi régió marketingje is határon átnyúlva, együttműködésben folyhasson.

VII.3.6 A Fertő-tavi Turizmus Kft (Neusiedler See Tourism GmbH) bevonása a Világörökségi Szövetségbe

A regionális célállomás-szervező céget, a Fertő-tavi Turizmus Kft-t (Neusiedler See Tourism GmbH) is be kell választani a Világörökségi Szövetség tagjainak sorába.

VII.3.7 A világörökségi terület esetleges jövőbeli kiterjesztésének tervezésekor figyelembe kell venni a fertőzugi kerület minden közösségét

A világörökségi terület esetleges jövőbeli kiterjesztésének tervezésekor figyelembe kell venni a fertőzugi kerület minden közösségét; először is, mivel ezen településeknek is vannak kulturális és történelmi jelentőségi emlékeik, amelyek fontos szerepet játszottak a kultúrtáj kialakulásában, másodsor pedig azért, mert a régió fenntartható, közös turizmusfejlesztése csak akkor működhet jól, ha a Fertő-tavi Turizmus Kft (Neusiedler See Tourism GmbH) minden részes fele összehangolt módon tevékenykedik.

Cselekvési Terv

VII.		Turizmus		
VII.1 A fenntartható idegenforgalom felépítése				
	Cél / Tevékenység	Célterület	Irányító munkacsoport és fő partner(ek)	A végrehajtás időkorlátai*
VII.1.1	Hosszútávú Turizmusfejlesztési Terv kötelező irányelvekkel	A, H	Turizmus Munkacsoport Burgenlandi Idegenforgalmi Tanács Fertőmenti Önkormányzatok Térségfejlesztési Társulása	Rövidtávú, folyamatos
VII.1.2	A szezon meghosszabbítása Meglevő kezdeményezések a szezon meghosszabbítására (Rendezvények, termálfürdők, sífutás, sízés a mögöttes területen, egész éves programok) I	A, H	Fertő-tavi Turizmus Kft Burgenlandi Idegenforgalmi Tanács Turizmus Munkacsoport Mezőgazdasági Munkacsoport	Rövidtávú, középtávú
VII.1.3	A látogatottság térbeli és időbeli kiegyenlítése különös tekintettel a Fertő-tó Kártyára	A, H	Fertő-tavi Turizmus Kft Burgenlandi Idegenforgalmi Tanács Turizmus Munkacsoport Mezőgazdasági Munkacsoport	Rövidtávú, végrehajtás alatt
VII.1.4	Az idegenforgalmi szolgáltatások minőségének javítása - Minőségbiztosítási intézkedések összhangban a Központi Programtervezési Dokumentummal, 1.	A, H	Burgenlandi Tartományi Kormányhivatal	Rövidtávú, végrehajtás alatt

	<p>célkitűzés Burgenland 2000-2006</p> <ul style="list-style-type: none"> - Új építészeti nyelv a turizmushoz kötődő épületek esetében (vö. IV.1.10) - "Pannóniai Életforma" idegenforgalmi szolgáltatás 		<p>Települési Munkacsoport Kulturális Munkacsoport Építészeti Táj Burgenland Turizmus Munkacsoport Fertő-tavi Turizmus Kft Fertőmenti Önkormányzatok Térségfejlesztési Társulása</p>	<p>Rövidtávú, folyamatos</p> <p>Középtávú</p>
VII.1.5	"Pannóniai Konyha" minőségi idegenforgalmi szolgáltatás	A, H	<p>Mezőgazdasági Munkacsoport Turizmus Munkacsoport</p>	Rövidtávú, részben már végrehajtás alatt
VII.2 A fenntartható idegenforgalmi infrastruktúra				
	Cél / Tevékenység	Célterület	Irányító munkacsoport és fő partner(ek)	A végrehajtás időkorlátai*
VII.2.1	Ökoturizmus és ökomobilitás	A, H	<p>Fertő-tavi Turizmus Kft Osztrák Szövetségi Gazdasági Minisztérium Burgenlandi Tartományi Kormány Fertő-tó – Lajta-hegység Regionális Szövetség Neusiedler See - Seewinkel Nemzeti Park Települési Munkacsoport Turizmus Munkacsoport Tömegközlekedés szolgáltatók: ÖBB, GySEV/RoeEE, Postbus, autóbuszos cégek Magyar Turisztikai Rt. – Nyugat.Dunántúli Regionális Marketing Igazgatóság</p>	Végrehajtás alatt
VII.2.2	A biciklis turizmus lehetőségeinek fejlesztése	A, H	Burgenlandi Idegenforgalmi	Rövidtávú

			Tanács Turizmus Munkacsoport Kulturális Munkacsoport Fertőmenti Önkormányzatok Társégfejlesztési Társulása	
VII.2.3	A Fertő-tó nyugati oldalának újjáélesztése az idegenforgalom révén	A	Fertő-tó – Lajta-hegység Regionális Szövetség Fertő-tavi Turizmus Kft Turizmus Munkacsoport Természeti Környezet Munkacsoport	Végrehajtás alatt
VII.2.4	A lovaglótú hálózat fejlesztése	A, H	Burgenlandi Idegenforgalmi Tanács Turizmus Munkacsoport A "Galoppozó Burgenland" ("Burgenland im Galopp") partnerei	Rövid/középtávú
VII.2.5	A határon átívelő Borostyánút hatásosabb megjelenítése és revitalizációja	A, H	Kulturális Munkacsoport Turizmus Munkacsoport	Rövid/középtávú
VII.2.6	A „tábladzsungel" felszámolása	A	Települési Munkacsoport Turizmus Munkacsoport Helyi közösségek	Rövidtávú
VII.3. Marketinges és idegenforgalmi szerveződések				
	Cél / Tevékenység	Célterület	Irányító munkacsoport és fő partner(ek)	A végrehajtás időkorlátai*
VII.3.1	Figyelemfelhívás a régió világörökségi státuszára (ld. a VI. fejezetben felsorolt intézkedéseket is)	A,H	Világörökségi Szövetség, minden munkacsoport Fertő-táj Világörökség Magyar Tanácsa	Rövidtávú, folyamatos
VII.3.2	Információs pontok felállítása	A, H	Turizmus Munkacsoport Kulturális Munkacsoport	Rövid/középtávú

			Fertő-táj Világörökség Magyar Tanácsa	
VII.3.3	A világörökségi helyszín vizuális kihangsúlyozása	A, H	Turizmus Munkacsoport Kulturális Munkacsoport Fertő-táj Világörökség Magyar Tanácsa	Rövidtávú, folyamatos
VII.3.4	A magyar világörökségi terület idegenforgalmi szervezetének létrehozása (az osztrák szervezet partnereként)	H	Turizmus Munkacsoport	Rövid/középtávú
VII.3.5	Határon átnyúló idegenforgalmi marketing	A, H	Fertő-tavi Turizmus Kft Magyar Idegenforgalmi Tanács Turizmus Munkacsoport Burgenlandi Idegenforgalmi Tanács	Rövid/középtávú
VII.3.6	A Fertő-tavi Turizmus Kft bevonása a Világörökség Szövetségbe	A, H	Világörökségi Szövetség Fertő-tavi Turizmus Kft Magyar Turisztikai Rt – Nyugat-Dunántúli Marketing Igazgatósága	Rövidtávú
VII.3.7	A világörökségi terület esetleges jövőbeli kiterjesztésének tervezésekor figyelembe kell venni a fertőzugi kerület minden közösségét	A	Világörökségi Szövetség	Középtávú

6. A Kezelési Terv végrehajtása

6.1 A Kezelési Fórum találkozóinak ütemterve (Osztrák Világörökség Szövetség Neusiedler See és Fertő-táj Világörökség Magyar Tanácsa)

Kezelési szervek	Ütemterv
Közgyűlések (az osztrák és a magyar világörökség kezelő szervezetek közgyűlései)	Évente egyszer mindkét szervezetnél
Közös találkozók az osztrák és a magyar világörökség kezelő szervezetek között, specifikus témákban	Évente egyszer, felváltva Ausztriában vagy Magyarországon
Titkár	Titkárok rögzített napú találkozója havonta egyszer
Tanácsadó Testület (osztrák munkacsoportok: Természeti Környezet, Települési, Kulturális, Mezőgazdasági, Turizmus), ad hoc bizottságok (Magyarország)	Szükség szerint. Legalább évente egyszer, a közgyűlés előtti időszakban; Régiók közötti munkaértekezletek szükség szerint (a szakértői munka koordinálása)

6.2 A Kezelési Fórum titkárságai

Mind az osztrák, mind a magyar Kezelési Fórum (Világörökség kezelő szervezetek, ld. 3.1. Fejezet) egy-egy titkárt nevez ki. A titkárok képviselik a világörökségi érdekeket, és koordinációs központként működnek a Kezelési Tervben meghatározott célok végrehajtására. A titkárok feladata többek között a rendes ülések közötti kapcsolattartás, a költségvetés tervezetének elkészítése, a tájékoztatás, a Kezelési Fórum testületei számára az ülések szervezése, és a világörökség szempontjából fontos érdekek folyamatos monitorozása és frissítése. A titkárok feladata, hogy rendszeresen jelentést tegyenek a Kezelési Fórum tagjai felé, és azonnal jelentsék a különleges vagy szokatlan eseményeket vagy körülményeket.

6.3 Költségvetés

Minden szervezetnek saját költségvetése van. A közös tevékenységek költségeit megosztják egymás között. A szervezetek anyagi alapjait olyan célok és tevékenységek támogatására kell fordítani, amelyek a világörökségi terület védelmét és továbbfejlesztését szolgálják, vagyis elsősorban a világörökség monitorozására, a rendszeres ülésekre, kutatási projektekre, tanulmányokra és tervezésre, és harmadik fél felé történő szolgáltatásokra.

6.4 A világörökség kezelésével járó különleges kihívások felismerése

Egy világörökség sikeres kezelésének kulcsa a társadalmi támogatottság. Kiemelkedően fontos, hogy a társadalomban tudatosuljon, a világörökség rendkívül sérülékeny és megismételhetetlen örökség, amelynek megőrzése összehangolt, érzékeny és körültekintő megközelítést, valamint érdekegyeztetést igényel. A Kezelési Terv széles körű ismertetése tehát az iskolákon és egyéb oktatási létesítményeken keresztül, közönség-tájékoztatókon, publikációkban, a hírforrásokban és az interneten a világörökség kezelő szervezetek egyik fő célkitűzése. A magyar részen a kutatási projekteket, tanulmányokat és a monitorozást ad hoc támogatásokkal segíti a Világörökség Magyar Nemzeti Bizottsága.

A Kezelési Tervet az osztrák és a magyar világörökség kezelő szervezet fogja végrehajtani.

7. A Kezelési Terv rendszeres felülvizsgálata és a világörökségi státusz potenciális szerepe a Fertő /Neusiedler-tó mindennapjaiban

7.1 A terv monitorozása és felülvizsgálata

A kezelési terv készítése egy dinamikus folyamat, ami nem áll meg a kezelési terv dokumentum elkészültével. Az új háttér körülmények, új ismeretek és változó prioritások valamint a végrehajtás során gyűlt gyakorlati tapasztalat módosításokra és továbbfejlesztésekre ösztönöz. A tervet azonban csak alapos okkal lehet megváltoztatni. A rendszeres monitorozás alapvető feltétele a Terv bármely felülvizsgálatának.

A Kezelési Tervet hat évente rendes felülvizsgálatnak kell alávetni. E felülvizsgálatot a Kezelési Fórumot alkotó osztrák és magyar Fertő / Neusiedler-tó világörökség kezelési szervezetek szervezik és irányítják. A monitorozási folyamathoz átlátható, könnyen kimutatható és magas információtartalmú indikátorokat kell használni. Módszertani eszközként a "Kritérium-katalógus az ökológiailag különösen érzékeny területekhez"¹³ c. dokumentumot javasoljuk, amely már jól bevált a Fertő-tó régiójában mind az osztrák, mind a magyar oldalon.

Az Akcióterv (ld. 4.3. Fejezet) szolgál a végrehajtás folyamatos monitorozására. A sikeresen végrehajtott intézkedésekről ill. a Terv végrehajtásához kapcsolódó bármely fogyatékoságról a világörökség kezelő szervezetek éves közgyűléseit tájékoztatni kell. Ebben az összefüggésben, a Terv végrehajtásához hasznos rövidtávú intézkedés lenne a világörökség területén kitűzött célokat és az ott folytatott tevékenységeket segítő általános háttérfeltételek felülvizsgálata. Ez például a világörökség zóna határainak áttekintéséhez (kiterjesztéséhez) is vezethetne.

7.2 A világörökségi terület alapállapotának adatbázisa

Részletes, naprakész földhasználati adatok, légifelvételek és a védett területek térképei digitalizált formában a Fertő / Neusiedler-tó világörökség osztrák és magyar oldalán egyaránt rendelkezésre állnak. Az osztrák oldalon ezeket az adatokat a Burgenland Tartomány által felállított térinformatikai rendszerben (GIS) folyamatosan frissítik, míg magyar részről ugyanezt a Geodéziai és Távérzékelési Rt. Budapest (FÖMI) végzi. Az alapadatok másik forrása, amelyről itt említést kell tenni, a GIS-alapú Szőlőtermesztési Kataszter, amely már teljesen elkészült a világörökséghez tartozó burgenlandi települések bortermelő körzeteire, és a tervek szerint kiterjesztik majd a magyar területekre is.

A jelen Kezelési Terv elsősorban az alábbi fontos alapadatokat tartalmazza:

- n A világörökségi terület kulturális értékeinek jegyzéke (régészeti lelőhelyek, műemlékek, helyi építészeti értékek)
- n Természetvédelmi területek, értékes élőhelyek, állat- és növényfajok (ld. a jelölési dokumentumot is és az ezen Kezelési Tervhez csatolt Fertő-Hanság Nemzeti Park kezelési tervet)

13 Criteria Catalogue for Ecologically Particularly Sensitive Areas, published by the Federal Ministry of Agriculture and Forestry, the Environment and Water Management, Vienna 2000 (available in German and English)

n A kultúrtáj típusok leírása (ld. 2.2.7.1)

n Turisztikai adatok (ld. 5. Fejezet): a Burgenlandi Tartományi Kormányhivatal, a Tartományi Statisztikai Hivatal, az Osztrák Statisztikai Hivatal és a Fertő-tavi Turizmus Kft (Neusiedler See Tourism GmbH), ill. a magyar Központi Statisztikai Hivatal, az Országos Területfejlesztési és Területrendezési Információs Rendszer (TEIR) által frissített adatok.

A rendelkezésre álló adatok alapján egyfelől dokumentálni lehet a nem kívánatos változásokat (a világörökségi terület károsodását), másfelől a világörökségi terület megőrzését és védelmét szolgáló fenntartható használat sikerességét is. Ezen felül, a szakértői munkacsoportok tagjai (ld. 3.1. Fejezet) a világörökségi terület magas szintű, folyamatos monitorozását és tanulmányozását biztosítják, és részletes mennyiségi és minőségi adatokat tudnak szolgáltatni.

7.3 A Kezelési Terv nyilvánossága

A jóváhagyott Kezelési Terv hiteles másolatait hozzáférhetővé fogják tenni az alábbi helyeken:

n Budapesten a Világörökség Magyar Nemzeti Bizottsága Titkárságán,

n Bécsben, az osztrák UNESCO Bizottságnál,

n Fertődön, a Fertő-táj Világörökség Magyar Tanácsának Titkárságán, és

n Esisenstadt-ban, a Neusiedler See Világörökség Szövetség Titkárságán.

További példányokat juttatnak majd el az érintett regionális és helyi önkormányzatokhoz, és a Fertő-tavi Világörökség Szövetség összes többi tagja székhelyére.

Előkészületek folynak a Kezelési Terv interneten való megjelentetésére is.

A Tervet a regionális döntéshozók és szakértők aktív részvételével állították össze, és hozzáférhetővé teszik majd a nagyközönség számára is, azzal a céllal, hogy segítsék a világörökségi régió kezelésében rejlő kihívások elfogadtatását, és hogy javítsák a helyi lakosság hozzáállását a Terv végrehajtásának aktív támogatásához. A világörökségi cím büszkeséggel töltheti el a közösségeket, és jobban magukának érzik a területet, ami a megőrzés és védelem céljainak szolgálatába állítható.

8. Dokumentáció

8.1 Bibliográfia

Naturraum _természettudomány Grundlagen - Alapmunkák

Anon. (1970): A táj hidroszférája és vízgazdálkodása. A Fertő-tájjal kapcsolatos kutatásokat és feltárásokat áttekintő helyzettelmérő tanulmányok(1970)(ed.): . Vol. II. Fertő-táj Bizottság, Bp. 125 pp.

Aujeszky,L., Schilling,F. & Somogyi,S.(1974)(eds.): Természeti adottságok. A Fertő-táj geoszféra. A Fertő-táj Monográfiáját előkészítő adatgyűjtemény. Vol. 1. Fertő-táj Bizottság, Bp. 254 pp.

Aujeszky,L., Schilling,F. & Somogyi,S.(1976): Alkalmazott kutatások: a Fertő-táj bioszféra-készleteinek hasznosítása. A Fertő-táj monográfiáját előkészítő adatgyűjtemény. Vol. 4. Fertő-táj Bizottság, Bp. 175 pp.

Gälzer, R., Korner, I., Zech, S., 1994: Regionales Landschaftskonzept Neusiedler See West. Schriftenreihe der Raumplanung Burgenland 1994/1. 111 pp.

Hicke, W. (2001): Vom Banngebiet Zitzmannsdorfer Wiesen zum Nationalpark Neusiedler See – Seewinkel. Wissenschaftliche Arbeiten aus dem Burgenland, Band 105, 147-165

Korner, I., 1998: Das Landschaftskonzept Neusiedler See West - von der Planung zur Umsetzung. Zolltexte Nr. 1/98

Löffler,H.(1974): Der Neusiedler See. Molden Verlag, Vienna. 175 pp.

Pichler,J.(1979)(ed.): A Fertő-táj tudományos kutatási terve. Győr-Sopron megye Tanácsa, Bp. 419 pp.

Zech, S., Schaffer, H., Schremmer, S. (in Vorber.): Biosphärenregion und Leitbild Grüne Mitte, im Rahmen des Interreg IIIA-Projektes jordes+ . Im Auftrag von Regional consulting Vienna

Geologie, Boden, Hydrologie – Geológia, Hidrológia

Antal,E. et al.(1982): A Fertő tó éghajlata. in: Kováts,Z. & Kozmáné Tóth,E. (eds.): A Fertő tó természeti adottságai. Országos Meteorológiai Szolgálat, Budapest, 44-124.

Beczkik,Á.(1993): Beobachtungen über die Temperaturverhältnisse der oberen Sedimentschichten im Neusiedler See. BFB-Bericht, 79: 41-46.

Csaplovics,E.(1989): Die geodätische Aufnahme des Bodens des Neusiedler Sees. Vol. 84. Burgenländisches Landesmuseum, Eisenstadt. 68 pp.

Dinka,M.(1993): Über die regionalen wasserchemischen Verschiedenheiten des ungarischen Seeteiles im Neusiedler See. BFB-Bericht, 79 :31-39.

Kalmár,I.(1982): A Fertő tó vízháztartása. in: Kováts,Z. & Kozmáné Tóth,E. (eds.): A Fertő tó természeti adottságai. Országos Meteorológiai Szolgálat, Budapest, 144-152.

Kalmár,I.(1982): A Fertő tó vízrajza. in: Kováts,Z. & Kozmáné Tóth,E. (eds.): A Fertő tó természeti adottságai. Országos Meteorológiai Szolgálat, Budapest, 126-141.

Kovács,L.(1962): A Fertő-tó földtani kialakulása. Hidrológiai Tájékoztató, 1962:122-127.

Kováts,Z.(1982): A Fertő tó mederveviszonyai. in: Kováts,Z. & Kozmáné Tóth,E. (eds.): A Fertő tó természeti adottságai. Országos Meteorológiai Szolgálat, Budapest, 14-43.

Kövér,F.J.(1930): A Hanság földrajza. "Föld és az ember". X.évf.1. melléklete, 139 pp.

Nagy,F.(1909): A Fertő geográfiája., Sopron. 81 pp.

Pannonhalmi,M.(1982): A Fertő tó vízminősége. in: Kováts,Z. & Kozmáné Tóth,E. (eds.): A Fertő tó természeti adottságai. Országos Meteorológiai Szolgálat, Budapest, 154-170.

Szabolcs I.- Váralyai Gy. (1969): Talajviszonyok a Fertő tó környékén. MTA Talajtani és Agrokémiai Kutatóintézete, Budapest, 17-23.

Zoologie - Állattan

Andrikovics, S. & Takáts, T. (1985): On the odonata fauna of the Hungarian part of Lake Fertő (Imagos, Larvae). BFB-Bericht 58. 67-72.

Andrikovics, S. & Ujhelyi, S. (1983): Trichoptera of the Hungarian part of Lake Fertő (faunistical and ecological treatise). Fol. Ent. Hung. 44/2. 5-8.

Balsay,S.(1994): Győr-Moson-Sopron megye fehér gólya (Ciconia ciconia) állományának alakulása 1986-1993 között. Szélkiáltó, 8: 3-5.

Bauer,K., Freundl,H. & Lugitsch.R(1955): Weitere Beiträge zur Kenntnis der Vogelwelt Neusiedler See-Gebietes. Wiss. Arbeiten Burgenland, 7: 1-123.

Dvorak,M. et al.(1997): Verbreitung, Bestand und Habitatwahl schilfbewohnender Vogelarten in der Naturzone des Nationalparks Neusiedler See - Seewinkel. BFB-Bericht, 86: 1-69.

Dick,G.(1990): Ortstreue und Zusammenhalt markierter Graugänse, Anser anser, im Brutgebiet Neusiedler See: erste Analysen. BFB-Bericht, 74: 129-135.

Dick,G., Hudec,K. & Macháček,P.(1984): Sommerlicher Zwischenzug der Graugänse (Anser anser) des Neusiedler See-Gebietes nach Südmähren. Vogelwarte, 32: 251-259.

Dvorak,M. et al.(1997): Verbreitung, Bestand und Habitatwahl schilfbewohnender Vogelarten in der Naturzone des Nationalparks Neusiedler See - Seewinkel. BFB-Bericht, 86:1-69.

Faragó,S.(1991): Bestandsverhältnisse bei der Saatgans (Anser fabalis) und Dynamik ihres Zuges auf der ungarischen Seite des Neusiedler Sees. BFB-Bericht, 77: 59-76.

- Faragó,S.(1993): Bestandsverhältnisse bei der Bleißgans (Anser albifrons) und Dynamik ihres Durchzuges auf der ungarischen Seite des Neusiedler Sees. BFB-Bericht, 79:105-116.
- Faragó,S.(1993): Vadlúd állományvizsgálatok 10 éves eredményei a Fertő-tó magyar területén: 1983-1993. Áll.Közl., 79: 37-47.
- Faragó,S.(1995): Geese in Hungary 1986-1991. Numbers, migration and hunting bags. Vol. 36. IWRB Publication, Slimbridge. 97 pp.
- Faragó,S.(1996): A magyar vadlúd monitoring adatbázis 1984-1995: egy tartamos monitoring. Magyar Vízivad Közlemények, 2: 3-168.
- Fászl,I.(1883): Sopron madarai. A Pannonhalmi Szent-Benedek-Rend Soproni Kath. Főgymnasiumának Értesítője az 1882/83 iskolaévről, 1883: 1-31.
- Hadarics,T. & Pellinger,A.(1993): A citrombillegető (Motacilla citreola) újabb előfordulása Magyarországon. Mad.Táj., 1993: 26 pp.
- Hadarics,T. & Pellinger,A.(1993): A Fertő-tó hazai részén előforduló madarak névjegyzéke (1971-1992). Szélkiáltó, 10: 3-16.
- Hadarics,T. & Pellinger,A.(1993): A sivatagi lile (Charadrius leschenaulti) első megfigyelése Magyarországon. Mad.Táj., 1993: 25 pp.
- Hadarics,T.(1990): A sárgafejű billegető (Motacilla citreola) első megfigyelése Magyarországon. Mad.Táj., 1990: 32pp.
- Hadarics,T.(1991): A kanadai lúd (Branta canadensis) első megfigyelése Magyarországon. Mad.Táj., 1991: 29 pp.
- Hadarics,T.(1995): Új fajok a Fertő madárfaunájában. Szélkiáltó, 10: 27pp.
- Hadarics,T., Mogyorósi,S. & Pellinger,A.(1993): A sárgalábú sirály (Larus cachinnans) újabb költése a Fertő-tónál. Mad.Táj., 1993: 24-25.
- Hadarics,T., Mogyorósi,S. & Pellinger,A.(1993): Fenyőrigó (Turdus pilaris) költése a Fertő-tájon. Mad.Táj., 1993: 25 pp.
- Hadarics,T., Mogyorósi,S. & Pellinger,A.(1993): Vöröscsillagos kékbegy (Luscinia svecica svecica) első bizonyított előfordulása Magyarországon. Mad.Táj., 1993: 26-27.
- Kárpáti,L.(1987): Üstökösréce (Netta rufina) fészkelése a Fertő hazai oldalán. Mad.Táj., 1987: 29-31.
- Keresztessy,K.(1992): Halfaunisztikai kutatások a Fertő-tó és a Hanság körzetében. Halászat, 58-60.
- Marián,M. & Traser,Gy.(1978): Sopron környékének kételtű-hüllő világa. Soproni Szemle, 32:153-171.
- Mészáros,Z. & Szabóky,Cs.(1981): A Fertő-tó nádtrontó lepkéi. Növényvédelem, 17: 372-375.
- Mészáros,Z., Szabóky,Cs. & Ronkay,L.(1980): Adatok a Fertő tó lepkefaunájához. Savaria, 13-14: 53-57.
- Pellinger,A. & Soproni,J.(1995): Adatok Sopron környéke és a Fertő madárvilágához az 1993-as évből. Szélkiáltó, 10: 25-26.
- Pellinger,A.(1993): A Fertő vadludairól. Szélkiáltó, 7: 10-14.
- Pellinger,A.(1995): Gólyatöcsök (Himantopus himantopus) költése a Fertő magyarországi részén. Szélkiáltó, 10: 5-9.
- Pellinger,A.(1995): Szerkők (Chlidonias sp.) vonulásdinamikája a Fertőn. Szélkiáltó, 10:18-20.
- Ponyi, J. & Dévai, I. (1977): A Fertő-tó magyar területének rákjai (Crustacea). Hidrol. Közl. 6-7. 262-69.
- Schlenker,R.(1988): Zum Zug der Neusiedler See(Österreich)-Population des Teichrohrsängers (Acrocephalus scirpaceus) nach Ringfunden. Vogelwarte, 34: 337-343.
- Szinetár,Cs.(1993): A nádasok pókfaunája. Fol.Entom.Hung., 54: 155-162.
- Szinetár,Cs.(1995): Some data on the spider fauna of reeds in Hungary. I. Interesting faunistic data from the reeds of Lake Balaton. Fol.Entom.Hung., 56: 205-209.
- Traser,Gy.(1975): A Fertő-tó madárvilágának vizsgálata és a létesítendő Fertői természetvédelmi területek kijelölése. Diplomaterv, EFE Sopron. 68 pp.
- Traser,Gy.(1983): Egy félintenzíven legeltetett téhenlegelő madárvilága a Fertő DK-i partján. Erd.Faip.Tud.Közl., 1983/2: 175-189.
- Traser,Gy. & Christian,E.(1992): Lepidocyrtus peisonis sp. n., neuer Springschwanz aus dem Neusiedler See-Gebiet (Collembola: Entomobryidae). Fol.Entom.Hung., 52: 119-122.
- Traser,Gy., Thibaud,J.-M. & Najt,J.(1993): Deux nouvelles espèces de Collemboles (Insecta) de Hongrie. Bonn.zool.Beitr., 44: 221-224.
- Triebel,R. & Frühstück,H.(1979): Erhebungen über den Weiss-Storch (Ciconia ciconia) im Burgenland von 1963-1973. Natur und Umwelt im Burgenland, Sonderheft 2: 3-31.
- Triebel,R.(1984): Die Graugans (Anser anser) im Neusiedler-Seegebiet, Österreich. Acta Sc.Nat.Brno, 18: 25-30.
- Tunner,H.G. & Kárpáti,L.(1997): The water frogs (Rana esculenta complex) of the Neusiedler See region (Austria, Hungary). Herpetozoa, 10 pp.
- Vásárhelyi,T.(1996): A nádasok állatvilága. MTM, Bp.
- Zwicker,E. & Grüll,A.(1985): Über die jahreszeitliche Verteilung, Brutphänologie und nachbrutzeitlichen Wanderungen bei Schilfvögeln am Neusiedler See. in: Grosina,H. (ed.): Forschungsbericht 1987-1989. Landesmuseum Burgenland, Eisenstadt, 413-445.

Vegetation - Növénytan

- Csapody, I. (1969): A Fertő melléki dombsor vegetációja. Hidrol. Táj. 28-30
- Dinka,M.(1997): Nádasok egészségi állapotának, fejlődésének vizsgálata a Fertőn. Kutatási jelentés, MTA Vácrátóti Ökológiai és Botanikai Kutatóintézete. 19 pp.
- Dinka,M. & Szeglet,P.(1998): Reed (Phragmites australis (Cav.) Trin ex Steudel) growth and production in different habitats of Neusiedler See (Lake Fertő). Verh.Internat.Verein.Limnol., 26: 1830-1834.
- Frank,N., Király,G. & Tímár,G.(1998): A hazai Laitaicum védett és veszélyeztetett edényes növényfajai. Soproni Műhely különszám, Sopron. 68 pp.
- Márkus,I.(1995): Fertő-tavi Nemzeti Park Biotóp Térkép. EFE Sopron. 1:12500. Map 19. Scale 1:12500.
- Tóth,L. & Szabó,E.(1962): Botanikai és környezettani vizsgálatok a Fertő tó nádasában. Hidrológiai Tájékoztató, 1962: 129-138.

Naturschutz - Természetvédelem

- Csapody,I.(1956): A soproni természetvédelem múltja, jelene és feladatai. Soproni Szemle, 10: 230-255.

- Frank, T., Pellingner, A. & Selyem, J. (1991): Kétéltű- (Amphibia) és hüllő- (Reptilia) védelem a Fertő-tó mentén (1987-1990). in: A Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület III. Tudományos Ülése. MME, Szombathely, 330-337.
- Kárpáti, L. (1988): Salzsteppen-Rekonstruktion am Neusiedler See in Ungarn. BFB-Bericht, 68: 87-92.
- Kárpáti, L. (1989): A hazai Fertő-rész mint madárparadicsom szomorú realitásai és vígasztaló lehetőségei. Soproni Egyetem (természetvédelmi különszám), :40-45.
- Kárpáti, L. (1991): Erste Ergebnisse der Lebensraumrekonstruktion bei Mekszikópuszta. BFB-Bericht, 77 :85-91.
- Kárpáti, L. (1993): Élőhely-rekonstrukció a Fertő-menti szikeseken. Mad. Táj., 11-15.
- Kárpáti, L. (1988): Massensterben der Herpetofauna (Amphibien und Reptilien) infolge des Kraftverkehrs. Möglichkeiten und Ergebnisse des Schutzes am Südufer des Neusiedler Sees. BFB-Bericht, 68: 71-79.
- Koo, A. (2003): Erhaltungs- und Entwicklungsziele in den Natura 2000-Gebieten des Burgenlandes; Amt der Burgenländischen Landesregierung, Abteilung 5/III Natur- und Umweltschutz, 39 pp
- Korner, I., Traxler, A., (1997): Ökologische Erfolgskontrolle durch Monitoring. Perspektiven, Heft 5-6/1997, 63-66.
- Korner, I., Traxler, A., Wrška, T., (1998): Die Hutweide als Managementinstrument im Nationalpark Neusiedler See-Seewinkel. Zollltexte Nr. 1/98
- Korner, I., Traxler, A., Wrška, T. (1998): Vegetationsökologisches Beweidungsmonitoring im Nationalpark Neusiedler See-Seewinkel 1990 - 1997. In: Traxler, A. (1998): Handbuch des Vegetationsökologischen Monitorings, UBA-Monographie, 89.
- Korner, I., Traxler, A., Wrška, T. (1999): Trockenrasenmanagement und –restituierung durch Beweidung im Nationalpark Neusiedler See-Seewinkel. Verhandlungen der Zoologisch-botanischen Gesellschaft Österreich, Nr. 136. S 181-212
- Korner, I., Traxler, A., Wrška, T., (2000): Vegetationsökologisches Beweidungsmonitoring im Nationalpark Neusiedler See-Seewinkel 1990-1998. Burgenländische Forschungsberichte Nr. 88, 122 pp.
- Korner, I. et al. (2000): Beweidungsmonitoring im Nationalpark Neusiedler See-Seewinkel. in: „Geschnatter“ – Nationalparkzeitung Neusiedler See - Seewinkel
- Kysela, P. (1992): Der Einfluss des winterlichen Schilfschnittes auf die Spinnenfauna in Schilfgürtel des Neusiedler Sees. Szakdolgozat, Universität Vienna.
- Szeglet, P. (1993): Probleme der Schilferhaltung in drei Seen Neusiedler See, Velencei See, Plattensee. BFB-Bericht, 79: 53-58.

Landschaft - Táj

Kiss, A. (1998): Historical study of the changing landscape of Lake Fertő during the later Middle Ages (13th c.-15th c.). CEU, Budapest. 120 pp.

Kulturgüter (Österreich) – Kultúrjavak (Ausztria)

- Allgemeine Landestopographie des Burgenlandes (1963), Herausgeber: Burgenländische Landesregierung. Vol. 1: Der Verwaltungsbezirk Neusiedl am See, Eisenstadt 1954. Vol. 2: Der Verwaltungsbezirk Eisenstadt und die Freistädte Eisenstadt und Rust, Eisenstadt.
- Auer, G. (1985) - Heimatbuch der Marktgemeinde Donnerskirchen. Donnerskirchen.
- Conrad, P.L. (1819) - Ährenlese des Georgikons, Beschreibung des Ruster Weinbaues. Vienna.
- Csatkai, E. (1932) - Die Denkmale des politischen Bezirkes Eisenstadt und der Freien Städte Eisenstadt und Rust (Österreichische Kunsttopographie, vol. 24). Vienna
- Czeike F. (1988) - Das Burgenland. Cologne
- Dörner, L. (1959) - Der Neusiedler See. Bad Fischau.
- Fischbach, A. (1998) - Touristische (Groß-)Projekte infolge des Fremdenverkehrs und Freizeitwohnens in der Region Neusiedler See. Eine raumplanerische Analyse, Diplomarbeit Universität Wien.
- Grosina, H. (1984) - Aspekte des Beziehungsgefüges Mensch - Raum am Neusiedler See. In: Burgenländische Forschungen 7. Eisenstadt.
- Heger, R. (1975) - Rust, Weinstadt am Neusiedler See. Graz.
- Kaubek, H. (1933) - Die Freistadt Rust und der Neusiedler See. Eisenstadt.
- Kunstwerk Stadt. (1988) - Österreichische Stadt- und Ortsdenkmale, Bundesdenkmalamt, Wien.
- Löffler, H. (1974) - Der Neusiedler See. Naturgeschichte eines Steppensees. Wien
- Löffler, H. (1982) - Der Seewinkel - Die fast verlorene Landschaft. St. Pölten.
- Rainer, R. (1961) - Anonymes Bauen Nordburgenland. Salzburg.
- Ratz, A. (1965) - Reiseführer Freistadt Rust und Umgebung. Vienna.
- Roth-Fuchs, G. (1981) - Rust - 300 Jahre Freistadt. Rust.
- Schmeller, A. (1963) – Das Burgenland. Salzburg.
- Schmeller-Kitt, A. (1980) - Die Kunstdenkmäler Österreichs, Burgenland, DEHIO-Handbuch. Vienna.

Kulturgüter (Ungarn) – Grundlagen – Kultúrjavak (Magyarország) - Alapmunkák

- Bél, M., (1735–1742) – Notitia Hungaria novae historico geographica I–IV. Budapest, V. Budapest 1892.
- Fényes E., (1851) – Magyarország geographiai szótára I–IV. Pesten
- Hunfalvy J.–Rohbock A., (1860) – Magyarország és Erdély eredeti képekben II. Darmstadt
- Kogutowicz K., (1930–1936) – Dunántúl és Kisalföld írásban és képen. 1–2.
- Korabinszky, J. M., (1786) – Geographisches – Historisches und Producten Lexikon von Ungarn.

Marosi S.–Somogyi S., szerk.: (1990) – Magyarország kistájainak katasztere. Budapest
Prinz Gy.–Cholnoky J.–gr. Teleki–Bartucz L., é.n. – Magyar föld magyar faj I. Magyarország tájrajza. Budapest
Rudolf trónörökös szerk.: (1896) – Az Osztrák-Magyar Monarchia írásban és képben. Magyarország, IV. köt. Budapest
Vályi A., (1796) - Magyarország leírása. Buda
Lovas,G.(1937): A Fertő vidék népének építésze. A Magyar Ház Barátainak kiadása, Bp.

Geschichte - Történelem

- Riedl A. (1953): Alte Kunst im Burgenland bis 1900 , eingeleitet v. P. Baldass
- Barb A. (1929): Abriß der Vor- und Frühgeschichte des Burgenlandes, Bgld. VjH. 2
- Barb A. (1931): Bodenfunde des Burgenlandes, 4 Bdd., Ms. im Bgld. Landesmuseum Eisenstadt
- Barb A. (1930): Zur römischen und völkerwanderungszeitlichen Besiedlung des Burgenlandes, Korrespondenzblatt des Gesamtvereins der dt. Geschichts- und Altertumsvereine
- Betz A. (1956): Aus Österreichs römischer Vergangenheit
- Brunner O. (1951): Der burgenländische Raum zwischen Österreich und Ungarn 800-1848 in: Burgenland-Landeskunde, hgg. von der Bgld. Landesregierung
- Burgenland in seiner pannonischen Umwelt (1984): Bgld. Forsch. Sonderheft 7
- Burghardt A.F. (1962): Borderland. A historical and geographical Study of Burgenland, Austria
- Csánki D., (1890–1913) – Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában. I–III., V. Budapest
- Eichinger M.M. (1981): Wirtschaftsgeographische Strukturanalyse der Weinwirtschaft des Burgenlandes, Diss. Univ. Wien
- Eitler P. & Barb A. & Kunnert H. (1936): Burgenland-Führer. Wegweiser für seine Freunde u. alle, die es werden wollen
- Ernst A. (1987, 1991): Geschichte des Burgenlandes
- Festschrift für Alphons A. Barb (1966): Wiss. Arb. Bgld. 35
- Franz L. & Neumann A.R. (1965): Lexikon ur- und frühgeschichtlicher Fundstätten Österreichs
- Graf A. (1936): Übersicht der antiken Geographie von Pannonien, Dissertationes Pannonicae I/5
- Guglia O. & Schlag G. (1986): Burgenland in alten Ansichten
- Györfy Gy., – Az Árpád-kori Magyarország történet földrajza. Budapest
- Häufler J.V. (1848): Ausflüge in das südöstliche Grenzgebiet und an den Neusiedler See. Mit Benützung der Wiener Neustädter-Ödenburger Eisenbahn, nämlich nach Ödenburg, Eisenstadt, Rust, Esterhaz, Neusiedl, Forchtenstein, Pütten und Seebenstein samt einem Panorama von der Rosalienkapelle
- Hicke, W. (1987): Hügel- und Flachgräber der Frühbronzezeit aus Jois und Oggau, Wissenschaftliche Arbeiten aus dem Burgenland, Band 75
- Hóman B.–Szekfű Gy., (1935) – Magyar történet I–V. Budapest
- Homma K.J. (1951): Die Wüstungen des nördlichen Burgenlandes, MÖSTA, 3. ErgBd.
- Kaus K. (1989): Urgeschichtliche Grabhügel im Burgenland und in Westungarn, Veröffentlichungen des Verbandes Österr. Geschichtsvereine 26
- Kaus, K. (2002): Römische Bernsteinstraße Mittelburgenland – Radwanderkarte. Eigenverlag des Vereins zur Erhaltung der römischen Bernsteinstraße
- Lendl H. (1938): Das gesellschaftliche Gefüge des Landvolkes im deutsch-magyarischen Grenzraum östlich des Neusiedler Sees, Dt. Archiv für Landes- und Volksforschung 2
- Lorencz R. (1944): Das Türkenjahr 1683
- Major P. (1886): Moson-megyeye monográphiája (Monographie des Komitates Wieselburg) 2 Bdd.
- Marczali H., (1911): Magyarország története. Budapest
- Ohrenberger A. (1958): Awarenfunde im Burgenland, Bgld. Hbll. 20
- Ohrenberger A. (1957): Kleinere Beiträge zur mittleren Bronzezeit, Bgld. Hbll. 19
- Ohrenberger A. (1950, 1951): Neue Funde aus der Stein- und Bronzezeit im Burgenland, Bgld. Hbll 12, Bgld. Forsch. Sonderheft 1
- Die Österreichisch-Ungarische Monarchie in Wort und Bild (1896): Ungarn, 4 Bdd.
- Pach Zsigmond P. szerk., (1976–1989) Magyarország története tíz kötetben. Budapest
- Pascher G. (1949): Römische Siedlungen und Straßen im Limesgebiet zwischen Enns und Leitha. Der röm. Limes in Österr. 19
- Pittioni R. (1940): Beiträge zur urgeschichtlichen Siedlungsgeographie des nördlichen Burgenlandes, UH 13
- Prickler H. (1986): Das Burgenland während der Periode der Türkenkriege, Bgld. Hbll. 48
- Prickler H. (1965): Zur Geschichte des burgenländisch-westungarischen Weinhandels in die Oberländer Böhmen, Mähren, Schlesien und Polen, Zs. für Ostforschung 14
- Prickler H. (1991): Der Weinbau von Neusiedl am See im Jahre 1565. Ein soziographischer Versuch, Bgld. Hbll. 53
- Prickler H. (1963): Der Einfluß der kriegerischen Einfälle aus dem Osten auf das Siedlungsbild des Burgenlandes, Bericht über den 7. Österr. Historikertag in Eisenstadt 1962
- Prickler H. (1980): Burgen und Schlösser, Ruinen und Wehrkirchen im Burgenland
- Ratz A. (1951): Gefährdete, unbekannte und verlorene Bau- und Kunstdenkmäler aus dem Mittelalter des Burgenlandes, Bgld. Hbll. 13
- Retzlaff H. & Kunnert H. (o.J., ca. 1938): Das Burgenland. Deutsches Grenzland im Südosten
- Reuter E. (1947): Der Weinbau des Burgenlandes, Bgld. Hbll. 9
- Riha G. & Komarek A. (1989): Burgenland, die kleine Unendlichkeit
- Schmeller A. (1965): Das Burgenland. Seine Kunstwerke, historischen Lebens- und Siedlungsformen
- Schmidt L. (1959): Die Entdeckung des Burgenlandes im Biedermeier, Wiss. Arb. Bgld. 21
- Sebestyén G. & Prickler H. (1987): Burgenland
- Stessel J. (1900): Sobron és Moson vármegyeye történelmi földrajzához (Zur historischen Geographie der Komitate Wieselburg und Ödenburg), Századok (Jahrhunderte) 34
- Thirring G. (1912): Sopron und die Ungarischen Alpen
- Urgeschichte – Römerzeit – Mittelalter (1984, 1984): Materialien zur Archäologie und Landeskunde des Burgenlandes, Wiss. Arb. Bgld. 69, 71

Wachtel D. (1859): Ungarns Kurorte und Mineralquellen
Windisch K.G. (1780): Geographie des Königreichs Ungarn

Monographien - Monográfiák

Belitzky J., (1938) – Sopron vármegye története I. köt. Budapest
Berényi P., (1895) – Sopron megye. Budapest
Hunfalvy J., (1858) – Soprony és környéke. Pest
Kiss S., (1823) – Soprony vármegyének rövid ismertetése. Tudományos Gyűjtemény X. kötet
Kiss J., (1833) – Sopron vármegye ismertetése. Tudományos Gyűjtemény I. kötet

Liste der Kulturgüter – Kultúrjavak jegyzéke

Csatkai E., (1932) – Sopron környékének műemlékei I. Sopron
Csatkai E., (1935) – Sopron vármegye műemlékei II. Sopron
Csatkai E., (1956) – Sopron és környéke műemlékei. Magyarország műemléki topográfiája II.
Győr-Sopron megye műemlékei I. Szerk.: Dercsényi D. Budapest
Genthon I., (1959) – Magyarország művészeti emlékei I. Dunántúl. Budapest
Magyarország műemlékjegyzéke I., (1990) – Budapest
Tomek, E., (1903) – Historische Orte und Bauten im Komitate Sopron. Sopron

Archäologie - Régészet

Alföldi A., (1932) - Leletek a hun korszakból és etnikai szétválasztásuk. Budapest
Banner J., (1943) - Néhány Sopron környéki őskori leletről. Soproni szemle, 3. sz.
Banner J., (1956) - Die Péceler Kultur. Budapest
Bella L., (1893) - Voltak-e a Fertőben őskori cölöppépitmények? Archeológiai Értesítő
Bella L., (1900) - A balfi római kori forrásról. Archeológiai Értesítő
Bella L., (1910) - A balfi lelet. Archeológiai Értesítő
Bóna I., (1960) - VI. századi germán temető Hegykőn. Soproni Szemle 3. sz.
Bóna I., (1961) - VI. századi germán temető Hegykőn. Soproni Szemle 2. sz.
Bóna I., (1963) - VI. századi germán temető Hegykőn. Soproni Szemle 2. sz.
Bóna I., (1963) - Beiträge zur Archeologie und Geschichte der Quaden. Acta Archeologia Hungarica
Bóna I., (1964) - Cundpald fecit. A petőházi kehely és a frank térítés kezdetei a Dunántúlon. Soproni Szemle 2. sz.
Bóna I., (1966) - „Cundpald fecit“. Der Kelch von Petőháza und die Anfänge der bayrisch-frankischen Awarmission in Pannonien. Acta Archeologia Hungarica.
Csallány, D., (1956) - Archäologische Denkmäler der Awarenzeit in Mitteleuropa. Budapest
Groller M., (1911) - Archeológiai ásatások Sopron megyében. Archeológiai Értesítő
H. Bónis É. - Sz. Burger A., (1956) - Leletmentő ásatások az 1954. évben. Archeológiai Értesítő
Hunfalvy P., (1876) - Magyarország ethnographiai képe a frank-német uralkodás korában. Századok 4. sz.
Hunyadi I., (1944) - Kelták a Kárpát-medencében. Budapest.
Márton L., (1933-34) - A kora La téne sírok leletanyaga. Régészeti Dolgozatok.
Nováki Gy., (1955) - A Sopron környéki régészeti kutatások tíz éve. Soproni Szemle 3-4. sz.
Nováki Gy., (1956) - A Sopron környéki régészeti kutatások feladatai. Soproni Szemle 3. sz.
Nováki Gy., (1957) - Germán sírok Hegykőn. Soproni Szemle 3-4. sz.
Nováki Gy., (1958) - Sarród-Kacsadűlő. Régészeti Füzetek 9. sz.
Nováki Gy., (1958) - Római kori halastavak. Soproni Szemle 1. sz.
Patay P., (1938) - Korai bronzkori kultúrák Magyarországon. Budapest.
Patay P., Sarródi bronzkori sírlelet. Folia Archeologia Hungarica.
Polány I., (1935) - Hová lettek a nyugat-magyarországi avarok és a nyugati gyepek finn-ugor (török) népessége Vasi Szemle 5-6. sz.
Radnóti A., (1954) - Leletmentő ásatások az 1952. évben. Archeológiai Értesítő 1. sz.
Sági K., (1955) - Adatok a pannóniai civitasok területének és etnikumának kérdéséhez. Soproni Szemle 3-4. sz.
Schmidt L., (1934) - Geschichte der deutschen Stämme bis zum Ausgang der Völkerwanderung.
Széchényi B., (1876) - Kőkori lelet a Fertő-tava medrében. Budapest
Stessel, J., (1899) - Megjegyzések a soproni várispánság határaitól. Századok.

Kunstgeschichte - Művészettörténet

Askerecz É., (1993) - Barokk út menti szobrok Észak-Nyugat-Magyarországon. A Kisalföld. népi építészet. Szentendre-Győr
Aradi N. (főszerk.) (1983) - A művészet története Magyarországon. A honfoglalástól napjainkig
Bak J., (1996) - Fertődi Esterházy kastély

- Balogh A., (1953) - A Fertődi kastély építéstörténetének főbb mozzanatai. Művészettörténeti Értesítő
- Balogh A., (1953) - Fertőd és Kismarton parkjai a XVIII. és XIX. század fordulóján. Kertészeti és Szőlészeti Főiskola Évkönyve
- Bessenyei Gy. (1941) - Az eszterházi vigasságok. Budapest
- Csatkai E. (1898) - Az Esterházy hercegek. Soproni Napló
- Csatkai E., (1924) - Régi sopron megyei kertek. Sopron vármegye
- Csatkai E., (1939) - A Fertőrákosi püspöki kastély. Soproni Szemle 4. sz.
- Csatkai E., (1940) - le Versailles hongrois: Eszterháza. Nouvelle Revue de Hongrie
- Cs. Katona i., (1959) - A Fertődi eszterházi kastély kialakulása. Építés- és Közlekedéstudományi Közlemények. 1. sz.
- Ferenczy K., (1961) - Adatok a Fertődi kastély értékeléséhez. Műemlékvédelem 4.s z.
- Garády S., (1863) - A Győri püspökök régi kedves mulatóhelyéről, Rákosról.
- Győri Történelmi és Régészeti Füzetek II.
- Dercsényi D.-Őrsi K., (1990) - Magyar kastélyok
- Gerőné Krámer M., (1974) - Adatok a nagycenki volt Széchenyi-kastély építéstörténete. Építés- Építéstudomány, 3-4. sz.
- Gombos Z., (1975) - Régi kertek Pest-Budán
- Hekler A., (1934) - A magyar művészet története. Budapest
- Horányi M., (1959) - Eszterházi vigasságok. Budapest
- Hulesch K., (1910) - Az eszterházi park. Kertészeti lapok XXV. évf. márc.
- Kapossy J., (1927) - Későbarokk építészet Magyarországon. Magyar Művészet 5. sz.
- Katona I., (1960) - Fertőd Haydn századában. Zenetudományi Tanulmányok VIII.
- Katona I., (1962) - A Fertődi kastély kialakításának és helyreállításának néhány kérdése. Művészet okt.
- Kont I., (1910) - Az eszterházi vigasságok egy francia tanúja. Századok
- Kriszt Gy., (1973-1974). A nagycenki Széchenyi kastély helyreállítása. Magyar Műemlékvédelem, Budapest
- Kriszt Gy., (1978) - A nagycenki Széchenyi kastély helyreállítása. Műemlékvédelem
- Möcsényi M., (1981) - Barocke Gärten und Landschaften in Westungarn
- Möcsényi M., (1997) - Eszterháza. Soproni Szemle I.
- Őrsi K., (1973-1974) - Győr-Sopron megyei történeti kertek és az első történeti kertekkel foglalkozó nemzetközi kollokvium. Magyar Műemlékvédelem
- Pasteiner Gy., (1894) - Eszterháza kastély. Művészi Ipar IX. évf.
- Rábel L., (1932) - Haydn és Eszterházy herceg. Soproni Hírlap, máj.
- Rados J., (1939) - Magyar kastélyok. Budapest
- Rados J., (1974) - Magyar építészettörténet. Budapest
- Rapaics R., (1940) - Magyar kertek. Budapest
- Sallay M., (1959) - A Fertődi Esterházy kastély. Budapest
- Szalmás E., (1965) - A Fertődi kastély leírása 1858-ból. Soproni Szemle 2.
- Valkó A., (1953) - A Fertődi (Eszterházy) kastély művészei, mesterei. Művészettörténeti Értesítő. 1-2.
- Valkó A., (1955) - Fertőd mesterei, m Jvészei 1720-1768 között. Művészettörténeti Értesítő 1.
- Velladics M., (1996) - Egy apró, ámde érdekes adat Fertőd építéstörténetéhez. Soproni Szemle 1. sz.
- Voit P., (1943) - Régi magyar otthonok
- Voit P., (1970) - A barokk Magyarországon

Siedlungsgeschichte und Völkerkunde – Településtörténet és Néprajz

- Bárdosi j., (1994) - A magyar Fertő halászata. Sopron
- Bossányi Á., (1929) - Fertőrákos a XVI. században. Soproni Hírlap, márc. 31.
- Drosnyák J., (1930) - Fertőhomok. Soproni Hírlap, máj. 28.
- Élő D., (1937) - Sarród monográfiája. Budapest
- Élő D., (1937) - A Fertőmenti falvak társadalmi képe. Széchenyista Ifjúság 1-2. sz.
- Herman O., (1887) - A magyar halászat könyve. Budapest
- Herman O., (1909) - A magyarok nagy ősfoglalkozása. Budapest
- Kósa I. - Filep A., (1978) - A magyar nép táji-történeti tagolódása. Budapest
- Kücsány J., (1999) - Hol termett a soproni bor? Sopron szőlőskertjei a 17-18. században. Soproni Szemle
- Nagy I., (1869) - A Fertő régi áradásai. Századok
- Novák L., (1986) - Településnéprajz. Nagykőrös
- Ortutay Gy., (főszerk.): (1977-1982) Magyar néprajzi lexikon. Budapest
- Padányi Gulyás J., (1937) - A Fertő vidék népének építészete. Budapest
- S. Lackovits E., (1975) - A lakáskultúra a Fertő mentén. I. rész. Arrabona. 17.
- S. Lackovits E., (1977-78) - A lakáskultúra a Fertő mentén II. rész. Arrabona 19-20.
- Soproni E., (1940) - A kultúrsarok gondjai. Sorpnvármegye szociális és gazdasági viszonyainak feltárása. Budapest
- Tomek E., (1901) - Boz (Holling) Oedenburger Zeitung, Márc. 10.
- Tóth J., (1945) - A magyar falu építőművészete. Szombathely

Platzer, G. et al. (2002): Gesamtverkehrskonzept Burgenland. Im Auftrag der Bgld. Landesregierung; 75 pp

Zech, S., Eichberger, A., Holzer, W., Korner, I., Leutgeb, F., Molitor, R., & Schaffer, H. (2001): Verkehr und ökologisch sensible Gebiete am Beispiel der Region Neusiedler See. Veröffentlichung des BMLFUW und BMVIT, 21 pp

8.2 Adattárak

Ausztria

n Amt der Burgenländischen Landesregierung:

Landesamtsdirektion, Stabstellen Raumordnung und Öffentlichkeitsarbeit (administrative department for land use planning and for public relations)

Abteilung 5/III, Natur- und Umweltschutz (Unit 5/III, nature conservation and environmental protection)

Abteilung 7, Kultur, Wissenschaft und Archiv (Unit 7, culture, science and archives)

Abteilung 9, Wasser- und Abfallwirtschaft (Unit 9, water and waste management)

Burgenland GIS

Alle: A-7001 Eisenstadt, Europaplatz 1

n Bezirkshauptmannschaft Eisenstadt/Umgebung
A-7001 Eisenstadt, Ing. Julius Raab Straße 1

n Bezirkshauptmannschaft Neusiedl am See
A-7100 Neusiedl am See, Eisenstädterstraße 1a

n Bundesdenkmalamt, Landeskonservatorat für Burgenland
A-1010 Vienna, Hofburg, Säulenstiege

n Burgenländisches Landesmuseum (provincial museum of the Burgenland),
A-7000 Eisenstadt, Museumsgasse 1-5

n Burgenländisches Landesarchiv (provincial archive of the Burgenland),
A-7000 Eisenstadt, Europaplatz 1

n Biologische Station, A-7142 Illmitz

n Nationalparkzentrum (National Park Information Center), A-7142, Illmitz, Hauswiese

n Turmmuseum Breitenbrunn
A-7091 Breitenbrunn, Prangerstraße

n Heimathaus Mörbisch
A-7072 Mörbisch am See, Hauptstraße 53

n Stadtarchiv der Freistadt Rust (Rust town archives), A-7071 Rust

n Österreichische Nationalbibliothek, 1010 Wien, Josefsplatz 1

Magyarország

- n** Magyar Természettudományi Múzeum Állat- és Növénytár
(Hungarian Natural Science Museum Animal and Plant Archive)
Budapest, Baross utca 13.
- n** Magyar Országos Levéltár
(Hungarian State Archives)
1014 Budapest, Bécsi kapu tér 2/4 (Historical maps)
- n** Országos Széchényi Könyvtár Térképtára
(Map Archive of the National Széchényi Library)
Budapest Budavár Palace Block F
- n** Hadtörténeti Intézet és Múzeum Térképtára
(Map Archive of the Military History Institute and Museum)
1014 Budapest Kapisztrán tér 2/4
- n** Fertő-Hanság Nemzeti Park Igazgatóság
(Fertő-Hanság National Park Directorate)
9435 Sarród, Rév-Kócsagvár
- n** Győr-Moson-Sopron megyei Levéltár
(Győr-Moson-Sopron County Archives)
- n** - Földmérési Intézet (FŐMI)
(Land Survey Institute)
1149 Budapest, Bosnyák tér 5.
- n** Magyar Honvédség Térképészeti Hivatala
(Mapping Institute of the Hungarian Armed Forces)
Budapest Szilágyi Erzsébet fasor 7-9.
- n** MTI - Magyar Távirati Iroda
H-1016 Budapest, Naphegy tér 8.
- n** KÖH – Kulturális Örökségvédelmi Hivatal
H-1014 Budapest, Táncsics M. utca 1.
- n** VÁTI – Magyar Regionális Fejlesztési és Urbanisztikai Közhasznú Társaság
H-1016, Budapest, Gellérthegy utca 30-32.

8.3 Települések magyar – német – horvát elnevezése

Towns and villages in Austria – Városok és falvak Ausztriában

German - Német	Hungarian - Magyar	Croatian - Horvát
Andau	Mosontarcsa	
Apetlon	Mosonbánfalva	
Breitenbrunn	Fertőszéleskút	Patipron
Donnerskirchen	Fertőfehéregyháza	Bijela Crikva
Eisenstadt	Kismarton	Železno
Frauenkirchen	Boldogasszony	Svetica za Jezerom
Gols	Gálos	
Halbthurn	Féltorony	
Illmitz	Illmic	
Jois	Nyulas	
Klingenbach	Kelénpatak	Klimpuh
Mönchhof	Barátudvar	
Mörbisch am See	Fertőmeggyes	Merbiš
Neusiedl am See	Nezsider	Niuzalj
Oggau	Oka	Cokula
Oslip	Oszlop	Uzlop
Pamhagen	Pomogy	
Parndorf	Pándorfalu	Pandorf
Podersdorf am See	Pátfalu	
Purbach am Neusiedler See	Feketeváros	Porpuh
Rust	Ruszt	Rušta
Schützen am Gebirge	Sérc	Česno
Siegendorf	Cinfalva	Cindrof
St. Andrä am Zicksee	Mosonszentandrás	
St. Georgen an der Leitha	Lajtaszentgyörgy	Sveto Jurie
St. Margarethen im Bgld.	Szentmargitbánya	Margerteta
Tadten	Mosontétény	
Trausdorf	Darázsfalu	Trajštof
Wallern im Burgenland	Valla	
Weiden am See	Védeny	
Winden am See	Sásony	

Towns and Villages in Hungary – Falvak és városok Magyarországon

Hungarian - Magyar	German - Német	Croatian - Horvát
Agyagosszergény		
Balf	Wolfs	
Balfürdő	Wolfsbad	
Fertőboz	Holling	
Fertőd		
Fertőendréd	Großandrä	
Fertőhomok	Umok	
Fertőrákos	Kroisbach	
Fertőszentmiklós	St. Niklau	
Fertőszéplak		
Fertőujlak		
Győr	Raab	
Hegykő	Heiligenstein	
Hidegség	Leinandrä	Vedešein
Kisboz	Kleinholling	
Kiscenk	Kleinzinkendorf	
Kiskópháza	Klein Kohlnhof	Mali Koljnof
Kópháza	Kohlnhof	Koljnof
Lászlómajor		
Nagycenk	Großzinkendorf	
Nyárliget		
Peresztég	Perestagen	
Petőháza		
Sarród		
Sopron	Ödenburg	
Sopronkőhida	Steinambrückl	
Tómalom	Teichmühl	

